

למעשה

מגילת אסתר

מהדורה זו מוקדשת לזכותו של הרב עובדיה
דהן שליט"א יו"ר המועצה הדתית על
עזרתו המרובה למכון 'למעשה'

הוקדש לע"נ אמו רודפת תורה וחסד
הרבנית פרחת בת עישא ע"ה

לע"נ כל הערירים שאין מי שיאמר עליהם קדיש
הונצח ע"י הרב עובדיה דהן שליט"א

בסיוע

כל הזכויות שמורות

למכון 'למעשה'

ולפנחס זרביב

כתובת המחבר

נתן אלבוז 8 \ 10

אשדוד

058-3271323

p0583271323@gmail.com

דברי ברכה

שמחתי שמחה גדולה בראותי ראשית שמי
המשובח והגדול של האברך החשוב, והמתמיד,
וירא שמים מרבים, כה מביך מרגלית, המזוה
הכולל, המוסד תורה וחסד", ומאז שיוצא
במרכז התורה שלם יצחקי, הרבה פנחס
צרכים שלמי אשר יקרא בשם "שמש" על
מילות אסתר וזהו המוצאים.

עברתי על מקצת הספר ומצאתי בו קורת
רוח ודברים נפלאים המרוויים את צימאוננו
של המבקש. ולמי שאר ל אלף לברך סימולני
מציאותך חוצה ותצדק להפדת תורה ואהבה
לכות את הרבים הן בתורה שבכתב והן
בתורה שבע"פ. ויבורכו כל העוזרים והמסייעים
בכל כפרותם שבתורה בני חיי ומזוני רווחי.
החזק לכבוד בטיה ולוונדיה

הרב יצחק אברגיל

ראש כולל תורה וחסד

המלצת הגאון האדיר מרן הרב יצחק אברגיל שליט"א בעל ה'ברכת יצחק'

דברי ברכה

שמחתי שמחה גדולה בראותי ראשית עמלו המשובח והראוי של האברך החשוב, והמתמיד, וירא שמים
מרבים, פה מפיך מרגליות, מלומדי הכולל "מוסד תורה וחסד", ומג"ש במרכז התורני לב יצחקי, הרבה פנחס ורבים
שליט"א אשר יקרא בשם 'למעשה' על מגילת אסתר ועה"ת והמועדים.
עברתי על מקצת הספר ומצאתי בו קורת רוח ודברים נפלאים המרוויים את צימאוננו של המבקש. לא נשאר
לי אלא לברך שעוד יפוצו מעינותיך חוצה ותזכה להגדיל תורה ולהאדירה, לזכות את הרבים הן בתורה שבכתב הן
בתורה שבע"פ. ויבורכו כל העוזרים והמסייעים בכל הברכות שבתורה בני חיי ומזוני רווחי.

החותם לכבוד התורה ולומדיה

יצחק אברגיל

הקדמה

אודה ה' שזיכני לעסוק בתורה ולחדש בה חידושים ולהוציאם לאור

תודות להורי היקרים שלא חסכו מעצמם עמל וטורח כדי שנגדל בתורה ויראת שמים טהורה ולמור אבי הרב יצחק זרביב שליט"א שהוא משל ונמשל לאהבת תורה ומרגלה בפומיה תמיד תורה . תורה. תורה. ויראת שמים טהורה. ואם הבנים שמחה הרבנית מרגלית שליט"א. וכן לחמי הרב משה חיים טוטיאן שליט"א וחמותי ולסב רעיית הר' יוסף טוטיאן שליט"א ולסב השני המשגיח הרב יעקב אקוקה שליט"א ואחרון חביב מקים עולה של תורה לשם שמים במסירות נפש סבי פה מפיק מרגליות הגאון האדיר ר' פנחס קריספין שליט"א ראש מוסדות 'מורשה' ועימו הרבנית הדגולה הרבנית אביבה קריספין שליט"א על כל עזרתה המרובה לכלל ישראל ולנו בפרט.

אודה לגאון האדיר מרן הרב יצחק אברג'ל שליט"א ראש מולל תורה וחסד בעל הברכת יצחק על כל מה שנעזרתי בו עצה ותושיה.

וכן להרב ישראל אברהם קלאר שליט"א על הבימה החשובה שנותן לי בכל שבוע בקונטרס המפואר שמוציא לאור מידי שבוע 'אספקלריא' ומופיץ כ-15.000 עותקים (להשיג במייל 9797@okmail.co.il) יזכהו ה' להפיץ מעיינותיו הוצה ולהמשיך לזכות את הרבים.

וכן להרב מאיר שלום וקנין שליט"א ראש המרכז התורני 'לב יצחק' על עזרתו המרובה. וזיכוי הרבים העצום. שבין כותלי בית מדרשם וכן לגבאי בית מדרשינו הבה"ח ברוך חיון נר"ו.

שלי ושלכם שלה הוא רעיית היקרה מנשים באהל תבורך על יום יום שעה, שעה, שניה, שניה, שבגודל האהבת התורה שלה שאין לה אח וריע היא מסירה ממני את טירדות הזמן והכל מתוך מאור פנים ושמחה ואהבת חסד.

כמו כן אודה למועצה הדתית אשדוד על עזרתם האדיבה בהוצאת ספר זה והכל כדי להגדיל תורה ולהאדירה ולעומד בראשה הרב עובדיה דהן שליט"א שנודע בנועם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו, בבחינת 'טוב שכן קרוב מאח רחוק' וכן לרב חיים בן חמו שליט"א ראש כולל מושב עוצם מנהל מחלקת תרבות תורנית שנודע בנועם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו ואף כיבד את הספר במאמר מכוון ולרב יעקב נחמני שליט"א ראש כולל 'ברכי יוסף' ור"מ בישיבת 'בית הלוי' על כל העזרה וההכוונה.

כמו אודה לגיסי היקרים הרב יוסף ילזו שליט"א בעל ה'ביכורי יוסף' והרב אברהם דהן שליט"א בעל ה'ברכת אברהם' וראש מכון 'ליבנו בתורתו' על שמאפשר לנו בנדיבות ליבו להביא מקושיותיו הנפלאות. והרב שמעון בדרה שליט"א בעל ה'שבע ביום הללתיך' על עזרתם המרובה. ולאחי וראש הגה"צ והמתמיד ר' יונתן זרביב שליט"א ולאחי ר' מרדכי זרביב שליט"א על עצותיו העמוקות והנפלאות. ולגיסי היקר יניק וחכים טובא הרב יעקב חי טוטיאן שליט"א והרב יהודה טוטיאן שליט"א. על עזרתו בהגהת הספר יה"ר שזכות זו תעמוד להצלחתו בלימוד

וכן לכלל ערב שבו אני חוסה 'אליבא דהילכתא' שבנשיאות הגאון הגדול הרב יעקב הלל שליט"א ולבנו יד ימינו הרה"ג יהודה הלל שליט"א ראש הכוללים מדין ועד באר שבע

למעשה על מגילת אסתר

מאמר פתיחה מהרב עובדיה דהן שליט"א

יו"ר המועצה הדתית אשדוד

ורב בית הכנסת חניכי הישיבות – "בית יוסף"

קרית פוניבז'

מה המיוחד באהבת הנס של פורים שהדר קיבלוה ברצון

כתוב גמ' (שבת פח) ויתצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. והקשו התוס' למה הוצרך לכפותם הרי כבר הקדימו נעשה לנשמע וכו' וקיבלוה מרצון. ובמדרש תנחומא כתב ואם תאמר, על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר, והלא משעה שאמר להם מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע, מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט, אלא אמר להן על התורה שבעל פה, שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות, והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאדו, שנאמר: ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך (דברים ו, ה).

וצ"ב למה הדגיש דקדוקי מצוות קלות וחמורות וכי בגלל הדקדוקי מצות היא עזה כמות וקשה כשאל קנאה

ועוד מה ההוא"א שלא רצו לקבל תורה שבע"פ וכי רצו להיות צדוקים ועל מה משבחחים אותם שאמרו נעשה ונשמע אם לא רצו לקבל תורה שבע"פ

ועוד שבהמשך הגמ' אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא! אמר רבא: אעפי"כ הדור, קבלוה בימי אחשורוש ופירש רש"י מאהבת הנס שנעשה להם. דכתיב במגילת אסתר "קימו וקבלו היהודים" - קימו עתה, שקיבלו על עצמם מרצון את מה שקבלו כבר במתן תורה, באונס. מה התייחד בפורים שישבו מאהבת הנס הרי היו הרבה ניסים לפני כן

אלא הם היו מוכנים לקבל את התורה שבע"פ אך רק שתהיה כתובה ולא תהיה בגדר תורה שבע"פ שמצריכה אמונת חכמים שהאדם צריך לבטל דעתו לחכמים בשלמא לקבל מה: הסכימו אבל שאדם שהוא ילוד אשה יפרש את רצון ה' הם לא הסכימו להאמין בכל אשר יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ורצו שהכל יהיה כתוב ולפי"ז מדויק הלשון דקדוקי תורה שהטעם שנמסרה תורה בע"פ ולא נכתבה כתב רבינו קרשק"ש (גיטין ס:) בשם רבינו גר"ו: משום דכשאינם כתובין כל אחד ואחד מוסרן זה לזה בדקדוק, אבל אם נכתבו ובא ללמוד אותם מתוך הכתב [משנה] כוונת אמרן". דהינו רק בשביל הדקדוקי מצוות

ומבואר ברמב"ם שמעמד הר סיני הוא המקור לאמונה ולא האותות ומופתים כי אותו ימסרו איש לבניהם בדיוק וזה ע"י תורה שבע"פ וז"ל הרמב"ם פרק שמיני מהלכות יסודי התורה - ה"א משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה. שהאמין על פי האותות יש בלבנו דפי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף. אלא

למעשה על מגילת אסתר

כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם. לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצרים קרע את הים והצילין בתוכו. צרכנו למזון הוריד לנו את המן. צמאו בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו. במעמד הר סיני שעינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אלינו ואנו שומעים משה משה לך אמר להן כך וכך. וכן הוא אומר (דברים ה-ד) 'פנים בפנים דבר ה' עמכם'. ונאמר (דברים ה-ג) 'לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת'. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר (שמות יט-ט) 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם'. מכלל שקדם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה:

מבואר שכל מה שהם האמינו זה מפני שראו וכך נמסרה התורה איש מפי איש וזה דקדוקי מצוות.

וזה הסיבה שאוכלים בחג השבועות מאכלי חלב שעיקר פירושם הוא מדברי סופרים לומר שאנו מקבלים גם את הפירוש של חז"ל

ולפי"ז מובן מה התייחד בפורים שם הם ראו עד כמה גדול כוחם של חכמי ישראל שהנה אחשורוש מעלה לגדולה את המן, ומצווה על כולם לכרוע ולהשתחוות לו. "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה!" וכולם תמהו למה. הרי לפי ההלכה יש היתר להשתחוות להמן, כי אדם איננו עבודה זרה. מה פתאום מחליט מרדכי "להתחסד" ולא להשתחוות?! וחשבו: "מרדכי מסכן את חיי היהודים!!!" משלחות של יהודים באו והתחננו לפניו, כי יואיל בטובו להשתחוות, אך ורק כדי להצילם מכעסו של המן, אולם מרדכי נותר בעמדתו הנחרצת - "לא אכרע ולא אשתחוה!"

ואכן, התחזיות השחורות התגשמו, ותוך תקופה קצרה נשלחו אגרות מזועזעות אל כל מדינות מלכות אחשורוש - "להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים!". היה נראה שהגזרה הנוראה באה בעקבות עקשנותו של מרדכי היהודי, מחכים הם לאיזו שהיא התנצלות מצידו. אולם - מהי תגובתו המתחמקת של מרדכי? מרדכי ברוב עזותו מנסה להפיל את התיק עליהם, ובכך להתנער מהאשמה! "דעו לכם", הוא אומר לכל היהודים, "שהגזירה הנוראה באה עלינו משמים בעקבות השתתפותכם במשתה אחשורוש שנערך לפני תשע שנים!" מי בכלל זוכר את המשתה הזו? איך מנסה מרדכי להפיל את האשמה עלינו בצורה כל כך בלתי הגיונית? זאת היתה לכאורה התגובה המצופה מיהודי שושן, ובפרט שמרדכי מבטל את 'ליל הסדר', דבר כה חשוב ומרכזי בעם ישראל. אך כאן חל המהפך הגדול! שלא כמו מה שקרה לפני תשע שנים, כאשר הוזמנו אל המשתה של אחשורוש: אז - הם התעלמו מפסיקתו של מרדכי שלא ללכת אל המשתה. הם העדיפו את ראייתם המדינית המפוכחת וה'רחבה', מול דעתו ה'מצומצמת' של מרדכי היהודי, לא כופפו את דעתם למול דעת תורה. וזו היתה חומרת חטאם!

אבל כעת - השתנו הדברים. דווקא בנקודה קשה זו, כשגזירת מוות על ראשיהם, הבינו היהודים את האמת - "לא הנחש ממית אלא החטא ממית!". הפעם הם התעלו מעל עצמם, התעלמו מן העובדות הנראות לעין ומן הפרשנויות הברורות, וכופפו קומתם לפני 'דעת תורה' של מרדכי היהודי. (שיחות ומאמרים להרב דסלר זצ"ל עמוד לו. אל המקורות ח"א 84) ובזכות זה הם ניצלו ומזה הבינו שהכל בזכות האמונת חכמים וקיבלו מאהבת הנס את התורה שבע"פ.

למעשה על מגילת אסתר

מאמר פתיחה מהרב חיים בן חמו שליט"א

ראש כולל מושב עוצם

מאורעות המגילה התפרסו על פני תשע שנים, כאשר כל אירוע בפני עצמו נשמע כסיפור טבעי, שלא אמור לגרום לנו להתפעלות כל שהיא, אך בהתחבר כל האירועים יחד התמונה מתבהרת ורואים שכל אירוע שהיה די שיגרתי הוא בעצם חלק מפסיפס מרהיב, המראה את יד ה' הנסתרות המגילה.

מגילה מלשון גילוי, על כן בבואינו לקרוא את המגילה, תפקידנו לגלות את יד ה' הנסתרת בתוך אירועי המגילה, וכפי שרמזו על כך את דברי הגמ' (חולין קלט:): השואלת אסתר מן התורה מניין? ומשיבה דכתיב (דברים לא-יח) "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" כלומר שגם כאשר ישנה תקופה בה יש הסתר פנים, יד ה' מלווה את כל מה שקורה, אלא שזה מצריך יותר התבוננות לראות את ההשגחה, כי כאשר קורה נס גלוי כדוגמת קריעת ים סוף, ירידת מן, ענני כבוד, וכדו' לא צריכים חכמה מיוחדת לזהות את הנס, כי רואים בחוש את היפך הטבע, אבל כאשר הנס שתול ומושחל בתוך הטבע, ובפרט כאשר הוא פרוס על פני תשע שנים, וכל חוליה בפני עצמה אינה אלא אירוע טבעי שלכאורה אין לו כל קשר לקודמו, ורק בחיבורם יחד ניכרת אומנותו ועוצמתו של העומד מאחורי הנס שהוא הבורא יתברך, אלא שכדי לגלות אותו צריך לפקוח עיניים ולהתבונן, ורק אז זוכים לגלות את יד ההשגחה העליונה שהיא המנווטת, והיא העומדת מאחורי כל ההתרחשויות, כדבריו המפורסמים והיסודיים של הרמב"ן סוף פרשת בא (יג-טז) שכתב "מן הניסים הגדולים והמפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, וממשיך הרמב"ן שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכולם נסים, ואין בהם טבע ומנהגו של עולם".

וכן כתב בעל התורה תמימה שיש חלוק בין ניסי פורים לניסי יציאת מצרים ושאר המועדים, שנס פורים היה בתוך הטבע, משא"כ ניסי שאר המועדים, שכופפו את הטבע, ולכן אומר המדרש שכל המועדים עתידיים ליבטל, כי לעתיד לבוא כולם ידעו את ה' ולא יהיה צורך בניסים על מנת להכירו, אבל פורים לא יבטל לעולם, שנאמר "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים".

כמו כן מגילת אסתר לא תבוטל לעולם, מפני שפורים מסמל את ההשגחה בתוך הטבע והנהגה זו תהיה רלוונטית גם לעתיד לבוא, כדברי המדרש, רב נחמן בר יצחק אמר, "זוכרם לא יסוף מזרעם" מכאן למדו רבותינו שכל הכתובים עתידיים ליבטל, חוץ ממגילת אסתר, מוסיף על כך המהר"ל שזה הטעם שבכל המגילה לא מופיע שם ה' כי במבט שטחי לא רואים את יד ההשגחה העליונה, אלא בהתבוננות, וחובת ההתבוננות מקבלת משנה תוקף בעודנו בגלות שנדע ונשכיל שהקב"ה מנהל את כל מה שקורה, והכל נעשה בהשגחה פרטית, גם כשהחושך מכסה את הארץ וערפל לאומים, נזכור שהקב"ה לא עזבנו ולא יעזבנו לנצח.

החתם סופר על הפסוק (שמות לג-יג) בו משה פונה לקב"ה ומבקש להבין את דרכי ההנהגה באומרו "הודיעני נא את דרכך ואדעך..." משיב לו הקב"ה (לג-כג) "וראית את אחורי ופני לא יראו" מבאר הרב "וראית את אחורי",

למעשה על מגילת אסתר

שרק לאחר שהדבר נעשה תוכל להבין את הנהגתי, "ופני לא יראו" שלא תוכל להבין את הנהגתי ולעמוד על סוד הדבר לפני שהוא נעשה.

אחת הדוגמאות הבולטות הוא סיפור מכירת יוסף, יוסף נמכר ע"י אחיו ויורד למצרים ערוות העולם, כאשר רבים מאתנו ליוו אותו בתחושות מעורבות, ילד צעיר, בן זקונים מושפל עד עפר, עובר טלטלות עזות, וממשיך להחזיק מעמד בביטחון בבורא, עומד בניסיון קשה במצבו הלכאורה מעורער עם אשת פוטיפר והוא מובל לאחר כבוד לבית האסורים למשך שנים עשרה שנה, מה שגרם ללא ספק לרבים להרים גבה ולשאול את שאלת השאלות, "זו תורה וזה שכרה"? אך לאחר שהתמונה מתבהרת ויוסף הופך להיות משנה למלך מצרים, וקולט את אחיו ובית אביו, ומקצה להם את ארץ גושן לקיים את הברית שנכרתה עם אב האומה אברהם אבינו "ברית בין הבתרים" הערפל מתפורר ואים את יד ה', וכפי שאמר זאת לאחיו במשפט קצר ומסכם, (ברא' מ-כ) "אלוקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב".

וניגש בע"ה למספר דוגמאות המראות את ההסתרה באירועים הנראים טבעיים ומוכרים לנו מאוד, מההיסטוריה רווית התלאות של עם ישראל, אחשוורוש מעביר את עיר הבירה למקום די זניח קטן ושקט כאשר ההסבר וההיגיון היה הכסא המלכותי שהוכן לו בשושן ולא היה יכול להזיזו, אך כאשר אנו רואים בסוף המגילה שמחוללי הישועה היו מרדכי ואסתר, שהיו גרים בשושן, מתבהרת התמונה שיד ההשגחה העליונה כיוונה אותו להגיע אליהם.

המלך אחשוורוש עורך משתה מפואר במשך כחצי שנה, פותח את אוצרותיו ומדריך את נתיניו לעשות כרצון איש ואיש כאשר הכל נועד להראות את רוב עושרו ואת כבוד מלכותו ובמעמד הכל כך מתוקשר אשתו ושתי ממאנת לבוא בדבר המלך, המלך נפגע ומבקש את חוות דעת חכמיו ההדיוט המן קופץ בראש ומייעץ למלך להרוג את ושתי, עצה שהתקבלה ובמשפט מהיר היא יוצאת לשריפה.

אירוע זה נראה כממשיך לחזק את רצון המלך החדש ולבצר את מלכותו והחלטותיו הנועזות, גם במה שקשור לאשתו, אבל במובט של אמת ההשגחה העליונה מפנה את כסא המלכה עבור מחוללת הנס אסתר.

באותה הזדמנות המן מגיש הצעת חוק לשרים להרחיב את סמכויותיו של המלך ושתיתנו לו סמכות בלעדית להוציא להורג את אשר יחפוץ, הצעה שאף היא התקבלה פה אחד, עצה שברבות הימים הפכה לאבן נגף להמן, והיא זו שאישרה להוציא להורג, שהרי אם השרים היו צריכים להחליט את גורלו הרי שבשל קשריו הרבים היה יכול לבטל את גזר הדין ולגייס רוב לטובתו, הנה לנו דוגמה נוספת לראות איך מתבשלים דברים ואירוע רודף אירוע עד שבסופו של דבר מתחבר הכל לתמונה מושלמת וברורה המראה את יד ההשגחה העליונה בכל צעד ושעל.

נציב עוד מספר שאלות המראות בעליל איך הקב"ה מכוון את הדמויות במגילה, ממש כמו בתיאטרון בובות, שמנהיג התיאטרון יושב שם למעלה ומשחק עם השחקנים כרצונו, העובדה שנערי המלך הפכו להיות לו ליועצים

למעשה על מגילת אסתר

איך לבחור אישה, ממתני הנערים יועצים? איפה כל החכמים? אסתר נבחרה לשמש כמלכה כאשר המדד לקביעת מי ראויה להיות מלכה, היה היופי, כאשר חז"ל מלמדים אותנו שאסתר ירקרקת הייתה, אלא שנשאה חן בעיני כ רואיה, כמו כן מלך שהרג את אשתו הראשונה שלא הייתה ממושמת לו, לוקח אישה אחרת שעם כניסתה לארמון המלך לא שומעת בקול המלך, וכשהוא מבקש ממנה דבר כל כך פשוט, לומר לו לאיזה עם היא שייכת, ואין אסתר מגדת את עמה ואת מולדתה, אחשוורוש עושה הנחות ומנסה לשדל אותה ואסתר בשלה לא מגלה, והמלך עובר לסדר היום כאילו לא קרא כלום? גם פרשת "בגתן ותרש שני שומרי הסף אשר בקשו לשלוח יד במלך ולהרעיל אותו למוות, ומרדכי שישב בשער המלך והכיר את שפתם גילה זאת לאסתר, ואסתר למלך, והדבר נבדק ונמצא אמת, המלך מוציא אותם להורג, ומרדכי שהציל את המלך "זוכה להירשם בספר הזיכרונות" מלך בסדר גודל כאחשוורוש השולט על מאה עשרים ושבע מדינות שלא חסר לו דבר, ובעל לב כל כך רחב שעורך סעודות במשך חצי שנה, כדי למצוא חן בעיני עמיתיו, וכאן עומד אדם שהציל את חייו ממות והוא מסתפק ברישום בספר הזיכרונות? וגם בואו של המן באמצע הלילה לא מובנת, ממתני המן מגיע בשעת בוקר כל כך מוקדמת, שכן אם לא שנדדה שנת המלך היה המלך גם את שנתו, וכי לא יכל לדחות את פגישתו עם המלך עד למחרת?

תמיהות אלו ועוד, מסייעים לנו לחשוף ולגלות את יד ההשגחה העליונה שעמדה מאחורי הקלעים והובילה את כל המהלכים שגרמו למהפך ולתלייתו של המן ובניו, ובעיקר את שיטתו של המן שהיה מזרע עמלק האומרת שהכל ביד המקרה, שהרי המן בכבודו ובעצמו ובמו ידיו כשהציע למלך להרוג את המלכה ושתי, בכך הוא הכשיר ופינה את המקום לאסתר, כמו כן העובדה שהנערים שבאופן חד פעמי הפכו להיות יועצי המלך, וכן שאסתר מקבלת מעמד לא בשל יופיה, או בשל ייחוסה אלא מתנת חנים משמים ליוותה אותה, ולכן היא יכולה שלא לומר לאיזה עם היא שייכת והמלך מקבל, מרדכי לאחר שהציל את המלך נרשם בספר הזיכרונות בלבד, האם כך מתנהג מלך בסדר גודל של אחשוורוש? ועוד נתאר לעצמנו אילו היה מרדכי מקבל את שכרו מהמלך, הרי שכאשר המלך שאל מה נעשה יקר וגדולה היו אומרים לו שקבל את שכרו, אבל כאשר אמרו למלך לא נעשה עמו דבר, דווקא עובדה זו, וברגע הנכון ביותר היא זו אשר הייתה יסוד לגדלותו של מרדכי ולהעלאתו על נס לקבל את השכר עם רבית והצמדה, וכל המהפך נעשה ממש בזמן קצר מאוד ובמהירות כאשר אירוע רודף אירוע, התזמון הכל כך מדויק, שאם המן היה מגיע דקה לפני או דקה אחרי כל התוכנית הייתה משתבשת, ובכלל ממתני המן מגיע בשעת בוקר כל כך מוקדמת, שאם לא שנדדה שנת המלך היה המלך גם את שנתו, וכי לא יכל לדחות את פגישתו עם המלך למחרת? שכל המאורעות רק בחלוף הזמן ובמבט לאחור מקבלים משמעות מובנת המראה את ההשגחה.

אמונתה של אסתר, והציות ל "ועשית ככל אשר יורוך", גם כאשר הדברים לא מובנים הם אלו שליוו את אסתר והפכו אותה למחוללת הנס, וזכתה שהמגילה קרויה על שמה.

מסופר על יהודי אחד שהייתה לו חנות בשוק מחנה יהודה בירושלים. אמנם דמי שכירות היו גבוהים מאוד, אך בשל המיקום הטוב של החנות, ההכנסות היו גבוהות מאוד, הרווחים היו יפים והעסק היה משתלם.

למעשה על מגילת אסתר

באחד הימים, נפתחה מולו חנות בדיוק כמו שלו, ומאז המכירות שלו הלכו וירדו, עד שההוצאות היו יותר גדולות מההכנסות ולא היה יכול להתפרנס מהחנות.

הלך היהודי לרב בניהו שמואלי שליט"א להתייעץ אתו מה לעשות, הוא היה כעוס מאוד מכל העניין וזעם על אותו יהודי שקיפח את פרנסתו, הרב ניסה להרגיע אותו ואמר לו, את שאמרו חז"ל 'אין אדם נוגע במוכן לחברו', זה לא הוא, זה הקב"ה שעשה לך וזה לטובה".

היהודי שאל את הרב מה לעשות, והרב אמר: "הכל לטובה, תסגור את החנות ותפתח במקום אחר במקום בו השכירות זולה, אולי לא תרוויח כמו בעבר, אבל לפחות תהיה לך פרנסה, עליך לקבל את הגזירה באהבה!

היהודי יצא מהרב מתוסכל, אך עשה כעצתו ופתח חנות במקום אחר, ליד שכונת 'מאה שערים', מעל החנות שפתח הייתה גרה אישה זקנה ובודדה, ובעל החנות ריחם עליה, דיבר אתה, עודד אותה וגם היה דואג לה ועוזר לה בכל מני דברים.

יום אחד פנתה אליו הזקנה וביקשה ממנו, אם יוכל, להקדיש לה שעה אחת, כי היא רוצה לספר לו משהו חשוב, אותו יהודי, שהיה עייף ותשוש לאחר יום עבודה, חשב בהתחלה לסרב אך לבסוף הסכים ועלה לביתה, הזקנה סיפרה לו את סיפור חייה, שלא היה מעניין במיוחד, ובעל החנות כמעט ונרדם, לבסוף היא הגיעה לעיקר וסיפרה לו שהיה לה דוד עשיר בחו"ל, שכאשר נפטר הוריש לה חמשה מיליון דולר, והיא גלמודה ואין לה למי להוריש את זה, היא ראתה שהוא היחיד שבאמת התייחס אליה והיטיב אתה במשך כמה שנים, אז היא מורישת לו את הכל, היא מבקשת רק טובה אחת - שיקנה עבורה חדר בישיבה, שילמדו בו תורה ויהיה לעילוי נשמתה.

הזקנה נפטרה, ובעל החנות קיבל את הירושה, הוא בא אל הרב שמואלי וביקש לקנות חדר בישיבה שלו עבור הנצחה לעילוי נשמתה, הרב זיהה אותו ואמר, "האם לא היית אצלי לפני כמה שנים ואמרת לי שירדת מנכסידך?", סיפר לו היהודי את כל המעשה, ואמר שיזכות העצה של הרב הוא זכה לעושר רב, אמר לו הרב: "רואה אתה שהכל לטובה, ה' יתברך רצה להיטיב לך ולהעניק לך את הסכום שמיועד לך משמים, הנמצא אצל האישה הזקנה, הקב"ה סובב את הסיבות כדי שהדבר יצא לפועל, ואתה חשבת שעושים לך רע, אם לא היו פותחים מולך חנות דומה, היית נשאר שם עד היום, מתפרנס בכבוד, אך לא מתעשר".

רבים הם המקרים בהם ניתן לראות איך ההשגחה העליונה מנווטת מהלכים שבמבט שטחי לא מובנים, ורק לאחר סגירת כל המעגלים רואים איך הכל היה לטובה, כדברי החתם סופר "וראית את אחורי לפני לא יראו".

יש האומרים שמטעם זה הברכות האחרונות נאמרות רק לאחר שגוללים את המגילה מסופה לתחילתה, לרמוז שרק לאחר שאנו קוראים את המגילה עד סופה, רק אז אנו מבינים את תחילתה היטיב כי כולה מקשה אחת.

למעשה על מגילת אסתר

גם בימינו כל המאורעות המתרחשים למול עינינו שבחלקם הגדול הם סתומים וחתומים, "בחירות אחר בחירות" "קורונה" ואירועים נוספים בסדר גודל שלא היו שנים רבות, שהמושותף בהם הם סימני השאלה הרבים, חוסר ההבנה, ללא ספק כל אלו כאשר יפציע אור הגאולה נראה שכל האירועים ללא יוצא מן הכלל מאז חורבן בית המקדש ועד היום כולם ביחד וכל אחד לחוד משמש כחלק מפסיפס ענק המוביל את האנושות לקראת העולם החדש, כמו בדיוק סיפור המגילה.

למעשה על מגילת אסתר

פרק א

הייחודיות של חג הפורים

כתב הגר"א (אסתר א ב) על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה - וכתב זאת להראות גדולת השי"ת שסיבב סיבובין לעשות נס לישראל, לפי שמרדכי היה בשושן, כמ"ש 'איש יהודי היה בשושן, פירוש, שהיה כבר, סיבב הקב"ה והוליד את אחשורוש לשושן שישב שם. ולפיכך אמרו שצריך לקרותה כולה, דלכאורה למה לנו לידע תקפו של אחשורוש. אך שבכל פסוק ופסוק הוא מספר גודל הנס, אך הנס הוא בהסתר פנים, כלומר שסיבב לעשות בדרך הטבע, ולא כמו שהיה במצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה, ולפיכך אנו מזכירין בכל יום ובכל יו"ט ושבט נס יציאת מצרים. ואין אנו מזכירין נס זה אף שהיה ממיתה לחיים, ובמצרים היה מעבדות לחירות, וז"ש בגמ' במגילה 'זיט עלינו חסד לפני מלכי פרס, אימתי - בזמן המן'. ולכאורה הוא תמוה, והענין כג"ש חז"ל אסתר מן התורה מנין דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני מהם ביום ההוא' דלכאורה המאמר הזה אין להבין דמאי קשה להו על אסתר מנין היא מן התורה יותר משאר צדיקים שנעשה נס על ידיהם והיינו דנס שבארץ ישראל אין כל כך חידוש ולכך חנוכה אינו נס כל כך כגו פורים אף שהיה נס גדול מאד לפי שהיה בזמן המקדש ומ"ש אסתר מן התורה מנין פירושו היכן מרומז שאפילו בהסתר פנים דהיינו כגלות עושה לנו נס גדול כזה ואמרו דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא' פי' אפילו בשעת הסתר פנים אשלח את אסתר

ולפי זה אתי שפיר בחגיגה דף ה', שאמר ההוא מינא לר' יהושע בן חנניא, עמא דאהררינהו מריה לאפיה מיניה, אחוי ליה עוד ידו נטויה עלינו, פי' שאמר דכתיב 'הסתר אסתיר פני' כפשוטו, וא"ל אעפ"כ ידו נטויה עלינו כמ"ש 'אסתיר' שהוא מרמז על אסתר שעושה לנו נסים אך הם בהסתר וז"ש ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס', שהקב"ה עשה לנו נס גדול כזה ואמרו שזאת היה בימי המן, לכך היה נס גדול יותר מחנוכה, אך הוא בהסתר פנים.

וידו נטויה עלינו להושיענו הוסיף אח"כ תוספת דברים משל למלך שהיה לו בן יחיד והיו השרים מתקנאים בו מחמת שראו גודל אהבת המלך עליו, לימים חטא הבן לאביו וגירש אותו ליער, וסבר הבן שאביו עזב אותו ושכח אותו, אבל אביו ברחמיו על בנו היה מתירא שמא יפגעו בו חיות רעות שביער, או שריו השונאים אותו, מה עשה, שלח עבדיו המשרתים אותו לתוך היער, אך אמר להם שאל ידע בנו מזה, כדי שיחזור מחטאיו אשר עשה, לימים בא עליו דוב, ובא אחד מעבדי אביו והצילו, וסבר הכן שהוא מקרה, אח"כ בא שר אחד משונאיו, ועמד אחד מעבדי אביו והצילו מידי, והבין הבן כי איך אפשר שיהיה מקרה כל כך תכיפה תמיד, והבין שזאת עשה אביו, ונתקע אהבת אביו בלבו וחזר בתשובה שלימה.

כך הקב"ה שלח אותנו בגלות והיה מתירא שמא יפגעו בנו הדובים הקשים, שלח אתנו עבדיו המשרתים ועושים לנו נסים על ידיהם, אך הוא בהסתר פנים, אך שמרדכי ואסתר ודורו ראו והבינו שזאת הוא מן השמים, וקבלו עליהם את התורה באהבה רבה. ומבואר בדבריו במשל זה שחטאם של ישראל שחשבו שהכל מקרה וכמו שמבואר במשל שסבר הבן שהוא מקרה והתיקון שנתקן בישועת הפורים הוא שהבינו שאין כאן מקרה וכלשונו של הגר"א כי איך אפשר שיהיה מקרה כל כך תכיפה תמיד והבין שזאת עשה אביו. עכ"ל.

למעשה על מגילת אסתר

לפי"ז אפשר לבאר מה שקשה שאמרו בגמ' בשבת אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא! אמר רבא: אעפ"כ הדור, קבלוה בימי אחשורוש ופירש רש"י מאהבת הנס שנעשה להם. דכתיב במגלת אסתר "קימו וקבלו היהודים" - קימו עתה, שקיבלו על עצמם מרצון את מה שקבלו כבר במתן תורה, באונס. מה התייחד בפורים שישבו מאהבת הנס הרי היו הרבה ניסים לפני כן
אלא המיוחד בנס זה שהדרר קיבלוה מרצון שהבינו שה' איתם גם בשעת הסתרה שנראה שאינו נמצא מ"מ ה' תמיד נמצא איתם.

למה אחשורוש מלך על כל העולם

אומר האור החיים בספרו ראשון לציון כל הסיבה שאחשורוש נהיה מלך על כל העולם, זה כדי שעמ"י לא יפלו ביד מלך בזוי. וצ"ב וכי זה מה שמה מפריע לעמ"י באורך הגלות, האם הוא מלך מכובד או בזוי.

אלא רואים עד כמה הייסורים קצובים ומה שלא נגזר שיסבול האדם לא יסבול ולכן נתן ה' מלכות לאחשורוש על כל העולם כדי שאדם לא יסבול קצת סבל שאינו מגיע לו. עד כדי כך מדוקקים הייסורים. וכמו שנכתוב לקמיה. (פ"א ג)

למה לאחר שאחשורוש היטיב ליהודים נקרא שנשאר ברשעו

א. ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש - הוא ברשעו מתחילתו עד סופו (רש"י), ומבואר ברש"י שלמרות שניסים כה רבים אחשורוש ראה, מכל מקום הוא לא השתנה. (מגילה יא.). ובפשטות הכוונה שהיה רשע עד סוף ימיו, וכמו "הוא עשו" הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו. אבל צ"ב שאחרי תליית המן שכבר היטיב ליהודים לכאן כבר לא הו' רשע. וא"כ למה אמרו הוא ברשעתו מתחילתו ועד סופו.

אלא התשובה שבלביו הוא נשאר שונא ישראל יותר מהמון רק ה' גרם לו להראות ולעשות פעולות כאילו הוא אוהב את היהודים מפחד שלא יעשה לו ה' מה שעשה לנבוכדנצר כמו שנראה שלכן הוא לא הסכים להמין לעשות מה שהוא רוצה כמבואר לקמן (ג,ט). שלא נחשוב שמרדכי היהודי היה משנה למלך והכל טוב בזה
אלא כמו שאמר רבי שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשיו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בבל לבו ויש להבין משמעות הלשון הלכה היא.

אלא הגאון רבי מנחם זעמבא הי"ד פירש כוונת הדברים להורות עד כמה גדולה שנאת הגויים לישראל, שאפילו רבי שמעון שבכל התורה דורש 'טעמא דקרא' בענין זה של שנאת עולם לעם עולם לא מצא טעם סיבה והסבר שכלי אלא הלכה פסוקה היא חוק בלי טעם וכן ממחיישים זאת שיש שאומרים ששונאים יהודים כי הם עשירים ומשתלטים על כל כלכלת העולם ואילו אחרים אומרים ששונאים יהודים כי הם עניים מפילים וצריכים לתמוך בהם וכיון שהטעמים סותרים חייבים להגיד שזו הלכתא בלא טעמא.

וגם כשיהודי עשה לו טובה, הוא אינו מכיר ומחפש האיך להזיקו, כי המידות הרעות מעוותות האדם, עד שחושב שירוויח ממה שירע ליהודים, ולא איכפת לו שגם הוא יפסיד, העיקר שגם השני יפסיד

למעשה על מגילת אסתר

מעשה ביהודי תועה שלא נמלט מגורל אהב"

וכמו שמסופר בספר לפיד האש (ח"א עמ' קפה) בשיחה קדושה שהשמיע רבינו זי"ע בשנת תשמ"ג לתלמידות 'בית חנה' בויליאמסבורג, עמד וסיפר בפרוטרוט לפניו, על החויה הבאה שעברה עליו בימים הרעים ההם - חויה עם הרבה מוסר השכל.

"שם במחנה" התחיל את סיפורו "היינו ישנים בלילות על הריצפה. הוכנסנו 42 איש לישון צפופים בחדר קטן אחד, ותוך שבועיים ימים לא נותר מאתנו חי רק אני ועוד מישהו... כל שאר ה־40 מתו מרעב ומזוהמה... מגיפות... שכבנו בלילות על האדמה, עטופי חשכה, כשמסביב רחשו רמשים ועכברים... ואני מנסה בכל יכלתי להחזיק מעמד... סמוך אלי שכב איש מבודאפעשט..."

"הנך יהודי?" שאלתי אותו. והוא ענה: "פשיטא! אחרת – כיצד הגעתי לפה?" חזרתי ושאלתי: "מי ומה אתה?" והשיב: "אנכי נשיא הבנק הלאומי ("נאצינאל באנק") של הונגריה" (מדובר בבנק המרכזי של הממשלה ההונגרית, ומישרתו היא הדרגה הגבוהה ביותר בעולם הפיננסים, דמות דיוקנו היתה מצוירת על גבי שטרות הכסף). אני שואל שוב: "הנך יהודי?" והלה משיב הפעם: "לא!"

"והרי אמרת מקודם שהנך יהודי?" התפלאתי."

"הזדרז האיש ופתו לי את החידה: "התנצרת!" - ביקש לעלות לגדולה ופנה עורף לאמונת אבותיו. מכיון שיש לי פה עסק עם משומד, הרגשתי שיש לי מה לומר לו, והמשכתי בשיחה. שכבנו אחד ליד השני על האדמה, בין כה וכה לא הייתי מסוגל להירדם, מי יכול לעצום עין במצב כזה. האיש שלח מבטים לעברי - ואני הסתכלתי בחמלה עליו. שאלתי אותו: "אמור נא, מי היא אשתך?" "אשתי נוצריה" ענה. "והיא לא הצטרפה אליך לבוא הנה?" תמהתי. אישישיחי התרגו והתרעם על עצם השאלה: "איך יכולת להעלות על הדעת רעיון כזה, שהיא ג"כ תבוא לפה, כדי לסבול צרות צרורות כמוני?"

"העמדת פני תם ואמרת לי: "לא מובן לי הדבר. ידעתי מאז כי אשה טובה ומסורה היא זו, ההולכת עם בעלה באשר ילך... אפילו לגיהנום היא תלך עמו... להשאיר את הבעל לבדו במצב כזה?" ובנשימה אחת פניתי אליו דרך אגב בנימה של התענינות: "אמור נא, האם הייתם בטוב?" הוא: "איזו שאלה?! מזה שלושים שנה אנו חיים ביחד, קניתי עבורה מכל הטוב והיפה, הענקתי לה כל טוב שבעולם!" ואני: "אם כך תמה תמה אקרא, היתכן, אתה התייחסת אליה כ"כ טוב ויפה, והיא מוכנה לחלוק עמך רק את הטוב והאושר? וכשבאה צרה זו עליך השאירה אותך לבד?"

בנקודה זו נפסקה שיחתנו. בינתיים חלפו שעות הלילה. אתא בוקר. נשמעו צלצולי פעמונים. חייבים לקום ולצאת החוצה לעבודת הפרך. למחרת בערב נפגשנו שוב והידשנו את השיחה בינינו. אני פותח ושואל: "הגד נא, האם פעלת מה לטובת הממשלה ההונגרית?" הוא: "כאשר נתמנית לנהל את ה"נאצינאל באנק" היה מצבו בכל רע, ערך ה"פענוגי" (=שם המטבע ההונגרית) ירד פלאים, תמורת 1000 פענוגי היית מקבל כמעט כלום, ואני עשיתי ממנו כסף ממש, מטבע קשה... ההון הלאומי גאה, הונגריה התעשרה הודות לתושיה שלי והתחילה לנהל סחר עם כל העולם, הראיתי נפלאות בתחום העסקים... וכי לא שמעת מימך אודותי?!"

למעשה על מגילת אסתר

"משכתי בכתפי כמתנצל: "אינני מתמצא... אינני איש עסקים, ולא בנקאי..." ואיש־שיחי מתפלא מאד: "אינך יודע מי ומה אני? איפה תמצא גוי אחד בהונגריה שלא שמע עד היום את שמי?"

"המשכתי: "אם כאלה פני הדברים, מדוע איפוא שלחו אותך הנה, וכל הגויים חרשו ושתקו, העם ההונגרי לא מחה... הלא כ"כ הרבה פעלת למענם, העשרת את אוצר המלוכה, איך זה שאדם חשוב ורב־זכויות כמוך יגורש בלא שום סיבה מוצדקת למחנה ריכוז?"

"מדוע אתה מתגרה בי ומדבר אלי ככה?" זעם האיש "ושמא תאמר לי מדוע הנך עצור פה?! השכתי לו: "אנכי רב עני ואביון, מעולם לא עשיתי שום טובה לאיש גוי, מימי לא נתתי לאחד מהם אף לגימת מים... והם שונאים אותי... אולם אתה שכל כך הרבה טובות גמלת להם, אותך ישנאו? הייתי מצפה שישאוך על כפיים, ולא שיגרשו למחנה ריכוז..."

"והוא: "אכן, כפי שאתה רואה, לא נשאו אותי על כפיים..."

"אינני תופס בשכלי" המשכתי "הלא אתה השתמדת, קיבלת עליך את האמונה הקאטולית, הפכת לגוי גמור, הכל כדי להיות כמוהם ולמצוא חן בעיניהם - והנה הם לא התחשבו כלל בכל זה? ומה עם ילדיך" שאלתי שוב כבדרך אגב "מה מעשיהם?"

"ילדי? האחד רופא, השני פרקליט, והשלישי איש עסקים גדול, מיליונר ממש..." הוספתי דרך שאלה: "וגם להם נתת והענקת משלך?" ויען: "בודאי! דאגתי להשכלתם, שלחתי אותם למכללות שישתלמו ויהיו מלומדים..."

"ומדוע" לא הרפיתי "לא באו הילדים ללוות אותך? הלא אפילו כשאדם מת ועבר ובטל מן העולם, ילדיו מלווים אותו עד למקום מנוחתו בקבר, ואותך הניחו לגרש בחרפה סתם כך... אפילו לא הלכו אחר־ך עד מחוץ לתחום... איש מהם לא בא לפחות לעמוד פה בחוץ ולראות מרחוק היכן שרוי אבא ומה מתרחש עמו?!"

"נענה ואמר: "הנך מציק לי מאד בדבריך... אתה מבקש להטרידני..."

השבתי לו: "אינני מטריד, חלילה, אני רק מבקש להבין את מר גורלך..."

"וכה המשכנו עד שעה מאוחרת לשוחח ולעסוק בחילופי השקפות.

בלילה השלישי (אין פה שום גוזמא) חזר האיש ובה אלי מעצמו: "יודע אתה, רבי, הרהרתי בדבריך הרבה במשך היום... והגעתי למסקנה, ש...הנך צודק!" בהמשך שיחתנו הביע את חרטתו הגמורה, חרטה על שהשתמר, חרטה על שהתחתן עם אשה נוצרית. הוא התחרט גם על כך שגידל ופינק כ"כ את ילדיו. עכשיו הנו רואה בבירור, שאין לו מאומה מכל החיים העלובים האלה..." . "טעות היתה בידי..." ייבב האיש בקול חנוק "תעיתי בדרך החיים..."

"בלילה הרביעי כבר לא היה אותה בנקאי בין החיים. הייתי מרוצה מאד מן הזכות שנתגלגלה לידי: היכן שהוא שרוי, באיזה מדור שלא יהיה, לפחות יום אחד לפני מותו הרהר בתשובה כלשהי, התחרט על מעשיו, התחרט ורצה לשנות את אורח חייו..."

"אמנם דא עקא, שכבר היה מאוחר מדי..."

למעשה על מגילת אסתר

רואים עד כמה גדולים רחמי ה' שמציל אותנו משנאתם העצומה של אומות העולם שאפילו מי שטיב להם כל כך הם כופרים בטובתו.

למה אחשורוש נשאר רשע משא"כ פרעה חזר בתשובה

מדוע פרעה מלך מצרים לבסוף פרעה חזר בו בתשובה, ונהיה מלך על נינוה, ומיד כשיונה הנביא אמר לו את דברי ה' שנגזר עליהם למות כי חטאו, מיד לבש שק ואפר ושב בתשובה ושב כל העם עמו, והסיבה ששב מבואר בפרקי דר"א (פרק מ"ג) כי פרעה מלך מצרים לאחר קי"ס לא חזר לארצו, אלא ברח לנינוה ונעשה שם מלך, וא"כ הוא פרעה הוא מלך נינוה, א"כ בשעה שהגיע אליו יונה והזהירו עוד מ' יום ונינוה נהפכת (יונה י"ד) מיד חזר בו כי זכר את ידו הקשה של הקב"ה במצרים בהביאו עשר מכות ולא חפץ עוד בזאת ע"כ מיד שב ורפא. ואילו אחשורוש נשאר רשע מתחילתו ועד סופו.

הוא לא אמר בשלי הסער הגדול הזה!

אלא אחשורוש סבר שהכל נעשה בשביל המן, ולא בשבילי נעשה. בעוד שמה שהיה צריך לחשוב 'כי בשלי הסער הגדול הזה' וכמו שראינו בספר יונה, שבו אנו קוראים ביום הכיפורים, מסופר על יונה הנביא שביקש ממנו ה' ללכת ולהזהיר את אנשי נינוה על חטאייהם, ולהתרות בהם שאם לא ישובו בתשובה, הרי בעוד ארבעים יום יהפוך ה' את כל נינוה.

יונה חשש מאוד מפני שליחות זו, מפני שידע שאנשי נינוה ישמעו לדבריו ויחזרו בתשובה, וכזה יגרם חלילה קטרוג על עם ישראל, שאף הם שומעים נבואות ותוכחות, ואין כולם שמים על לב. לכן העדיף יונה להתחמק משליחות זו, "ולברוח" מפני ה' - ללכת לתרשיש, מקום מחוץ לגבולות ארץ ישראל, ואין הנבואה יכולה לחול עליו שם, שאין הנבואה שורה בחוץ לארץ.

אך בורא עולם, מלוא כל הארץ כבודו, מי יכול להסתתר ולברוח מפניו?! "וה' הטיל רוח גדולה אל הים, ויהי סער גדול ביים, והאניה חשבה להשבר". יראו המלחים וזעקו לאלוהיהם, אלוהי עץ ואבן, ולא נענו. ניסו להטיל את כליהם וחפציהם לים כדי להקל את משא האוניה, אך גם זה ללא הועיל. ויונה לא ידע מכל אשר נעשה, כי היה ברכתי הספינה ישן. כשראו המלחים שהסערה הולכת ומתגברת, והשתדלויותיהם אינן מועילות, החליטו להפיל גורל כדי לדעת בשל מי באה עליהם הסערה - "ויפל הגורל על יונה". פנו אליו ושאלוהו: "הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו, מה מלאכתך ומהו תבוא...?" מספר להם יונה את כל קורותיו, ואחר כך אומר: "שאוני והטילני אל הים, וישתק הים מעליכם, כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם!" ואכן כך היה, וההמשך ידוע, כמסופר בספר יונה.

אומר הרב מבריסק זצ"ל: מתשובתו של יונה אנו למדים דבר גדול. הרי בספינה היו כולם עובדי עבודה זרה, מלבד יונה, ולא היו חסרות סיבות לתלות בהן את הסערה. אבל יונה הנביא שידע כי יש עליו טענה - לא חיפש הצטדקויות, ולא חיפש על מי להטיל את האשמה. תקף ומיד הודה ואמר: "כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם!".

למעשה על מגילת אסתר

בימים אלו, בהם נדרש כל אחד מאתנו לפשפש במעשיו ולתקנם, עלולים אנו ליפול בעצת היצר ולומר: יש אנשים שבאמת צריכים להתחזק ולחזור בתשובה, המצב הרוחני היום ממש לא פשוט, יש אנשים שאפילו בכיפור אינם צמים. והפריצות ברחוב - ממש נורא ואיום, ובכלל - הממשלה הזאת הורסת את הדת במדינה, חנויות של בשר חזיר מפוזרות בכל הארץ, השבת נרמסת בראש כל חוצות. יש לעם ישראל הרבה מה להתחזק לפני שדווקא אני - אדם טוב וחסד מפשע - אתקן את עצמי.

אולם עלינו לדעת - כי טענות אלו, הם טענות היצר הרע, שרוצה למנוע אותנו מלתקן את מעשינו על ידי טענות שוא. על כל אחד ואחד לומר לעצמו: "בשלי הסער הגדול הזה!" כי אכן מכל אחד ואחד ה' דורש התחזקות לפי דרגתו ומצבו, ומי שנמצא בדרגה רוחנית גבוהה יותר, ה' דורש ממנו התחזקות בדרגות שלו.

סיפר הרב הזקיהו משיקובסקי (אוצר הפרשה חיי שרה תש"פ אורחות חיים גליון 77) בזמנו, כשמרן הגר"ח אמר שבב"ב לא יפלו טילים, הבני תורה סמכו על ברכתו. בליל שבת שלאחכ"מ נפל טיל ברחוב יונה, רחוב המבדיל בין רמת גן לבני ברק - הרחוב האחרון לפני בני ברק... גיסי הגרא"צ טויב הגיע למרן הרב שך למחרת בבוקר ואמר לו בשמחה ושמתי פדות בין עמי ישראל, הנה רואים בחוש את הגבול שבין בני ברק עם דפי הגמ' ובין השאר. לרב שך זה כאב, "גם אתה מדבר כך, ככה בן תורה מדבר, בן תורה צריך לחשוב בשלי' הרעה הזאת ובוא ונתבונן למה זה קרה בליל שבת, ה' בא לעורר אותנו על זה שיש רפיון בשישי שבת, אל תבדוק מה ה' רוצה מאחרים - מה ה' דורש מרמת גן, תבדוק מה ה' רוצה ממך..."

ונוסף מעשה שסיפר נהג מונית לנוסע שישב לצידו כך: "באחד המסעות שלי בצבא, הותקף לפתע אחד החיילים ע"י נחש גדול שטיפס עליו והקיפו סביב הדק היטב. באותו זמן היו כולם במתח ולא ידעו מה יעלה בגורלו. ובפרט שלא יכלו לעזור, שהרי אילו יירו לכיוונו, יש חשש שיפגעו בחייל. ואם לא יעשו דבר, הנחש עלול להכישו. בינתיים, החייל התאמץ וצעק בקול גדול "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד..." ומיד שצעק זאת ירד הנחש ממנו ועזבו לנפשו.

לאחר מעשה מופלא זה, אותו חייל שב בתשובה והחל לשמור תורה ומצוות. אותו נהג המונית שאל את החייל: "אם אכן ראית מעשה ניסי זה, מפני מה אינך חוזרת בתשובה בעצמך?". אמר לו החייל - "כי הנחש לא עלה עלי...". ולכן אחשוורוש לא שב בתשובה כי לו לא נעשה כלום.

לא התבונן לכן נשאר רשע

ועוד שלא התבונן ודומה לעיור שמהלך בדרך בדרך וכמו פרעה שבתחילה לא שת ליבו ונעתיק בזה מש"כ בלמעשה פרשת בא

למעשה על מגילת אסתר

למה לא נגאלו עמ"י במכה הראשונה

למה ה' לא גאל את עמ"י מיד במכה הראשונה, לדוגמא שמכת דם שלא תפסיק עד שישחרר, ואם פרעה יחזור בו ולא ישחרר אותם, ייענש שוב במכת דם עד שבעל כורחו הוא ישחררם, שהרי כמה זמן אפשר לחיות בלי מים שהרי ממכה זו העשירו עמ"י – ואם היה היתה ממשיכה היה נגמר הכסף למצרים. ומה צורך יש לעשות כמה סוגי מכות ולעשות נס חדש לחינם הרי להמעיט בניסים עדיף. ובפרט שהרי עמ"י רצו לצאת מיד והיו מוכנים להפסיד את כל הרכוש כמו שאמרו בגמ' בברכות (ט, א) 'משל למה הדבר דומה: לעבד שהיה חבוש בבית האסורים, אמרו לו: למחר נתיר אותך ונתנין לך ממוון הרבה. אמר להם: הוציאוני עכשיו ואין אני מבקש ממוון'. ולמרות שמדובר היה בסכומי כסף גדולים, אפ"ה היו מוכנים לוותר עליהם, העיקר לצאת מיד א"כ למה עיכבם ה'. ולא עוד אלא שכל זמן שהיו מתעכבים היו שוקעים במ"ט שערי טומאה ולא יוצאים משם לעולם וכמו שכתב האור החיים (שמות פרק ג ז).

חשיבות ההתבוננות

אלא רצה ה' להראות את אמונתו ואמונה בונים ע"י הרבה עבודה ותרגילים לא בבת אחת כי כבולעו כך פולטו.

האיך בלעם החכם הגדול חטא

ויש להוסיף בזה מש"כ הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבת אור ישראל הגדולה (הו"ד בקובץ גילניות ויחי תש"פ גליון רצב) וז"ל 'במדרש שוחר טוב (מט ב), ובלעם היה אחד מהגאונים הגדולים שהיו בעולם, וכמו שאמרו במדרש (רבה פ' נשא פי"ד) 'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לד י), בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר אילו היה לנו נביא כמשה היינו עובדים להקב"ה, ואיזה נביא היה להם כמשה זה בלעם בן בעור וכו', וכן נאמר עליו (במדבר כד טז) "ויודע דעת עליון".

הקשה החפץ חיים שאם היה בלעם היה בדרגה כ"כ גבוהה והיה כ"כ גדול, עד שאמרו במדרש שכעס על משה רבינו משום שרצה להוציא את בני ישראל ממצרים וליתן להם את התורה, וא"כ האיך יתכן שחטא בעבירות כאלו שא"א לתארם ולשערם.

כי לא התבונן

וביאר החפץ חיים שרמזה לנו התורה את התשובה לדבר, שהרי יש פרשיות בתורה, חלקן פתוחות וחלקן סתומות, ויש הפסק בין פרשה לפרשה ובין ספר לספר, וענין הפסקות אלו הוא כמבואר בתורת כהנים ריש ויקרא וזכי מה היו הפסקות משמשות ליתן ריווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, והיינו שלאחר שקוראים ולומדים פרשה צריך להתבונן בה וללמוד ממנה ומכל תיבה שכתובה בה, ולא רק לקרוא אותה ולהמשיך לפרשה הבאה.

למעשה על מגילת אסתר

ולפי זה ביאר החפץ חיים מה שבכל פרשת בלעם אין כל הפסקה, ורמזה בזה התורה שהחורבן הגדול ביותר של האדם הוא שאינו עוצר מפעם לפעם לחשוב ולהתבונן, ולכן יכול האדם להיות ענק שבענקים, אך אם אינו עוצר להתבונן ולחשוב מה עושה ומדוע עושה, אף שידוע הוא דעת עליון, יכול הוא להגיע לדרגה שהמשנה קוראת לו "בלעם הרשע", ואין לו חלק לעוה"ב, ועוד רבות בדברי הגמ' שם על עונשו בגיהנום.

וכידוע המעשה במשגיח של ישיבת לומז'א בחו"ל ששמע תלמידים דנים ביניהם על פרעה שהיה חכם גדול ביותר והכיר בשבעים לשון, ומה חשב כאשר ראה שמושה רבינו מתרה בו וכל מה שאומר מתקיים, והמכות ניתכות אליו מכל עבר, והאיך המשיך ועמד במריו שאינו רוצה לשלח את בני ישראל ממצרים, והאחד אמר שפרעה חשב וסבר שהמכות יעברו לבסוף, והשני ביאר באופן אחר, ואמר להם המשגיח שהתשובה היא שפרעה כלל לא חשב, שאם לרגע היה עומד וחושב היה מבין שעדיף לו לשלחם ממצרים.

וכן מצינו באון בן פלת, שבמחלוקת קורח ועדתו נאמר (במדבר טז א) "ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן", ובכל הפרשה לא מוזכר שוב שמו של און בן פלת, ואיננו בגמ' בסנהדרין קט: 'אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו, אמרה ליה מאי נפקא לך מינה, אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא, אמר לה מאי אעביד, הואי בעצה ואשתבעי לי בהדיהו, אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא נינהו, דכתיב (במדבר טז ג) כי כל העדה כלם קדשים, אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך, אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי, אותבה על בבא וסתרתה למוזיה, כלדאתא חזיה הדר, אדהכי והכי אבלעו להו, ואמרו שם בגמ' קי. 'חכמות נשים בנתה ביתה (משלי יד א), זו אשתו של און בן פלת', ולכאורה יש להבין מהי החכמה הגדולה שבמעשה זה, הרי היא רק אמרה לו שבין אם משה יהיה המנהיג ובין אם קרח יהיה המנהיג הוא יהיה רק התלמיד, והביאור בזה שמעשה החכמה הגדול שלה היה שעצרה לרגע וחשבה, וכך השכילה להסביר לבעלה ולהצילו מרדת לשאול שחת.

וזהו ענין הפרשה שתומה שבפרשת ויחי, שרצתה התורה לבאר בזה האיך עם ישראל הגיע למצב כזה שהידרדר, ולכן הפרשה היא שתומה, שכיון שלא חשבו על מה שעשו, אף שהיו שבטי י-ה ובני יעקב אבינו, לאחר שני דורות כתיב (שמות ז) "ותמלא הארץ אותם", וכבר היו מסתובבים על פני הארץ, והכל הוא מחמת שלא עצרו להתבונן ולחשוב על מעשיהם והנהגותיהם. עכ"ד.

וגם זה לא עזר כמו שראינו בחטא העגל שאמרו 'סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה' (שמות לב ח) מקשה ר' חיים שמואלביץ, (מאמר נה) הרי מבואר בגמ' בשבת (קה:) שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז, והולך ועובד. אבל אינו יכול להפילו מיד, א"כ קשה איך יתכן שעמ"י, שהיו דור דעה שאפי' שפחה ראתה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, והצביעו על הקב"ה כביכול ואמרו זה קלי ואנהו (רש"י שמות טו, ב), עשו את העגל ולא עוד אלא שחטאו כל כך מהר והוגדרו כעלובה כלה שזינתה תחת חופתה (גיטין לו:).

למעשה על מגילת אסתר

ולהאמור יש לומר מפני שהיו צריכים עוד להתבונן והם לא התבוננו.

למה לא כתב בהתחלה המלך

ויהי בימי אחשורוש. הקשה רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול צ"ב למה לא כתב בהתחלה המלך, ועוד שחז"ל אמרו במדרש ויהי בימי לשון צער, ושאלו מה צרה היתה שם? להשמיד להרוג ולאבד. ויש לדקדק מה זו שאלה, מה צרה היתה שם והדבר מפורסם שגורו להרוג ולאבד (וע"ש מש"כ לתרין)

למה אחשורוש לא השתנה

ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה וכתב רש"י "הוא אחשורוש הוא ברשעתו מתחילתו ועד סופו" וצ"ב דמאי נפק"מ במה שאחשורוש רשע מתחילתו ועד סופו (כך הביא להקשות בספר כמוצא שלל רב עמ' סד). ועוד שבהמשך כתב רש"י מהודו ועד כוש "המולך על מאה ועשרים מדינה כמו שמולך מהודו ועד כוש שעומדים זה אצל זה" וקצת צ"ב מה בא ללמדנו בזה

אלא נראה שבא להקדים שישנן שתי גישות בהסתכלות על מאורעות החיים האחת התבוננות בדרכי הקב"ה והשגחתו איך היא מתלבשת בדרך הטבע וזה מהווה סיבה לקבל חיוזק בתורה ויראת שמים השנית הסתכלות טבעית שהכל טבע וממילא אין שום סיבה להתחזק וכדרך השנייה היתה ראייתו של אחשורוש ולכן הוא אחשורוש הוא ברשעתו מתחילתו ועד סופו כי אע"פ שעבר הרבה ניסים מ"מ לא השתנה כי הסתכל על הכל בדרך טבעית ואע"פ שהיה חכם מאוד שהיה יכול להנהיג כל כך הרבה מדינות

[וזה מה שכתוב בסוף המגילה "וכל מעשה תוקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי פרס ומדי ופירש הגאון רב יחזקאל אברמסקי (הובא בכמוצא שלל רב עמ' רמב) שמי שרוצה לראות סתם סיפורים ומעשי ידי אדם של תוקפו וגדולתו של מרדכי בבחינה מדעית יעיין בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס אבל לא במגילה שבאה להשריש אמונה]

אלא כל חיי עמ"י הם נס ופלא וכמו שאומר היעב"ץ בהקדמה לסידורו: מי שיעיין ביחוד ענינו ומעמדנו בעולם... אחרי כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפיים מהשנים, ואין אומה נרדפת בעולם כמונו... מה עצמו נשאו ראש הקמים עלינו מנעורנו להשמידנו לעקרנו לשרשנו... לא יכלו לנו לאבדנו ולכלותנו.

כל האומות הקדומות העצומות אבד זכרם... ואנו הדבקים בה' כלנו חיים היום, לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותנו, אפילו אות וניקוד אחד מהתורה שבכתב, וכל דברי חכמים קיימים... לא שלט בהם יד הזמן ולא כילם...

חי נפשי, כי בהתבונני בנפלאות אלה, גדלו הם אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה ה' יתברך לאבותינו במצרים, ובמדבר, ובארץ ישראל. וכל מה שארך הגלות יותר - נתאמת הנס יותר, ונודע מעשה תוקפו'. עכ"ד.

עם ישראל הוא העם הכי שנואי, העם הכי נרדף, הכי נודד והכי חלש. ובזמן שהמעצמות הגדולות והחזקות ביותר לא נשאר מהם זכר, עם ישראל שרד עם כל מה שעבר עליו והוא חי וקיים. הנס הזה הוא נס יותר גדול מכל הנסים.

למעשה על מגילת אסתר

והכל מדובר אחרי שמתבונן בזה, כי בלא"ה לא מובן שום דבר.

ונסיים במעשה שהובא בילקוט לקח טוב (דברים א עמוד מא) 'אחד מבאי ביתו של מרן החזון איש זצ"ל הגיע יום אחד לבית מרן ושמע מפיו את הדברים הבאים: 'לפעמים רואים אנו אדם שומר תורה ומצוות ומדקדק בקלה כבחמורה ופתאום ביום בהיר אחד הוא פורק מעליו את העול. לכולם נדמה שמפנה זה חל בפתאומיות. אך למעשה, ההדרדרות הפנימית החלה בוודאי זמן רב לפני כן. אף שכל הזמן היא לא התבטאה במעשים, האמונה בתוך לבו נחלשה כבר מזמן. רק מכח הסביבה החזיק האיש מעמד כלפי חוץ, עד שנתגלה מצבו גם לעיני האחרים. בכך סיים החזון איש את דבריו, סתם ולא פירש.

כאשר יצא הבחור בדרכו חזרה לביתו שבירושלים נטרד מאוד במחשבתו. בכל הדרך חזר ושאל את עצמו: 'מה היתה כוונת ה'חזון איש'? איזה פגם מצא בו אשר בנינו ראה לנוכח לומר לו דברים נוקבים אלה? משהגיע לירושלים פגש את חברו וסיפר לו את כל הענין. כאשר גם בעיני החבר נראו הדברים תמוהים, יעץ לו הלה לשוב על עקבותיו לנסוע בחזרה לבני ברק ולבקש הסבר על הדברים.

ואכן כך עשה. למחרת נסע שוב אל ה'חזון איש' ושאלו לפשר הדברים. מרן זצ"ל שכפי הנראה צפה שכך יהיה, קידם את פניו בחיך ואמר לו: בא ואפרש לך דברי, אמונה היא מהדברים הצריכים חיזוק תמידי. אם אין אדם מחזק את אמונתו שגדל והתחנך בה, היא הולכת ונחלשת ואחריתו מי ישורנה. על כן אדם חייב לחזק תמיד את אמונתו ורק כך יבטיח את הידישקייט' שלו (יהדותו) כדבעי. וכיצד מחזקים אותה? על ידי שמסגלים חיים של אמונה חושית.

הנה לך דוגמא לחיים על פי אמונה חושית: הגמ' מספרת (ברכות ה:): על רב הונא שהחמיצו לו ארבע מאות חביות של יין. הלכו אצלו חכמים ואמרו לו שיעיין במעשיו. אמר להם: וכי חשוד אני בעיניכם?! אמרו לו: וכי חשוד הוא הקב"ה שיענישך ללא דין? אמר להם שהוא אינו יודע במה חטא, שמא הם יודעים. אמרו לו שלא נתן לאריסו את הזמורות המגיעות לו בנוסף לחלקו. בסופו של דבר קיבל על עצמו לתקן את העוול ומיד חזר החומץ להיות יין. ויש אומרים שהחומץ התייקר ונמכר במחיר יין.

אם דבר כזה היה קורה אצלנו, אמר ה'חזון איש' היינו מחפשים את העילה לחימוץ היין בגורמים טבעיים. אך לא כן חז"ל, הם חיו באמונה חושית. כאשר קרתה להם תקלה חיפשו את הטעון תיקון בעולמם הרוחני וידעו שרק כך יצליחו למנוע את הישנות הדבר. מי שחי אמונה חושית הוא בטוח באמונה שלו.

כיצד מגיעים לאמונה חושית? - כל דבר שהנך זקוק לו, בקש אותו מהקב"ה. אם דרושות לך נעליים חדשות עמוד בפינת החדר ותאמר: רבנו של עולם ראה נא את נעלי הקרועות והמצא נא לי כסף כדי לקנות נעליים חדשות. וכך בכל דבר. על ידי זה תרגיל את עצמך להכיר ולהרגיש שהוא יתברך הנותן את הכל. כך רוכשים אמונה חושית! סיים ה'חזון איש'.

למה הניסים לא השפיעו על אחשורוש גדול כוחו של היצר

אין לנו שום מושג עד כמה גדול כוחו של היצר הרע והאדם יכול לראות נס גלוי כמו שעשה אליהו הנביא בהר הכרמל שבמשך כל היום ניסו נביאי הבעל להוריד גשמים ואין קול ואין עונה ואין קשב. ואילו אליהו הנביא מילא

למעשה על מגילת אסתר

תעלה של בית סאתיים מים, וירדה אש מהשמים וליחכה את הכל, אמר הרב בצלאל זולטי זצ"ל שלמרות שזה נס גלוי שבפשטות אי אפשר להכחישו, וממילא מוכח שה' הוא האלוקים, אליהו הנביא הוצרך להתפלל לנס, שיסיח את דעתם שלא יאמרו מעשה כשפים הוא זה, כי בלא"ה המושכל הראשון שהיו אומרים מעשה כשפים הוא זה, והנס שהסיח דעתם שלא יאמרו מעשה כשפים הוא זה, ולא אמרו שווה בעוצמתו לנס שירדה אש מהשמים ושרפה את המים, ולא נענה אליהו רק בשעת המנחה. וכן ראינו אצל אברהם אבינו שהושלך לכבשן האש וניצל, מיד הם אמרו שהרן אחיו עשה לו כשפים והצילו, ולמרות שאח"כ הרן נשרף והוכח שאי"ז מעשה כשפים כמבואר בתרגום יונתן, היינו מצפים שכולם יגידו ה' הוא האלוקים! ה' הוא האלוקים! שעכשיו שהרן לא הציל את עצמו רואים שאי"ז מעשה כשפים. אלא רואים עד כמה גדול כוחו של היצר הרע כמו שכתב המס"י (סוף פ"ב) 'שאפילו אם יפקח האדם על עצמו, אין בכוחו להינצל אלמלי הקדוש ברוך הוא עוזרו, כי היצר הרע תקיף מאד, וכמאמר הכתוב (תהלים לו, לב-לג) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו וגו'. אך אם האדם מפקח על עצמו, אז הקדוש ברוך הוא עוזרו, וניצול מן היצר הרע, אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו, ודאי שהקדוש ברוך הוא לא יפקח עליו. כי אם הוא אינו חס, מי יחוס עליו. והוא כעניין מה שאמרו רבותינו זיכרונם לברכה (ברכות לג, א) כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. והוא מה שאמרו (אבות א, יד) 'אם אין לי מי לי עכ"ל. וכן אמרו חז"ל (שבת לא) על הפסוק "זה דרכם כסל למו" (תהלים מ"ט), 'יודעים רשעים שדרכם למיתה אלא שחלב להם על כסלם שמוא תאמר שכחה היא מהן ת"ל ואחריהם בפייהם ירצו סלה. ואעפ"כ אינן חוזרים. (קטע מ'למעשה: פרשת כי תשא בהסבר הסיבות שגרמו לחטא העגל יעו"ש).

וכן רואים בגמ' במסכת ברכות (י"ז): "אמר רב אשי בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמנא בשתא ולא קמגייר גיורא מינייהו" ופרש"י: שהיו נאספים שם ישראל באדר לשמוע הלכות הפסח מדרש דרב אשי, ובאלול לשמוע הלכות החג. ולכאור' הוא פלא מה שאומר רב אשי שנכרי כשרואה שיושבים בבית מדרש ואומרים שיעורים ואינו מתגייר זה ראייה שהוא מאבירי לב. והיינו שאינו כשאר בני אדם, שאם היה אדם עם שכל ישר היה צריך להתגייר. ומה רוצה רב אשי הרי הם גויים, ומה נשתנה כאן שבאים בטענה לגוי שאינו מתגייר הרי הוא גוי עובד עבודה זרה, בפרט הגויים שהיו בימי חז"ל שהיו גרועים הרבה מהנכרים שבזמנינו? והנה בתוס' שם כתבו "ושמא ניסא איתרחיש להו", וראיתי בספר העיתים שחיבר הרב רבי יהודה בר' ברזילי, ששמע שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהם ככלה דאלול ובכלה דאדר. ומה שדחק את תוס' לפרש שהיה נס, משום שהיה קשה להם מה רוצים מהגוי מה הוא רואה, לכן כתבו תוס' שהיה נס, ועל זה הטענה שאעפ"כ לא נתגייר, והביאו שהיה עמוד של אש יורד מן השמים. לא שזה טוב להתגייר בשביל כך כי הרי זה מה שקרה לאחר וצ"ב למה כל העמים שראו את קריעת ים סוף לא נקראו אבירי לב.

אלא יש לומר שבאמת כולם היו צריכים להתגייר אבל מי שקילקל זה עמלק ולכן עונשו גדול וזה הסיבה שעונשו גדול כי מבואר בגמ' (שבת קיח): 'אמר רב יהודה אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר (שמות טז-כז) ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וכתוב בתריה ויבא עמלק'. ולכן עונשו גדול כי הוא התחיל ומי שמתחיל עונשו חמור כי הוא לא היה לו ממי למוד

למעשה על מגילת אסתר

לוט שהכניס אורחים במסירות נפש למה ניצול רק בזכות ששתק כשאברהם אמר ששרה היא אחותו

וכן להיפך בטובה מי שמתחיל ועושה מעצמו הוא חשוב ביותר וכמו שמצינו בלוט שניצל מסדום זה בזכות מה ששתק כמבואר ברש"י על הפסוק 'יהי בשחת אלוקים את ערי הכזר ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה' (בראשית יט כט) ואז"ל: 'מה זכירה זכר לו ללוט שתיקה ששתק לאברהם שאמר לשרי אחותי היא והוא היה יודע ושותק (בר"ר נא ו)'.
-

וצ"ב שהיה לוט קיים בסדום הכנסת אורחים במדרגה גדולה ובמס"נ ממש, וא"כ היו לו זכויות של חסד נוראות כל כך, וא"כ למה הוצרך לזכות השתיקה כדי להינצל. ועוד וביותר דהא כל הפיכת סדום היתה בעיקר משום שהתנגדו לחסד וכמפורש בקרא, 'הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה' (יחזקאל טז מט) וא"כ לוט שהיה בתכלית ההיפך בזה עד כדי מס"נ ועד בכלל, א"כ בדין היה שינצל. ולא היה צריך לכאורה לזכות ששתק לאברהם. ועוד דמפורש בדבריהם ז"ל דגם בני ביתו של לוט מסרו נפשם על החסד, דאמרו ז"ל בקרא דארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו וגו' (בראשית יח כא) זוהי צעקת פלוטית בתו של לוט, שראתה עני אחד ברחוב העיר ועגמה נפשה עליו מה היתה עושה בכל יום שהיתה יוצאה לשאוב מים היתה נותנת בכד שלה מכל מה שבביתה ומאכלת לאותו עני, אמרו מאין חי העני הזה וכשידעו בדבר הוציאוה להשרף ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד וזהו הכצעקתה (פדר"א פכ"ה) וא"כ כל חורבן סדום היה בשביל מס"נ על חסד של בתו של לוט ששרפוה אנשי המקום וא"כ הרי בדין הוא שינצל לוט ולמה לו זכות השתיקה להנצל דהלא זכות זו דמס"נ על חסד גדולה מזכות השתיקה שהיתה רק בשוא"ת שלא היה מוסר ורוצח לאברהם אחי אביו שהטיב עמו כל העת (וכמו שהוכיח סופו שמסר נפשו להצילו כשנשבה ע"י המלכים אף שהיה כבר אחר הפירוד) דלכאורה אין בזה רבותא כ"כ דמהיכי תיתי יעשה עוול נורא כזה, ורק דכיון דסו"ס היה באפשרותו שלא לשתוק ע"כ נחשבה לו הפעולה הזו לזכות להנצל עבורה, וא"כ כ"ש שראוי לו להנצל מצד זכות המס"נ לחסד שלו ושל ביתו. (משנת רבי אהרן קוטלר א קמד)

אלא ושמעתי מהסבא מסלבודקא זצ"ל, דענין הכנסת אורחים של לוט, היה רק מעשה של 'חיקוי', מה שראה אצל אברהם, אבל לא היתה זאת מדרגתו 'בעצם', שבעצמותו לא היה רק במדרגה זו שלא יעשה עוון פלילי כזה לגרום מיתה לאברהם, ולכן (כששתק בענין שרה) הועיל לו דבר זה יותר (רבי אהרן קוטלר משנת רבי אהרן ח"א עמ' קמה עיי"ש בהרחבה)

וזה מה שמודגש ראשית גוים עמלק בגלל שהוא הראשון שנלחם ולא היה לו ממנו ללמוד לכן עונשו חמור מבחן התוצאה הוא הקובע וכמו שאמרו שאילמלי נלחם עמלק עם ישראל שום אומה לא היתה נלחמת עימם

ועוד שכל האומות ניסו איך יהיה שה' לא יענישם ע"י שיענישו במים שהבטיח ה' שלא יביא מבוט וכיו"ב משא"כ עמלק כלל לא עניין אותו מה יעניש ה' כי הוא לא ירא אלוקים.

למעשה על מגילת אסתר

ונוסיף מש"כ בזה בלמעשה על חנוכה לכאורה קשה למה קראו את ימי החנוכה על שם החנייה והמנוחה מהמלחמה, ולא על שם ישועת הנצחון והחרות? ולא כמו בפורים שהימים שעושים פורים זה הימים שנלחמו (שפ"ח)

אלא בחנוכה שהיה גזירה על הנפש העיקר הוא שהם מניחים אותנו לעסוק בתורה משא"כ בפורים שהגזירה היתה על הגופות

ועוד לומר שמלחמות של עמ"י היא בשביל החנייה, ודלא כאומות העולם שמלחמתם היא בשביל המלחמה כי אצל עמ"י השאלה היא מה הנס ישפיע עליהם וכיצד הם יתעלו יותר. שיש יצר הרע מיוחד שלא לתת לאדם להתעלות מניסים.

נס ההצלה

כתב בספר המשגיח (עמ' 84) על הרב מאיר חדש זצ"ל פלוגה של חיילים משוטטים, קוזקים כנראה, השתלטה על העיר. היהודים הסתגרו בבתיהם מאחורי מנעול ובריח.

אבא ביקש לחמוק ולהגיע לבית המדרש. הוא הספיק להגיע עד קצה הסמטה, ולפתע - חיילים קוזקים בדרכו. הוא נבהל, ביקש להימלט, אך היה זה מאוחר מדי.

- הנה יהודי בולשביק! - צעקו לעברו, נחפזים לעצור בעדו.

- הראה את התעודות שלך! - פקדו, הרובים מכוונים כלפיו. אך לא היו כל תעודות בידו.

תפשו בו והחלו גוררים אותו לעבר החצר, שלידי הבניין, אשר שימש להם כמפקדה.

אימת מוות נפלה עליו, הוא החל לומר וידוי.

העמידו אותו ליד הקיר. אחד הקוזקים כיוון כלפיו את נשקו.

- הזדקף - צעק אליו, כשהוא מנסה לכוון את הנשק לכוון הלב.

אך הוא, מרוב אימה, התאבן מבלי יכולת לזוז.

- הזדקף, אמרתי לך! מהר! - צרח הפורע, כשקולו הולך וגובר, והוא מלווה את פקודתו במטר של גידופים.

למעלה, מעל לראשו, נפתח פתאום חלון.

מי זה צועק שם? - נשמע קולו הנרגז של המפקד.

- זה בולשביק - החל החייל מגמגם - תפשתי אותו ברחוב!

חבריו של החייל חמקו מהמקום בזה אחר זה.

- אל תבלבל את המוח! - התרגז עליו המפקד - הסתלק מכאן מהר, ואל תפריע את מנוחתו! שמעת?

החייל נחפז להסתלק בטרם תגבר חמתו של המפקד.

אבא נותר יחידי בחצר, המום, מתקשה להאמין למראה עיניו. ואז התאושש, נשא רגליו וחמק מן המקום כל עוד רוחו בו.

למעשה על מגילת אסתר

אימרה אחת חזרה ועלתה בזכרונו: "גם כאשר חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל יתייאש מן הרחמים".

בדרך, בהיותו נרגש כולו עקב הנס אשר ארע לו, קיבל על עצמו מספר קבלות, מתוך אמונה נלהבת, כי יצליח לבצע קבלות אלה במלואן. עד הגיעו לבית המדרש כבר החלה התלהבותו להצטנן במקצת, והוא החל להתרעע מכובד הקבלות הללו. בתירוצים שונים החל להשיר מעליו חלק מהן. בסופו של דבר הגיע למסקנה, כי כדי לשמור בזכרונו וברגשותיו את הנס הגדול אשר ארע לו, עליו לשמור בקפדנות לפחות על חלק מהקבלות, אשר קיבל על עצמו. הוא בחר במספר קבלות, אשר האמין כי ביכלתו לקיימן, ובהן דבק לבצע אותן בשלמות.

ואמנם, עשר שנים לאחר מכן, בעת הפרעות בחברון, כאשר שכב בין ההרוגים בעוד הרוצחים משתוללים בבניין, עצר בכוח בעד חברו בנימין שביקש להתרומם, ולחש לו:

– שכב בשקט וקוה!

כחלוף הכל שאל אותו החבר בפליאה: -- מניין שאבת את הכוח לשכב בשקט ולהמשיך לקוות בשעה נוראה כזאת?

בתשובה סיפר לו על אותו נס שארע לו ברוסיה.

הוא היה בטוח, שכוחו של אותו נס נשתמר בלבו בעזרת אותן קבלות מעשיות שקיבל על עצמו.

סיפר הרב שלמה ברוועדה (קונטרס הללו עבדי ה' עמ' 77 ובקצרה בספרו ליל שימורים עמ' ב)

בזמן שהייתי בחור, באתי מחו"ל ולמדתי בירושלים, ומטעמי בריאות הייתי זקוק להיות כשבועיים מחוץ לירושלים במקום הבראה. פעם אחת נכנסתי העירה לקנות משהו, וחזרתי בלילה ברגל למקומי שמחוץ לירושלים. היה זה לילה חשוך לגמרי, בלי ירח, וגם הפנסים לא דלקו. לפעמים הערבים היו חותכים את חוטי החשמל, או שכדי לחסוך בחשמל או השלטונות היו פתאום מכבים את החשמל, לכן לא היתה שום תאורה ושום ירח. הלכתי דרך איזה גינה כדי להגיע למחוז חפצי, וכדרך הבחורים הלכתי במהירות. לא ראיתי כלום בחושך, ותוך כדי הליכה זו הייתי צריך להגיע לקטע של מדרגות תלולות, שיורדים בהם כשלשים מדרגות, לא סתם מדרגות חלקות, אלא עשויות מאבנים חדות שאפשר ממש להחתך מהן, ומי שיפול משלשים מדרגות אלו לא רק שיחתך אלא ימות ממש.

צעדתי במהירות, ולפתע נעמדתי וחשבתי לעצמי: הרי עוד מעט אני מגיע למדרגה הראשונה של הגרם התלול! נעמדתי, וניסיתי להרגיש עם הנעל שלי- וראיתי שאני עומד ממש על המדרגה הראשונה! אם לא הייתי נעמד ברגע זה- הייתי נופל בחושך, וכבר לא היה מי שיבוא לנדנד לכם... היה זה נס נגלה, ואני חושב שהוא קרה בזכות סבתא שלי שנהרגה עקה"ש בידי הנאצים ימ"ש, ובזכות סבתא שניה שמתה שנים לפני כן בצעירותה, שהיתה צדיקה וגבאית צדקה בברנוביץ' שחיתנה הרבה יתומות, שתיהן נתנו לי זכויות- וכך ניצלתי. עמדתי ורעדתי מרוב התרגשות ופחד, וסו"ם ירדתי, הגעתי לחדרי והלכתי לישון. קמתי בבוקר, התפללתי, אכלתי ארוחת בוקר, בירכתי, ואמרתי לעצמי כך: "הרי רק אתמול בלילה זכית לנס נגלה

למעשה על מגילת אסתר

מהשמים, שהציל את חייד. א"כ היית צריך לקום בבוקר כצדיק קדוש, ואילו אתה נשארית אותו בן אדם, ולא נשתנית כלל וכלל!". הדבר הציג לי מאוד, והחלטתי לשאול על כך את מרן החזו"א.

עליתי על אוטובוס לתחנה המרכזית בירושלים, משם לקחתי אוטובוס לתל אביב, ושם עליתי על קו חמישים וארבע המפורסם לבני ברק. ירדתי בסוף רחוב ר"ע, הלכתי לבית מרן החזו"א, ונכנסתי לביתו. הוא היה כזה איש מנוחה, שהרבה פעמים כשבאו עם בעיה גדולה לבקש עצה, כשהיו נכנסים הוא נתן לכל אחד לשבת מולו ליד השולחן, היה מחייך בחיבה יתירה, ושואל: "כמה למדת בחודש שעבר? האם חזרת? האם חידשת?", עד שהיו שוכחים מכל הבעיה, כי בגן עדן אין בעיות... גם עכשיו, לאחר כל הדיבורים קם החזו"א וליה אותי עד הדלת, ולפתע נזכרת: עוד לא דיברתי על הנס שהיה לי! תוך כדי עמידה אמרתי לחזו"א: "אתמול בלילה ניצלו חיי בנס נגלה, ויש לי משהו לשאול, האם אפשר?" - "כן, ודאי", הוא חייד בחיבה. סיפרתי לו את הסיפור, והוספתי כך: "קמתי הבוקר אותו איש! לא נשתנית כלל לטובה, מה קורה איתי?!"

החזו"א נהיה לפתע רציני מאוד, הוריד את ראשו, והחל לדבר לעצמו. הוא נתן לעצמו מוסר לפני: הוא היה רואה ניסים בכל יום, היה נותן עצה ועוד עצה, והיו חוזרים ומספרים לו על הצלחות למעלה מהמטבע, גם הוא רואה ניסים וניסים ונשאר אותו אדם, ולא נשתנה כלל! כך הוא ייסר את עצמו, עד שסו"ס הרים את ראשו, חייד ואמר: "זה פשוט מאוד. נס נגלה יש בכוחו להשפיע לטובה על האדם, שלעולם ועד לא יחטא עוד פעם בחייו, וכבר לא יהיה לו את כח הבחירה", אח"כ הוא צחק ואמר: "אי אפשר שהאדם ישאר בלי בחירה, לכן כשעושים נס נגלה לאדם - מייצרים לו יצר הרע חדש ומיוחד, ומורידים אותו באותה שעה כדי למעט את השפעת הנס אצלו! לכן אם אדם יתחזק לאחר הנס - הוא יקבל תועלת רבה, אבל אם לא יתחזק - בתוך כמה שעות לא ירגיש שבכלל נעשה לו נס, כאילו שיש לו לב אבן, זהו כוחו של היצר החזק".

עכשיו אנחנו מבינים: כשאדם נמצא בצרה הוא זועק לקב"ה, אבל לאחר ההצלה והנס יש לו את היצר הזה שמשכיח את הכל, וקשה לו מאוד לומר שירה. לכן אומר הקב"ה: עכשיו "השמייעני את קולך" - בשירה, כי כבר שמעתי אותו בזעקה, וזו כוונת הגאון.

אלא העיקר זה החניה מה קרה אחרי שה' עזר לו לאדם האם הוא השתנה מזה או לא.

ולכן עיקר הנס הוא על פח השמון, שאלמלי שהיו חוזרים בתשובה באמת, לא היה מקבלים את פח השמון. כי הסיבה שהיוונים באו היתה מפני שהם התרשלו בעבודה, כמבואר בב"ח בריש הלכות חנוכה ולכן כשהתחזקו ה' הראה להם שהוא איתם.

מה החידוש שהרג אוהבו בשביל אשתו

הוא אחשורוש - ודרשו חז"ל הוא אחשורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו, והקשה רבינו החיד"א מאחר שאסתר ברוח הקודש נאמרה, אמאי אצטריך לכתוב הוא אחשורוש, ומאי איכפת לן אי הרג אשתו בשביל אוהבו וכו'.

למעשה על מגילת אסתר

אלא כתב לתרוץ בספרו דברים אחרים (דרוש כד עמ' תנט) ואפשר עוד לומר במאי דפריך הש"ס עלה שזה סוף הנסים דהאיכא חנוכה ומשני ניתנה ליכתב קאמרינן והקשו המפרשים דהיא גופא קשיא אמאי לא נכתב נס חנוכה ותירצו דנס חנוכה לא היה כל כך פלא כי היו בא"י ובירושלם ובית המקדש ולכבוד ארצו ובית מקדשו הטה אליהם חסד לא כן בימי מרדכי ואסתר דהיו בחוץ לארץ וליכא זכות א"י ובית המקדש כגון דא ניכר נס ופלא טובא ולכן ניתנה ליכתב עכ"ד עוד נקדים דראשונים שאלו אמאי לא נזכר שם ה' במגילה כלל ותירץ הגאון מהר"ר אליעזר הרב המחבר מעשה ה' בספר יוסף לקח פי' למגילה כי בהיותנו בגלות כל הנסים דרך טבע כאשר קרה ענין זה דמפלת המן כי במושכל ראשון או יאמרו בגוים כי היה מדרך טבע כי גדלה מאד אהבת אשה אשר החכם מכל האדם נאמר עליו נשיו הטו את לבבו ומה יעשה מלך אויל אשר הלך אחר עיניו ובווער באש אהבת אסתר ולאהבתה יאבד המן ואלף כיוצא בו וכל קבל דנא מרדכי דוד המלכה אשר אהב ירום ונשא לעילא מכל ומאחר שכן לא מן הש"מ הוא להזכיר שמו יתברך בדבר שנראה שהוא טבע משא"כ בהיותנו בירושלים וחיבה יתירה ית"ר חוב"ב נודע לנו לעשות הנסים בפרסום זהו תורף דברי הרב הנז'

ועל פי דברי הרב ז"ל אפשר, שזה כיונו רז"ל במ"ש, הוא אחשוורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו, דבתחילת ההשקפה יפלא מאחר דאסתר ברוח הקודש נאמרה, אמאי אצטריך לכתוב הוא אחשוורוש, ומאי איכפת לן אי הרג אשתו בשביל אוהבו וכו',

אמנם לפי האמור הנה אמת נכון, כי תחילת דיבר טרח וכתב לה, קרא ופירשוהו רז"ל, דלא תימא כי כל ענין זה דרך טבע כי כן דרכו לעשות החשוק לכבוד חשוקתו, וחשוקיה"ם קצ"ף על כל המנגד לחשוקתו, ואם זה בהדיוט כ"ש מלך אדיר כה יעשה לכבוד המלכה החביבה ואהובה, לכן טרם כל, כתיב, הוא אחשוורוש, כלומר, זו מחשבה זרה ובטלה כי ודאי נס מופלא היה ואין לומר כי לכבוד אשתו עשה כי הלא נגד עינינו הוא אחשוורוש שהרג אשתו בעבור אוהבו הגם כי היתה ושתיה בת מלכים וכלילת יופי מאד ועכ"ז הרגה בעבור אוהבו א"כ אין הדבר זה דרך טבע רק מאת ה' היתה זאת.

הסיבה שה' לקח מאחשוורוש את הבחירה ואיבד את אשתו כדי להציל את עמ"י כי הוא חטא

ועוד יש להוסיף מש"כ בזה בספרו נחל אשכול ויהי בימי אחשוורוש. יש לדקדק דהול"ל ויהי בימי המלך אחשוורוש ורז"ל אמרו במדרש ויהי בימי לשון צער ושאלו מה צרה היתה שם להשמיד להרוג ולאבד. ויש לדקדק מה זו שאלה מה צרה היתה שם והדבר מפורסם. ותו רז"ל דרשו הוא אחשוורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו וצריך טעם למה פתח בראשית מאמר בזה. ואפשר במה שנודע דהקב"ה נתן הבחירה ביד האדם לעשות כרצונו אמנם זה באדם פשוט אך במלך כתיב לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפץ יטנו ועז' יקשה דמצינו כמה מלכים השחיתו התעיבו כגון שאול שהרג כהני ה' וכן יואש לזכריה הנביא וכיוצא. ומלכי האומות יתר ע"כ מאד כמפורסם. ויראה דאם המלך חטא גדול אז הונח למקרה ופגע ויהי לו הבחירה כאחד האדם לבלעו להשחית. והכא אחשוורוש ביטל בנין ביהמ"ק ולזה נחלקה מלכותו שהיה מולך בכל העולם ובסוף מלך על קב"ז מדינות לבד כמושז"ל ולזה נסתלק ממנו הוד מלכות והי"ל הבחירה כאדם דעלמא ובהכי ניחא שעשה הקב"ה כל הענינים האלו ענין ושתיה וענין אסתר והנמשך ומסתעף מזה להציל ישראל. ואם אחשוורוש היה בבחינת לב מלך

למעשה על מגילת אסתר

ביד ה' לא היה צריך לכל הסבובים האלה אלא יתן בלבו להרוג להמן הוא מעצמו ולא יצטרך לכל זה ואחר שיצטערו ישראל וישובו בלי שום סיבה יהרוג להמן אכן אחשוורוש ניטל ממנו בחינת לב מלך ביד ה' והיה בעל בחירה. וז"ש ויהי בימי שהיה צרה גדולה שהמן הרע רצה לכלות ישראל וכי תימא לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו לז"א אחשוורוש הוא פשוט לענין זה כאינש דעלמא בעל בחירה. ולזה הוצרכו כל הסיבובים האלה הוא אחשוורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו. והטעם שניטלה תפארתו ולא נא' עליו לב מלך ביד ה' הטעם הוא חטא גדול בבנין הבית וה"ק המולך מהודו ועד כוש כל העולם ואח"כ נחלקה מלכותו ולא מלך אלא על קב"ז מדינות כמוש"ז וע"ז היה בעל בחירה והוצרכו כל הענינים האלו. וז"ש רז"ל מה צרה היהת שם כלום היכן נרמזה בפ' זה ותי' להשמיד להרוג ולאבד כל' דבאומרו אחשוורוש גילה שהוא בעל בחירה וזו צרה שמה שגם הוא היה שונא לישראל יותר מהמן:

למה לא כתוב שמוֹלך

"המלך" – צ"ב למה לא כתוב שמוֹלך.

אלא בא לומר שמלך מעצמו ולא היה מזרע המלוכה (רש"י), בעבר היה שומר הסוסים של מלכי פרס ומדי, ונעשה מלך ע"י שקנה המלוכה בממון רב (מגילה יא).

מה בין מלכות שבאה בירושה לזו הנתפסת בכח?

וכדי להבין מה בין מלכות שבאה בירושה לזו הנתפסת בכח? נביא מה שמוספרים על ר' אליהו לופיאן זצ"ל (הו"ד בספר ר' אלה עמ' 183) 'כאשר ביקר פעם מנהיג ברית המועצות הידוע לשמצה כרושצ'וב בארה"ב ונכח בעצרת האו"ם, כך ידוע, הוא חלץ נעלו והיכה בה על השולחן לעיני כל העמים, רבינו כאשר שמע על המעשה אמר שכל הנוכחים שם הם שוטים גמורים, כי איך זה מרשים לאדם גם-רוח כזה להיות נוכח במקום שהוא במה כלל-עולמית ולבזות בצורה גסה כל-כך את כל נשיאי וראשי האומות?

כולם היו צריכים לקום כאיש אחד ולהשליך אותו החוצה (וכמדומה שאמר שאילו היה שם היה עושה כן). והמליץ על כן את הכתוב (תהילים קבד) 'לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם'. ודרשו חז"ל: 'אדם ולא מלך'. ופירש רבינו שהמלך הוא זה אשר המלוכה באה לו בירושה מבית-אביו, ומי שאביו מלך הרי הוא מחנך את בנו ומלמדו נימוסי וגינוני מלכות כדי שיהיה בנו ראוי למלא את מקומו. וחינוך זה גורם שתהיה בבן-מלך אצילות ביחסים עם בני אדם ויזהר לנהוג בנימוס ובדרך-אריץ.

אך כאשר קם אדם גם-רוח ריקא בר-ריקא ותופס את השלטון בכוח, אין הוא נקרא מלך אלא סתם 'אדם'. וכאשר אדם כזה עולה לשלטון צריך עזר ד' מיוחד להנצל ממנו. כי מאחר שאין בו נימוסי מלכות ודרך-אריץ הרי הוא מסוכן לציבור, ועל זה אנו אומרים - 'לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו וגו'...

ולפי"ז נבין עד כמה היה מסוכן אחשוורוש שהיה מלך שמלך מעצמו. ורק ה' הוא שהצילנו מידו.

למעשה על מגילת אסתר

הסיבה שהעביר את עיר הבירה לשושן – בשביל איש יהודי

ב. בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו וצ"ב, א. מה החידוש שכתב 'כשבת המלך על כסא', הרי פשוט שכל מלך יושב על כסאו וכמו שלא כתוב אצל פרעה כשבת פרעה על כסא מלכותו. ב. ועוד שדי היה לכתוב 'ויהי כשבתו', ולמה האריך וכתב 'כשבת המלך אחשורוש'.

אלא מבאר הגר"א, שבא לומר שדווקא אחשורוש ישב, אבל שאר המלכים ישבו בבבל. והסיבה מבוארת בילקוט (תתרטמו) ובתרגום השני, שחמד את כסא המלכות של שלמה, שנעשה בחכמה למעלה מדרך הטבע, ורק שעל הכסא המקורי הוא לא יכל לשבת, שכבר פרעה נכה שבה הכסא באחת המלחמות והביאו מצרימה, וכשניסה לעלות עליו, הכישו הארי ונפל ממנו. ומאז לא העיזו עוד לעלות על הכסא הזה.

לכן אחשורוש שהיה הדיוט שאינו בן מלך ורצה להראות שהוא מלך, עשה כסא כדוגמת הכסא ההוא, אך בלי כוונות הקדושה של שלמה המלך ע"ה וממילא לא היה חשש שיפול, האומנים לבניית הכסא נמצאו רק בעיר שושן שהיתה עד אז עיירה קטנה ולא עיר הבירה, משהושלמה מלאכת בניית הכסא לאחר ג' שנים התברר שא"ל להעביר את הכסא למקום אחר, לפי שהיה גדול מאד, הכנים הקב"ה במלך רוח שטות והעביר את עיר הבירה לשושן, כדי שיוכל לשבת על כסא מלכותו שנמצא בשושן, דבר זה נכתב כדי להראות גדלות השי"ת שהכין בזה הנס לבני, לפי שמרדכי נמצא בשושן, כמ"ש 'איש יהודי היה בשושן' - שהיה כבר.

האיך יעקב הקדים להשקות לפני כל הרועים

ונוסיף בזה מש"כ בלמעשה (פרשת ויצא) 'וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה כי מן הבאר הוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה וכו' ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו' (בראשית כט ב-י)

וצ"ב א. משמע שמיד שיעקב הגיע הוא השקה את צאן רחל, ולמרות שרחל הגיעה אחרי הרועים, וכיצד יעקב אבינו הקדימה לשאר הרועים שחיכו שם, וגול את זמנם, והרי היוא היה מודקדק בגול עד כדי כך, שממונו חביב עליו מגופו, וחזר את כל הנהר בשביל פכים קטנים ששכח ומפני שאין פושטים ידיהם בגול (חולין צא. ורש"י בראשית לב כה).

ב. למה האריכה התורה לספר, שראה שלושה רועים, ושהייתה אבן גדולה, ושיעקב גלל אותה, שהתורה תספר מהחלק שפגש את רחל, שהרי דרכה של תורה לקצר 'שהרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה', כמבואר ברש"י (בראשית כד מב) 'אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה' ומה יש בזה מיוחד שצריך להאריך.

אלא חדא מתורצת בחברתה, שהסיבה שהתורה האריכה לספר שכל הרועים חיכו שם, והיתה אבן גדולה ולא יכלו לפתוח, כדי לבאר למה יעקב לא חיכה לשאר הרועים, והקדים להשקות את צאן רחל ראשונה, וזה מכיון שהיתה אבן גדולה ולא יכלו לפתוח עד שיבואו כולם ונחשב שסגור כלפיהם ולא הפסידו במה שהקדים להשקותה, לכן יכל יעקב להקדים להשקות צאן רחל.

למעשה על מגילת אסתר

רואים עד כמה חשוב לה זמנו של יעקב אביו שבשביל זה נתן ה' בלב הרועים לכסות את הבאר באבן שזה גובל בטירחא מרובה, שכל יום צריכים לחכות בסבלנות, עד שכל הרועים יבואו. וכל זה כדי שיבוא יעקב ומיד יגלה את האבן מעל פי הבאר, וישקה מיד את צאן רחל וירוויח זמן, ומפני שכל העולם נברא בכדי לסייע למי שלומד תורה רק שהם לא יודעים ולא מתכוננים בשביל זה.

וכן מצינו בגמ' בע"ז (כ:) דלעת"ל נכנסת מלכות רומי לפני הקב"ה ואומר להם במה עסקתם, אומרים רבש"ע הרבה שווקים תיקנו הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, עיי"ש. וצ"ב איך העיזו לומר שקר גמור לפני הקב"ה שיודע הכל, וביותר ודאי שלא יקבל את דבריהם השקריים. ובגרי"ז על התורה (פרשת בראשית) פירש דבאמת הכל נעשה בשביל ישראל, ולכן אמר להם הקב"ה שוטים ולא שקרנים דלא הוי שקר, דכל מה שהקב"ה נתן להם כח ומחשבה לעשות, הוא בשביל ישראל, אלא כיון דכיוונו בבנייתם ותיקונם לדברים אחרים אינם מקבלים ע"ז ש"כר, עיי"ש

מעשה ההצלה של ישיבת מיר

וכן רואים מהמעשה שכאשר נסללה מסילת הברזל מפטרבורג שברוסיה לברלין, אמר אביו הגר"ח זצ"ל: 'הרי זה בשביל שבני ישיבה יוכלו להגיע בקלות לוואלוזין, שהרי כל מה שנעשה בעולם הכל נעשה בשביל התורה ולומדיה'. וכך גם כאשר נסללה לפני שנים רבות המסילה הטרנס-סיבירית, שנבנתה בדם ועמל במשך עשרות שנים ע"י הצארים של רוסיה. סכומים עצומים הושקעו בבניית מסילה זו שחצתה את כל ערבות סיביר והגיעה עד לוולדיוסטוק השוכנת מול חופי יפאן במזרח הרחוק, מרחק של כעשרת אלפים ק"מ. רבים תמחו אז מהו ההגיון בבניית מסילה זו? התשובה לתמיהה זו ניתנה כאשר בני ישיבת מיר נמלטו מאירופה הבווערת לחוף מבטחים ביפן, והשתמשו ברכבת הנוסעת על מסילה זו. אז הובן להדיא כי כל המאמץ הגדול וההשקעה העצומה בבניית המסילה היתה כדאית, שכן היא שימשה לצורך הצלת ישראל העוסקים בתורה. (ילקוט לקח טוב בראשית עמ' ח).

פרעה חלם חלום הכל היה בשביל יוסף שיצא

וכן לגבי פרעה שחולם ומטריד את כל בני ארצו, הכל בשביל יוסף הצדיק וכמו שמבואר בספר לעבדך באמת (עמ' קנו) ויחי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם וג' (מא א) (מ"א - א') קץ שם לחשך, וזמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפלה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלם. (בר"ר פ"ט - א') על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי (בראשית מ' י"ד) נתוסף לו שתי שנים. (מד"ר פ"ט - ג'). צ"ב מה מוסיף המדרש על דברי המקרא, ומה בא להשמיענו,

אלא מבאר הבית הלוי, שהנה בעיני בשר נראה שהחלום שחלם פרעה הוא הסיבה שבגללה יצא יוסף מבית האסורים, כי החלום שלא נמצא מי שידע לפותרו, הזכיר לשר המשקים את יוסף היודע לפתור חלומות, ואמר זאת לפרעה, וכך נתגלגלה ההזדמנות לפרעה להכיר את יוסף ולהיכוח בגודל תבונתו, ונסללה הדרך ליציאתו מבית האסורים, עד למנויו למשנה למלך.

למעשה על מגילת אסתר

אך האמת - אומר הבית הלוי - הפוכה: הסיבה האחת והיחידה ליציאתו של יוסף מבית הסוהר הייתה משום שהקב"ה גזר לשים קץ לחשכת ישיבתו של יוסף בבית האסורים, אלא שכדי להוציא אל הפועל את הגזירה שיוסף יצא מבית האסורים, סיבב הקב"ה שפרעה יחלום חלום שגם חכמי מצרים וחרטומיה לא ידעו לפטור.

נמצא על פי דברי בית הלוי, שלא חלום פרעה היה הסיבה ליציאת יוסף מבית האסורים, אלא ההיפך, רצון ההשגחה העליונה שיוסף יצא מבית האסורים הוא שהיה הסיבה שפרעה יחלום.

וזו גם הסיבה שחלום פרעה היה רק מקץ שנתיים ימים, כי היות שנגזר על יוסף שלא לצאת במשך שנתיים מבית האסורים [כעונש על השתדלות בלתי ראויה אצל שר המשקים להזכירו אצל פרעה], לא היתה סיבה שפרעה יחלום. ורק מקץ שנתיים ימים שותם עונשו והגיע זמנו לצאת לחופשי, מיד: ופרעה חולם כדי לסלול הדרך ליציאת יוסף.

ואת זה משמיע המדרש, שכיון שהגיע קץ לזמן שהיה צדיך יוסף לשבת, מיד סובבה העליונה שפרעה יחלום [ולא שהחלום היה הסיבה ליציאתו].

עובדה שסיפר החזון איש על בית הלוי

השקפה יסודית זו צריכה ללוות אותנו בכל שטחי החיים. לדוגמא, סוחר שעשה עסקה שהעלתה לו רווחים. כגון שקנה סחורה בזול ומכרה ביוקר, אל יחשוב שהסיבה לרווחיו נובעת מהעסקה המוצלחת, אלא - אומר הבית הלוי - המבט הנכון הוא, שהיות שרצתה ההשגחה העליונה שסוחר זה ירויח כסף, היא סובבה שתזדמן לו עסקה נושאת רווחים. ואם עשה עסקה והפסיד בה, עליו לדעת שלא העסקה הכושלת הביאה לו הפסד ממון, אלא רצון ההשגחה שיפסיד כסף, סיבבה שתזדמן לו עסקה שעתידה להתברר ככושלת ונושאת הפסדים.

החזון איש סיפר לי, על עשיר אחד שעשה את עיקר עושרו ממסחר ביערות, עד אשר יום אחד אחזה אש בעצי היער כילתה את כל יערותיו, וכל רכושו ירד לטמיון. מאז, כאשר היה עובר הלה ליד יערות היה נאנח ואומר, אוי היער, אוי היער, אמר לו הבית הלוי, אתה חושב שבגלל היער איבדת את כספך, אך האמת היא שנגזר עליך להפסיד את כספך, והאש שאחזה בעצי היער הוא האופן אשר בו הוציאה ההשגחה העליונה את הגזירה אל הפועל. עכ"ד.

ונרחיב שאצלנו למרות שמרדכי גלה ג'פ וחזר מאר"י, לכאן הרבה יותר קל להגלותו שוב מאשר את כל ארמון המלוכה. מ"מ ה' עשה הכל בשביל שלא להטריחו שוב.

ועוד הרי ידוע עד כמה קשה לגלות וזה נחשב לנסיון של אברהם אבינו שלא כל נסיון קטן נחשב לו לנסיון, ואפ"ה אחשוורוש שעליו מברכים שחלק מכבודו לבשר ודם, שכבודו הוא כעין כבודו של ה', שאין לנו שום השגה בכבודו של ה', אפ"ה אם לא ישב על כסא של שלמה, כל זה אינו שווה לו ומוכן להעביר את כל הארמון לשם.

כזה חולה כבוד מסוכן להתחיל עימו, ואפ"ה אסתר נכנסה לבקש על עמה בזמן שהיא לא נקראת אל המלך. כזו מסירות נפש מצד אסתר, וכזו ס"ד ונס גלוי שאחשוורוש לא הרגה.

למעשה על מגילת אסתר

הייסורים מדוקדקים

ועוד רואים מכאן שהכל מדוקדק ואם לא נגזר על מרדכי הצדיק לסבול עוד גלות ה' לא יתן לו אומר האור החיים בספרו ראשון לציון כל הסיבה שאחשוורוש נהיה מלך על כל העולם, זה כדי שעמ"י לא יפלו ביד מלך בזוי. וצ"ב וכי זה מה שמה מפריע לעמ"י באורך הגלות, האם הוא מלך מכובד או בזוי.

אלא רואים עד כמה הייסורים קצובים ומה שלא נגזר שיסבול האדם לא יסבול, ולכן נתן ה' מלכות לאחשוורוש על כל העולם כדי שאדם לא יסבול קצת סבל שאינו מגיע לו. עד כדי כך מדוקדקים הייסורים.

וכמו שרואים לגבי רחל שמבואר במדרש (פתיחה דחכימי לאיכה) 'באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבנו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתרה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שייכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה. ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לכוושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקים, רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם. מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר, בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הלא הוא דכתיב (ירמיה לא, יד): כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרחים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו. וכתיב (ירמיה לא, יד): כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך וגו', וכתיב (ירמיה לא, יד): ויש תקוה לאחרייתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם.

וצ"ב שלכאן למה לא העבירים הקב"ה דרך מערת המכפלה שאינה רחוקה הרבה מבית לחם ושם יתפלחו ורחל תתפלל עליהם. ועוד וכי אינה יכולה להתפלל ממקומה וכמו משה רבינו התפלל בזמן הגזירה של המן על עמ"י למרות שמקום קוברו אינו ידוע¹.

ועל זה שמעתי ישוב שייסורים קצובים וכל מה שה' עושה הכל במידה וכמו שראינו ביסוף הצדיק ג"כ וגמליהם נשאים וגו'. (בראשית לו, כה) וברש"י למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן

¹ אולם על זה יש לתרץ שיש ענין שהאדם יתאמן ויבוא כי רק אז תועיל לו התפילה כמו כלב שהלך להתפלל על קברי אבות שלכאן מה איכפת היה למשה להתפלל גם על השאר אלא מכאן רבינו החיד"א (עפ"י דבריו בפני דוד פרישת שלח לך) שהאדם הוא בחיורי ולא יכולה תפילה להועיל בשביל חבריו, וכל מה שמועילה זה רק כדי לסייעו שתפילה עושה מחצה ורק מסייעת לו ומסיפה לו זכויות אבל העיקר תלוי בו, לכן היושע שהיה ענו והיה חסר לו קצת כדי שלא לחטוא הועילה לו תפילתו של משה רבינו אבל שאר המרגלים לא תועיל להם התפילה לכן משה רבינו לא התפלל עליהם כמו שלא הועילה תפילה על קורח שלא יחטא (וע"ע בזה עוד במהרש"א קידושין פא: וחז"א בסוף או"ח בגליונות על חומש)

למעשה על מגילת אסתר

של ערביים לשאת אלא נפט ועטרון שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע וצ"ב שאין זה נקרא מתן שכרם של צדיקים אלא שהעונש במידה ובמשורה ולא יותר.

רבים תמהו בזה מה ראתה ההשגחה העליונה למנוע ממנו דוקא צער זה של ריח רע, בשעת צרה וצוקה עבורו, ומה תועלת יש במניעת צער קל של ריח רע בשעת צער גדול כ"כ שהוא עומד לימכר לעבד למצרים. בקלם הוכיחו מכאן את דקדוק הדין שגם בעת שבאה גזירה או עונש על אדם הכל מדוד בתכלית הדקדוק ואינו נענש בכי הוא זה יותר מהראוי לו והיינו שכיון שלא הגיע ליוסף סבל זה של ריח רע אף שדבר זה הוא זוטא ביחס למצבו מ"מ כיון שלא היה זה בכלל המידה שנגזרה עליו סיבבה ההשגחה שלא כדרך הטבע כדי שלא יבא לו סבל זה שלא כדין.

וכן מצינו לגבי החורבן במדרש תנחומא פרשת תזריע סימן יג: מהו ולא יגורך רע. שאין שמו של הקדוש ברוך הוא מיחל על הרעה, חוץ משני דברים שיחל הקדוש ברוך הוא שמו עליהם, ואלו הן, וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו (דניאל ט יד), משום דצדיק ה' אלהינו וישקד על הרעה? אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא שהקדים והגלה גלות יכניה לבבל עם החרש והמסגר וכל גבורי התורה וירדו לבבל ועשו תרביץ לתורה, שאילולי כן היתה התורה משתכחת בגלות... ועוד טובה גדולה עשה לה לאותה גולה, כיצד בטבת היו ראויין לגלות מירושלים, שכן הוא אומר בן אדם כתוב לך את שם היום [את עצם היום] הזה וגו' (יחזקאל כד ב). מה עשה הקדוש ברוך הוא, אמר אם יוצאין עכשיו בצינה הן מתים, מה עשה להם המתין להם בקיץ והגלה אותם. (למדנו שבעצם היו צריכים לגלות כבר בעשרה בטבת, והוא היום של שורש החורבן).

ג. בשנת שלש למלכו עשה משתה - ההיגיון הפשוט מחייב שלעולם לא יבזה אחשורוש את ושתני, ובוודאי לא יהרגנה, שהרי הוא זקוק לה כדי לקיים מלכותו, שכן רק היא היתה מזרע בית המלוכה, מ"מ כדי שאסתר תהיה המלכה היה צורך לסלק את ושתני, לפיכך, הכניס ה' בלב המלך יצר להפגין את מלכותו.

למה לא הביא כלי נגינה

המשתה שערך אחשורוש היה ברוב פאר והדר כפי שמתואר בפסוקים בפרטרוט "חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב על רצפת בהט ושש ורד וסחרת והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות כרב כיד המלך". וצ"ב שהרי אין משתה בלא כלי שיר, אך אלו אינם מוזכרים המגילה כחלק ממשתה אחשורוש, מדוע לא מוזכר שניגנו והנעימו למשתתפים בקול שיר ונגינה?

אלא אומר המהר"ם שיף: המשתה היה "כרצון איש ואיש", ואי אפשר שהנגינה שתנוגן שתערב לאזנם של כל המשתתפים. ומה שערב לאזנו של אחד צורם לאזנו של חברו... ועל כן לא ניגנו.

ורואים עד היכן דאג לעשות כרצון איש ואיש וויתר אפי' על השירה שזה מרכיב חשוב במשתה שהיום אין חתונה ואירוע בלי נגינה, וכ"ש כאן שהמלך הוציא כל כך הרבה כדי להראות את עושרו, וכי יתכן שלא יהיו כלי נגינה, אלא עד כדי כך היה חשוב לו לרצות את כולם.

ולבסוף רצה לכונן את אשתו וכשלא עשתה רצונו הוא הרגה כדלקמן פסוק ה

למעשה על מגילת אסתר

ועוד תירץ בפירושו" לקח טוב "על המגילה מאת רבינו מהר"י ט צהלון זלה"ה, ואלו דבריו": נראה לי טעם הגון מדוע נפקד ממשנה הזה כלי זמר וניגון, לפי שכל מגמתו היתה לעשות כרצון איש ואיש, ואם כה יעשה שינגנו לפניהם, הנה המנגנים לא יוכלו לאכול או לשתות כלל - בהיותם מנגנים ומשוררים, ולא נאווה תהלה לשולחנם של מלכים שאלו יאכלו ואלו ירעבו, אלו יריעו ואלו ישתו וישכרו, כי הפץ שכולם יאכלו שמה, כקטן כגדול, ולא ניכר שזע לפני דל, כמו שאמר" למגדול ועד קטן. "ואין להקשות שאם כן שמישים המשמישים הסעודה הרי נמנעים מלאכול? הא לא קשיא... שבעוד שהולכים ובאים יכולים לאכול ולשתות. וכן מדרך המוסר לתת לשמש פרוסה ממה שלפני המוסבין והלוך ילך ואוכל, מה שאין כן במשוררים ומנגנים שאינם יכולים כלל לאכול ולשתות, ונראה גרעונם במה שיושבים רעבים גם צמאים.

ורואים עד היכן דאג לעשות כרצון איש ואיש ויותר אפי' על השירה שזה מרכיב חשוב במשתה שהיום אין חתונה ואירוע בלי נגינה, וכ"ש כאן שהמלך הוציא כל כך הרבה כדי להראות את עושרו, וכי יתכן שלא יהיו כלי נגינה, אלא עד כדי כך היה חשוב לו לרצות את כולם.

ולבסוף רצה לכופף את אשתו וכשלא עשתה רצונו הוא הרגה כדלקמן פסוק ה

הסיבה שעשה משתה

ד . בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום - בכל יום הראה ששה אוצרות המפורשים בפסוק זה: עושר, כבוד, מלכותו, יקר, תפארת, גדולתו, נמצא שבס"ה הראה להם תת"פ אוצרות, והם האוצרות שהטמין נבוכדנצר בנהר פרת, והקב"ה גילה אותם לכורש כשכר על שציווה לבנות את הבית, ואחשורוש ירש אותם (הגר"א). מטרת המשתה מבאר הגר"א היא כדי להראות את עושרו ואת החוסן של הממלכה אך אין דרך לקוראם בשביל להראות את העושר לכן עשה משתה וכאילו באגב הוא הראה להם את כל עושרו.

רואים את נפלאות ההשגחה שבדיוק בזמן שהוא עשה משתה כדי להראות את החוסן שלו, מתגלה שאין לו שום חוסן, ואפי' אשתו לא מתייחסת אליו והוא שולח איגרות להיות כל איש סורר בביתו, ומראים שאין לו שכל כלל, וכמו שאמרו אלמלי אגרות ראשונות לא נשאר משונאים של ישראל דבר.

למה עשה משתה מיוחד לכל העם הנמצאים בשושן

ה.-ה. ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה - צ"ב למה עשה משתה מיוחד לכל העם הנמצאים בשושן.

אלא מבאר הגר"א כיון שרק עתה נהפכה לבירה, כמבואר, היה צורך שיקנה את ליבם של אנשי העיר, ולכן עשה להם משתה, כדי להחניף להם הראה להם בלבד את כלי המקדש, ובניגוד לנוהג שהיה אז שעל האורח לאכול את כל הניתן לו, אמר להם: 'השתייה כדת אין אונס ולעשות כרצון איש ואיש', אף אם דרש הפחות שבפחותים, נתנו לו ובכך רצה להראות להם חיבה, גם כאן רואים השגחתו יתברך וכיצד מהפך הוא ית' לבו של אדם. כוונתו היתה לעשות רצון הבנ"א השפלים ביותר. אח"כ גזר על אשתו שהיתה בת מלך לבוא ערומה שלא ברצונה, ואח"כ

למעשה על מגילת אסתר

הרגה לפי ששברה את רוחו הרמה. דמוצד אחד הראה כבוד מלכותו, תוקפו ועושרו, ואח"כ אפי' אשתו לא התחשבה בו. (ועי' לעיל פסוק ג)

צ"ב יתור תיבת הנמצאים

לכל העם הנמצאים בשושן הבירה. הקשה רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול שלכאו' תיבת הנמצאים יתירה והל"ל לכל העם אשר בשושן?

אך יבא על נכון למאן דאמר בפ"ק דמגילה (יב.) דמלך פקח היה דאשתהי משתה שושן משום דהני שכיחי גביה וז"ש ובמלאת הימים האלה עשה המלך גו' ונתן טעם הנמצאים בשושן דשכיחי גביה. עכ"ד.

ובאו חז"ל לבאר את גודל הנס שלא תחשוב שאחשורוש היה טיפש שבנקל ניתן לסדרו אלא חכם היה.

וי"א שטיפש היה בעוד שעם חכם אפשר להסדר ולדבר בהגיון עם טיפש מה לעשות.

ועוד אפשר לבאר עפ"י דברי הגר"א שמפני כסאו שנבנה ונתקע בשושן, ולכן הוא העביר את ארמון המלוכה לשם. והעם היו קודם אליו.

למה אחשורוש הזמין את היהודים למשתה

אמר המן לאחשורוש: אלקיהם של אלו שונא זימה, העמד להם זונות ועשה להם משתה וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם. כיון שראה מרדכי כך, עמד והכריז עליהם וא"ל אל תלכו לאכול בסעודתו של אחשורוש, שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטגוריא, כדי שיהיה פתחון פה למידת הדין לקטרג עליכם לפני ה' ב"ה, ולא שמעו לדברי מרדכי, והלכו כולם לבית המשתה. א"ר ישמעאל: שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה, (מתוך מינימום 600,000 יהודים שלפ"ז המן חישב את חשבון השקלים דהיינו אחד חלקי 32 חטאו) ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו, מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה ואמר לפניו: רבש"ע! עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישים לבם ואמונתם ממך? אם רצונך אבד אומה זו מהעולם, כי אינם באים בתשובה לפניך (ע"ש במד"ר המושך דברי הקב"ה ותשובת השטן), מיד אמר הקב"ה לשטן: הבא לי מגילה ואכתוב עליה כליה, באותה שעה הלך השטן והביא לו מגילה וכתב עליה, מיד יצתה התורה בבגדי אלמנות ונתנה קולה בבכי לפני הקב"ה וגם מלאכי השרת צעקו לקול בכייתה ואמרו לפניו, רבש"ע אם ישראל בטלים מן העולם, אנו למה אנו צריכים בעולם! שנאמר (ישעיה לג), הן אראלים צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון, כיון ששמעו חמה ולבנה כך, אספו נגהם שנאמר (שם), אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם, באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם וא"ל: עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויים בה, כי מלה"ש וחמה ולבנה ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים? א"ל: מפני מה? א"ל: מפני שנהנו מסעודתו של אחשורוש, בעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מהעולם ולאבד זכרם. א"ל אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות? חזר אליהו וא"ל למשה, אי רועה נאמן כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית שנאמר, "לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית" (תהלים קו) מה תענה על

למעשה על מגילת אסתר

הצרה הזאת כי באו בנים עד משבר? א"ל משה, כלום יש אדם כשר באותו הדור? א"ל, יש ושמו מרדכי, א"ל, לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפילה ואנו מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה, א"ל, רועה נאמן, כבר נכתבה איגרת כליה על ישראל. א"ל משה, אם בטיט היא חתומה תפילה נשמעת, ואם בדם נחתמה מה שהיא הוא. א"ל, בטיט היא חתומה, א"ל משה רבנו, לך והודיע למרדכי. מיד הלך והודיע למרדכי הה"ד, ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. (מד"ר פרשה ז יג),

מה הסיבה שהאריך לפרט את העושר שהיה בסעודה

צ"ב למה האריך לבאר את כל העושר של אחשוורוש שהיה בסעודה.

אלא מבאר הגר"א (אסתר א סוף ו) כדי "להראות לנו מעלת הצדיקים לעוה"ב כי יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז ואין אנו יודעים כמה גדול כח עוה"ב לכך אמר הכתוב גדול כח העוה"ז כדי שיהיה לנו אפשרות להבין מזה העוה"ב.

ונסיף את דברי ר' חיים שמואלביץ בשיחות מוסר (מאמר כט) 'שנינו באבות (פ"ד מ"י): "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העולם הזה" ופירשו רבותינו ז"ל שקורת רוח איננה הנאה ממש אלא כאדם שמבקש להיכנס לסעודה גדולה, ואין מניחים לו להיכנס לפנים אלא לעמוד בפתח ולהתענג מריח המעדנים, ויפה שעה אחת כזו מכל חיי העולם הזה". ולא רק חיי העוה"ז של אדם אחד אלא כל חיי העוה"ז וכל תענוגיהם של כל האנשים מבריאת העולם עד סוף כל הדורות אינם שווים אפילו שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב.

ובהרחבה בעלי המוסר ממחישים את מאמר חז"ל זה כך: ניקח לדוגמה רגע של הנאה, של אושר ושמחה שהיה לנו בעולם הזה רגע של לידת בן משפחה, של שתית כוס מים צוננים ביום חם, אם נכפיל ונשלש את אותו רגע עשרות פעמים, נגיע לעוצמה של אושר שהלב לא יכול להכיל! עכשיו ניקח את כל התענוגות שיש בעולם, כל החתונות, כל המאכלים, הכל הכל הכל, ועוד נוסיף לזה את התענוג העילאי שהיה לרבי עקיבא איגר כשה' האיר את עיניו בדברי הרשב"א, את כל הנאות העולם הזה של כל מיליארדי האנשים, ואפילו הנאת נשימת האויר של כולם עדיין לא נגיע לתענוג של "שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא"! ו"קורת רוח" פירושה הנאה של "ריח" בלבד! זוהי "שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא". ננסה, אפוא, לתאר לעצמנו מה הם "חיי העולם הבא" בעצמם, עליהם מבקשים אנו שנוכה להם!

בשביל זה כדאי לחיות!

ונסיים במעשה בירושלים של מעלה, התגוררה אשה אלמנה ומבוגרת, שהייתה בעלת ייסורים ומכאובים קשים. בגילה המתקדם כבר סבלה ממספר מחלות בעת ובעונה אחת, ובכל עת הייתה מתייסרת וכאובה... המהרי"ל דיסקין זצ"ל, שהתגורר באותה עת בירושלים, נהג לעלות לביתה מדי ערב חג, לברכה בברכת החג בפנים מאירות ומלבבות ולשמח את לבה. קבלת פני הרב גרמה לה להתרגשות ולשמחה, והיא התאמצה לקבל את פני הרב בכבוד ככל יכולתה, ולהשתדל להיראות בצורה מכובדת, למרות מצבה הלא נעים...באחד החגים, בעלות המהרי"ל דיסקין לבקרה, הופתע לשמוע את בקשתה: "יברכני נא הרב בברכה לאריכות ימים ושנים"... לא הצליח

למעשה על מגילת אסתר

הרב לכבוש את הפתעתו, ושאל בקול: "לו היית מבקשת ברכה לרפואה, כי אז ניחא. לו היית מבקשת ברכה להטבה במצבך - גם ניחא. אך ברכה לאריכות ימים? בשביל מה? הן כבר זכית לחיים ארוכים, יש לך דור ישרים מבורך, ואת סובלת ומסובבת בייסורים קשים. לשם מה ברכה לאריכות ימים?!". חייכה האשה חיוך נוגה, והשיבה: "יאמין לי כבוד הרב כי הצדק אתו. בגילי, קשה להאמין כי חיי ישתפרו, ובכל זאת, אני מבקשת עוד שנות חיים... אסביר לכבודו: פעם בשבוע, מגיעה האחות הסועדת אותי, רוחצת אותי, מנקה את סביבתי, ומזכה אותי בכמה דקות של נקיות. באותם רגעים אני יכולה לזכות לברך ברכה אחת או שתיים, ואכן, אני ממהרת לנצל את ההזדמנות ולברך... "בשביל ברכה אחת, אפילו בשביל ברכה אחת! כדאי לי לסבול עוד שבוע שלם של צרות ומכאובים בחיי, כדי שבסוף השבוע אוכל לברך עוד ברכה אחת, לומר עוד פעם אחת 'ברוך אתה השם אלוקינו... שהכל נהיה בדברו!'", סיימה האשה בהתרגשות... בשביל ברכה אחת כדאי לחיות, בשביל ברכה אחת כדאי לסבול, בשביל ברכה אחת כדאי לחכות שבוע ימים! אם זכינו ביכולת לברך, לא ברכה אחת, לא פעם בשבוע - מדי יום! יותר ממאה פעמים! - כמה נודה בהתרגשות על כי זכינו לכך, נעריך את הזכות הזו, ונברך את הברכות בכונה ובצורה הראויה! (מתוך הספר 'פניני פרשת השבוע' הרב קובלסקי).

למה לא נענש אחשוורוש על מה שהשתמש בכלי המקדש

ז. והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך - שאל הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע מדוע לא נענש אחשוורוש על שחילל את כלי המקדש כמו שנענש בלשאצר כמובא בספר דניאל (ה, א-ד) שבו מתואר משתה בלשאצר, בו הגביעים הקדושים שנלקחו מבית המקדש מחוללים על ידי בלשאצר ככלי שתיה עבורו ועבור שריו, ועונשו היה, שפתאום ראה יד עלומה (משמים) כותבת על הטיח שבקיר, שמלכותו תתפרק ותימסר לידי הפרסיים, ואכן, באותו הלילה נהרג. וא"כ למה אחשוורוש לא נענש כך? אלא ההסבר הוא: כי עונשו של אחשוורוש היה עצם השתכרותו באותם כלים, כי אז צוה בשכרותו להרוג את ושותי, וכידוע, מיד שנתפקח מינו הביע חרטה וצער על כך, ולכן עונשו היה יותר גדול מבלשאצר, כי אצל אחשוורוש העונש בא באותו כלי עצמו שעבר עבירה בה, משא"כ אצל בלשאצר. וזהו שמרומז כאן בפסוק: "וכלים מכלים שונים - מדוע הכלים הללו שונים מהכלים של בלשאצר, שזה נענש על ידיהם ואחשוורוש לא נענש?"

אלא התירוץ הוא: "ויין מלכות רב" היין הסב לו עונש רב, "כיד המלך - כאותה" יד "שנראתה לבלשאצר המלך (רבי יהושע מבעלזא זי"ע)

ועוד נראה לבאר שכל מה שויתר לו ה' כדי שעמ"י יחזרו בתשובה ויגדל את המן ואח"כ יפרעו ממנו.

מה צריך לפרט שהשתיה כדת אין אונס

ח. והשתיה כדת עין אונס - וצ"ב מה צריך לפרט שהשתיה כדת אין אונס, וכי זה משהו מהותי בסעודה. אלא רוצה לומר שלמרות שהיה לאחשוורוש ענין מיוחד לרצות את כולם, כיון שהמטרה שהוא עשה משתה כיון שהוא מלך בכה, והוא רצה להראות שהוא מלך טוב ולא מלך שכופה, ועושה הכל ע"פ ההגיון, ולכן אפי' היה

למעשה על מגילת אסתר

חוק שהיה נותנים לכל אחד כוס והוא צריך לגומרה (גר"א), מ"מ בא אחשוורוש וביטל את החוק הזה, והתחשב אפי' בפחות שבפחותים, והכל בכדי להראות שאינו מקפיד על כבודו, מ"מ באשתו הוא לא התחשב, וכפה אותה על דעתה שתבוא ערומה שלא ברצונה. וכשלא שמעה בקולו הרגה.

והרד"ל כתב שהראו לו מכאן את מה שאמרו חז"ל האי מאן דיהיר אפי' אאנישי ביתיה לא מתקבל. (ב"ב צח.) והשתיה כדת אין אונס כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש - דורשים חז"ל (מגילה יב.). והשתיה כדת - "כדת של תורה. דהיהודים במשתה אחשוורוש הקפידו לא לשתות מיינו בהיות יין נסך. ולכאורה צריכים להבין - מה לגבי מאכלות אסורות, וכי בהם אין צורך להקפיד שיהיו" כדת של תורה?" אלא אוכל אפשר לאכול רק ירקות וכיו"ב אבל השתיה שהביאו היתה רק יין על זה קשה האיך אכלו ועונה הגמ' שאכלו כי היה כרצון איש ואיש.

לעשות כרצון איש ואיש - אמר רבא: לעשות - דרשו בגמרא מגילה (יב:) "לעשות כרצון איש ואיש כרצון מרדכי והמן". וצ"ב האיך הסכים מרדכי הצדיק להיות שר המשקים בסעודה של אותו רשע בעוד שהוא עצמו הזהיר את בני ישראל לא ללכת,

אלא מתרץ רבי חיים קנייבסקי שמרדכי הצדיק רצה למנוע את מי שבא לשם מעם ישראל שלא ישתו יין נסך ולא יאכלו מבישולי עכו"ם, ולכן הוא בעצמו נתן להם יין שלא נגע בו גוי וכן זרק לתוך התנור קיסם שלא יאכלו פת עכו"ם כי עד כמה שאפשר להציל, ולהציל איש יהודי מאיסור צריך לעשות ואפילו במחיר להיות שר המשקים במשתה אחשוורוש. ונוסיף שזה גם היה חלק מהנסיון שלהם האם הם ירהרו אחרי מרדכי ויגדו שהוא רק עליהם אוסר להשתתף במשתה אבל הוא לכשעצמו נמצא שם או שיאמינו במרדכי.

מה הצורך של ושתי לעשות משתה

ט. גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים - מה הצורך של ושתי לעשות משתה גם עשיית הסעודה של ושתי לא היתה כדרך הטבע, דבשלמא סעודתו היתה כדי למצוא חן בעיני העם, אבל לושתי לא היה צורך בשום דבר, אלא הראנו הכתוב כיצד השי"ת מסבב לעשות נס לישראל (הגר"א). שעי"כ המלך

למה ושתי עשתה המשתה דווקא בבית המלכות

בית המלכות אשר למלך אחשוורוש - למה ושתי עשתה המשתה דווקא בבית המלכות אשר למלך אלא ב' חדרים יש למלך, האחד הוא זה שיושב בו, והשני מיוחד למלך לבדו והיא עשתה משתה בתוך הבית המיוחד למלך, וכ"ז משום שהכניס הקב"ה גאוה בלבה, להראות למלך שהיא המלכה - ולא הוא, והחדר הזה היה סמוך למקום שישב בו המלך עם כל השרים ואנשי שושן, ועי"ז יכלו לשמוע קול הנשים, מיד התחילו לדבר על עסקי הנשים הללו אומרים פרסיות נאות, והללו אומרים מדיות נאות וכו', והמלך בשיא גאוותו מכריז 'כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדי, רצונכם לראותה? א"ל, אין ובלבד שתהא ערומה', (מגילה יב:).

למעשה על מגילת אסתר

למה סירבה לבוא הרי היתה פרוצה

יב. ותמאן המלכה ושתי - למה סירבה לבוא הרי היתה פרוצה אלא הוא שלח להביא את ושתי המלכה, כלומר ושתי ההדיוטית שכל מעלתה כביכול בגין היותה אשת המלך, אך היא השיבה לו שהיא בת מלך קודם שנשאה, ולכן כתיב כאן קודם המלכה ואח"כ ושתי (הגר"א), מעצם טבעה לא היתה מתנגדת לבוא, שכן פרוצה היתה, אך כעת בשיא הגאווה שהכניס הקב"ה בליבה, נפגע כבודה ולכן שלחה לו: שומר הסוסים היית, אבי בלשצר שתה אלף כוסות יין ולא נשתכר, ואתה מכמה כוסות כבר השתכרת?

ולמה באמת אחשורוש פגע בה הרי הוא עשה רצון איש ואיש אפי' הפחותים ביותר כיון שהיא עשתה משתה נשים בבית המלכות אשר למלך ומטרתה היתה להראות שהיא החשובה ביותר, שהרי היא המלכה ולא הוא ואפי' הכי ה' גרם לו לשמוע להמון ההדיוט, שרואה שהמלך רומז שהוא רוצה שושתי תחיה רק שאינו ויודע איך לרדת מהעץ, והמון קופץ וגוזר להורגה והיה צריך להורגו על מה שקפץ בראש, ואפ"ה המלך מתרצה לו. האם אין זה כי אם מפלאי הבורא.

למה חמתו בערה בו כל כך הרי ע"י שאדם שמוציא קצפו בדיבורים מתקרר כעסו הפנימי

ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו – הגמ' במגילה (יב) מסבירה שחמתו בערה בו כל כך מפני ששלחה לומר לו הלא אתה היית שומר הסוסים וכו'. והקשה הגר"א הרי דרכו של אדם הקוצף שע"י שמוציא קצפו בדיבורים מתקרר כעסו הפנימי, והנה כאן אע"פ שקצף ודיבר עדיין בערה בו חמתו. אלא ביאר הגר"א שזו גופא שאלת הגמ', וע"ז תרצה שאמנם על מה שאמרו הסריסים שממאנת לבוא קצף ודיבר, אבל על מה שגילתה אודות היותו שומר הסוסים לא יכול היה לזעום בקול שהרי בזיון הוא לו, ע"כ חמתו בערה בו, וכיון שלא נתקררה דעתו, עלה במחשבתו הרעיון להענישה, ד"ז נקרא עצת ה' – שהקב"ה מייעץ לאדם ונותן בלבו מחשבה לעשות מעשה שבדרך הטבע מעולם לא היה עושה, אף כאן היא לא באה לפניו, כיון שהכניס בה ה' גאווה, עקב זאת היא מבזה אותו והוא אינו יכול לענות, ולכן בוער בקרבו, התוצאה כתובה בפסוקים שאחרי זה.

וראים עד כמה הכל נעשה בדקדוק שאם היה חסר דבר לא היה מתקיים הנס ולא שייך לומר בזה שזה טבע.

למה צריך חכמים יודעי העיתים בדווקא

יג. ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים - למה צריך חכמים יודעי העיתים ולא מספיק חכמים סתם? ישנם ב' בתי דינים: האחד פוסק עפ"י שורת הדין והשני דן בהוראת שעה, המתחייבת מכח תנאים מיוחדים, והנה צרת המלך היתה כפולה: מצד אחד רצה להצילה בגלל ייחוסה ויופייה ומאידך גיסא נתיירא שאם לא יהרגנה ימרדו בו, לכן פנה ליודעי העתים שיודעים בכל עת ועת, מתי היא העת להקל. (הגר"א).

זה מה שקורה לרשע ה' מניחו במקום שאינו יודע איך לצאת ממנו ועד כדי כך מלך כזה רם מפחד שאם יוותר לאשתו ימרדו בו.

ולמה רצה להצילה כי היתה יפה ביותר וכן היתה מיוחסת גדולה (גר"א א יג)

למעשה על מגילת אסתר

וכתב רבינו החיד"א בספרו דברים אחרים (דרוש ז' ד"ה נמשך לזה) נמשך לזה נלכה נא על הבא"ר הני קראי דחנ"ה האמורים בתחילת המגילה הא דרישא וכה תוארם ויאמר המלך לחכמים יודעי העיתים וכו' כדת מה לעשות וכו' ויאמר ממוכן וכו' והנמשכים והנה אמרו פ"ק דמגילה דף י"ב ע"ב יודעי העתים שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים וצריך להבין מאי שיאטיה דשבח זה למאי דקמן

ויראה במ"ש בירושלמי פ"ק דכתובות א"ר אבין אקרא לאלהים עליון לאל לאל גומר עלי בת ג' שנים ויום אחד ונמלכין ב"ר לעברו הבתולין חוזרים ואם לאו אין חוזרין ואיתיה נמי שם בירושלמי בנדרים פרק המבושל ופ"ק דסנהדרין ע"ש

ומהא דעיבור שנים שנמסרו לב"ד ומחדש הטבע כפי רצונם מוכח שפיר דמעשה אדם עדיף ורצה הקב"ה דגם הטבע יתחדש על יד ב"ד והנה כי כן עתה שרצה להקריב משפט ושתי המרשעת ויש לאומר שיאמר דיניחו המשפט לאלהים ולו חפץ ה' להמיתה פתאום יבא אידה לשמה כרגע וזה דעת נפסד מוקצה מחמת איסור כי כבר רצה האלהים להיות שופטים בארץ לשבר מתולעות עול דמעשה אדם עדיף ובא האות והמופת דגם הטבע יתחדש ויחזרו בתוליה מכח ב"ד שעיברו וזו הוכחה שאין עליה תשובה אי לזאת כמערכה אל הדרוש כה אמר ויאמר לחכמים יודעי העתים שיודעים לקבוע חדשים ולעבר שנים רמזה מוכח דמעשה אדם עדיף דמכח העבור יתחדש הטבע כדת מה לעשות וכו' דצריך לשפוט משפטה בארץ על ידי אדם (עמ' מא)

ואפי' הכי ראינו שחכמי ישראל בחכמתם הצליחו להתחמק ממנו ונוסו מ"כ בלמעשה (פרשת האיזינו)

צ"ב כפל הלשון הרי זה פשיטא שמי שאובד עצות זה מפני שאין בו תבונה שאם היה יודע היה עונה. —

לפעמים לשתוק זה חכמה

כי גוי אובד עצות המה ואין בהם תבונה: (דברים לב כח) וצ"ב כפל הלשון שאם אין להם עצות מה צריך לומר שאין בהם תבונה הרי זה פשיטא שמי שאובד עצות זה מפני שאין בו תבונה שאם היה יודע היה עונה.

לפעמים לשתוק זה חכמה

אלא מבאר רבינו החיד"א בספרו נחל קדומים עפ"י מה שכתוב בגמ' שבשעה שכעס אחשוורוש על ושתי קרא לחכמים יודעי העתים, אלו חכמי ישראל שיודעים לעבר את השנים, להתייעץ עמם אם להרוג את ושתי או לא. הבינו החכמים כי כל עצה אשר יאמרו לו סופה לעורר עליהם את חמתו, שכן אם יאמרו לו הרוג הרי למחר יפוג יינו ויכעס עליהם, ואם יאמרו אל תהרוג הרי נמצאים הם מזולזלים במלכות. נענו ואמרו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות.

יוצא איפוא שלא רצו החכמים ליעץ עצה לאחשוורוש דווקא משום חכמתם היתירה, מאחר שידעו מראש כי בסופו של דבר יכעס המלך עליהם.

לפיכך אמרה תורה 'גוי אובד עצות המה' - לא יוכלו ליעץ עצה, אולם לא משום חכמה יתירה אלא ואין בהם תבונה משום שבאמת תחסר להם התבונה לכך...

למעשה על מגילת אסתר

מעשה שאירע בימי כהונתו של הגאון הראשון לציון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל יומיים לפני פטירתו לביתו הגיע מברק וזה נוסחו:

וארשא 13 ביולי 1906 אנכי רב בנובומינסק, מבקש ממעלתו בשם כל העדה, כי בצרה גדולה אנחנו. לפני איזה חודשים נרצח פה אחד מפקידי הממשלה נאצאלינק שמו, והאחים אליעזר ונח הורביץ, והאישה מוטה, הנמצאים כעת בירושלים העידו לפני נסיעתם מפני שנהא עדות שקר, כי חמשה נוצרים אשמים ברצח הזה ועל יסוד זה נשפטו כולם למיתה. אנו מבקשים ממעלתו לקרא לאנשים אלה לחקור אותם ולדרוש מהם שיודו שרק מפני שנהא עשו את הדבר הזה, ואז יהיה אפשר להציל ממוות את הנידונים למיתה, ואת היהודים משנהא, מחרפה ומפוגרום. להודיע כל זה לקונסול הרוסי בירושלים למען יודיע זאת טלגרפית למושל וארשא. כתובתי היא: רבינר רבינוביץ, נובומינסק, מחוז וארשא.

הרב אלישר התפלא על תוכנו וסגנונו של המברק, וביקש את מזכירו, הרב חיים מיכל מיכלין, למצא את האנשים ולדעת מפיהם את פרטי העניין. הרב מיכלין מצא אותם ומהם נודע שהנוצרים שהם העידו נגדם, הם שרצחו את הפקיד, הרב מיכלין מסר פרטים אלה לראש"ל.

כיום הרב אלישר אסיפה של כמה ממנהיגי העדה לעיין בדבר. במשך כל האסיפה הסוערת, בה העלו הנוכחים חששות כבדים לעלול לקרות אם לא יענו לבקשת הרבינר רבינוביץ, ישב הרב אלישר דומם ולא השתתף בדיון, רק כאשר ניגשו לנסח מברק תשובה, עמד הרב ואמר: לדעתי המברק הזה מזויף מראשו ועד סופו! יתכן שהרב החתום עליו אינו יודע את תוכנו, ייתכן שמשפחות הרוצחים אילצוהו לחתום כנגד רצונו. ואדרבה, אם נודיע מכאן שלעדים ולנו יש יחס כלשהו לעניין זה תתחוללנה פרעות ביהודים שם. לכן לדעתי יש שתי דרכים, האחת - להתעלם ולא להשיב למברק. והשנית: לענות בנימוס כי אני החכם באשי, כרב ראשי במחוז תורכי, אסור לי לפי החוק להתערב במשפטים פנימיים במדינה זרה.

כל הנאספים נשארו המומים לשמע דבריו. חלק הסכים לדבריו, ואחרים התנגדו, והרוחות עמדו להתלהט, עמד הראשון לציון והציע להתייעץ בדבר זה עם רבה האשכנזי של ירושלים, הגאון ר' שמואל סלנט - מבלי לומר לו את דעתו של הרב אלישר, וכדבריו כן יעשו. השעה היתה שעה מאוחרת בלילה, ואעפ"כ נגשו הנאספים לרב שמואל, הראו לו את המברק, וסיפרו לו על חילוקי הדעות ביניהם כיצד להגיב, מבלי לומר לו את דעת הראשון לציון.

רבי שמואל קרא היטב את המברק, הרהר מעט, ואמר בהחלטיות גמורה: המברק מזויף מתחילתו ועד סופו, הוא בודאי חובר על ידי הרוצחים או משפחותיהם, וייתכן שרבה של נובומינסק אינו יודע עליו דבר, גם שמו בדוי! - אם כן, מה נעשה? שאל מזכירו של הראשון לציון

ענה הרב סלנט: לדעתי לא כלום. או לענות דברים סתומים, כגון: לחכם באשי במחוז תורכי אסור להתערב בעניינים פוליטיים שנעשו במדינה אחרת.

הנאספים בביתו, הופתעו מאד לשמע כיצד תואמת דעת שני הרבנים - בניגוד לכולם - מבלי שידע האחד דעת השני - ואכן כך ניסחו את מברק התשובה.

למעשה על מגילת אסתר

שבועות אחדים יותר מאחר הגיעו העתונים העבריים מרוסיה, עתון הזמן והצפירה ובהם נכתב: הודות לפקחותם וערנותם של רבני ירושלים, לא הצליחו שונאינו ללכודנו ברשתם, על ידי טלגרמות מזויפות ששלחו להם בשם הרב שלנו, ועל ידי זה ניצלנו מפרעות, ואילו היו הרבנים בירושלים הולכים שולל, לא היה גבול למה שהיינו סובלים כאן. (ענף עץ אבות) (ועי' בספר ירושלים של מעלה ח"ד עמ' 67 ביתר הרהבה) הלימוד מזה למעשה. לפעמים לשתוק זה חכמה וגם אויל מחריש חכם יחשב

למה כאן קרא לה המלכה ושתי

טו. כדת מזה לעשות במלכה ושתי – צ"ב למה כאן קרא לה המלכה ושתי ולעיל בזמן שקרא לה לבוא והיה צריך לכבדה קרא לה ושתי המלכה, כלומר ושתי ההדיוטית שכל מעלתה כביכול בגין היותה אשת המלך, והיא נפגעה והשיבה לו שהיא בת מלך קודם שנשאה.

אלא מבאר הגר"א שרצונו היה להצילה כיון שהיא בת מלך, על אשר לא עשתה את מאמר המלך - הזכיר את זה שלא צייתה לו ולא באה, אך לא הזכיר את מה שנתבזה על ידה.

כדת מזה לעשות (במדרש רבה (פ"ד פ"ה) אמר רבי יצחק לחזירתה כדת, ולאומה קדושה שלא כדת אלא באכזריות. רואים עד כמה חשב רק על עצמו כשרצה את ושתי שאל לחכמי יודעי העיתים ואילו עמ"י שרצה להשמידם עשה בלי דת ודין ולא שאל אף אחד ועוד יבוא ויתרץ שזה לא הוא זה המן.

ועד כמה הקב"ה מצילנו מידם, שאת ושתי שלא רצה להרוג, הרג. ומפני שעמ"י כ' יהיה הצלה לעמ"י, ואילו את עמ"י שכל כך רצה להרוג הוא לא הצליח.

למה המן קפץ בראש

טז. ויאמר ממוכן - זמן קצר לפני המאורע הזה נתמנה המן להיות מז' רואי פני המלך, ומדוע קפץ הדיוט זה בראש (כלשון הגמ')? היתה לו אישה חכמה ובזכותה הגיע למשרה רמה זו אף שבמקצועו היה ספר. אעפ"כ רצה להתנקם בה הואיל וניסה לכופה לדבר בלשונו לשון עמלק ולא הצליח. לכן ע"מ שיוכל בסופו של דבר לגרשה מביתו, החליט לחוקק חוק האומר שאפשר להכריח נשים לדבר בלשון עמלק. (הגר"א). רואים את גודל שחיתותו של המן שדואג רק לעצמו.

ונרחיב מהותו של עמלק היא כפיות טובה, ועד כמה שכל מה שהוא עלה זה בזכותה, ורק לא דיברה בשפתו, הוא רצה לכופה דבר שלעצמו מהוה מידה רעה שמה איכפת לך באיזה לשון היא מדברת.

ובגלל זה הוא מוכן להרוג את המלכה, למרות שאחשורוש רמו שהוא רוצה להחיותה, ולסכן בעצמו שיתכן שהמלך אח"כ שיתפכח בינו יעניש אותו אבל הוא במידותיו הרעות מוכן להכל. ועוד שכפיות טובה נובעת מגאווה, שחושב שהכל מגיע לי, ולכן עוונו חמור ואין הכסא שלם עד שימחה שמו. כי גם הגאה אין ה' יכול לדור עימו בכפיפה אחת.

למעשה על מגילת אסתר

ועוד רואים עד כמה גודלו של מרדכי היהודי, שלא התיירא ממנו, למרות היותו מסוכן, וכמו שבאמת לבסוף כך היה שהחליט להרוג את כל היהודים, בשביל שבאגב יהרוג את מרדכי. ואפ"ה מרדכי לא פחד ולא זע ממנו. לא רק שלא פחד גם לא זע ממנו.

ויאמר ממוכן – למה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות צ"ב מה באו הזו"ל שכל דבריהם מדוקדקים בתכלית להשמיענו בזה.

אלא באו לומר שלמרות שהיה מוכן המן לפורענות כל עוד לא שבו ישראל בתשובה, עבדים משלו בנו והיה להם כח להזיק לישראל.

לא על המלך לבדו עוותה ושתי המלכה – צ"ב שלכאן מה צריך להוסיף לא על המלך לבדו עוותה ושתי המלכה, וכי לא די שמה שפגעה במלך, שצריך להוסיף שפגעה גם בשרים הרי זה בזיון למלך.

אלא היה שם חוק שנועד להגן על השרים שאין המלך יכול לבד להחליט על הריגת מי שפגע בו, ולכן היה צריך המלך להעביר את משפטה של ושתי לאחריהם. מסיבה זו טען ממוכן שהפגיעה כאן אינה במלך בלבד אלא על כל השרים, ולכן יוכל המלך עצמו לשופטה. (הגר"א).

לא על המלך לבדו עוותה ושתי המלכה כי על כל השרים - הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ ז"ע בספרו "יערות דבש" "ח"ב דרוש ב' (נתן טעם בטענתו של המן, וכה לשונו": *הנה כל מחשבות המן היה לרוע כמבואר במדרש, ולזה התחכם באומרו*) בסמוך פסוק טו" (לא על המלך לבדו עוותה ושתי המלכה כי על כל השרים וגו' "ויש להבין: הלא אין זה מדרך ארץ לומר שבשביל עיות המלך לבדו - אין כל כך מרידה, כמו העיוות לכל השרים! הלא כולם בטלים, וכל כבודם הוא שפלות נגד המלך! ומה אכפת ליה למלך מה שעוותה לשרים? הלא יותר יש לה לקנום בפגוע בכבוד המלך - אשה, וקים ליה בדרבה מיניה."!) "אבל הענין כך, לפי מה שכתוב בגמרא) ב"ב מג"א: *בני עיר שנגנבו להם ספר תורה אין דנים בדיני אותו עיר, דהוי להו נוגעים, וכתב רמ"א דאם הכל נוגעים יכולין לדון הבני עיר, דמדיכין נקח דינים, כי כולם נוגעים. והנה ודאי המלך מצי עביד דינא לנפשו, רק אין זה מנימוס המלך לדון המורד בו, דהוי ליה נוגע, רק ידונו שריו היושבים ראשונה במלכות. וזהו" כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין - "שהם ידונו דבר הנוגע לו. רק המן הבין שאם ידונו הם עתה, למחר יתחרט המלך וישפוך חמתו על הדיינים, ולכך אמר: אדוני המלך! ראוי אתה לדון כפי" לא על המלך לבד עוותה ושתי המלכה כי על כל השרים, "ואם כן כולם נוגעים, וחזר הדבר לדינו כפי" לדיש למלך לבד לדון, ולכך" אם על המלך טוב - "ידון הוא בעצמו". וייטב הדבר בעיני המלך וגו' ויעש המלך כדבר ממוכן. "וזהו היה מחשבת המן". "ולקח המלך רעיון זה, שמכאן והלאה מה שיהיה נוגע לכבודו וכבוד טוב המדינה - הכל נוגעים בדבר ויש למלך לבד לדון. וזהו שגרם סיבת מיתת המן, כי המן פגע בכבוד המלך והמלכה, כאומרו) להלן ז, ח (הגם לכבוש את המלכה עמי בבית "ואילו היה כמקדם = היה נידון משרי המלך, והם היו אוחבים להמן, אבל עכשיו שהמן ביקש להרוג מרדכי אשר הציל נפש המלך, ודבר זה נוגע לכל שרי המלך, כי כולם חייבים בכבודו, והוא מטיב ונימוס המדינה לגמול טובה להמציל המלך מסכנת מות, וכל אחד מהמדינה יחשוב: מחר יתרחש לי כדבר זה להציל נפש המלך, אם כן דבר זה נוגע לכל שרי המלך, וכולם*

למעשה על מגילת אסתר

נוגעים, וזהו הדבר כנ"ל שהמלך בעצמו דנו, וצוה לתלותו, והרי עצתו עומדת לו לרעה, ובעצמו כרה לו בור ונלכד... (יערות דבש)

יו. כי יצא דבר המלכה על כל הנשים וגו' והיום הזה תאמרנה גו'. וצ"ב שלכאורה והיום הזה תאמרנה וכו' נראה יתר.

אלא מבאר רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול משם המפרשים דידוע שגם ושתי עשתה משה נשים, ורז"ל אמרו כ"פ בחצר גינת ביתן שהיו יושבים בג' מקומות, ומסתמא גם ושתי עשתה כזאת, והיא העיזה פניה לדבר דברים קשים בר אתוריריא דאבא כו' כמושז"ל. וא"כ בענין זה של ושתי, יש שני סוגים האחד בכללות שלא קיימה דברי המלך ולא רצתה ללכת.

והאחד בפרטות שבייתה את המלך, ואלו הביזיונות שמעו השרות היושבות עמה.

וז"ש כי יצא דבר המלכה על כל הנשים, לאמר המלך אמר להביא את ושתי, ולא באה וזה פגם למרוד במלך שלא קיימה דבורו.

אבל עוד רעה חולה והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי שהיו יושבות אצלה אשר שמעו דבר המלכה, כלומר הביזיונות שבייתה למלך ויספרו לכל שרי המלך ודא עקא וכדי בזיון וקצף.

יט. אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו - הציע בזה חוק חדש שגם דבר הנוגע למלך עצמו, יוכל לשפוט. ואמר עוד שהעונש של ושתי יהיה שייאסר עליה לבוא לפני המלך, וממילא ודאי יהרגנה (הגר"א).

וצ"ב הכיצד לא פחד המן שהחוק יהפך עליו לרעותו

רואים עד כמה טיפש המן שחושב רק על עכשיו שבשביל אינטרס זמני מסכן עמו ולא חושב על העתיד שהמלך יכעס עליו ויוכל להורגו בלי שם התייעצות. ונוסיף להרחיב ממש"כ בלמעשה (פרשת וארא)

למה המשיכו המצרים להכות את הצפרדע

ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים (שמות ח ב) וכתב רש"י 'צפרדע אחת היתה והיו המצריים מכים אותה, והיא מתזת נחילין נחילין'.

מעשה זה של המצרים הוא תמוה לכל שומע, אחרי שראו שכל שהם חוזרים ומכים את הצפרדע, יוצאים עוד ועוד צפרדעים, מדוע לא הפסיקו ומדוע המשיכו להכות ולהכות אף שראו שמעשיהם אלו מביאים עליהם חורבן גדול?

קושיא זו מביא הסטייפלר זצ"ל בספרו ברכת פריץ, ותירץ שבאמת השכל האנושי אומר שצריך להפסיק להכות כשכל הכאה רק עושה ההיפך מרצונם וכונתם, אלא שאצל המצרים זה עבד אחרת, שכיון שראו שהצפרדע מוסיפה להתזי נחילים עוד ועוד והם לא מצליחים להורגה, גבר כעסם עליה וכל רצונם מעתה היה רק להתנקם ממנה ולהכותה ככל האפשר, ואף שראו שממשיכה להתזי נחילי צפרדעים, זה כבר לא מנע מהם לעצור, כי בערה בהם חמת הנקמה והכעס, וככל שהוסיפו להתזי הוסיפו לכעוס וחמתם בערה בהם, וכך בכל הכאה גברה בערת חמתם עליה והם הוסיפו להכותה ולהתנקם בה, והיא הוסיפה להתזי נחילין נחילין עד כי 'ותכס את ארץ מצרים'.

למעשה על מגילת אסתר

מוסר השכל גדול וחשוב לחיים אנו למדים מכך, כותב הברכת פרץ, שהאדם בשעת כעסו אם ישמע חרפתו וישתוק ולא ישיב ישתק וירגע הדבר לאט לאט, ותעלה חמתו וכעסו, אבל כשמשלב לשכנגדו הרי חברו מוסיף להשיב לעומתו כהנה וכהנה, כל כמה שיוסיף להתנקם חבריו יוסיף להקניטו, והאש תגדל ותבער בין שניהם עד שתשרוף כל חלקה טובה. וא"כ הדעת נותנת שטוב לאדם לשתוק בשעת מריבה, אבל מדת הכעס אומרת איך אנכי אשתוק? מדוע שאעבור על פגיעה בכבודי? ומתחיל להשיב וחבירו כנגדו וכן חוזר חלילה מכאן נלמד כמה גרועה ומזקת מדת הכעס, ועד כמה מעולה וגדולה מידת ההתגברות והשתיקה בעת כעס. עכת"ד.

ועוד אפשר לבאר שפשוט לא התבונן ואדם שלא מתבונן אם דרכו רעה או לא, הוא לא שם לב למה שקורה ונמשל במסילת ישרים (פ"ב) 'לסומא ההולך על שפת הנהר אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו' (או שהיה כמו עמלק שיודע שיענש רק שעושה להכעיס וכן היו עמו (וכמו שכתבנו במק"א לגבי כאשר תעשינה הדבורים)

ועוד אפשר לומר שמי שנוקם לו איכפת לו להפסיד העיקר שגם השני יפסיד וכמו שהביא באורחות צדיקים (שער הקנאה) משלו משל: חומד וקנאי פגע בהם מלך אחד. אמר להם המלך: אחד מהם ישאל דבר ממני וינתן לו, ולחברו בכפלים. הקנאי לא רצה לשאול תחילה, שהיה מתקנא אם ינתן לחברו בכפלים. והחומד היה מתאוה שניהם. דחק החומד את הקנאי לשאול: שאל לנקר לו עין אחת, ולחברו שתיים).

למה לא נכתב במפורש מיתת ושתי

צ"ב מדוע לא נכתב במגילה במפורש מיתת ושתי, כמו שנכתב הריגת המן.

אלא תירין רבי שלמה קלוגר מבראדי, עפ"י מ' שמצינו אצל לוט שאמר לו המלאך [בראשית יט, וז':] ויאמר המלך על נפשך אל תביט אחריו ואל תעמוד בכל הכיכר ההרה המלך פן תספה. "וביאור חז"ל) מובא ברש"י שם (דהמלאך אמר ללוט דמאחר שאין אתה ניצל בזכות עצמך אלא רק בזכות אברהם אין אתה ראוי להביט עליהם וא"כ גם כאן בזמן הריגת ושתי עדיין לא היו ראויים ישראל לנס כי לא עשו תשובה ע"ז שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ומה שנהרגה ושתי זה לא היה בזכותם, ולכן גם לא זכו לראות הריגתה, ומשום כך לא נכתב במגילה במפורש הריגתה של ושתי. אולם בזמן הריגת המן כבר עשו ישראל תשובה כהוגן, ובזכותם נעשית להם הישועה, לכך זכו לראות במפלתו של המן.) מאמר אסתר

איך הוטב הדבר בעיני המלך שלא רצה להורגה

כא. ויישב הדבר בעיני המלך והשרים - גם כאן רואים עצת ה'. בעצם היה צריך לכעוס עליו על שהציע להורגה, שהרי המלך לא רצה להורגה. גם מצד השרים היתה צריכה לבוא התנגדות לחוק המקנה למלך אפשרות להרוג ע"ד עצמו, שכן ד"ז יכול להתנקם בהם גופא. מ"מ עצת ה' היא תקום' והוטב הדבר בעיני המלך וגם בעיני השרים. ועוד סיבב כאן הקב"ה שעי"ז יוכלו לתלות את המן, כי אם היה נשאר החוק הישן, לא היה מועיל מה שהזכיר חרבונה את העץ בשעת כעסו של המלך. שהרי היו צריכים לשאול את השרים חברי המן, ואלה היו מצילים אותו.

למעשה על מגילת אסתר

רק בזכות החוק שהציע המן עצמו, יכול היה המלך לומר בשעת כעסו: תלוהו עליו. ומיד – ויתלו את המן על העץ (הגר"א).

ועוד רואים את גודל הנס שאת ושתי שלא רצה המלך להרוג כמבואר בחז"ל, מ"מ נהרגה מיד, ולכאור צ"ב הרי אחשוורוש רצה להחיותה וא"כ היה צריך להשהות מיתתה שמה ימצאו לה זכות, ועוד שיהיה שקט ולא יזכרו את מה שעשתה לו, ויוכל לתת לה חנינה, ואילו את היהודים למרות שהלכה היא שעשו שונא לישראל, וכן אחשוורוש היה שונאם יותר מהמון יותר רצה להרוגם להמן ונמשל לבעל התל ובעל הבור "משל דאחשוורוש והמן למה הדבר דומה? לשני בני אדם, לאחד היה תל בתוך שדהו, ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר: מי יתן לי תל זה בדמים! בעל התל אמר: מי יתן לי חריץ זה בדמים! לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל החריץ לבעל התל: מכור לי תלך! אמר לו: טול אותה בחנם, והלואי" (מגילה יד, א). כמו בעל התל שרצה להפטור מתלו, כך רצה אחשוורוש להשמיד את היהודים, וכשהמן הציע לו כסף תמורת הריגת היהודים, סרב אחשוורוש לקבלו, ואמר: "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך".

מבאר, מ"מ נתן להמן שהות של זמן שיהרגם.

והכיסוי הטבעי של זה היה שהזמן הזה מיוחד, כי בו נפל פור הוא הגורל, והוא יום שמת בו משה רבינו, ולכן נקרא פורים על שם הפור, כי בלעדי הפור לא נשאר משונאיהם של ישראל, שהיו כולם מקדימים להורגם רק שחשבו שזה יום מיוחד וחיכו לו.

וזה ענין ונהפוך הוא, שה' הראה לו שהוא יחשוב שבזכות הפור שזה דבר שאינו טבעי הוא ינצח את ישראל והוא הפסיד. (ועיי' לקמן ח יז)

כב. להיות כל איש שורר בביתו - כתב הגאון המקובל רבי מאיר קאצנבלויגן ז"ל מאייזנשטאט " (שמעתי מפה בספרו" משתה יין "על המגילה) פיורדא תנ"ז קדוש מורי ורבי הגאון מוהר"ר גרשון נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מיץ (= בעל עבודת הגרשוני (טעם למה כתב אחשוורוש: להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו, דבשלמא" להיות כל איש שורר בביתו - "יפה אמר על בזיון אשתו שבזתה אותו, אבל מה היה לו לכתוב" ומדבר כלשון עמו)? "מה איכפת לו בזה? והנה דעתו בזה היה, שקשה עוד קושיה אחרת חזקה: וכי היו שלוחי המלך כל כך כסילים שהשיבו לפני המלך והשרים דברי זלזולים ובזיון שאמרה המלכה? וכי בשביל שהיא דיברה בפני הנשים - ישיבו הם לפני השרים? אם כן המה חייבים יותר מן המלכה.!" "אלא הענין כך הוא, שהיא דיברה לשון כשדים, והשלוחים היו פרסיים, ובלשון כשדים אמרה דבריה אל השלוחים לאמר: אמרו למלך כך וכך, אבל השלוחים לא היו מבינים את דבריה, אלא כל מה שאמרה המלכה להם, אמרו למלך: כך וכך אמרה המלכה! והיו שם שרי המלך בשולחן המלך שגם המה הבינו בלשון כשדים, וזה גרם בזיון למלך. שאם היתה מדברת המלכה הבזיון בלשון פרס, באופן שהיו מבינים השלוחים מה שאמרה, לא היו משיבים השלוחים את דבריה אל המלך לפני כל השרים והעמים, כי אין זה מדרך ארץ. לכן גזר ואמר שלא יעשו עוד כן, אלא שהאשה תדבר בלשון בעלה, ולא בלשונה. עד כאן דברי פי חכם חן.) (עבודת גרשוני)

למעשה על מגילת אסתר

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב שלמה ברעוודה זצ"ל בספרו קימו וקיבלו (עמ' נה) ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים בחצר גינת ביתן המלך. לפי מש"כ לעיל הי' אחשורוש צריך למצוא חן בעיני בני שושן כיון שרק עכשיו נתיישב אצלם ולא הכירוהו. והי' צריך להזהר שלא ימרדו בו. וכדי לקנות לבבם החליט לשחדם בכבוד ובעושר ולהראות להם שהוא איש חסד וטוב לב. לכן עשה משתה לכל העם, מגדול ועד קטן, ואפי' לפשוטים ביותר, שאין נוהגים להזמין לבית המלכות. והושיבם כל אחד במקום הראוי לו (חצר, גינת, ביתן), ועשה את הסעודה בפאר ויפיה כזה עד שאפי' הרצפה היתה עשוי מאבנים טובות. ונתן לכל אחד לשתות בכלי זהב מפוארים. ואחר ששתה בכלי פעם אחת, מיד נתנו לו כוס אחרת כמ"ש וכלים מכלים שונים. ועוד חידש דבר מיוחד, שציוה לעשות רצון כל איש, ואפי' אחד מן הפחותים מה שביקש יתנו לו, ולא כמנהג שהי' אז בבית המלכות שמכריחים לאכול ולשתות מה שנותן המלך. והוה והשתיה כדת אין אונס, כי כן יסד המלך לעשות כרצון איש ואיש.

והנה הגר"א מבאר בישעי" (ה' י"ט) דנס נסתר נקרא עצת ד'. והיינו שהקב"ה מכניס בלב האדם מחשבה לעשות דבר היפך מרצונו הפשוט וממה שהי' עושה בדרך כלל. ודבר זה נראה כאן להדיא, שהלא עיקר רצון אחשורוש במשתה זו הי' להראות טובו ומדת חסדו ולעשות רצון כל איש אפי' מהפחותים כדי לשחדם בכבוד. ובסופו של דבר הרג את אשתו, המלכה, כיון שלא הסכימה לעשות רצונו.

גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים. הנה ושתי שהיתה באמת בת מלכים, מזרע ובוכדנצר מלך בבל, לא היתה צריכה להראות כבוד ועושר כדי שיחשיבוה למלכה. והיא ידעה שכל יחוסו של אחשורוש למלכות הוא רק משום שהתחתן עמה בת מלכים. וד' הכניס בה גאווה שלא תוכל לסבול שאחשורוש נהי' חשוב בעיני העם ובעיני עצמו. ורצתה ללמדו לקח ולהוכיח לו שהיא גדולה וחשובה ממנו. ובאמת ע"פ טבע הי' מסוכן מאוד בשבילה לעשות דבר כזה בו בשעה שאחשורוש מגדל כבוד עצמו, אלא שהקב"ה הכניס בה מחשבת גאווה. וביארנו לעיל שזה בגדר עצת ד'. בהיותה בת מלכים אמינית ולא הדיוטית שעלתה למלוכה, היו לה תכונות מלכות, והמתנה בסבלנות עד שעברו קפ"ו ימים בהם הגדיל אחשורוש כבודו וגאותו. וביום האחרון עשתה משתה בית המלכות אשר למלך אחשורוש. ופי' הגר"א שהי' זה חדר המיוחד למלך לבדו, שאין רשות לאף אדם להיכנס אליו. והיא הכניסה את כל הנשים לשם כדי להראות שהיא השולטת על המלך, וחשובה ממנו. ומן השמים הי' שאותו החדר הי' סמוך למקום שבו היי המשתה של אחשורוש. וכששמעו אנשי המשתה קולות נשים מן החדר הסמוך התחילו לדבר על נשים, וכ"א התגאה פרסיות נאות, מדיות נאות. ואחשורוש ברוב גאותו שהי' מוכרח להרגיש שהוא החשוב מכולם, הכריז שאשתו הכשדית היא היפה שבכולן. ואמרו כל האנשים שיוכיח דבר זה ושיביאה בפניהם רק בכתר מלכות. וכמובן שמעולם לא הי' מעלה על דעתו להביאה כך, אלא שכעת הי' מוכרח להביאה כדי להראות שהיא היפה שבכולם כיון שכל מגמתו במשתאות אלו היתה להראות עשרו תפארתו וגדולתו. ואם לא יביא אותה, סימן ששיקר. ואז נפל בבירא כל מה שעשה להציג עצמו כאיש צדק ויושר ואמת וחסד וכו'. ועוד שאמר בפירוש לעשות כרצון איש ואיש, ומוכרח לעשות כל מה שביקשו. לכן הי' מוכרח לומר להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה וגו', ודייק לומר ושתי המלכה ולהקדים מלת ושתי כדי לרמוז שרק הוא המלך האמינית ובזכותו היא מלכה. אולם כשהיא

למעשה על מגילת אסתר

ענתה לו נאמר ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך וגו'. היינו שרמזה לו שרק היא מלכה אמיתית, בת מלכים, ובזכותה הוא נחשב כמלך. והנה באמת אמרו חז"ל שהיתה פרוצה ביותר ובדרך כלל היתה מסכימה לבוא אליו. אולם לפי מה שבארנו, הרי כל כוונתה במשתה הי' להראות שהיא שולטת עליו ולא הוא עליה, ולכן היתה מוכרחת שלא למלא את רצונו. ועוד הוסיפה לו עלבון ושלחה לומר לו שהוא הי' שומר סוסים של אביה, ולכן כששתה מעט יין משתכר כ"כ. ואילו אביה שהי' מלך בן מלך, אחרי ששתה הרבה יין עדיין שמו על צלילות דעתו.

ויקצף המלך מאוד וחמתו בערה בו, ושואלת הגמ' אמאי דלקה ביה כולי האי, דשלחה לו בר אהורירא דאבא וכו'. ומפרש הגר"א דכשאדם כועס על מישהו, ומוציא עליו כעסו בפיו, הדבר מרגיע אותו, ובלבו הוא כבר כועס פחות. ואילו בענייננו, אע"פ שקצף מאוד, היינו שצעק על זה שלא מילאה רצונו, מ"מ חמתו בערה בו, המשיך לכעוס מאוד בלבו. ומדייקת בזה הגמ' שמלבד עצם הדבר שלא רצתה לבוא, שע"ז יכל לצעוק עליה ברבים, עוד אמרה לו בסתר דברי בזיון שלא יכל לצעוק עליה על שאמרה זאת. כי כל כוונתו במשך קפ"ז ימים אלו היתה להשכיח "יחוסו" הקודם ושיחשיבוהו למלך הגון. ואיך יכריז עכשיו שאמרה עליו בר אהורירא, שומר הסוסים וכו'. ולכן נשאר הכעס הנורא בלבו, ולא פג ממנו. וכ"ז הי' מן השמים כדי שיסכים, מרוב כעסו, להרוג את ושתי, ותכנס אסתר לבית המלכות, היפך מהשכל הפשוט. שהרי כל יחוסו של אחשורוש למלוכה הי' משום ושתי, וכמו שנתבאר.

והנה המלך ברוב כעסו הי' מוכרח להעניש את ושתי, אבל לא רצה להמיתה. ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים. כי יש ב' סוגי בתי משפט. הא' בית משפט הדין לפי החוק ודיני המלוכה. ב' בית משפט הדין לפנים משורת הדין לפי העת והזמן שצריך לפעמים להקל במשפט אפי' כנגד החוק, ואלו הם יודעי העתים, שיודעים עת להחמיר ועת להקל. ואחשורוש נתן את המשפט דוקא לפני בית משפט זה כדי שיבינו שרוצה להקל בדינה, כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין, שהי' חוק במלוכה שכל דבר הנוגע למלך בעצמו, אין המלך יכול לשופטו לבד, אלא מוכרח לתתו לשופטים אחרים, כדי להבטיח את השרים שלא ימית אותם בכעסו עליהם ללא סיבה נכונה. ולכן כיון שזה הי' דבר המלך, הי' צריך לתתו לפני כל יודעי דת ודין לדונו. והגר"א מדייק שרמז להם שרוצה שיקלו בדינה, שאמר להסכדת מה לעשות במלכה ושתי, שהיא מלכה בת מלכים (לא כמו שאמר בתחילה כששלח לקרוא לה ושתי המלכה, שהיא ושתי והוא עשאה מלכה). וממילא צריך ליהוה שתשאר בחיים ולא להורגה. ועוד אמר להם על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשורוש ביד הסריסים. שלא סירבה למלך עצמו, רק לסריסים שאמרו בשם המלך. וא"כ אין כ"כ פגיעה ומרידה במלכות. וע"פ טבע היו בודאי מקילים בדינה אחר שזהו תפקידם להיות יודעי העתים, והמלך רמז להם שזהו רצונו. אלא שהקב"ה סיבב שלפני אותו זמן בחרו בממוכן - המן להיות אחד מו"י רואי פני המלך, ולו היתה אשה פרסית זרש, שהיתה גדולה ממנו בחכמה, ולא רצתה לדבר בשפתו שפת עמלק. והוא הקפיד עלי' ורצה לכפותה לדבר בשפתו ולנהוג כמנהגיו, ובקש שיפסקו פסק דין על ושתי, שגם הוא יוכל להשתמש בו נגד זרש אשתו.

וזה מה שנאמר ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים, ומדייקים חז"ל מכאן שהדיוט קופץ בראש. ומקשה הגר"א מה "ת ללמוד כך, אולי כתובה במגילה רק עצתו מפני שהיא נתקבלה. ומסביר הגר"א שחז"ל דייקו בלשון

למעשה על מגילת אסתר

לפני, שאין הכוונה שאמר דבריו בפניהם, אלא שדיבר לפני שהאחרים דיברו. כי אם הי' מדבר אחרון כמו שהי' צריך להיות (שהרי הוא נתמנה רק לאחרונה) היו בודאי שאר השרים יועצים להקל בדינה של ושתי מכיון שהמלך הראה להם שזהו רצונו. ובודאי שהיו מקבלים דעתם, ולא דעתו של ממוכן. ואילו עכשיו שקבלו עצתו, משמע שדיבר ראשון לפני שאר השרים, וכולם הסכימו לדבריו כמ"ש לקמן.

והנה ממוכן ראה שאם ידונו השרים בבקשת המלך יקילו בדינה, ולכן החליט לגרום שהמלך בעצמו ידון את הדין, ואז לא יוכל להקל, משום כבוד מלכותו. ואמר למלך שיש לבטל את החוק שאין המלך יכול לדון בדבר הנוגע לו בעצמו, כיון שאין דבר הנוגע למלך שלא נוגע לכל המלוכה. ולמשל במה שעשתה ושתי שאע"פ שלכאורה היא רק פגעה בכבוד המלך, אבל לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה, כי על כל השרים ועל כל העמים וגו', כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן וגו', היינו שממנה ילמדו כל הנשים של השרים והעמים למרוד בבעליהן ותהי' מזה צרה לכל האומה.

ולכן אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו, היינו שיצא חוק חדש שהמלך יכול לדון גם על דבר הנוגע לעצמו, בלא שייצטרך למסור את הדבר לבית משפט. ודבר זה יכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור, שיהא חוק קבוע וברור. ולענין מה שיפסוק המלך כעת על ושתי, לא רצה להציע שיפסוק במפורש להורגה, מפני שבפסק כזה לא יוכל להשתמש המן עצמו כנגד זרש אשתו להורגה אם לא תשמע בקולה, כי רק מלך יכול להרוג המורדים בו. אלא הסתפק בזה שהמלך יפסוק, אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש, ואם לא תבוא ממילא תהרג, כי מלכה שנאסרה לבוא עוד אל המלך, אין צורך בה יותר. ובפסק כזה יוכל גם המן להשתמש נגד זרש, שאם לא תעשה רצונו יגיד לה שלא תבוא אליו עוד. ובנוגע לחשש המלך שהיא מלכה מיוחדת, אמר ומלכותה יתן המלך לרעותה, שיימצא המלך אשה אחרת הראוי' למלכות כמותה ויתן לה את המלכות שהרי הוא המלך ומי שישא תהיי' מלכה. ומה שחשש ליפיה יוכל המלך למצוא יפה אחרת הטובה ממנה. והוסף שעי"ז יא כח המלך גדול בכל מלכותו, שהרי ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו כי רבה היא, שהוא דבר גדול מאוד שהמלך יוכל להוציא פסקים בעניינים הנוגעים לעצמו, וכולם יפחדו ממנו מחמת זה. ועי"י הפסק תרויח כל האומה, שכל הנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול ועד קטן, כפי שאמר לעיל שזו הסיבה שרוצה להחמיר בענשה של ושתי.

וכאן רואים את נגיעתו, שהוא הי' קטן מאשתו בפקחות ורצה שהיא תתן לן יקר. ובאמת המלך והשרים היו צריכים להתנגד לעצה זו מאוד, שהרי המלך רצה להקל בדינה כמ"ש לעיל. והשרים מפסידים את השליטה היחידה שיש להם על המלך, שאינו יכול להענישם בעניינים הנוגעים לעצמו בלא לשאול בית משפט. והקב"ה הפך עצתם והטיב הדבר בעיניהם, היפוך הטבע, פלאי פלאים. כמ"ש ויטב הדבר בעיני המלך והשרים ויעש המלך כדבר ממוכן. ועי"ז נהרגה ושתי, ונפתחה הדרך להביא את אסתר לבית המלכות לגאולתם של ישראל. ועוד מבאר הגר"א שעי"י שינוי החוק יצא בסוף שיכל המלך לתלות את המן. שהרי המלך חשב שהמן רצה לכבוש את המלכה כדאמר שם הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, וכן חרבונוה אמר למלך שהמן רצה לתלות את מרדכי כיון שדיבר טוב על המלך, והמן שונא את המדברים טוב על המלך כיון שהוא בעצמו רוצה להרע למלך, וחושש פן ילשינו עליו, ולכן צויה לתלות את מרדכי, למען ישמעו וייראו, שלא יעזו לגלות למלך כשרוצים למרוד נגדו. וכל הדברים האלו נוגעים למלך עצמו. ואם היי קיים החוק הישן, שאין המלך יכול לדון

למעשה על מגילת אסתר

בעצמו בענינים הנוגעים לו, הי' צריך למסור משפטו של המן לשרים שהיו כולם חברי המן, ובודאי היו מקילים בדינו. וגם המלך הי' נח מכעסו ולא הי' רוצה לתלותו. וע"י שממוכן-המן שינה את החוק בתחילת המגילה יכל המלך לדון בדינו לבדו, ובחמתו ציוה תלוהו עליו, ועל ידי זה נתגלגלה הישועה. נמצא שהמן תלה את עצמו. פלאי פלאים.

והנה תיקנו חז"ל לומר אחר מקרא מגילה שושנת יעקב וכו', ומסיימים בה להודיע שכל קווין לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך, והיינו שזהו מעיקרי הלימוד של מגילת אסתר. ולפי כל מה שביארנו, הדבר מובן, דאפילו מפרק ראשון לבד רואים שאע"פ שבנוהג שבעולם אין אדם בעולם מיושב במעשיו כמלך, ואפילו אם בטבעו הוא כעסן אבל מחמת דאגתו לקיום מלכותו הרי הוא מתבונן ומחשב כל פעולה שעומד לעשות. וכאן הפך הקב"ה את מעשי המלך והמלכה והשרים שיעשו היפוך מרצונם הטבעי, כדי להביא ישועה לכלל ישראל. והנה אנחנו דואגים יום יום דאגות הפרנסה וטרדות שונות המונעות מאתנו מנוחת הנפש לעסוק בתורה ולקיים המצוות בשלימות. ויש לנו להתבונן היטב בנסי המגילה, במדרשי חז"ל ובפרשים הקדושים, וללמוד שאין לדאוג כלל בענינים גשמיים, רק לעסוק בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, ולהתפלל לד' בלב שלם שיצילהו מכל רע. ובודאי הקב"ה ישמרהו מכל רע, ויסייעהו בגשמיות וברוחניות ובנחת מצאצאיו, בנסים נסתרים למעלה מהטבע, כמוש"כ הרמב"ן (בראשית מ"ו ט"ו). עכ"ל הרב שלמה ברוועדה זצ"ל.

למעשה על מגילת אסתר

פרק ב

א. זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה. צ"ב שלכא"ו אשר עשתה מיותר שהרי העיקר הצטער עתה שאין לו אשה ולא הול"ל רק את אשר נגזר עליה, וגם מה הצטער וכי א"א לו לקחת מלכה אחרת, וגם עצת נערי המלך היא עצה משונה מאד לאסוף כל הנערות בע"כ מכל המקומות וזה בזיון גדול למלך וכבר אמרו בגמ' (י"ב ב) ע"ז וכסיל יפרוש אולת.

אלא מבואר הטעמא דקרא שאחשורוש התיירא שאחרי שכולן שמעו מה שהיה עם ושתי מעתה שום אשה שייבקש לא תרצה להנשא לו כי מי יתרצה שמחר יצוה עליה שתבא ערומה לפני כל השרים ולקחת אשה בע"כ אין זה כבוד המלך, וזהו את אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה שעיי"כ נצטער עתה, ולכן יעצו לו נערי המלך שיכריח שכולן מוכרחים לבא כדי שיבחרו כרצונו וזה אינו בזיון למלך דכיון שכולן באין אין זה ניכר שלוקח אשה בע"כ ואיזה שייבחר יקח

למה נערי המלך הם שיעצוהו ולא ז' רואי פני המלך

ב.ד. - ויאמרו נערי המלך משרתיו יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה ויפקד המלך פקידים וגו'. והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלוך תחת ושתי וגו'. צ"ב למה נערי המלך הם שיעצוהו ולא ז' רואי פני המלך.

אלא כל צורת בחירת המלכה החדשה היתה שלא בדרך הטבע וההיגיון במקום שהתפקיד הזה יפול על ז' רואי פני המלך היועצים למלך בדרך כלל, שומע כאן המלך לעצת הנערים. ובשעה שממוכן אומר 'לרעותה', דהיינו למיוחסת כמותה, אומרים נערי המלך, 'טובת מראה' ותו לא. לכן גם אמרו 'תמלוך תחת ושתי' ולא אמרו המלכה ושתי ואף לא ושתי המלכה. (הגר"א). והטעם מפני שהיועצים החכמים היו דורשים שכל מועמדת תהיה מיוחסת מאד (כראוי למלכה) וא"כ אסתר שלא מגדת עמה ומולדתה, לא היתה מתקבלת כלל וכלל. לכן סיבב הקב"ה שאחשורוש יתרגז זמן רב על מעשה ושתי ואח"כ יכנס לעצבות. בכל הזמן הזה לא יכלו השרים והחכמים להיכנס אליו כלל, רק נערי המלך משרתיו נכנסו אליו יום יום לשרתו, ובראותם שנתעצב בגלל יופיה של ושתי, יעצוהו בשכלם הקטן שייבקשו מראה - ולא מיוחסת.

ה. איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני - [ובגמרא] מגילה י"ב ע"ב [מבואר שכל השמות על שמו נקראו. בו יאיר-בן שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בו שמעי- בן ששמע אל תפלתו, בן קיש- שהקיש על שערי רחמים ופתחו לו, ולכאורה הסדר הפוך. והיה ראוי שקודם כל יהיה כתוב, בן קיש שהקיש על שערי רחמים, לאחמ"כ בן שמעי- ששמע אל תפ' - לתו, ורק אחר"כ בן יאיר- שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, כי הרי רק לאחר שהתפילות נתקבלו ופעלו את הישועה, אז אורו עיניהם של ישראל וליהודים היתה אורה ושמחה. וי"ל שהסיבה שנכתב כסדר הזה משום שכבר בתחילת תפילתו של מרדכי היה בטוח שתפלתו תיענה, לכן מיד נאמר בן יאיר שהאיר את עיניהם של ישראל בתפלתו, ואעפ"י שעדיין לא הגיעה הישועה, אבל לגדול בטחונו ואמנותו כבר היה בטוח בכך שתפלתו תתקבל ותישמע לפני ה' יתברך ויאיר עיניהם

למעשה על מגילת אסתר

של ישראל, ולכך רק לאחמ"כ מוזכר שהשם שמע את תפילתו בפור' על בעבור שהקיש על דלתי רחמים ולא עמדו השערים בפניו ונפתחו לו.

ובס' עמק ברכה הביא ממרן הגר"ז זצ"ל שאמר בשם אביו מרן הגר"ח הלוי זצ"ל, יש לעיין אם הנביא בשם השם ויאמר שהשם יעשה נס לישראל, או אם ימצא מי שיש לו ביטחון גמור שה' יעשה לו נס, יש להסתפק אם ראוי לומר שירה באופן זה קודם שיעשה הנס בפועל ולא ת בזה ידי חובת שירה. וכתב להוכיח מן הכתוב בתהילים שדוד המלך משורר ואני בחסדך בטחתי יגל ליבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי, פירוש, אף שיש לי ביטחון מולט, ואני בחסדך בטחתי, עם כל זה רק יגל ליבי בישועתך. הלב יכול לשמוח בישועה. אבל מתי אשירה לה' - כי גמל עלי, רק לאחר הנס בפועל אז אשירה לה' יתברך, שזהו דין בשירה על הנס שאין אומרים שירה אלא לאחר הנס, ע"כ דבריו.] אש תמיד]

ויש להוסיף דברי הרב יחזקאל שהובאו בספר משולחן ר' אליהו ברוך למה בימינו אין התפילות פועלות

בגמרא ברכות (י: אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזולזין בהן, וברש"י, דברים שעומדים ברומו של עולם - כגון תפלה, שעולה למעלה.

והנה יסד הגר"י בלאזר זללה"ה (כוכבי אור ח) שכשמזולזלים במעלה אין היא פועלת את פעולתה, והוכיח כן מזה דאיתא בגמרא (שם סב:), ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט, אמר רבי יוסי ברבי חנינא כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם, שנאמר והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחס לו, והיינו דכיון שזולזל בחשיבות הבגדים נענש שהבגדים לא חימומוהו, ולמדנו בזה כלל גדול דכשמזולזלים בדבר אין זוכים לתועלתו. (וענין זה יבואר בהרחבה בפרשת בשלח) ושמעתי ממרן הגר"י לוונישטיין ז"ע שזה הוא הטעם שבזמינו אין התפילה פועלת כדורות הקודמים, דכיון שבני אדם מזולזין בענין התפילה בה שוב אין זוכים לתועלתה, ואינה פועלת את פעולתה ולכן שומה עלינו לבאר ערכה וחשיבותה של התפילה כדי שלא נבא לזלזל בה חלילה, ומתוך כך נאבד את סגולתה. ומו"ר הגר"נ זצ"ל היה אומר שמוח שבחורים מתפללים בשטיבלאך במקום להתפלל בשיבה זה גם כן בכלל בני אדם מזולזין בהן.

למה כפל אשר הגלה ג' פעמים

ו. אשר הגלה. מירושלים - למה כפל אשר הגלה ג"פ.

אלא להודיע חובת א"י שהיתה לו, שבכל פעם חזר לירושלים ושוב גלה בעל כרחו, (הגר"א), וכן כל מה שהיה בשושן זה רק בהשגחה ולא מרצונו.

ז. ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת - ב' [ויש לעיין, מדוע דוקא מגזירה זו של המן היו צדיקים להגואל ע"י גואל שאין לו אב ואם, ולא מצינו כן בשאר מקומות? ושמי' ענו לתרץ בשם השפת אמת, שמכיון שהמן בא מזרעו של עשו ומכחו, ולעשו עומדת זכות מצות כיבוד אב שקיים - עד לעתיד לבוא, כמאמרם ז"ל] הובא באגרת תימן הנ"ל, (על כן מי שיכול

לגבור על זרעו של עשו, הוא רק מי שלא נכשל מעולם בפגיעה בכבוד אביו ואמו. ומכיון שלמעשה אין מי שלא נכשל בזה לרוב החומר של המצוה, וכמו שאמרו בתו"כ) קדושים פ"א ד, (הקיש מורא אב ואם למורא

למעשה על מגילת אסתר

המקום, ועוד מאמרים נוראים שמצאנו בחז"ל על חומר מצוה זו, ועל כן אמרו בגמרא קידושין) לא, ב: (אמר רבי יוחנן, אשרי מי שלא חמאן) שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם - רש"י. [ועל כן מי שעמד כנגד המן היא דוקא אסתר - שאין לה אב ואם, וממילא לא נכשלה מעולם בביטול מצוה זו, ורק על ידה היו יכולים עם ישראל להי' תגבר על המן שבא מכח של עשו שכיבד את אביו, ע"כ. ושאלנו למרן הגרא"ל שטיינמן זצקו"ל דלכאורה אף שאסתר לא פגמה בכבוד אביה ואמה, מכל מקום הרי מעולם לא כיבדה אותם, וא"כ היאך היתה זכותה יכולה לעמוד כנגד זכותו של עשו שכיבד את אביו כראוי? ועוד, דאמר רבי יוחנן בקידושין) לא, ב: (אשרי מי שלא חמאן, דהרי שבמצוה זו יש ניסיון גדול מאד, ולא כל אדם זוכה לעמוד בו כראוי. וא"כ אסתר הרי כלל לא עמדה בניסיון זה, וכיצד יכולה זכותה לעמוד נגד עשו? ותירץ מרן זצקו"ל: דבמצות כיבוד אב ואם יש את היקום עשה - הכיבוד בפועל, ויש את הישב ואל תעשה - לא לפגוע בכבודם חלילה. ואף שלא נוכל למצוא אדם שקיים את היקום עשה בשלימות כראוי, מכל מקום מי שלא היו לו אביו ואם הרי סוף סוף לא פגם מעולם בכבודם, וזכה (הוא שלם). ואף דגם בענין זה לא עמד כלל בניסיון, מכל מקום אין עליו קטרוג בענין זה מכחו של עשו. [ומרן הגר"ח קני" בסקי שליט"א ענה לנו, שגם אסתר כיבדה את אביה ואת אמה, כמו שאמרו חז"ל) קידושין לא, ב: (מכבדו בחייו מכבדו במותו, וזהו הכיבוד השלם שאין בו כל צד פגם וזלוול שעלול להיות גם אצל מי שנוהר בכל כחו בכבוד הוריו. ובפעם אחרת אמר לנו מרן זצקו"ל, שעשו אמר על יצחק אבינו) בראשית כו, מא: ("יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי, וכנגד כיבוד אב ואם כזה, יכולה לעמוד זכותה של מי שלא היו לה מעולם אב ואם. שוב הראני בני היקר הרדה"ג ר' משה שליט"א ביערות דבש) ח"ב דרוש ב (שעמד בענין זה, ותירץ וז"ל: והנה כיבוד אב ואם אמרו חז"ל אשרי מי שלא חמאן, והיינו כי כבר אמרו כי א"א לקיים מצות כיבוד כראוי, ולא יגיע אדם עת תכליתה בכל דקדוקיה, אמנם אם אין לו אב ואם והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד אב, א"כ יש לו שכר מה כ'אילו קיימה בתכלית הקיום ותכליתו של המצוה בלי היסור כלל, לכך אמרו אשרי מי שלא חמאן. והנה כחו של עמלק מזרעו של עשו הוא זכות כיבוד אב ליצחק שמאד נהג בו כבוד כנודע) ב"ד פס"ה, יב,)

וא"כ מי שיבוא לבטל זכותו וכחו צריך שתהיה לו ג"כ מצוה זו של כיבוד בלי פקפוק, ומי הוא זה שיש בידו מצוה זו בשלימות? ומי הוא שחף מפשע ולא יהיה פוגם בכבוד אביו בכל דהוא? עד שבאתה הדסה אסתר שאין לה אב ואם כלל, והיא היתה תמיד מצטערת שלא סיפק בידה לקיים מצות כיבוד, א"כ יחשב לה לצדקה כאילו קיימה אותה בתכלית השלימות, וא"כ יש בידה ג"כ מצות כיבוד לקום נגד זרעו של עשו, ולכך להכניע להמן בנו של עשו שזכות כיבוד בידו, הוצרכו לאסתר שהיתה יתומה מאב ואם, ע"כ דבריו הנפלאים.) ס' דללי נפשי על מגילת אסתר)

למה מרדכי גילה שהיא אסתר מחשש שייהרג הרי להמן לא השתחוה למרות שהיה אמור להיהרג

ח. ויהי בהישמע דבר המלך וגו' ותלקח אסתר - בעל כורחה, להראות גודל אניסותה שלא כרצונה, תחילה התחבאה עד שגילו אותה ולקחה בכח (הגר"א), אסתר היתה תלמידתו של מרדכי והצליח ללמדה ולחנכה עד

למעשה על מגילת אסתר

שעלתה למדרגת רוח-הקודש, ונמנית על ז' נביאות שהיו לישראל בכל הדורות, נורא, א"כ, לתאר את הצער הרב של הרב בלקיחת תלמידתו הצדקת אל הערל הטמא.

למה מרדכי גילה שהיא אסתר מחשש שייהרג הרי להמן לא השתחוה למרות שמי שלא מקיים את ציווי המלך אחת דתו להמית. אלא היות ואסתר קרקע עולם היא ואין על זה יהרג ואל יעבור לכן גילה וכן מה שנלחם עם המן זה לא מפני שרצה להתגרות ברשעים שאסור להתגרות ברשע שהשעה משחקת לו כהמן, אלא נמו מפני דעת התורה שאסור להשתחוות לע"ז.

למה ביהל את תמרוקיה

ט. ויבהל את תמרוקיה – צ"ב למה ביהל הגי את תמרוקיה?

אלא מבאר הגר"א לפי שהבין שהיא בוודאי תהא המלכה.

עכשיו שמטיבים לה למה לא הגידה עמה

י. לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צווה עליה אשר לא תגיד מרדכי היה ירא שאם תגיד עמה ומולדתה יהרגו אותה, את משפחתה ואת עמה על אשר התחמקה מלבוא אל המלך ולא גילתה רצון להתחתן עמו, עכשיו שראתה אסתר את הכבוד שנוהגים בה ואין מזכירים לה עוונה, היה מקום להגיע למסקנה שמרדכי לא צדק בחששותיו, אולי אדרבה, אם תגלה את עמה, יוטב להם, ובכ"ז אין אסתר מגדת, מדוע? כי מרדכי צווה עליה אשר לא תגיד (הגר"א), אע"פ שאינה מבינה – מצייתת לדברי חכמים, וזה היה התיקון לחטאו של שאול שעשה חשבונות ומה נפש אחת אמרה תורה יביא עגלה וכו'.

ורבינו החיד"א כתב בספרו נחל אשכול בשם מהר"א מגרמיזא בשערי בינה דהטעם שאם תאמר שהיא יהודית המלך באהבתו אותה יצוה שכל השרים ישאו יהודיות.

ועוד דכשאינם יודעים שהיא יהודים אם יועצים עצה רעה אינם מעלימים ממנה והיא תגיד וירבו תפלה ותשוה וכיצא. עד כאן דברי רבינו מהר"א מגרמיזא בשערי בינה כ"י.

ורואים עד כמה גדול כוחה של תפילה שבגלל זה מרדכי צווה עליה אשר לא תאמר.

מיהו מנהיג אמיתי בין המן למרדכי

יא. ובכל יום ויום מרדכי מתהלך – צ"ב למה הוצרך להשמיענו שמרדכי מתהלך בכל יום בחצר אלא מבאר הגר"א, מרדכי מתפנה מכל עיסוקיו, וגדול הדור נראה כל יום מתהלך לפני חצר בית הנשים, מרדכי חשש מפני שני דברים: א) שלום אסתר - ידע שאסתר צדקת גדולה, וטובת רשעים רעה היא אצל צדיקים, וא"כ, ככל שהטיבו עמה, התחנפו אליה ופינקוה היה חשש שמא תחלה מרוב צער, (ב) ומה ייעשה בה - האם לא יהרגו אותה על שהטמינה את עצמה (טובתם של רשעים הוא העידון של שישה חדשים בשמן המור ושישה חדשים בבשמים וגו'. כשמתוסף לזה כבוד מלכים שניתן לה במשך י"ב חדש הרי הסכנה גדולה ביותר, כאשר אדם מקבל כבוד ובמיוחד מאת המלכות, אפילו העניו הגדול ביותר יתקשה לעמוד בניסיון, לכן חשש מרדכי שמא תהיה חולה

למעשה על מגילת אסתר

מקושי ההרגשה של איני יכולה לסבול את זה, יש כאן לימוד חשוב, אהבת הרשעים היא לשם תאווה, כי לא ביקש אחשוורוש אלא טובת מראה, ותו לא, אמנם אין בהם מידת הנאמנות, כי בשעת רוגז הסכים להרוג את ושתי למרות יופייה, אהבת הצדיקים לעומת זאת, היא לשם שמים והמה נאמנים מאד, לכן מרדכי, למרות היותו גדול הדור, מתהלך כל יום לפני חצר בית הנשים, לשמור על אסתר, מרדכי הוא מנהיג אמיתי שחושב רק על עמו כמו שמשנה רבינו שמסר נפשו עליהם ואמר אם אין מחני נא מספרך ואילו המן חושב רק על עצמו ואפי' את ושתי הוא רוצה להרוג מפני חשבונות שיש לו עם זרש אשתו שרק בזכותה הוא גדל עד הלום כמו שראינו לעיל פסוק (פ"א פט"ז).

(וע"ע בזה בלמעשה (פרשת שמות) הרחבה בענין ההבדל שבין מנהיגותו של משה למנהיגותו של פרעה ונוסיף בזה "כי תשא את ראש בני ישראל" (ל' - י"ב) כותב האלשיך, כשאתה בא למנות ראש ומנהיג על בני ישראל, "ונתנו איש", ונתנו איש כזה "כפר נפשו", שמוכן למסור נפשו עבור עם ישראל. משה רבנו היה הראשון שהראה דוגמא אישית של מנהיגות אמיתית, כשאמר [ל"ב - ל"ב] "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

מסירות נפש כזאת מצאנו גם אצל מרדכי היהודי. [ברוב השנים שאינן מעוברות פורים חל בשבוע של פרשת כי תשא]. מרדכי היהודי לא כרע ולא השתחוה להמן בשושן הבריה. מדוע היה צריך להפגין כך במפגיע לעיני כל, היה מספיק שהיה יושב בביתו וממילא היה מונע מעצמו את הצורך לכרוע ולהשתחוות אומר ר' שלמה לוינשטיין, מרדכי ידע שהמן שונא יהודים, וכל מטרתו היא להרוג אותם, לכן בכוונה תחילה נמנע מרדכי לכרוע ולהשתחוות לו, וחשב, אולי כשהמן יראה שאני לא משתחוה, יתרגז, ואז הוא יהרוג אותי, וכשיגיע למלך עם תכנית להרוג את היהודים, הדבר יראה מוזר בעיני המלך, האם מידי יום יהרגו יהודים בממלכתו? וא"כ, מרדכי התכוון למסור את עצמו על כלל ישראל כדי להצילם, אלא שהמן הבין שמרדכי טומן לו פח, הוא ביקש "להשמיד את כל היהודים עם מרדכי". המן הבין שרק אם ישאף להרוג את כולם יחד ולא בשלבים, אז יש לו סיכוי להוציא לפועל את זממו. וכמו מרדכי, גם אסתר פעלה במסירות נפש ממש למען עם ישראל, כשנכנסה למלך בלי שהוזמנה, ידעה שהיא מסתכנת בנפשה. ואמנם, מובא במדרש, שכשבאי הארמון ראו את אסתר נכנסת למלך, החלו לחלק את הירושה שלה - "יחלקו בגדי ועל לבושי יפילו גורל" [תהילים כ"ב - י"ט].

אלו דוגמאות של מנהיגים אמיתיים, שמוכנים למסור את נפשם על כלל ישראל. (.)

וכן היתה אסתר המלכה שפעלה במסירות נפש ממש למען עם ישראל, כשנכנסה למלך בלי שהוזמנה, ידעה שהיא מסתכנת בנפשה. ואמנם, מובא במדרש, שכשבאי הארמון ראו את אסתר נכנסת למלך, החלו לחלק את הירושה שלה - "יחלקו בגדי ועל לבושי יפילו גורל" [תהילים כ"ב - י"ט]. אלו דוגמאות של מנהיגים אמיתיים, שמוכנים למסור את נפשם על כלל ישראל.

למה נזכר כאן שמרדכי הוא דודה

טו. ובהגיע תור אסתר בת אביחיל דוד מרדכי אשר לקח לו לבת לבוא אל המלך לא בקשה דבר - צ"ב למה נזכר כאן שמרדכי הוא דודה, אלא הנוהג היה שכאשר הנערה מגיעה אל המלך, יכולה לדרוש את כל העולה על

למעשה על מגילת אסתר

דעתה ומקבלת, והנה אסתר לא בקשה דבר, כאן רואים את חוסן החינוך שקבלה בבית מרדכי, אחרי כל מה שעבר עליה נשארה קרקע עולם ולא בקשה מאומה.

"ובהגיע תור נערה ונערה" (ב יב) "ובהגיע תור אסתר בת אביחיל" (ב' - ט"ו)

הטעמים על המילים נערה ונערה הם קדמא ואזלא, ואילו הטעמים על המילים ובהגיע תור אסתר הם מונח מונח. כותב הגר"א מוילנא שהטעם הוא שכל נערה "קדמא ואזלא" מקדמת את עצמה למשרת המלכה, אבל אסתר פעלה בדיוק הפוך היתה מבקשת דיחויים והיתה עושה את עצמה חולה כדי לדחות את מועמדותה למלכה וזה רמוז במילים "מונח מונח" שהיתה שוכבת ומונחת עד שנאמר "ותלקח אסתר" שנלקחה בכח. ורואים שאם אדם נשלח למשהו לא יעזור גם אם יעשה הכל כדי שלא להיות שם הוא יהיה שם. ואילו המן כמה שניסה להכניס את בתו שתנישא למך לא הצליח.

למה לא כתוב ותלך

טז. ותלקח אסתר אל בית המלך – צ"ב למה לא כתוב ותלך, אם בא להשימענו שהלכה בע"כ, הרי כבר השימענו לעיל כשיצאה מביתו של מרדכי.

אלא מבאר הגר"א שבא ללמדנו, שגם לאחר שנה שלימה של עינוגים וכבוד נלקחה אל הערל הטמא בעל כורחה ממש. וכל זה כדי לתקן מה שחטאו ישראל כשנהנו מסעודתו של אותו רשע.

מה צריך לכתוב שהמליכה תחת ושתי

יז. וימליכה תחת ושתי צ"ב שמלים אלו לכאורה מיותרות שמה צריך לכתוב שהמליכה תחת ושתי, הרי זה פשיטא?

אלא מבאר הגר"א, מכיוון שושתי היתה בת מלכים ובזה היא נתנה גושפנקא למלכותו ואסתר, לכאורה, ההיפך הגמור, אסופית מהשוק שאינה מספרת מאומה על משפחתה – ובכ"ז היתה שווה בעיניו לושתי (הגר"א). רואים מכאן עד כמה לב מלכים ושרים ביד ה' ולמרות שלכאו' מה שאחשורוש לקח את אסתר היה במטרה כדי למלאות את תאוותו והיה יכול לזלזל זה.

מ"מ ה' נתן את חינה בעינו וגרם לו לאהוב אותה כמו שאהב את ושתי מחמת שהיתה מלכה. (ועי' עוד בלמעשה פרשת שמות הרחבה בזה שהאדם יעשה מה שה' רוצה וזה יתן את חינו בעיני אחרים).

מעשה לא מפסדים מקיום המצוות

וכן מספרים עד כמה לא מפסדים מקיום ההלכה. היה זה ביום בהיר אחד, כאשר עלעל גרשון הסייד בעיתון היומי, ואת עיניו צדה מודעה מעניינת: "דרוש סייד מקצועי בעל נסיון, לפיקוח על צוות פועלים. קורות חיים והמלצות יש לשלום לפקס שמספרו ----".

באותו הרגע הרגיש גרשון בליבו, כי הגיע הרגע לו ציפה כל ימיו. מאז היה ילד קטן, כאשר עמד לצידו של אביו, סייד גם הוא, ולמד את סודות המקצוע - פיעם בליבו חלום אחד: בחלומו הוא ראה את עצמו שנים מאוחר

למעשה על מגילת אסתר

יותר, מנהל צוות של פועלים, בעודו עומד בראשה של חברה מצליחה וגורף הון תוך שהוא יושב במשך מרבית היום במשרד ממוזג, רגל על רגל...

עד כה, החלום לא התגשם. גרשון המשיך לסייד בתים פה ושם, לפעמים קיבל פרויקט גדול יותר - כמו סיוד בית הכנסת, אבל לא מעבר לכך... והנה, עתה המודעה הזו! תפורה בדיוק על פי מידותיו! גרשון החליט בליבו, שאת ההזדמנות הזו הוא אינו עומד להחמיץ - ויהי מה!

את השעות הבאות, הקדיש גרשון לסגנון קורות החיים של ובצורה מקצועית ומרשימה, תוך שהוא מבליט את נסיונו הרב, את אמינותו המפורסמת, ואת מקצועיותו שאינה מוטלת בספק. הוא אף פנה אל רבים ממכריו שנעזרו בשירותיו אי פעם, וביקש המלצות חמות שהחלו זורמות בזו אחר זו. כאשר סיים לרכז את החומר -

העבירו אל הפקס שהופיע במודעה, והמתין לתשובה, שלא איחרה לבוא. יומיים מאוחר יותר, התקבלה שיחת טלפון. מעבר לקו נשמע קולה של מזכירה, שהזמינה אותו לראיון עם בעל החברה בכבודו ובעצמו, במשרדו הממוקם באחד מגורדי השחקים שלמנהטן, בעוד שבוע ימים. מבט חטוף אל עבר הלוח, הספיק לגרשון בכדי להבין כי מדובר ביומיים בלבד לפני תשעה באב, בעיצומם שלתשעת ימי האבלות על חורבן הבית, אולם הוא לא אמר מאומה: "מדובר בדבר האבד!" הסביר לאשתו לאחר שסיים את השיחה.

נקל לשער את התרגשותו של גרשון לקראת הפגישה. הוא שאל חליפה מהודרת מאחד מחבריו, והכין את עצמו לקראת שאלות שהוא עשוי להישאל במהלך הפגישה. הוא ערך עם עצמו חזרות, בהן שינן תשובות והסברים, והרגיל את לשונו לדבר כמונחים מקצועיים שעשויים להותיר רושם חיובי על בן שיחו. רק בעיה אחת נותרה: זיפי הזקן שלו...

כיהודי המקפיד על קלה כחמורה, מעולם לא התגלח גרשון בשלשת השבועות, ובוודאי שלא בתשעת הימים. כעת, הוא לא ידע את נפשו: האם יוכל להופיע לפגישה גורלית כל כך, כשיזיפי זקן בלתי מגולח מעטרים את פניו ומשוויים להם מראה מוזנח? הלא עובדה זו כשלעצמה עלולה להוביל לכישלון המפגש!

בצר לו, החליט מיודענו לפנות אל פוסק הדור באמריקה של אותם הימים, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל. הוא סיפר לו על ההזדמנות שנקרתה בפניו, תיאר את מצב והדחוק, ואף לא הסתיר את ההתלבטות: האם בכלל מותר לקיים את הפגישה בתשעת הימים? והאם מותר להתגלח לקראתה?

לאחר ששמע את הפרטים וחכך בדעתו, פסק הגר"מ פיינשטיין במילים מדודות: "בנסיבות שתיארת, אכן מותר לקיים את הפגישה. אולם באשר לתגלחת - עליך לדעת כי כיהודים מאמינים אנו יודעים שכל נזק אינו נגרם בעקבות קיום מצוות התורה, ואדרבה: הקפדה עקבית על שמירת המצוות - היא השומרת עלינו ומחזקת אותנו!".

התשובה היתה ברורה וחד משמעית, ובכל זאת, ביום המיועד, לא הצליח גרשון מיודענו לעמוד בנסיון. הוא לא היה מסוגל לחשוב על האפשרות שיכנס אל חדרו של בעל החברה כשיזיפי זקן על פניו. רגע לפני שיצא מהבית, הוא נכנס אל חדר הרחצה, ויצא משם כשפניו ומגולחות למשעי. מיד לאחר מכן - חמק מביתו בטרם יבחין בו איש, ומיהר לשים את פניו אל בנין המשרדים המפואר בו נדרש להתייצב לצורך הפגישה

למעשה על מגילת אסתר

שעה קלה מאוחר יותר, כבר פסע גרשון מעדנות על גבי השטיחים המפוארים שחיפו את כל הקומה בה שכנו משרדי החברה. המזכירה הפנתה אותו אל חדרו של המנהל, שקידם את פניו בחיוך רחב ובלחיצת יד אמיצה. ברגעים הבאים - הוצגו בפני גרשון שאלות שונות, שהעניקו לו הזדמנות להביא לידי ביטוי את מקצועיותו הרבה ואת נסיונו רב השנים, אולם לאחר מכן פנה אלי ובעל החברה ואמר:

"ראה נא, ידידי... בהחלט התרשמתי ממקצועיותך ומנסיוןך הרב, ואני מאמין שהיית יכול להתאים בדיוק לתפקיד. אני מחפש בדיוק אדם כמוך, שביכולתו לפקח על צוות גדול של פועלים העובדים בשיפוץ של דירות שאנו מנהלים בכל רחבי העיר. אולם ישנה בעיה קטנה..."

"ממראה פניך אני מבין, שהנך יהודי אורתודוקסי... למען האמת, יש לי מספר ידידים אורתודוקסים בדיוק כמוך, ואני יודע שבימים אלו הם נמנעים מלגלח את זקנם, מטעמי דת... אתה לעומת זאת, כפי שניתן להוכיח, מתגלח! האם תוכל להסביר לי את פשר הדבר?" "שאל הגוי, וגר שון, אשר פניו האדימו והחוורו לסירוגין, התגמגם והסביר כי ביקש להופיע לראיון בצורה מכובדת בכדי להותיר רושם חיובי..."

"צר לי ידידי" נענה כעת הגוי והמשיך מיד: "העבודה המדוברת, מחייבת אמון רב... בידו של מי שיוזכה בה, תופקדנה דירות פאר על כל רכושן... ובכן, איך אוכל לתת אמון במי שאינו מקפיד על מצוות דתו שלו - ומוכן להפיר אותן עבור בצע כסף? מי שאינו נאמן כלפי אלוקיו - לא יהיה נאמן אף כלפי זולתו" ציין בעל החברה, והפגישה הסתיימה.

מיותר לציין, כי תשובה שלילית רשמית הגיעה בדואר מספר ימים מאוחר יותר...

וכן מסופר על הרב מפונביץ' (ספר הרב מפונביץ' עמ' שלוו) פעם נוספת כשבא שוב לפד"מ, סידר עבורו רבי יעקב רוזנהיים ראיון אישי עם יהודי פלוני, שהיה עשיר מופלג, והוא שוהה בקייטנת נופש בעיירה קטנטנת שבקצה האחר של המדינה. סיפר הרב זצ"ל הראיון שלי עם הנדבן נקבע לשעה 8.30 בבוקר. נסעתי אליו ברכבת לילית וקניתי שביתה בסוף הלילה במלון אורחים מקומי כשהאיר היום ארע לי מה שלא קרה אצלי אף פעם: מרוב עייפות אחרתי להתעורר מן השינה. כבר ממשמש ובא המועד הנקוב לראיון. חככתי בדעתי מה לעשות: ללכת קודם אל האיש, בגלל מצוה דרבים עדיפא, או להתפלל שחרית תחילה? לבסוף החלטתי תפילה קודמת! כשסיימתי התפילה כבר עברו מחוגי השעון את השעה תשע. הלכתי אל מקום המיפגש, שנקבע בתאום מראש, ולא מצאתי שמה אף אחד. התעככתי באתר עוד כחצי שעה - והאיש איננו. היה ברור לי שהקולר תלוי בראשי. מן הסתם בא העשיר בשעה המדויקת והתאכזב כשלא מצא אותי. אך הנה לפתע מגיחה מולי דמות אדם נושף ומיוגע מפני הריצה: 'סלח נא הרב בשום אופן לא אדע להסביר את התנהגותי... קרה לי היום מה שלא קרה מעולם... אחרתי להקיץ מן השינה, אחרתי בשעה שלמה... וכמובן מאליו - הוסיף הרב זצ"ל כמעט בלחישא - מרוב רגשי אשמה ביקש הלה להפסיק את דעתי, וישלשל לידי תרומה כספית גדולה, שהספיקה לכסות חלק הארי מהוצאות הישיבה במשך חדשים רבים.

וע"ע מש"כ בזה לקמן (פ"ח טו) עה"פ מלפני המלך.

למעשה על מגילת אסתר

מה הטעם שעשה אחשורוש הנחה למדינות

יח. והנחה למדינות עשה – צ"ב מה הטעם שעשה אחשורוש הנחה למדינות.

אלא מבאר הגר"א פירש רש"י: מטרתן של הנחות אלו היתה כדי שגם מדינתה תקבל, בכך חשב המלך, שלא ידע מאיזו משפחה היא, לפתותה שתגיד מולדתה.

רואים עד כמה אחשורוש יכל לכעוס עליה ולהורגה שהרי אינו עושה את רצונו וצריך לעשות הנחה, ולא הרגה כמו שהרג את ושתי המלכה, שסירבה לדבר הרבה יותר מסתבר לסרב, כי מה הענין שלא לומר את העם שהיא נולדה ממנו. ורואים עד כמה ה' הוא זה שנותן את חינו בעינו אחרים ולא האדם עצמו. וכמו שהארכנו בפסוק קודם.

למה קיבץ בתולות שנית הרי יש לו את אסתר המלכה

יט. ובהקבץ בתולות שנית - גם בהתכנסות זו חשב לפתותה שתגיד מולדתה. לבל יחפוץ המלך ברעותה הטובה ממנה (מגילה יג), וגם בשעה זו מרדכי יושב בשער המלך תחילה היה מתהלך לפני חצר בית הנשים, עכשיו עשה לעצמו מקום קבוע, כ"ז מתוך השתדלות לשמור קשר עמה עד כמה שידו מגעת, למעשה, ביטל מקום מושבו בבית המ"ד לצורך זה, ממש בגדר תלמיד שגלה מגלין רבו עמו.

למה צריך לחזור כאשר ציווה עליה מרדכי הרי כבר נאמר לעיל

כ. אין אסתר מגדת כאשר ציווה עליה מרדכי צ"ב למה צריך לחזור כאשר ציווה עליה מרדכי הרי כבר נאמר לעיל.

אלא אע"פ שכל החששות של מרדכי נתבדו, נבחרה אסתר למלכה ומכבדה כמו את ושתי - משתה גדול עשה והנחה למדינות לאור מצב זה, מסתבר מאד שאם רק תגלה עמה ומולדתה, יהיה כבוד גדול ליהודים אע"כ כאשר ציווה עליה מרדכי, הרב גור - אין להרהר אחריו. וזה היה התיקון לחטאו של שאול שעשה חשבונות.

כרובים זהב - דרכי ה' חינוך לרומם ולהחשיב את הקטנים (עם הגדולים)

כתב הרב אלימלך בידרמן שליט"א (באר הפרשה תרומה) 'ועשית שנים כרובים זהב' (שמות כח יח), הנה איתא במכילתא (יתרו פרשה י) שכל כלי בית עולמים אם אין להם של זהב עושין אותו של כסף וה"ה לשאר מיני מתכות (רמב"ם בית הבחירה פ"ג ה"ד), מלבד הכרובים שאין לעשותם אלא מזהב.

יסוד גדול ב'חינוך' הבנים ודור העתיד למד מכאן הגה"צ רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע (אמרי רעת פרשת תרומה) שה'כרובים' מרמזים על תינוקות כדאיתא בגמרא (סוכה ה:): 'שבלשון ארמי נקראים ה'קטנים' כרביא. ובא לומר, שמקומם וחינוכם הוא במקומות התורה מעל ארון הקודש, וזה אסור ללכת בקטנות וביפרוטות של נחשת' רק הכל צריך להיעשות בתכלית ההידור - כולו זהב.

ושבעתי מ'חכם' אחד שליט"א להוסיף כה, כי הדרך להצלחת הבנים, כשהוריהם ומוריהם ירוממו אותם ויחשיבו בעיניהם את מעשיהם, ויכריזו על מעשי הבנים - בכל פעולה קטנה, רואה אני אותה כזהב טהור, וח"ו מהראות בעיני הבנים והתלמידים כי מעשיהם אינם שווים אלא 'פרוטות נחשת', כי בהגדיל האב חשיבות

למעשה על מגילת אסתר

ורוממות ערך מעשה הבנים, וכשיחשיב עד מאד כל פרט וכל פעולה אף הקטנה שבמעשיהם, יאהיב בזה על צאצאיו ללכת בדרכי ישרים, לעשות אכן מעשים של זהב – מעשים טובים וישרים (מה גם שהם עצמם יאהבו את ההורים והמורים ובקל יקבלו מהם הדרכתם ביושר המעשים).

כה היה אומר מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל בשם הרש"ר הירש זצ"ל, ב'מגילת אסתר! מצינו ש'אסתר המלכה' נשארה בנאמנותה למרדכי היהודי – ועם כל נסיונותיו של אחשוורוש להוציא מפיה מי היא ומאין מוצאה, עמדה איתן, ו'לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צויה עליה אשר לא תגיד' (אסתר ב ט), והדבר אומר דרשני – כיצד עמדה לאורך זמן בנאמנות כזו על אף שהותה זמן רב כל כך בבית הרשע – בהיכלו של אחשוורוש, בכל זאת לא נטשה את מחויבותה לדודה ממש 'באשר היתה באמנה איתו', היאך קרה הפלא הזה ... וביאר, שהתשובה לכך נאמר בהמשך הקרא – 'ובכל יום ויום מרדכי מתהלך בחצר בית המלך לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה' בין והתבונן, מרדכי מניע מידי יום ביומו עד חצר בית המלך, לא בשביל להזהירה שלא תעבור על ציווי אלא לדעת את שלומה ומה יעשה בה. מסירות וחמימות כזו משמרת את החינוך הטהור לעולם ועד, וממנו נלמד לימינו אנו – ברוב חמימות ומסירות לתלמידים והבנים נזכה שיהיו משומרים, וילכו בדרכי ישר על אף כל הנסיונות וקושי דור האחרון ... ע"כ מבאר האמונה

ונוסיף מה שמסופר על הגאון רבי איזיל חריף זי"ע שישב שנה אחת בפורים עם בני עירו וכאשר ליבו היה מבוסס עליו, שאל – ואמר: האם יודעים אתם מה היה הנס והפלא הגדול ביותר בפורים? אומר לכם: אין הדבר הזה, שאשה יכלה לשמור סוד! זה היה – "אסתר מגדת מולדתה הפלא והנס הגדול ביותר בנס פורים! ... ועוד שראינו בגמ' שמסכת שבת שרישב"י לא רצה לגלות לאשתו הים הוא שנשים דעתם קלה ומשא יצערו אותה והיא תגלה. וכאן אסתר מצליחה לשמור סוד, ואין זה אלא התיקון לחטאו של שאול אבל כוחה היה בזכות האכיפתיות של מרדכי.

ונוסיף מעשה (איש לרעהו בא תשפ)

לאחרונה התקיים סיום הש"ס, בהשתתפות רבים מיהדות אירופה. כמהלך האירוע נאם פה מפיך מרגליות, הגאון רבי יוסף וינברג שליט"א – רב דק"ק תפארת ישראל גולדרס גרין.

באמצע דבריו עצר וטען שאינו יכול להמשיך ללא עזרתו של ר' מוטי שטיינמן. זה האחרון נודע כאמן-הרגש אך מה לו ולדרשתו?! אך הרב וינברג מבקש ממנו. ר' מוטי נוטל את המיקרופון ו"דורש" את המילים כי עזה כמות אהבה בניגונו הדידוע...

התזמורת מצטרפת, כל הנוכחים מצטרפים ועיניהם מתלהחות. רק עכשיו יכול הרב וינברג להמשיך.

הוא עדיין לא חושף אם השיר רק נועד לחימום הלבבות או שעצם מילות השיר קשורות לענין. אך הוא ממשיך:

למעשה על מגילת אסתר

את מה שאספר לכם עכשיו שמעתי מידידי, בעל המעשה בעצמו. מדובר באברך ירושלמי, תלמיד-חכם מופלג. יש לו שתיים עשרה ילדים בלי עין הרע, וכולם" פצצות. "כולם? אחד מהם התחיל בשלב מסוים להחליק. איך תיאר זאת אביו באוזניי: ,, ה ככל שגדלו השערות הכיפה קטנה ק וככל שקטנה הכיפה גדלו השערות בקיצור, ההורים עברו ממנו" שבעה מדורי גיהנום."

ביום בהיר הודיע להם שהוא עוזב את הבית. לאן? "מה זה. הוא נעלם, וככל שניסו ההורים לאתר. "18 משנה. אני כבר מעל לא הצליחו, המיטרה לא הסכימה לסייע כי 'אנץ' זמ. את מקום הפיקוח-נפש רוחני הוא לא בקטגוריה של פיקוח נפש פיזי. אבל האבא לא נח ולא שקט עד שאיזה פוליטיקאי, חילוני דווקא, רי שגילה בדיוק היכן שוהה במקום ג'לן-ס זכ. הצליח לארגן לו א כלשהו בצפון תל-אביב.

באותו יום ארז האברך הירושלמי בשקית, טלית-ותפילין", א ל] "קערת נטילת ידיים ונטלה, [שני עפ, יסל או ט'. ער ש וַאֲס עגל-ו-נ סנדוויצ'ים ובקבוק מים. הוא נסע לתל-אביב והתמקם בגינה. רילן-הס זכ אַ סמוכה לבית בו נמצא הבן-יקיר בהתאם ל התקשר לבן ושאל: אתה רואה אותי? מה? איה?!! התרים פה סגור בכלל - אז תפתח את התרים!

האם התכוון לתרים החלון, או לתרים הלב? כך או כך בתוך כמה שניות נשמע קול תרים נפתח, ועיניהם נפגשו. הבן התחנן: אבא, תיסע הביתה! חבל על המאמץ! ואני לא עוזב כאן, וכל מה שתנסה לשווא. לא חבל? אבל אבא הסביר באופן הכי פשוט: בלעדף אין לי מה לעשות בבית, ממילא פשוט אין לי סיבה לחזור לשם. הבן הבין שאביו יישבר מהר, כמה זמן הוא כבר יוכל להתמיד בהפצרותיו? בזה מבחינתו הסתיים העניין.

החושך ירד, השעה התאחרה. קיפל האבא משהו מתחת לראשו, ונרדם ככה בניגה. ולמחרת שוב שיחות הטלפון חסרות התכלית. אבא לך הביתה - חבל על הזמן! היה קשה לו לראות את אביו מתייחס בגללו תחת כיפת השמים.

הסיפור הזה התחיל ביום שני, יום אחר יום, לילה אחר לילה, המשיך האבא לשהות במקום, ועיני הבן כלות לראות את האבא 02:30 המסור מתעקש להישאר במקום לסבול. ..ליל שיש, בשעה מישהו העיר אותו, שם על הספסל. הוא תיאר לעצמו שמדובר או במיטרה, או בטיפוס שהמיטרה מחפשת אחריו. ..אבל לא זה היה הבן שלו, הבן שהודיע: אבא, אני חוזר - כי רק אתה ישנת עבורי שבוע ברחוב!!! וכשהחזר, חזר לגמרי, עם כל הלב והנשמה היהודית... -"כי עזה כמות אהבה: סיים הרב וינברג: רבותי! זה הפשט" כ -

למעשה על מגילת אסתר

צמרמורת אוהזת בנוכחים, אך הרב וינברג לא מרפה וממשיך לפתח את המסר לפי דרכו. עד שר' מוטי שוב נוטל את המיקרופון, וקול הטנור המיוחד שלו מתפשט מאליו וסוחף שוב את כולם: שימני כחותם

צריך כוחות להתנהג כמו אותו אבא. הרבה כוחות. המון כוחות. אין-סוף כוחות. אך ישנם מצבים בהם אין דרך קלה יותר. אין לנו קצה של מושג עד כמה גדולה כוחה של אהבת-אב, או אהבת-אם, ועד כמה היא משפיעה על ילדנו. האם לא נשתמש בכלי העוצמתי הלזה שהקב"ה מסר לידנו?. עכ"ד.

ויש להוסיף בזה משי"כ במק"א

חינוך למה רב פפא זכה שכל בניו יצאו צדיקים

כתב הרמ"א (הו"ד במהרש"ל ב"ק סוף פרק מרובה) שהוא מפני שהיה רב פפא עושה סעודת מצווה בכל פעם שהיו בניו מסיימים מסכתא ע"כ זכה שיהיו בניו צדיקים גדולים

ויש להוסיף על זה משי"כ הרב חיים נחום היילפרין שליט"א (הו"ד באספקלריא בין הזמנים תשע"ט)

כידוע לרבים נושא החינוך נתשנה הרבה מלפני שנים. יש כל מיני משפטים וסברות שלפעמים חושבים ששייכים לעולם החדש ואין להם שייכות ומקור בחז"ל. לדוגמא מה שלפנים המורא והפחד שהיה בין הבנים להורים היה מוחשי וחי, והיום הימין מקרבת מדגישים הרבה יותר. ואע"פ שיודעים שכנראה המציאות מחייב לעשות כן אם רוצים לבנות קשר אמיתי, מ"מ רבים שואלים, או עכ"פ חושבים, אולי מה שהדור הקודם עשו היה יותר טוב, וכאלו צדדים, אשר כל מילה מחז"ל והראשונים בזאת הענין, מחייב נפש, ושופך אור על הסוגיא.

לאחרונה הראני אחד מידידי הרב בראנד שליט"א הגר כעת פה במאנשסטר יצ"ו מילה אחד בדברי רש"י - בפירוש סיפור בגמ' ברכות, שאמנם כן הוא הדרך הנכון - שיש ענין מיוחד לאבא לכבד בנו. ואף לחכות עבור הבן לכבדו עי"ז. הנהגה שנשמע ששייך לעולם המודרני... בא ונשמע הסיפור המופיע בגמ' ברכות דף מ"ה עמוד ב'

הנהגת רב פפא לבנו

הסיפור סובב אודות התנא הקדוש "רב פפא", ואחד מבניו בשם "אבא-מרי" (המוכרים לנו מסיום מסכתא שמזכירים השמות של עשר בנים שלו). פעם קרה שאכלו יחד לחם עם עוד בן-אדם, באופן שהיו חייבים לברך בזמון. וההלכה הוא שכאשר שנים מהם רוצים כבר לברך ברכת המזון, היחיד חייב להפסיק מלאכול עד שגומרים לברך הברכה ראשונה "ברכת הזן", ואח"כ יכול להמשיך ולגמור סעודתו. מושא"כ אם רק אחד רוצה לברך, אין השנים אחרים חייבים להפסיק מלאכול, והיחיד נגרר אחרי הרבים.

ושואל הגמרא על ההלכה הזאת, שהרי רב פפא והבן-אדם השני הפסיקו מלאכול בכדי ש"אבא-מרי" (בנו של רב פפא) יוכל לברך ברכת המזון? ולמה הפסיק הרי בנו היה רק יחיד?!

למעשה על מגילת אסתר

ותירוץ הגמרא שרב פפא הלך לפני משורת הדין. זאת אומרת אה"נ מן הדין היה יכול להמשיך לאכול, ובנו יחכה עבורו, מ"מ רב פפא היה לו חשבון לעשות לפני משורת הדין, והפסיק בכדי שבנו שהיה יחיד יוכל לברך מיד. וכאן באים להמילה ברש"י - מילה אחד! רש"י בא לפרש מה היה הענין של לפני משורת הדין, ורש"י מגלה לנו עומק חונת רב פפא בהנהגתו, וזה לשונו "לאחשוביה" (-לכבוד)!!

מרגניתא טבא מצינו כאן בדברי רש"י שכוונת רב פפא היה לכבד ולהיות מחשיב בנו! והיה כאן הנהגה של "לפנים משורת הדין", והיינו שמצד הלכות זימון לא היה מחויב לעשות כן, ומ"מ עשהו רב פפא מצד חשבון להיות מכבד בנו.

והרבה יש ללמוד מזה למעשה, ובפרט עכשיו בבין הזמנים, כאשר הבנים חוזרים מהחדרים והישיבות. וגם לרבות הבנים הנשואים. פשוטו כמשמעו, להשתמש ולינצל ההיכי תמצאות הרבים להיות מכבד הבנים, לראות במעלתם ולדבר בשבחם. מכח הערכה אמיתי של תורתם ועבודתם ומידותם הטובים - ועצם המציאות שהם יציר כפיו של הקב"ה! כמובן הלכות כיבוד אב המבוארים ביו"ד מחויביים הבנים לשמור בכל דקדוקיה, אבל כאשר הבנים רואים שהאבות מייקרים ומכבדים אותם, בחוש ובמציאות, חוץ מחכמת שלמה המלך של "כמים פנים אל פנים וגו'", אבל אפשר להאבות לבנות קשר עמוק ואמיתי בזה, שעל ידה אפשר להכניס הרבה תורה ויראת שמים בלב הבנים בס"ד!! עכ"ה.

כתב בספר (רעיונות לדרוש עמו' קעה) 'האב אשם בחינוך בנו רבי משה בלוי סיפר בהיותו בחו"ל התארח בבית אחד וככה לפניו בעה"ב אחר שאין בניו הולכים בתורה כמו שצריך לבילי שבת ישב רבי משה בביתו והנה אחד מבניו נגעו במוקצה אמר האב לילד זה מוקצה ואסור ליגע בו במוצאי שבת ראה איך הילד לוקח כמה מדליות של זהב מקופתו ומשחק בהם צוח בעה"ב שממש רעדו קירות הבית מרוב הצעקות אמר לו רבי משה עכשיו מובן לי מדוע בניך אינם שומרי תורה כל כך כי רואים שבנוגע ליראת שמים אין אתה אלא מעיר ולדברים הנוגעים בממונך הנך צועק תלוי היכן הלב בוער כידוע השרף מסטרליסק בשעת תפילה היה צועק בקול גדול נכנס אורח ואמר לרבנית למה צועק אמרה לבו חם ולכן צועק אמר גם ליבי חם ואיני צועק לפני שבת הפקיד האורח בידי הרבנית את ארנק כספו במוצאי שבת בא לבקש הכסף אמרה אולי טעית איזה כסף התחיל לצעוק אמרה מה אתה צועק אמר ליבי חם הרי כל כספי בארנק וכשהלב חם צועקים אמרה לו הרבנית עכשיו אתה מבין מה אמרת לך על בעלי' ויש להוסיף סיפור מקול חוצב על מאירק'ע שלי והבאנו דבריו במקום אחר

כא. בימים ההם וגו' קצף בגתן ותרש. במגילה (י"ג ב) הקציף הקב"ה עבדים על אדונייהם לעשות נס לצדיק, נראה דקשה להו לשון קצף בגתן וגו' דהול"ל קצפו, ולכן דריש קצף מלשון הפעיל כלומר שהקב"ה הקציף את בגתן ותרש וגו' (טעמא דקרא).

וצ"ב שהרי בחו"ל כתוב שהטעם שרצו להרגו הוא משום שמאז שנכנסה אסתר לא טענו טעם שינה. אלא הטענה הזו ה' שם בפיהם אבל הסיבה האמיתית היא כדי שמרדכי ימלוך.

בדו, עדיף להרוג שני גויים מאשר גוי אחד.

למעשה על מגילת אסתר

מה החידוש שאסתר אמרה בשם מרדכי

כב. ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי - דרשו חז"ל מכאן 'כל האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם':
וצ"ב מה כל הגדלות של אסתר שאמרה בשם מרדכי, וכי למה תחזיק טובה לעצמה, הרי באמת שמעה זאת
ממרדכי, ומגיע לו מן הדין שכר על שהציל את אחשוורוש.

אלא יש ליישב, דהנה חז"ל דרשו על הפסוק "ותלבש אסתר מלכות" שלבשה רוח הקודש, וא"כ ידעה היטב
מה שעשו בגתן ותרש בכדי להרוג את אחשוורוש, והיתה יכולה לספר למלך בשם עצמה, ובכל זאת לא החזיקה
טובה לעצמה ואמרה למלך בשם מרדכי וזהו גדלותה.

ועוד יש לומר שהיה לה מוריה היתרא שלהגיד בשם מרדכי זה פחות חשוב כי מה מרדכי יקבל על זה כי אינו
דומה אדם זר שעושה טובה למלך, אבל אם אסתר שהיא המלכה היא תגיד בוודאי יעשו הדברים רושם על
אחשוורוש, ותקבל יותר שכר באופן שזה נהנה וזה לא חסר, כי את הטובת הנאה שהיה המלך רוצה לתת למרדכי
בוודאי שיכלה אסתר בתור מלכה לתת לו.

ואע"פ אסתר לא עושה חשבונות והיא נותן את הכל למרדכי ואומרת בשמו וזה היה חלק מהתיקון שלה
לחטאו של שאול שלא שמע לדבר ה'

מהו לשון וימצא

כג. ויבוקש הדבר וימצא - וצ"ב מהו לשון וימצא

אלא ביאר רבינו החיד"א ז"ל בספרו נחל אשכול דהגם דעשו כמה מצדקי שלא יתברר הדבר, עם כל זה וימצא
דרך מציאה, וכן פ"י וימצא הגביע באמתחת בנימין, דהלא כלם גבורים כמו רגע יכולים להשליכו דרך המדבר
למרחוק, אמנם וימצא דרך מציאה.

ורואים עד מה גדולה השגחת ה' שלא הצליחו בגתן ותרש להסתיר את זממם כי אם היו מצליחים הם היו
מתנכל למרדכי ואומרים שהוא מעליל עליהם עלילות, מצרות עין שהם משמשים את המלך טוב, ואותו צריך
להרוג.

מה הדגש לפני המלך

בספר דברי הימים לפני המלך - צ"ב מה הדגש לפני המלך.

אלא מבאר הגר"א בד"כ לא כותבים לפני המלך, אך סיבב הקב"ה שייכתב לעיניו.

למעשה על מגילת אסתר

פרק ג

אחר מה גידלו המלך ולמה נזכר כאן האגני

א. אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן - ממוכן זה המן, ולפיכך לאחר שעשה שני דברים גדולים: יעץ להרוג את ושתאי, ותיקן את החוק שהמלך עצמו יוכל לשפוט - גדלו המלך, אך בגמ' מבואר: 'מאי אחר? אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה, גידל - בממון, וינשאהו - בגדולה, ומה גרם לכל זה? - האגני - מה שהחזו את האגני (הגר"א).

ורבינו החיד"א בספרו נחל אישכול ביאר 'אפשר במ"ש רז"ל והביאו רבינו מהר"א מגרמיזא בשערי בינה דהמן דיבר שטנה על ביהמ"ק אמר הקב"ה אגדלני ואנקם ממנו שאז יזכר ועושה רושם הנקמה והוא מצטער יותר עכ"ד. וז"ש אחר הדברים שדיבר המן שטנה על ביהמ"ק לרעתו גדל המלך וגו' וסמך ענינו לתליית בגתן ותרש לומר דגדילת המן שוה לתליית בגתן ותרש שלכך נתגדל'.

ורואים עד כמה האדם צריך לחשוש שמא לרעתו ניתנה לו הגדולה, ולא להתחבר אליה כי מי יודע מי היא תלך ממנו. משא"כ המן היה מחובר אליה וזה הפריע לו.

ורואים עוד עד כמה גדול הנס שלמורת שהמלך הרג את כל הסרסים כי הם אלו שיעצו לו להרוג את ושתאי מ"מ את המן הוא לא הרג. ולמרות שהוא זה שהציע את העצה להורגה ולמרות שהמלך רמו שאין הוא רוצה להורגה, ורואים של מלכים ושרים הוא ביד ה'.

ב. וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה - רבינו האור החיים הקדוש, מקשה שהיה ראוי לכתוב 'לא כרע ולא השתחוה' בלשון עבר, כי אנשים ראו וידעו שהוא לא השתחוה כשעבר המן לפניו, אבל מה שייך לומר 'לא יכרע ולא ישתחוה' שהוא לשון עתיד, וכי איך אנשים יכולים כעת לדעת, שמרדכי לא ישתחוה בעתיד?

ומפרש רבינו הקדוש, שמרדכי היה עושה פעולות להודיע ולהוכיח לכולם שהוא אינו משתחוה, שאם היה רואה את המן עובר ברחוב וכולם משתחוים לו, הוא היה מגיע דוקא בסמוך אליו ולא משתחוה אליו. וכן אם מרדכי היה יושב והמן היה עובר לפניו, והיה המן יכול להבין שמרדכי קשה לו לעמוד והוא אנוס, ולכן אינו משתחוה לו, ואז המן לא היה כועס עליו. היה מרדכי היהודי בדווקא קם ממיתתו כדי להרגיז את המן, ולהראות לו שאינו רוצה להשתחוות לו, ולכן כתוב 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה', כלומר שמרדכי עושה מעשה שהמעשה מראה, שאינו כורע ואינו משתחוה בדווקא, וגם לעתיד... [ראשון לציון אסתר, פרק ג פסוק ב]

ד. ויהי באמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וימלא המן חמה - רבינו האור החיים הקדוש, מקשה

א. למה לא נתמלא המן רק אחר כמה ימים, וכמו שנאמר 'ויהי באמרם אליו יום ויום'?

ב. מה הפירוש ויגידו להמן, הרי המן ראה שאין מרדכי משתחוה לו, ומה צריך להגיד לו?

ג. מה הפירוש 'כי הגיד להם אשר הוא יהודי', ואיזה נתינת טעם יש בזה, הרי המלך אחשורוש ציווה שכולם

ישתחוו להמן?

למעשה על מגילת אסתר

ויהי באמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם - פירשו ואמרו צדיקים: מדוע? לא שמע אליהם? מפני שאמרו לו זאת? יום ויום - בכל יום מחדש. ועל דרך דאיתא בספר "שפתי צדיק" מאת הר"ק רבי פנחס מנחם מפילין ז"ע) פרשת וישב אות לד (על הפסוק הנאמר בנסיונו של יוסף) בראשית לט, י" (ויהי כדברה אל יוסף יום ויום ולא שמע אליה "וזה לשונו: שמעתי מזקני הקודש מו"ר) החידושי הר"ם (ז"ל בשם הרבי ר' ברוך) ממעוזבו (ז"ל, שכמו שאמרו הז"ל) ב"ר פה, ב (שנתכוונה =) אשת פוטיפר (לשם שמים - שראתה באסטרולוגין שלה שעתידיה להוליד בו, וכן היה בודאי ליוסף דמיונות שזהו רצון שמים, להגדיל הנסיון, והיה לו ספק אולי יצר טוב מסיתו לזה. אך דרך יצר טוב להציע לאדם מעשה טוב פעם אחת, ודרך יצר הרע לפגוע בו פעם אחר פעם, לכך" כדברה אליו יום יום - "אוי לא שמע, "שהכיר מי המסית. עכ"ל" ק.) (שפתי צדיק)

מה הדגש כי הוא יהודי הרי גם בן נח אסור בע"ז

היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי וברש"י האומר לא ישתחוה עולמית והוזהר על עבודת כוכבים. וקשה מה הדגש כי הוא יהודי הרי גם בן נח אסור לעבוד ע"ז. אלא היות ובן נח אינו מצווה ביהרג ואל יעבור (סנהדרין ע"ד): לכן למרות שמי שלא משתחוה נחשב למורד במלכות ונהרג ולכן נח זה הותר משא"כ לישראל זה נאסר. ושור"ר שכ"כ הרש"ש על המדרש שם.

למה לא הרג המן את מרדכי מיד

1. ויבזו בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי
צ"ב למה לא הרג המן את מרדכי מיד ואח"כ ינקום גם בעמו.
אלא פירש הכתב שהמן הרשע משנאתו הגדולה רצה להרוג את כל עמ"י, וזה עצמו היה הסיבה, שלא הרג את מרדכי עכשיו, שלא יאמרו שמה שהוא רוצה להורג את עמ"י, כי הוא נפגע ממרדכי.
ולכן רק לבסוף כשכבר היתה הגזירה להרוג את עמ"י, הלך המן וביקש להרוג את מרדכי ומשם התגלגל הדבר שהוא נהרג. עכ"ד.

רואים את גודל השגחת ה' שרק בגלל שהמן חשב מהלכים איך לעשות ולהרוג בצורה הכי טובה, ונהפוך הוא הם בעצמם גרמו לו ליפול, שאלמלי היה הורג תחילת את מרדכי, לא היה מי שיתפלל ויכפר לעמ"י והיה מצליח להרוג את כולם (רח"ל)

וכן מה שהפיל פור וחשב שזה מה שיגרום לו להרוג זה גופיה היה ההצלה

צ"ב אם המן רצה משנאתו להרוג את מרדכי משום שלא השתחוה לו, מדוע החליט להשמיד את כל היהודים? - כך שאל האלשיך הקדוש זי"ע אלא ההסבר הוא כך: הדרך הוא אדם מישראל נמצא בצרה, אחרים מתפללים בעדו להצלתו. כי האדם בעצמו אינו יכול לעזור לבדו, שהרי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. לכן רצה המן שהיה מלא שנאה על מרדכי שלא רצה לכרוע לפניו ברך, לשלוח יד במרדכי. אבל לאחר שקיבל ידיעות על דרכם של ישראל שאחד מתפלל ועוזר להצלתו של השני, ויבזו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו,

למעשה על מגילת אסתר

כי הגידו לו את עם, ספרו לו כי עמו יחוש להצלתו, ולא יוכל לו למרדכי – "מרדכי כי אם – "לכן" ויבקש המן להשמיד את כל היהודים עם מרדכי כולם יהיו בצרה, אז כולם יהיו בבחינת אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ואזי יכול לו למרדכי ...

אמר: ויבו בעיני – ואילו הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע סיפרו לו – "לשלוח יד במרדכי לבדו", כי הגידו לו את עם מרדכי כי העם הוא של מרדכי, עם שיש בכוחו להוציא מתוכו הרבה מרדכי...! ואם כך הדבר, מה תועלת תצמח לו מזה שיאבד את מרדכי זה האחד, והרי מיד יעלה ויצמח במקומו מרדכי אחר

למה מרדכי סיכן את עצמו והתגרה בהמן שהיה רשע שהשעה משחקת לו

ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי –

הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע בספרו הנודע "יערות דבש" (ח"ב דרוש ט' כתב שמרדכי היהודי רצה למסור עצמו למיתה - מטעם סברא זו, וזה לשונו: צריך טעם: מה ראה מרדכי על ככה להתגרות בהמן? והלא הפסוק צווח) תהלים לו, א (אל תתחר במרעים! וכן חז"ל אמרו) ברכות ז, ב (רשע שהשעה משחקת לו - אל תתגרה בו! והיה לו להרחיק עצמו מושושן, ועל כל פנים מרחוב ומקומות שהולך המן כדי שלא להתגרות ..

אלא מרדכי ידע אתכל אשר נעשה ברוח הקודש ועל ידי מלאך - כי עצת המן להלשין אצל המלך על כל עם ישראל! מה עשה מרדכי? חשב: אלך ולא אשתחוה לו, וידעתי כי חמתו תבער בו ויבקש להמית אותי, וזה אין רשות בידו בלתי רשיון המלך, כדכתיב) להלן היד ("ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי, כי היה מרדכי משרי המלך יושב בשער! ואם כן, אם יקבול למלך כך עשה לי מרדכי היהודי - והמלך יצוה להמית אותי, אם אחר כך יבוא להלשין על כל ישראל אצל המלך - לא יאמנו דבריו, כי המלך יחשבהו לנוגע ושונא מחמת מרדכי שהיה גדול ביהודים וביזוהו עד שהוצרך להמית, ומחוק המלך מדתי הגויים שמי שהוא שונא אינו יושב דין עוד על אומה שלו, ואם כן תהיה עצתו נבערה! ומרדכי הצדיק מסר עצמו למיתה עבור כללות ישראל, אשרי חלקו!". "אבל המן הרשע הבין זה, וחשב: אם אני שולח יד במרדכי לבד - לא אוכל אחר כך להרע לישראל אצל המלך, כי אהיה מוחזק לשונא. ולכן: ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו עם מרדכי ויבק המן להשמיד את כל היהודים" (... ר' יהונתן אייבשיץ)

"ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל

היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי" (ג, ו)

שאל האלשי"ך הקדוש זי"ע - אם המן רצה משנאתו להרוג את מרדכי משום שלא השתחוה לו, מדוע החליט להשמיד את כל היהודים? אלא ההסבר הוא כך: הדרך הוא שאם אדם מיישראל נמצא בצרה, אחרים מתפללים בעדו להצלתו. כי האדם בעצמו אינו יכול לעזור לבדו, שהרי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. לכן רצה המן שהיה מלא שונא על מרדכי שלא רצה לברוע לפניו בך, לשלוח יד במרדכי. אבל לאחר שקיבל ידיעות על דרכם של ישראל שאחד מתפלל ועוזר להצלתו של השני, ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, כי הגידו לו את עם מרדכי - "ספרו לו כי עמו יחוש להצלתו, ולא יוכל לו למרדכי, לכן" ויבקש המן להשמיד את כל

למעשה על מגילת אסתר

יהודים עם מרדכי - "כי אם כולם יהיו בצרה, אז כולם יהיו בבחינת אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ואז יכול לו למרדכי..."

ואפילו הכי המן שקרן אומר לאחשורוש ישנו עם אחד מפורז ומפורד בין כל העמים.

ז. בחודש הראשון וכו' אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן וכו' - כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול בשם מהר"ח הכהן בספרו מנורת זהב כ"י 'שאחשורוש בשנאתו הגדולה הוא בעצמו הפיל פור. והיינו שסמך אחשורוש הפיל פור והעלימו והיינו דקאמר לפני המן מפני כבוד מלכות'. רואים עד כמה גדולה שנאתו של אחשורוש לעמ"י שהוא בעצמו חיפש כיצד יוכל להזיק להם ולא שרק היה נגרר אחרי הסתתו של המן, ורק ה' הוא שעמד לנו והצילנו מידו.

למה לא דיבר בפירוש על היהודים

ה. ישנו עם אחד - צ"ב למה לא דיבר בפירוש על היהודים.

אלא מבאר הגר"א שנתירא להזכיר את שם העם, שמא יסרב המלך מחמת אהבתו את מרדכי. ודתיים שונות - צ"ב מה רצה המן לומר בדברים אלו הרי כל עם ולשון יש לו חוקים ומשפטים אחרים ומה רע של ישראל יש חוקים משלו?

אלא מתרץ ה"דבש השדה", שהמן ביקש להראות למלך שכל החגים של היהודים נובעים ממפלתם של הגויים. פסח ממפלתו של פרעה, חנוכה ממפלתם של היוונים, "ואת דתי המלך אינם עושים" כלומר, ממך אחשורוש עדיין אין להם חג, ואם לא תכלה אותם יעשו לך מפלה ויעשו מזה חג.

למה הדגיש דווקא שבת פסח

ואת דתי המלך אינם עושים - ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י. (מגילה י"ג): המן טוען למלך כאשר רוצים לקחתם לעבודת המלך - לצבא, היהודים הבטלנים הללו אומרים שבת היום, פסח היום! לכאורה איזו טענה היא, מילא שבת זו טענה מובנת. כל השבוע מתכוננים לשבת, (כמבואר בשו"ע רנב שיש מצוה להתכונן כל השבוע לשבת ויש מחלוקת בזה בין הלל לשמואי) אבל פסח, מה פתאום, הרי זה רק חודש בשנה?

אלא אומר ה"בן יהודע" כאשר באים לקחתם לצבא, הם אומרים כך: בחודש אייר, אנחנו חייבים לצאת לשדות לקצור חיטים. אומר להם המן: קנו בחנות, מה רע? והם משיבים: לא, החיטים צריכות להיות שמורות משעת קצירה. והנה אחר שלוש שבועות הם שוב יוצאים לקצור חיטים. מה קרה? הרי כבר קצרתם?! לא, החיטים נפסלו, ירדו עליהם גשמים... אחרי חודש, שוב הם יוצאים לשדות לקצירת חיטים... מה עכשיו? החיטים נרטבו, הנהר עלה והציף את המחסנים... כך עוברים עליהם חודשים אייר סיון ותמוז... הגיע חודש אב. אנחנו חייבים ללכת לכרמים - רוצים לקחתם לעבודת המלך. אי אפשר לבצור ענבים למצוות הפסח, לארבע כוסות, שהרי אי אפשר לקנות סתם יין בשוק. בחודש אלול הם הלכים לכפרים, לגדור תמרים לחרוסת ולמתק את המאכלים לפסח, אומר להם המן לכו לקנות בשוק. והם עונים: לא שייך, חייבים תמרים כשרים לפסח. צריך להשיג

למעשה על מגילת אסתר

עליהם... בתשרי כמובן אי אפשר לצאת לצבא, כולו מלא בחגים... סוף כל סוף מגיע חשוון. בואו לצבא. לא ולא, שוב הם אומרים אנחנו מתכוונים לחג הפסח. מה הקשר עכשיו חשוון, יש עוד חצי שנה עד פסח?! צריך לברור את גרעיני החיטים, זה החודש הכי מתאים, לא קר, ולא חם, אין זיעה שתחמיץ אותם. בחודשי החורף הקרים, כסליו טבת ושבת, בהם בכל מקרה אי אפשר לעבוד את המלך. יש גשמים עזים, שלגים, בוז וקור. מגיע חודש אדר. אולי עכשיו תלכו לצבא? צריכים לתקן את ענייני אפיית המצות, להתקין רחיים, לנקות את מקום האפייה ואת הכלים, לטחון חיטים. בחודש ניסן זה בכלל בלתי אפשרי. מנקים את מחמץ. הגעלת כלים, תופרים בגדים, מתכוונים לסדר. אופים מצות... כך כל השנה היהודים נפטרים מעבודת המלך! (וכן פסח זה החג היחיד שאוספים לו קימחא דפיסחא ומשום שיש הוצאות מרובות או שקשה לקנותו כמבואר במ"ב ריש הלכות פסח) ולמלך אין שוה להניחם - צ"ב למה יתר תיבת המלך.

אלא פירש רבינו החיד"א בספרו דברים אחדים, שאחרי שהמן ביאר כמה רעים עמ"י אמר אם יאמר אחשורוש שמתירא אני להתחיל איתם ואם הם רעים שה' יעשה בהם שפטים לזה הזכיר לו המן שהוא מלך ואם אינו דן אותם, שלא ידון אף אחד, ולמה הוא מלך, אלא בודאי אתה סובר שבלא"ה א"א אפשר להתקים, לכן אתה מחויב לטפל בהם.

ט. אם על המלך טוב - אמר שהוא מצידו אינו רוצה להשמידם אך כעצה למלך הוא אמר זאת. רואים עד מכה אחשורוש בעצמו שנא את היהודים ולא שרק נגרר אחרי המן בדלית ברירה.

המן שורש עמלק שקירר את האמבטיה כולם אומרים מי הוא זה ואיזה הוא שמלאו ליבו להילחם עם ישראל חוץ מהמן

ועשרת אלפים - אם המלך חושש מצד המס שיפסיד ע"י הריגתם, הרי הוא מוכן לשלם לו, במדרש רבה (ז, יג) מסופר שבשעה שאמר המן לאחשורוש בא ונאבד את ישראל מהעולם, א"ל אחשורוש לא תוכל להם, לפי שאלוקיהם אינו עוזב אותם לגמרי. בא וראה מה עשה למלכים הראשונים שהיו לפנינו, שהיו פושטים את ידיהם עליהם. והם היו מלכים גדולים וחזקים מאתנו, וכל מי שבא עליהם לאבדם מהעולם ומי שיעץ עליהם רעה, נתבטל מהעולם והיה למושל לדורות עולם. ואנחנו שאיננו טובים כהראשונים על אחת כמה וכמה שייגע לנו כך. מוטב שלא תוסיף לדבר עוד בדבר הזה.

המדרש ממשיך ואומר שהמן היה מטריד את המלך בעניין הזה בכל שעה ושעה ומייעץ עצות רעות על ישראל. עד שאמר לו אחשורוש: הואיל וכך, נמלך בחכמים ובחרטומים. 'מיד שלח וקבץ את כל חכמי אומות העולם, באו כולן לפניו, אמר להם אחשורוש, רצונכם שנאבד אמה זו מן העולם, אמרו לו כולם בבת אחת מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן ורוצה להשליך בדבר זה, שאם אתה מאבד ישראל מן העולם אין העולם מתקיים אלא בשביל התורה שנתנה להם לישראל, הדא הוא דכתיב (ירמיה לג, כה): אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני. ולא עוד אלא שכל העובדי גלולים נקראו נכרים לפני הקדוש ברוך הוא, [וישראל נקראים קרובים], הדא הוא דכתיב (מלכים א, ח, מא): וגם אל הנוכרי אשר לא מעמך ישראל הוא. וישראל נקראו קרובים, הדא הוא דכתיב (תהלים קמוח, יד): לבני ישראל עם קרבו. ולא עוד אלא שנקראו בנים, הדא הוא דכתיב

למעשה על מגילת אסתר

(שמות ד, כב): בני בכורי ישראל, (דברים יד, א): בנים אתם לה' אלוקיכם. והקדוש ברוך הוא נקרא קרוב לישראל, הדא הוא דכתיב (תהלים קמה, יח): קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראהו באמת. ואין אמה קרובה להקדוש ברוך הוא אלא ישראל, שנאמר (דברים ד, ז): כה' אלוהינו בכל קראנו אליו, ואדם שרוצה לשלח יד בקרוביו ובבניו של הקדוש ברוך הוא איך ימלט, לפי שהוא שליט בעליונים וחתוננים, ונפש כל חי, בידו להגביה ולהשפיל, להמית ולהחיות. לך התבונן במלכים הראשונים שעברו על שפשמו ידיהם בישראל, מה עלתה בהם, כמו פרעה וסנחריב. מיד אמר לון המן, אלוה שטבע פרעה בים ועשה לישראל ניסים וגבורות ששמעתם, כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום, שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו, ושרף את היכלו, והגלה את ישראל ופזרן בין האומות, והיכן כוחו וגבורתו שכבר הזקין, שנאמר (תהלים צד, ז): ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלוהי יעקב. כיון שאמר להם כן כעניין הזה, מיד קבלו דבריו והסכימה דעתם לכלות את ישראל, וכתבו אגרות וחתמו. וכן כתבו באותן אגרות, שלום לכם עד אין חקר, ידוע לכם שאדם יש בינינו, ולא ממקומנו הוא אלא מזרע המלוכה הוא, ומזרעו של עמלק ומגדולי הדור הוא, והמן שמו, ושאל ממנו שאלה קטנה וקלה על עם אחד אשר יש בינינו, נבזה מכל העמים, ודעתם גסה עליהם, חפצים ברעתנו וקללת המלך שגורה בפייהם, ומהו קלה שמקללים אותנו (תהלים י, טז): ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו. ועוד אומרים (תהלים קמט, ז): לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים. וכופרים במי שעשה להם טובה, בואו וראו מאותו עני פרעה מה עשו, כשירדו למצרים קבלם בסבר פנים יפות, והושיבם במיטב הארץ, וזן אותן בשני רעבון, והאכילם כל טוב שבארצו, פלטרין היו לו לבנות והיו בונים שם, בכל זאת לא היה יכול להם, ולא עוד אלא שבאו עליו בעליה (עיי"ש באורך כיצד מסלפים כל תולדות ישראל, וכ"ז ע"מ להרגיע לב העם ולהסביר להם שאין ממי לפחד ובסוף האיגרת חזרו והזכירו את דברי המן שהזקין ה' ואין הם צריכים לירא ממנו).

בחתמת האיגרת נכתב, 'ועכשיו כשיגיעו אליכם האגרות הללו תהיו מזומנים לאותו היום, להשמיד להרוג את כל היהודים שביניכם, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ולא תשאירו מהם שריד ופליט.

ובשעה שנחתמו אותן האגרות ונתנו ביד המן, ויבוא שמח הוא וכל בני חבורתו, ופגעו במרדכי שהוא הולך לפנייהם, וראה מרדכי שלשה תינוקות שהיו באים מבית הספר, ורץ מרדכי אחריהם, וכשראה המן וכל חבורתו שהיה רץ מרדכי אחרי התינוקות, הלכו אחרי מרדכי לדעת מה ישאל מרדכי מהם, כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות שאל לאחד מהם פסוק לי פסוק, אמר לו (משלי ג, כה): אל תירא מפחד פתאום ומשאת רשעים כי תבוא. פתח השני ואמר, אני קריתי היום ובה הפסוק עמדתי מבית הספר (ישעיה ח, י'): עזו עצה ותפר דברו ולא יקום כי עמנו אל. פתח השלישי ואמר (ישעיה מו, ד): ועד זקנה אני הוא ועד שיביה אני אסבל אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט. כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה. אמר לו המן מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו, אמר על בשורות טובות שבשרוני שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו. מיד כעס המן הרשע ואמר אין אני שולח ידי תחלה אלא באלו התינוקות... (מד"ר ז, יג).

כוחה של צדקה

ועשרת אלפים ככר כסף אשקול במסכת מגילה טז, א (נאמר, כי כאשר הגיע המן לישיבה של מרדכי וראה אותם לומדים הלכות קמיצת העומר, אמר: בא קמץ הקמח שלכם, ודחה את עשרת אלפי ככרות הכסף שלי:

למעשה על מגילת אסתר

ענה לו מרדכי: "רשע! עבד שקנה נכסים - עבד למי? ונכסים למי - "ככרות הכסף הללו הם שלך?! הלא מה שקנה עבד קנה רבו! הנה, יש להבין מה ראה המן לציין דוקא את ככרות הכסף, הלא היה עליו לומר - קומץ הקמח שלכם דחה את גזרתי? באר רבי יהונתן איבשיץ: המלך אחשורוש אמר להמן "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך" "אסתר ג, יא (כלומר, קח את הכסף חזרה, ותעשה בכסף ובעם כראות עיניך. המן ידע שהדבר הטוב ביותר לעשות עם הכסף הוא - לתנו לצדקה, כפי שדרשו חכמינו זכרונם לברכה מהכתוב" ביבש קצירה תשברנה) "ישעיה כו, יא, (שזכות הצדקה היא שמחזיקה את אומות העולם מלהשבר) ב"ב י, ב. (אם כן, גם הגויים יודעים שזכות הצדקה תעמוד להם, וזה מה שהמן עשה - לקח את הכסף ונתנו לצדקה. הוא היה בטוח, כי זכות הצדקה" תעמוד "לו בהצלחת השמדת עם ישראל. כשראה המן שעצתו הופרה, אמר: מסתבר שזכות לימוד התורה שלכם דחתה את זכות עשרת האלפים ככרות הכסף שנתתי לצדקה. על כך ענה לו מרדכי: זכות הצדקה לא עמדה לך משום שאני הוא זה שנתתי לצדקה, שהרי" מה שקנה עבד קנה רבו."

יא. הכסף נתון לך - כתב רבינו החיד"א בספרו מראית העין (מגילה י) ונקדים מ"ש הרב מהר"י בס' יערות דבש דמ"ש אחשורוש הכסף נתון לך היינו שיתנם לצדקה, דכבר ידעו מנבוכדנצר, דהצדקה מכפרת ומצלת, כמ"ש לו דינאל וחטאך בצדקה פרוק. וזה שאמר המן למרדכי אתא מלא קמצא דידכו ודחי עשרת אלף ככר, והיינו דהצדקה כקרבנות ומשו"ה תמה ואמר אתא מלא קמצא דידכו ודחי עשרת אלפים. ואמר לו מרדכי מה שקנה עבד קנה רבו דכיון שהוא עבדו של מרדכי א"כ כל הצדקה היא נחשבת למרדכי, וזה רמו תחת נעצוץ המן שנתן עשרת אלפים יעלה ברוש זה מרדכי שמה שקנה עבד קנה רבו.

והעם לעשות בו כטוב בעיניך - מבאר הגר"א שהרי המן לא הזכיר בדבריו אל המלך שני דברים, (א) לא אמר את שם האומה. (ב) לא אמר מה רוצה לעשות בהם אלא סתם אמר לאבדם. וע"ז א"ל המלך, 'העם' - כלומר איזה עם שאתה רוצה. "לעשות בו כטוב בעיניך" מה שתרצה.

וראים את גודל אהבתו של אחשורוש להמן שמוכן לתת לו את איזה עם שירצה, מה שאפי' לאסתר המלכה הוא אמר מה שאלך ובקשתך עד חצי המלכות וינתן לך, ולא יותר, (שכל דבר יכול לומר לה זה יותר מחצי המלכות, לא על זה כוונתי) כאן הוא מוכן לתת לו איזה עם ואפילו את העם שהוא נולד ממנו, ולא נכון לחשוב שזה בדרך הטבע שהמלך יציל את עמי' בשביל שהם עמה של אסתר המלכה. וכמו שדרשו חז"ל, הוא אחשורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו. וכמו שהבאנו לעיל בשם רבינו החיד"א עה"פ הוא אחשורוש.

יב. ויקראו סופרי המלך - כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול בשם מהר"ח הכהן 'שהסדר הוא המשנה כותב הספרים בכת"י או בכתב סופרו ועתה המן שינה המנהג וקרא לסופרי המלך. וזה השינוי היה סיבה שהסופרים כתבו בספרים שכך ציוה המן, ואם יאמר להם למה כתבו כך, יאמרו כי לכבודו עשו כי המן היינו המלך. ועוד רעה שכתבו כתב מיוחד אל אחשורפנים שהם שרים גדולים כלשון הזה שכך ציוה המן והם יקפידו ע"ז וכל זה לרעתו. וראים עד כמה בכל שלב ה' מקדים תרופה למכה להמן.

למעשה על מגילת אסתר

בחודש הראשון בשלשה עשר בו - צ"ב למה לא רצה שיכתבו מקודם.

אלא כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול בשם רבינו מהר"א מגרמזיא ז"ל בשערי בינה, כי בי"ב יום הקריבו הנשיאים, ויום י"ד ערב פסח ויש לישראל בימים אלו זכות, וק"ו בימי הפסח לכן בחר שיהיה ביום י"ג שלא יהיה להם זכות.

רואים עד כמה עמלק שכאילו סבורים שהכל במקרה מחפשים את היום שהכי טוב להם מבחינת הטבע לנצח. (והארכנו בזה במקום אחר)

ועוד רואים עד כמה הסכנה היתה גם מבחינה רוחנית שהיו כמו בלעם שמחפש שעה שה' כועס כדי שיוכל לקלל, ואילמלי רחמי ה' שלא כעס באותו זמן לא נשאר משונאים של ישראל כלום וכמו שאומר הפסוק זכור עמי מה יעץ וכו' למען דעת צדקות ה'. כך עמלק מחפש מתי אפשר להורגם, ולא יהיה להם ס"ד.

למה כפל להשמיד להרוג ולאבד

יג. להשמיד להרוג ולאבד ושללם לבו - באדם יש ד' דברים, נפש, רוח, ונשמה, וקניינו. בזה"ק מבואר שהנפש הוא שותפא דגוף. וידוע שהנשמה היא בעיקר למצוות. נמצא שהמן רצה לעקור את הכל. להשמיד - אלו המצוות שהם כנגד הנשמה. להרוג - הרוח הרוחני. לאבד - הגוף, שלא יישאר שם ישראל בעולם. ושללם לבו - הוא הקניין. כנגד זה ניתנו לנו בפורים די דברים שהן, קריאת מגילה שהיא כנגד מה שרצה לאבד הנשמה. כנגד הרוח שהיא בלב, ניתנה לנו השמחה שגם היא בלב. משתה שהוא הנאת הגוף כנגד הגוף, ומתנות לאבינוים כנגד ושללם לבו. (הגר"א).

1

טף ונשים ביום אחד בשלושה עשר - צ"ב מדוע רצה המן להשמיד את כל היהודים ביום אחד, מה אכפת לו שדבר זה יקח כמה ימים

אלא כיון שחשב שזה יום המיוחד ורק ביום זה יש מול רע וכמו שעשה גורל לכן רצה שיהרגו רק ביום זה ולכן עמ"י ביקשו עוד יום להורג כדי שלא יחשבו שהסיבה שהם ניצחו את המן כי טעה ביום אלא עמ"י הם מעל המזל. ומיושבת בזה שאלת האור החיים בספרו ראשון לציון למה בירשו היהודים שינתן להם עוד יום להרוג.

מה החידוש במה שעשו משתה

ט"ו. והמלך והמן ישבו לשותת וצ"ב מה בא להשמיענו במה שאמר שעשו משתה

אלא יבואר שהמשתה גופא היה מכלל הגזירה, שבגמ' (י: איתא, ר' יהושע בן לוי פתח ליה פיתחא להאי פרשתא מהכא, וזויה כאשר שיש ה' עליכם להיטיב אתכם, כן ישיש להרע אתכם' (דברים כ"ט), ואע"פ דהקב"ה בעצמו אינו שיש על מפתח של רשעים, אבל הוא משיש אחרים, ופירש רש"י, דכשנתחייבו כליה בימי המן, היו אויביון שמחין להן. ולפ"ז נמצא דהששון והשמחה שהיה להם הוא קיום של התוכחה דכן ישיש וגו', וא"כ נמצא דהמשתה שעשו היה מכלל צורת הגזירה שנתחייבו, שיהא זה באופן שיהיו אויביון שמחים. וזה עומק הגזירה שה' ח"ו ישמח אחרים על גזירתם.

למעשה על מגילת אסתר

למה רק העיר שושן נבוכה

והעיר שושן נבוכה - שאל הרב רבי חיים פיינשטיין שליט"א כתב (הו"ד בקובץ גילונות תצוה תש"פ) הנה בשושן כתוב לשון מבוכה, משא"כ בשאר מדינות המלך שבהם כתוב (ד' ג') 'אבל גדול ליהודים צום ובכי ומספד', ולא מוזכר ענין של מבוכה, וצריך ביאור מ"ש שושן משאר מקומות.

אלא נראה לבאר, דהנה איתא בגמ' דף י"ב ע"א, שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם, אמרו אתם, אמרו לו, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, א"כ שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל יהרגו, אמרו לו, אמור אתה, אמר להם, מפני שהשתחוו לצלם, א"ל וכי משוא פנים יש בדבר, אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים וכו'. ונמצא שהיה שתי טעמים למה נתחייבו כליה, גם מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, וגם מפני שהשתחוו לצלם. והנה הטעם דנהנו מסעודתו של אותו רשע, שייך דוקא בשושן, שרק הם שנהנו מסעודתו, וא"כ יש לומר, דלכן הייתה המבוכה בשושן דווקא, משום שרק בהם היה שתי הטעמים לגזירה, וזהו שנבוכו, שלא ידעו מאיזה טעם באה עליהם הגזירה, ומה עליהם לתקן, ולכן הייתה המבוכה דוקא בשושן. ויש להוסיף, דמשום הכי אמרה אסתר 'לך כנוס את כל היהודים. הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו וגו'', דהיינו שאלו הנמצאים בשושן שנהנו מן הסעודה הם יצומו לתקן את החטא, (ועיין ילקוט שמעוני שם). עכ"ד.

למעשה על מגילת אסתר

פרק ד

למה לא עשה מרדכי השתדלות אלא רק תפילות

א. ומרדכי ידע - למה לא עשה מרדכי השתדלות אלא רק תפילות, אלא מפני שידע 'שהסכימו עליונים לגזירת תחתונים לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ועל שנהנו מסעודת אותו רשע' (ילקוט) וכאן ניתנה להם הזדמנות לתקן את עוון ההשתחויה לצלם בימי נבוכדנצר, שבה נתנו ערך לכח אחר בעולם. בדרך כלל במוצב כזה משתדלים בכל מיני אופנים להפר את צו המלכות כגון שוחד, השתמדות, בריחה וכדו'. אך באופן זה לא היו מתקנים הפגם באמונה. לכן היה עליהם לפעול רק ע"י תפילה. כאשר יש אחות בבית המלך, כלומר אסתר המלכה, הניסיון הוא עצום, שכן מצד הטבע כל אחד היה אומר דבר ראשון לנצל את אסתר ולבקש ממנה שתשתדל על עמה, ולכן קרע מרדכי בגדיו ולבש שק ואפר. 'אע"פ שעי"י זה הוא מנע מעצמו כל קשר עם אסתר - כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק - מ"מ הואיל וזוהי ההלכה שכאשר ישנה צרה עושים תשובה ומתפללים - לא התחשב מרדכי בשום חשבון אחר.

ג. ובכל מדינה ומדינה - לכאורה, מקומו ההגיוני של פסוק זה הוא לאחר עניין מרדכי ואסתר, שהרי עד שהגיעה הידיעה לכל מקום ארך זמן רב? אלא מרדכי לא מצא דרך אחרת להודיע לכל היהודים שבכל אתר ואתר שההצלה תיתכן רק בתפילה, כי אם בהתנהגות מופרזת של קריעת בגדים וצעקה ברחוב. וכיון שעשה כל מה שיכל, זכה למעלה מן הטבע שרוחו השפיעה על כל היהודים בכל המדינות. ועם הגיע דבר המלך ודתו עשו כולם כמוהו - רק צום ותפילה ולא שום השתדלות אצל השרים וכו'.

למה מרדכי סירב לשמוע לציווי המלכה

ד. ותשלח להלביש את מרדכי ולא קבל - למה מרדכי סירב לשמוע לציווי המלכה הרי תעלא בעידינה סגיד דליה ואפי' יעקב אבינו כיבד את בנו יוסף כשהיה מלך, אלא ידוע בשם הגר"א ובשם הגר"ח שלא רצה להיבטל ממצוות שק ותשובה אפילו לרגע.

ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו - והרב רבי חיים פיינשטיין שליט"א כתב (הו"ד בקובץ גילונות תצוה תש"פ) שיש להעיר דלכאורה כשלושב את הבגדים, הרי ממילא כבר יסיר שקו מעליו. עוד צריך ביאור דהיה צריך להקדים הסרת השק ללבישת הבגדים.

אלא נראה לבאר, הסרת השק הוא ענין בפני עצמו, מלבד לבישת הבגדים, והיו כאן שני עניינים, אחד להלבישו בגדים, ועוד ענין בפני עצמו שיסיר שקו, ואינם תלויים זה בזה, דאפשר שילבש בגדים, ותחת בגדיו יהיה השק על בשרו, ובאמת מצינו כן ביהורם בן אחאב בעת שצרו ארם על שומרון (מלכים ב' ו' ל') ויהי כשמוע המלך את דברי האשה וגו' וירא העם והנה השק על בשרו מבית, הרי דהיה לבוש בשק, יחד עם הבגדים, הרי הסרת השק, אינו תלוי בלבישת הבגדים, והוא ענין בפני עצמו, והוא שאמר, ותשלח בגדים להלביש את מרדכי, ועוד

למעשה על מגילת אסתר

שיסיר שקו מעליו. עכ"ד. רק שצ"ב מה אכיפת לה אם ילבש שק מתחת לבושו, והרי בזה לא שייך הטעם שאין לבא אל המלך בלבוש שק.

למה לא אמר בפירוש את מה שקרה עם המן

ז. ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו – למה לא אמר בפירוש את מה שקרה עם המן אלא רמז לה, בן בנו של קרהו (הוא עמלק דכתיב בו אשר קרך) בא עליהם (ילקוט).

מה צריך לומר שכל עבדי המלך היו יודעים וכי בלא"ה אסתר היתה נכנסת שלא כחוק

יא. כל עבדי המלך וגו' – מה צריך לומר שכל עבדי המלך היו יודעים וכי בלא"ה אסתר היתה נכנסת שלא כחוק, אלא הואיל והחוק הזה כ"כ מפורסם עד שכל איש ואשה יודעים אותו, א"כ מי שעובר עליו הוא מזיד ולא שוגג. נמצא שאם אבוא לפניו ארגיז את המלך ואקלקל במקום לתקן (הגר"א).

מה בא לומר ואני לא נקראתי פשוט שלא נקראה

ואני לא נקראתי וגו' – מה בא לומר ואני לא נקראתי פשוט שלא נקראה אלא היות ולא נקראתי מסתבר שיקרא לי בימים הקרובים. א"כ, מה לי, לעבור על דתו? (הגר"א). זה התיקון לחטאו של שאול, שיש לה את כל הסיבות שבעולם לא לבוא אל המלך והיא באה.

למה לא אמר לה שזה דחוף אלא כי אם החרש

יד. כי אם החרש תחרישי וגו' – למה לא אמר לה שזה דחוף אלא כי אם החרש תחרישי, במה שנוגע להצלת הכלל איננו זקוקים לך הרבה שלוחים למקום ואנו בטוחים בתשועת ה' ע"י תפילה. אבל את נכדת שאול המלך – שנשלח להכרית את עמלק ולא קיים שליחותו בשלימות – ועד היום זקוק הוא לתיקון. אם תחרישי, כלל ישראל אמנם יוושע, אך את ובית אביך תאבדו. ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות הרי כאן יש מלחמה נגד עמלק, ועליך מוטלת החובה למסור נפשך כדי שתוכלי לתקן חטא בית אביך (עיין בפי' האלשיך)

לפני כארבעים שנה היה המעשה. רשת" החינוך העצמאי "נקלעה למשבר תקציבי עמוק. הרשת, שפרשה מערך של תלמודי תורה ומוסדות בית יעקב בכל רחבי הארץ, תוקצבה אמנם חלקית על ידי הממשלה, אבל תוספת שיעורי התורה ונפרדות, לבנים – ולימודי הגמרא, כמו גם החזקת כיתות קטנות ביישובים מרוחקים, כל אלו נפלו על העסקנים בראשות – ולבנות גדולי התורה אשר פעלו בלא ליאות, רבי זלמן סורוצקין ורבי אהרן קוטלר זצ"ל בארצות הברית, שהתדפקו על פתחי נדיבים והתרימום. ועם כל זאת הלך הגרעון ותפל, עד שאיים לשתק את המערכת. התכנסו גדולי הדור וקראו את עשירי תל אביב לאסיפה. העסקנים הציגו את המצב, סיבותיו והשלכותיו: מורים לא יקבלו משכורות, בתי ספר ייסגרו, התלמידים ייפלטו חלילה, ייצאו – אל הרחוב וסכנותיו, ייקלטו במוסדות כפרניים, יאבדו לעד הדוברים השתתקו, וההתרמה החלה. חמש מאות לירות, שבע מאות, ארבע מאות, אלף. מסכומים אלו לא תבוא הישועה. הכנס היה לבזיון, לכישלון מוחלט. לא לכך ציפו. לפתע נשמע קולו של האדמו"ר מוויזניץ זצ"ל: רבותי, יש לי קושיא.

למעשה על מגילת אסתר

לפני כאלפיים ושלוש מאות שנה כתב המן בן המדתא האגגי ספרים, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. הדבר נודע למרדכי, שלבש שק ואפר ויצא לרחוב העיר בזעקה גדולה ומרה. חרדה אסתר המלכה ושלחה לשאול מה זה ועל מה זה. סיפר, שהמן מבקש להשמיד את היהודים ב"ג אדר בשנה הבאה. בעוד י"א חודשים. תבע שאסתר תכנס אל המלך ותתחנן לפניו להעביר את רוע הגזירה. ענתה אסתר שמוזה חודש ימים לא אחת דתו להמית, לבד – נקראה אל המלך, ומי שבא בלא הזמנה מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב וחיה.

מרדכי ענה במילים נחרצות. למעשה, האשים את אסתר בהשתמטות:

"אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו" לא, ודאי לא יעלה על הדעת שאסתר לא היתה מוכנה למסור נפשה למען אפשרות הצלתו של עמה! אלא מאי, טעמה ונימוקה היו עימה: מה הבהילות, מה דוחק כל כך? הגזירה נועדה לעוד ודאי אוזמן בעוד – י"א חודשים. אני לא נקראתי זה שלוש יום ואז אבוא בלי להסתכן, אבוא – שבוע, שבועיים, חודש, חודשיים בנשיאת חן, ורבים סיכויי הצלחה. אבל עתה, שאתפרץ ביוזמתי, מה – ויתכן שהשרביט לא יושט, ויהרגוני מיד, בלא לשמוע בפי ארוויה, ומה ירוויח העם. להיפך, יפסיד את תקוותו היחידה. ואז, מה יהא על העם, כיצד ינצל!?

דברים של טעם. מדוע סירב מרדכי לשמוע, מדוע דחק בה להסתכן מיד?

ועוד, אם בטוח היה כי" רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום? מדוע יסכן את חייו אסתר הצדקת – "אחר ואם כה בטוח הוא כי רווח והצלה יעמדו, מדוע לבש שק ואפר וזעק זעקה גדולה ומרה! שתקו הכל, המתינו לתשובה.

והרבי אמר: מרדכי ידע שיש עוד י"א חודש. וידע שתתחיל שתדלנות מסועפת, שבסופו של דבר תשא פרי. אך ידע דבר נוסף: אם יהיו אלו מרדכי ואסתר שישו את לב המלך לטובה, והם יקרינו עליו מהודם וינחום – העם יהיה אסיר תודה לגדוליו לדרכה של תורה, ל"קיימו וקיבלו". אבל אם אסתר תהסס, ועסקנים מפלגתיים חילוניים ייכנסו אזי – "בעובי הקורה", רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ינהה העם אחריהם, חלילה", ואת ובית אביך תאבדו, "המורשת שאת מייצגת תזנח! אף כאן, סיים הרבי את דבריו. יודע אני מדוע אינכם נענים להתרמה. חושבים אתם: החינוך התורני לא יקרום, הממשלה תזרירם אבל כספים אלו יהיו" רווח והצלה ממקום – כספים. וזה נכון אחר, "ולא יינתנו חנים! הממשלה תכתיב תנאים: תכני לימוד, ! לא יהיה עוד עצמאי – פיקוח זר, והחינוך ואני תורם – הנה אני, איני עשיר, ועול החזקת מוסדותי עלי! לירות 25000 נרעשו העשירים ופתחו את ידם, והמגבית הצליחה מעל למשוער.

למה קללת מרדכי לא התקימה הרי קללת חכם אפילו על תנאי היא באה

כי אם החרש תחרישי גו' ואת ובית אביך תאבדו גו'. כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול יש להעיר דהא דאמרינן קללת חכם אפי' על תנאי היא באה כמ"ש פ"ב דמכות דף י"א ואיך מרדכי ישלח דבר כזאת על בתו וביתו. אמנם יראה דזה אינו קללה רק מודיע לה שאם תחרישי כך יארע לה. ואינו בסוג קללה בשנאי דאפי' על תנאי באה אך אכתי יש לפקפק דהא אמר פ"ק דמ"ק דברית כרותה לשפתים ואמרו הוי כשגגה שיוצאת מלפני השליט וכן

למעשה על מגילת אסתר

בשאר דוכתי והיה נראה דברית כרותה לשפתים על תנאי לא שייך. והכה הוא על תנאי אם החרש תחרישי כו'.
אכן ק' ממ"ש רז"ל דלפי מרע"ה מסר נפשו על ישראל ואמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני לכך לא נזכר שמו
בפ' תצוה והרי התם היה על תנאי. וי"ל דהתם היה קללה דאמר מחני. ומשו"ה אפי' על תנאי נתקיימה איזה דבר.
אבל ברית כרותה על תנאי לא שייך. גם מ"ש אסתר וכאשר אבדתי אבדתי היה בספק. ועוד י"ל דברית
כרותה לשפתים אפשר לומר דבעיני פיו ולבו שוין או לפחות שלא יהא לבו חלוק והפק מה שמוציא מפיו וכתבנו
במ"א דזה דעת דבא בסנהדרין דף ק"ב דיהוא לא גרמא לי' מה שאמר והוא יעבדנו הרבה דלא הי' פיו ולבו שוין
אלא חותמו של אחי' השלוני ראה וטעה. וא"כ ה"נ מרדכי היתה חביבה עליו ביותר והגזים אבל לבבו לא כן יחשוב.
וגם אסתר שאמרת וכאשר אבדתי אבדתי לבה נוטה שה' יושיענה ואין פיה ולבה שוין. ואומרו ואת ובית אביך
תאבדו פי' דשאלו שלא מחה זכר עמלק וגרם כל הרעה לשעתה ולעתיד ואת מזרעו ובא לידך לתקן קצת ואם
החרש תחרישי מנעך מכבוד ובמקום לתקן אשר עיות שאול המלך את ובית אביך תאבדו. ומי יודע אם לעת כזאת
הגעת למלכות כדי לתקן שאול אביך והכי ודאי מה תעשה ואפשר לרמוז כי עמלק במילוי עין מם למד קוף גימ'
עת וז"ש אם לעת כזאת למחות עמלק הגעת למלכות דקודם בנין הבית צריך מלך ולמחות עמלק ולכן לעשות
הכנה לבנין ביהמ"ק נעשית את מלכה וצריך שתמחה עמלק ואז יבנה ביהמ"ק ואפשר דזה טעם שקבלו תורה
שבע"פ דהי' עלי' מודעא כמ"ש בתנחומא דתורה שבע"פ כנגד השכינה הנקראת עת לבטל עמלק שהוא במלוי גי'
עת לבטל מילוייו ולאבדו וישאר מ"ר גי' עמלק פשוט. וזה רמז א"ם לע"ת כזא"ת. וזה רמז המסרה לך כנוס את כל
היהודים ועת כנוס אבנים ופירשנו על תורה שבע"פ דאמרו רז"ל על פסוק שם הבדולח ואבן השהם מקרא משנה
וכו'. וע"פ דרכינו רמז וע"ת לרעה שהיא עמלק לבטלו צריך כנוס אבנים לחבר תורה שבכתב עם תורה שבע"פ.
ויען התורה נקראת לחם כשאנים עוסקים בתורה יבא מלחמה הלא מראש ויבא עמלק וילחם ברפידים שרפו
ידיהם מהתורה כמשז"ל ולפי שהתורה נקראת לחם ורפו ידיהם וילחם נמשך לזה יתבאר טעם למה שפירשנו
במ"ש רז"ל שרוי בלא אשה שרוי בלא תורה שנאמר אם אין עזרת בי וגו' כי תורה שבע"פ כנגד השכינה ומי שאינו
נושא אשה פוגם בה ח"ו לכך שרוי בלא תורה שנא' מצא אשה דמכניע מצ"א גי' שר עמלק ע"י נשואי אשה ואז
מצא טוב התורה. ואפשר שזה רמז כונת הכ' כתוב זאת זכרון בספר ואמרו ז"ל בס' זו מגילה והיתה ישועה ע"י
קבלת התורה וז"ש כתוב זאת זכרון תורה שבע"פ אז בספר תזכו בס' לקריאת המגילה ודוק כי קצרת:

למה אסתר מצווה שתעשה מה שמרדכי אמר לה

טז. לך כנוס את כל היהודים - למה אסתר מצווה שתעשה מה שמרדכי אמר לה. אלא כיון שהיא היתה
המנצחת על התיקון של חטא ההנאה מסעודת אחשורוש, לכן היא המצווה. וציוותה שהוא יכנוס את היהודים.
מכיוון שהוא הכריז שלא ילכו, בזה שישמעו בקולו עתה להתכנס - יתקון הדבר. וציוותה שיצומו ג' ימים ברציפות
לילה ויום (ולא כשאר תעניות בה"ב) כדי שיקיאו את הזוהמה שהיתה בהם מהסעודה ההיא. כי יהודי שושן היה
להם חטא מיוחד שנהנו מסעודת אותו רשע. אך היהודים בשאר המדינות, שלא חטאו בזה, נהגו לצום בה"ב,
כשאר תעניות שמתענים על כל צרה שלא תבוא על הציבור. וזה על החטא הכללי שהשתחוהו לצלם בימי נבוכדנצר.

למעשה על מגילת אסתר

מה האריכות ואל תאכלו ואל תשתו

טז. לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום בן ובכנ אבוא אל המלך אשר לא בדת וכאשר אבדתי אבדתי וצ"ב מה האריכות של "ואל תאכלו ואל תשתו" וכי לא ידעינן שאם צמים ממילא לא אוכלים ולא שותים? דיהיה לכתוב "וצומו עלי"! עוד יש להבין מהו שכתוב "גם" אני ונערוטי וכו', אלא בספר "אברהם אנכי" לרבי אברהם פלאגי ביאר, עפ"י המובא מהרב החיד"א בספרו "צפורן שמיר" (ה' סה) "אם מאכל אחד ערב לו ומסלק ידו מלאכול לסגף עצמו על חטאותיו הרי הוא חשוב לפניו ית' ומהני להיות לו כפרה, ואם יתמיד בזה הרי הוא פקח שאוכל ומתענה בבת אחת כי מעט סיגוף כזה שמסלק ידו מהאוכל הערב עליו נרצה לו כתענית, וכתבו הראב"ד והאבודרהם שבזה שמושך ידו מלאכול, נחשב לו כתענית. וכן הוא בספר "כף החיים" ועוד. ובוה מבואר הפסוק הנ"ל "אל תאכלו ואל תשתו וכו' גם אני ונערוטי אצום בן שחששה אסתר שמא ירצו לצום כ"תענית הראב"ד" ויצאו ידי חובת הצום, לכן הדגישה "ואל תאכלו ואל תשתו" כיוון שצריכים כפרה על כל המאכלים שאכלו בסעודתו של אותו רשע, והדגישה שגם היא תצום כמוהם שלא תאכל ולא תשתה ולכן הדגישה ש"גם" היא תעשה כמוהם, ועל אף שבזה היא מסכנת את נפשה שאם יקרא לה המלך ותיראה חלושה מחמת הצום" כאשר אבדתי אבדתי" שהלכה עם מסירות נפש גמורה.

למה זימן ה' שיעקרו את פסח על פי ציווי של מרדכי

למה זימן ה' שיעקרו את פסח על פי ציווי של מרדכי

אלא חטאם היה מה שלא שמעו לחכמים שאמר להם מרדכי לא ללכת אל בית המשתה, אבל יש ששומעים לחכמים רק שזה לקיצוניות ומסתדר להם, אבל בלא"ה הם חולקים על גדולי ישראל, (כמצוי בימינו...) לכן עשה ה' שמרדכי יורה גם להקל ועמ"י ישמעו לו ובוה הם תיקונו את הפגם של אמונת חכמים, וכמו ששאל חטא כי חשב, שהוא יותר חכם כך כאן הם שמעו למרדכי ולא חשבו שהם יותר חכמים ולא יבטלו סעודת פסח. ועיי' לקמן (פ"ג)

למעשה על מגילת אסתר

פרק ה

א. ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית נוכח פתח הבית – וירא אסתר עומדת למול פניו בערה בו חמתו מאד על אשר הפרה תורתו, ותבוא לפניו בלא קריאה: (מד"ר), 'אמר אחשוורוש, חבל על דאבדין ולא משתכחין, ושתי, כמה חפצתי ובקשתי שתבוא ולא רצתה וזו נכנסה כזונה שלא ברשות' (ילקוט תהלים תרפז). 'ותכר המלכה את קצף המלך ותתבהל מאד ותפג רוחה: (אסתר רבה ט א), רואים את גודל הנס שלמרות שאחשוורוש כעס עליה עד שנוכר שושתי היתה יותר טובה ממנה, מ"מ לא הרגה, כמו שהרג את ושתי, ולא עוד אלא שנשאה חסד לפניו.

"כיון שהגיע לבית הצלמים – הסתלקה הימנה שכינה, אמרה: 'אלי אלי למה עזבתני, שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון? או שמא על שקראתיו כלב, שנאמר: 'הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי', חזרה וקראתו אריה, שנאמר: 'הושיעני מפי אריה'". (מגילה ט"ו:). שואל רבי ראובן קרלינשטיין מדוע חששה אסתר שסילוק השכינה נובע מקריאתה לאחשוורוש 'כלב' וכי תואר זה לא מתאים למלך רשע כמוהו, האין הוא רשע ואכזר ככלב?

אלא מתרץ רבי ראובן קרלינשטיין בשם רבי יוסף רוזובסקי: "אדם הולך ברחוב ולפתע מגיח למולו כלב משוטט לבדו. תחילה מנסה האדם לגרש את הכלב בכל מיני צורות, אם בהרמת רגל או יד, אך אם הכלב נשאר עומד על מקומו. זורק עליו אבן כדי להפחידו ולהרחיקו מעליו. אבל כאשר נתקל אדם באריה, הרי לא ינסה לגרשו מעליו בתנועת יד או בהשלכת אבן. האדם יודע היטב שמול אריה מאיים אין לו שום דרך להתמודד, מלבד דרך אחת: תפילה לה' שיצילנו מידיו". ולכן כשאסתר ראתה שנסתלקה ממנה רוח הקודש, פשפשה במעשיה כדי למצוא את הפגם שבעטיו קרה הדבר. אמרה אסתר: "שמא על שקראתיו כלב" – כלומר, שהתייחסתי אל אחשוורוש כאל כלב, שאדם חושב שמסוגל להתגבר עליו. כך גם אני חשבתי שאוכל לגבור עליו בכוחות עצמי, על ידי כל מיני מעשים והשתדלויות, "חזרה וקראתו אריה" – כשם שאין ביד האדם להתגבר על אריה בכוחות עצמו אלא הוא תולה כל בטחונו בה', אף אסתר השליכה את כל יתבה בה' שיצילנה מידיו. והארכנו בזה במק"א שאין האדם נושע אלא א"כ הוא שם את כל בטחונו רק בה' (עי' בלמעשה על אלול מאמר למה נענו שרה וחנה בר"ה).

ב. ויהי כראות המלך את אסתר נשאה חן בעיניו וגו' – 'באותה שעה נודמנו לה, ג' מלאכי השרת, א' שהגביה את צווארה. אחד שממשך חוט של חסד על פניה ואחד שמותח והגדיל את השרביט' (מגילה טו:)

ג. מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך – כשראה שפניה משתנים מחמת התענית וגם שמסרה נפשה להיכנס, הבין המלך שצורך גדול יש לה לבוא או מפני שמישהו מצר לה, לכך אמר, מה לך אסתר, או שרוצה לבקש עבור אחרים, ע"ז א"ל, ומה בקשתך (הגר"א)

למעשה על מגילת אסתר

למה אסתר הזמינה את המן

ד. יבוא המלך והמן – למה אסתר הזמינה את המן, הגמ' מונה כעשר סיבות להזמנת המן למשתה, ואליהו הנביא אמר שכולם נכונים. אחד מהם כדי שלא יאמרו אחות לנו בבית המלך, ויסיחו דעתם מהרהמים (מגילה טו:). אילו היו מפסיקים בשעת הסעודה הזאת את התפילה אפילו לרגע קמן היו מפסידים את כל התיקון. ומכיוון שרק תפילה תעזור כאן, הזמינתו כדי שהיהודים לא ירפו מהתפילה, אלא, אדרבה, יגבירו אותה. רואים עד כמה גדול כוחה של תפילה שרק בזכותה הם נושעו. ועי' לקמן (פ"ו)

מה המהירות להביא את המן

ה. ויאמר המלך מהרו את המן – צ"ב מה המהירות להביא את המן. אלא כיון שראה גודל צערה אמר שיפעלו במהירות. (הגר"א).

מה כפל הלשון שאלתך ובקשתך

ו-ז. מה שאלתך ומה בקשתך - מה כפל הלשון שאלתך ובקשתך. אלא שאלה על עצמו, בקשה על אחרים, והשיבה: שאלתי – ע"ע. ובקשתי - על אחרים.

למה חיכתה למחר

ח. יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך - למה חיכתה למחר כיון שראתה שלא עלה בידה הדבר וטרם רמזו להם מהשמים שהסכימו עמה בעצתה, דחתה את הדבר ליום מחר (הגר"א). אמרה, כל זרעו של עמלק למודים הם ליפול מחר' שכן הוא אומר, מחר אנכי ניצב על ראש וגו' (ילקוט). ועי' בסוף הסבר למה נדחה המלחמה של עמלק ליום מחר.

אל המשתה אשר אעשה להם - תחילה אמרה אשר עשיתי לו, עכשיו רצתה להכעיס המלך ולכן השוותה את המן אליו ואמרה להם, (הגר"א). וכל זה נס שאחשוורוש כעס אבל לא עד כדי מיתה.

למה שמח ביותר אחרי שיצא ולא לפני

ט. ויצא המן ביום שהוא שמח וטוב לב - למה שמח ביותר אחרי שיצא ולא לפני.

אלא שמח זו שמחת עצמית, וטוב לב שאין לו מורא. כי עד עכשיו פחד שמא אוהבת את מרדכי כי גדלה בביתו. עכשיו שהזמינה אותו ולא את מרדכי. מסתמא אוהבת אותו יותר. ולכן כתוב מיד אחרי זה זימלא המן על מרדכי חמה'. כיון שאמר: עתה, על מה בטחוננו, הרי גם אסתר אינה אוהבת אותו? (הגר"א). כאן רואים השקפתו של זרע עמלק. אצלו שייך רק בטחון בבשר ודם. דכיון שהוא אינו ירא אלקים, אין אצלו כלל הוה אמינא של בטחון בה'.

למעשה על מגילת אסתר

ולכאורה "ביום ההוא" מיותר

ההוא ולכאורה "ביום ההוא" מיותר וסגי לכתוב 'ויבוא המן שמח' וידעינן דהוי ביום ההוא, אלא מבואר כאן דרק ביום ההוא בלבד היה שמח וטוב לב, שקודם לא היה טוב לב כמבואר בפסוק הבא, וכן מכאן ולהבא לא היה שמח וטוב לב דהתחילה מפלתו, וזה היום הראשון והאחרון ל"שמח וטוב לב". (אוצרות שלמה)

מה ההבדל בין שמח לטוב לב

שמח וטוב לב וצ"ב מה ההבדל בין שמח לטוב לב אלא הגר"א ביאר ד"שמח" הוא שמחה עצמית ששמח מעצם הסעודה, אך "טוב לב" הוא שאין לו מורא כלל וליבו טוב עליו, והטעם הכא משום שהיה מתיירא המן שמא אסתר אוהבת את מרדכי כי התגדלה בביתו ותבטל את גזירתו, ועכשיו שראה שרק אותו הזמינה ולא את מרדכי גמר בדעתו שנסתמא אוהבת אותו יותר ממרדכי, וזהו "וטוב לב" וכתב שזוהי הסיבה שכשיצא ממשתה היין וראה את מרדכי שלא משתחוה לו מיד "וימלא המן על מרדכי חמה" [דהרי עד אותה עת נמי לא השתחוה מרדכי להמן] משום דעד עכשיו הבין שמרדכי בוטח בקשר שיש לו עם אסתר, אך עכשיו שראה שאסתר לא אוהבת את מרדכי, לא חשש לזעוק ולכעוס עליו, ע"ש.

צ"ב מדוע קורא קודם לאוהביו ואחר כך לזרש אשתו

י. **ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו** צ"ב מדוע קורא קודם לאוהביו ואחר כך לזרש אשתו, ולכאורה קודם אדם דן עם אשתו מיד שבא לביתו ואחר קורא לאוהביו. ועוד צ"ב דמשמע "ויבא" דאין היא גרה בביתו וצריך להביאה. והביאור בזה דאף עם אשתו לא היה מסתדר וכל אחד היה צריך לגור במקום אחר, וכן משמע "וישלח ויבא את אוהביו" שיעצו לו משום שהם אוהביו, אך "זרש אשתו" מחמת שהיא אשתו ואם ילדיו בלבד, וכן דרך הרשעים כדכתיב "לתאוה יבקש נפרד" (משלי יח, א). (אוצרות שלמה)

למה דווקא עכשיו סיפר להם על כבוד עושרו ורוב בניו

יא. **ויספר להם המן את כבוד עושרו ורוב בניו** - למה דווקא עכשיו סיפר להם על כבוד עושרו ורוב בניו, כאשר האדם שרוי בשמחה גדולה ובתענוגים גדולים, ונפגש באותה עת בדבר הגורם לו צער, ואפי' צער קטן ביותר, הוא עלול למוות מזה. ומה רפואתו? שפיג הצער מלבו וירבה בתענוגים וכבוד. ולכן, אחר שיצא מבית המלך שמח ומיד נתכעס על מרדכי על שאינו כורע ומשתחוה לו, בא אל ביתו וידבר על כבוד עושרו (הגר"א).

ואת כל אשר גדלו המלך - בממון. ואת אשר נשאו - בכבוד, כמו שנתבאר לעיל שהשוותה כבודו לכבוד המלך.
(הגר"א)

צ"ב דאם נישאו על השרים ודאי שנישאו על עבדי המלך.

מעל כל השרים ועבדי המלך ולכאורה צ"ב דאם נישאו על השרים ודאי שנישאו על עבדי המלך שעבדים פחות חשובים מהשרים. אולם יש ליישב ע"פ הגמ' בברכות (לד): מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל

למעשה על מגילת אסתר

ר' יוחנן בן זכאי וחלה בנו של ריב"ז, אמר לו חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה, הניח ראשו בין ברכיו וביקש עליו רחמים ויחיה, אמר ריב"ז אלמלי המיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו, אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממנו אמר לה לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך, עיי"ש, וכתב רש"י (ד"ה כעבד) בן בית נכנס ויוצא שלא ברשות, ואני כשר לפני המלך כתב רש"י (ד"ה כשר) שאינו רגיל לבוא לפניו, עיי"ש, וא"כ יש ליישב דזה אמר המן שהמלך גידלו יותר מכל השרים או גם מכל העבדים שנכנס תמיד ללא רשות יותר מכל עבד. (אוצרות שלמה)

לכאן תיבת "יושב" מיותרת

יג. וכל זה איננו שווה לי בכל עת אשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך והבן איש חי בספרו בן איש חיל נתקשה שתיבת "יושב" מיותרת דהיה לו לומר בכל עת שרואה את מרדכי בשער המלך. ותי' דהמן היה נבהל וליבו מלא אימה בעת שרואהו יושב שחושב שאז יש לו דביקות בארץ להצליח בכשפיו לפי מחשבתו, דטענו שהיהודים מכשפים הם, דלא רצו להכיר בניסים שעשה ה' לישראל מחוץ לדרך הטבע, ע"ש.

מדוע אמרה להמיתו דווקא בתליה? ודווקא גבוה חמישים אמה?

יד. ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עין גבוה חמישים אמה - מדוע אמרה להמיתו דווקא בתליה? הואיל ובשאר מיתות לא יראה אותו המלך לאחר שימות, משא"כ אם יהיה תלוי על עץ, יראה אותו תמיד. והטעם לגובה חמישים אמה, כיון שבאופן זה יוכלו לראות את תלייתו מבית המלך. ואמרו כי הראיה גדולה מהשמיעה בד' דברים, ואחד מהם שראיית דבר היא גדולה מהשמיעה (מצד אימות הדברים). ובכך גם יקל עליו להשפיע על המלך לתלות את מרדכי לאחר שיראה את העץ. והיתה זו סיבה מאת ה', כדי שיוכל אחשוורוש לראות בעצמו כי אין דומה ראיה לשמיעה, בעת שיאמר חרבונוה גם הנה העץ וגו' (הגר"א).

מה החכמה המיוחדת שהיתה לזרש ולמה פתאום אין זה בזיון לשלוח יד במרדכי לבדו

זצ"ב מה החכמה הגדולה של זרש וכי המן לבד לא יכל לחשוב על רעיון להרוג את מרדכי, ועוד דלעיל (בפ"ז פסוק ו) כתיב "ויבן בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו" וא"כ אמאי הכא הסכים לשלוח יד במרדכי לבדו, ואי משום דכבר יש גזירה על כלל ישראל א"כ מה צריך את זרש הרי זו כבר תוכנית ישנה שלו, בספר מנחת יהודה [לגאון הצדיק המקובל ר' יהודה פתיה זצ"ל] נתקשה כיון דמרדכי עבר על דבר המלך שאמר להשתחוות להמן יכול לומר המן למלך שהוא עובר על דברך והיה המלך הורגו למרדכי. וביאר דהחוק שהיה בכלכות אחשוורוש דאדם שמבזה אחד השרים או השופטים ראשית מסירים מיד אותו השר מתפקידו מאחר שנתחלל כבודו על הבריות וכו' לא יצלה עוד לשום תפקיד ולאחר מכן גם מענישים את זה שחילל את כבוד השר, וכתב ושמעתי שכן הוא המנהג בערי הודו עד היום הזה, ולפי"ז כתב דזו היתה הבעיה של המן דאם יאמר למלך שאין מרדכי כורע ומשתחוה אע"פ שיהרגו את מרדכי מ"מ גם הוא יוסר מתפקידו, ולזה קרא לזרש אשתו וליועציו מה לעשות באיזה חכמה אפשר להרוג את מרדכי ולהישאר בתפקידו, וזרש יעצה לו שבבוקר קודם לכתו למשתה אסתר יגיד למלך שמרדכי אינו כורע ומשתחוה לו ויתלו את מרדכי, ואז המלך לא יסירו מתפקידו כיון שצריך ללכת למשתה

למעשה על מגילת אסתר

שהזמינה אותו, וכיון שנדחתה הסרתו מתפקידו שוב לא ידחה, דהחוק הוא דמיד מסירים השר, עיי"ש, ולכן לא הרגו עד עתה (אוצרות שלמה).

למה אמרה לו ללכת בבוקר ולא יחכה קצת

ובבוקר אמר למלך – למה אמרה לו ללכת בבוקר ולא יחכה כדרכו ללכת מאוחר, כי כך דרכו של המשנה למלך שבא אחרון לבית המלך. אלא מפני שחששה שמא יהיה אצל המלך אוהבו של מרדכי וימליץ בעדו לכן היא אמרה לו להשכים לפני שקמו האנשים (הגר"א).

וייטב הדבר לפני המן - המן מזרע עמלק וע"כ הוא שוקל הכל במאוזני הטבע, ולפיכך מצאה חן בעיניו התכנית הזאת, אשר בדרך הטבע נראית טובה ומושלמת.

למה המן בעצמו עשה העץ

ויעש העץ - הוא בעצמו, וצ"ב למה המן בעצמו עשה העץ הרי כולו גאוה ובשביל מרדכי שלא השתחוה לו היה מוכן להרוג עם שלם ולמה כאן ביזה עצמו ועשה בעצמו העץ אלא השנאה מקלקלת השורה (הגר"א). יש כאן לימוד נוסף. כי מרוב גאוותם של רשעים לא יציית המן אפילו לעצת זרש החכמה מאד, אא"כ הוא בשכלו מסכים לזה - וייטב הדבר בעיני המן. אמנם הצדיקים ברוב ענוותנותם מבטלים דעתם. ולכן כתיב במרדכי זיעש ככל אשר צוותה עליו אסתר.

ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו יעשו עץ גבוה חמישים אמה ובבוקר אמר למלך ויתלו את מרדכי עליו וכו' בזמן קריאת שמע של שחרית. שואל הגה"ק רבי יהונתן אבישיין ז"ע – " במדרש מובא "בבוקר מה בער להם לקום כל כך – מוקדם בבוקר, האם ממשכימי קום היו? ...

אלא הסביר זאת: כי במחשבה תחילה הציעו זרש ואוהביו להמן, שיתלה את מרדכי בבוקר, שכן אם יקראו ישראל קריאת שמע בעונתה וגם יסמכו גאולה לתפילה כראוי בותיקין, אינם ניזוקים כל היום (!עייין ברכות ט ב), ותהיה התאמצותו של המן לשוא ... לפיכך יעצו להקדים, לבטל את מרדכי מקריאת שמע, ושלא יבוא לסמוך גאולה לתפילה, ואמנם השכים המן לבוא בלילה לחצר המלך וכוונתו שיהיה מרדכי נתלה עם גין החמה, אך הקב"ה הפר עצתו וקלקל מחשבתו.

ורואים כאן ששני דברים א. עד כמה פחד המן מתפילת מרדכי. ב. ועד כמה ונהפוך הוא שעד ה' עשה להפוך את מחשבותיו.

למעשה על מגילת אסתר

פרק ו

צ"ב יתור המילה 'ההוא'

א. בלילה 'ההוא' נדדה שנת המלך – צ"ב יתור המילה 'ההוא'

אלא מבואר במדרש שהיה זה לילה מיוחד שבו בכו התינוקות ובקעה תפילתם את שערי שמים, רואים את כוחה של תפילה שרק בזכות זה התחיל הנס, כי אין דבר מגיע מבלעדי תפילה גם אם נגזר שינצלו כמו שביארו על הפסוק 'ויזעקו ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבודה' (שמות ב, כג) שאע"פ שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו הבטיח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים ואמר לו, "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" וא"כ נשאלת השאלה מה להם לישראל לזעוק, לצעוק, להתפלל ולבקש מאת ה' שיוציאם ממצרים והרי בין כה וכה חייב הוא לקיים את הבטחתו שהבטיח לאברהם אבינו?

קושיה זו הביא בספר שי לתורה שהקשה ראש ישיבת בריסק הגאון רבי משולם דוד סולובייציק שליט"א,

כוחה של תפילה

וכך היתה תשובתו: תשובה ברורה ומוצקה על שאלה זו איני יודע, אך יסוד גדול ומבהיל טמון בזה! ללא "ותעל שוועתם אל האלקים" לא יועילו אפילו הבטחות בכדי להינצל מגזירות קשות וחמורות!! צריכים להגיע למצב של צעקת בני ישראל באה אלי. מכאן אנו למדים עד כמה מוטלת החובה על כל יחיד ויחיד לזעוק ולבקש מה' על כל צרה שלא תבוא, בפרט על צרת רבים שאם לא כן איננו מובטחים שניוועו.

ויסוד זה מפורש בדברי הרמב"ן (שמות ב, כה): והאריך הכתוב להזכיר טענות רבות בגאולתן וישמע אלקים את נאקתם' ויזכור אלקים' וירא אלקים' וכו', כי אף על פי שנשלם הזמן שנגזר עליהם, לא היו ראויים להגאל כמו שמפורש על ידי יחזקאל, אלא מפני הצעקה קיבל תפילתם ברחמים.

וכן רואים בפסוק "ויהי בימים הרבים ההם וימות מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה הקשה"

וצ"ב מדוע כשמת פרעה נאנחו בני ישראל, והרי היו צריכים לשמוח?

אלא מתרץ השל"ה הקדוש: כשמלך מת, כל העם בוכים ומספידים אותו, ומי שלא בוכה עליו ולא משתתף בצער העם, מראה שמזלזל במלכותו. והנה כשפרעה מת בכו כל המצרים על מיתתו וגם בני ישראל היו חייבים לבכות – כדי שלא ייראו כמזלזלים במלכותו ויענשו על כך. אבל בני ישראל בכו על משהו אחר לגמרי – הם בכו על העבודה הקשה, וכל המצרים חשבו שהם בוכים על פרעה... אבל התורה אומרת: "וידע אלוקים" – ה' ידע שבני ישראל לא בוכים על מיתת פרעה הרשע אלא על עבודתם הקשה ואז הושיע אותם ה'... ואם כן מובן מדוע בכו בני ישראל כשפרעה מת, כי היו חייבים לבכות עם מולם, אבל הם בכו בכי אחר – בכי על העבודה הקשה...

רואים עד כמה המצריים ידעו מכח התפילה ולכן לא נתנו להם להתפלל. ומי יודע כמה יותר מוקדם היו משתחררים אם היו מתפללים, ועוד רואים שאותו פרעה שאינו יודע מי ה' מפחד מהתפילה.

למעשה על מגילת אסתר

וכן בזמן החורבן לא נתנו להתפלל, וכמו שכתוב במדרש איכה רבא (פ"ה) 'על צוארנו נרדפנו, יגענו ולא הונח לנו, דאיתא שם שנבוכדנצר צוה לנבזראדן וא"ל, אלקיהם של ישראל מקבל בעלי תשובה, וידו פשוטה לקבל שבים, לכן מיד כשתכבוש אותם לא תניח אותם שיתפללו, כדי שלא ישובו לד' ואלקיהם ירחם עליהם כו', כיון שכבש אותם (והכריחם ללכת מירושלים לבבל, מהלך ט"ו יום) כשהי' אחד מהם עומד (מרוב עיפות) הי' לוקח אותו ומחתכו אברים אברים כו' והמה הולכים בעל כורחם כו' כיון שהגיעו לפרת (פי' נכנסו לבבל) נתנו להם רשות לנוח. הה"ד (תהלים קל"ז) על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו עד לשם לא ישבנו' עכת"ד המדרש הרי לנו מפורש שנמנעה מהן התשובה הרחמן יצילנו (יבנה המקדש עמ' פא) רואים עד כמה הבינו שונאי ישראל את כוחה של התפילה.

וז"ל המדרש (מד"ר פרשה ט ד). 'לאחר שעשה העץ, הלך אצל מרדכי ומצאו שהיה יושב בבית המדרש והתינוקות יושבים לפניו ושקים במתניהם ועוסקים בתורה, והיו צועקים ובוכים, ומנה אותם ומצא שם שנים ועשרים אלף תינוקות, השליך עליהם שלשלאות של ברזל והפקיד עליהם שומרים, ואמר למחר אהרוג אלו התינוקות תחלה, ואחר כך אתלה את מרדכי. והיו אמותיהם מביאות להם לחם ומים ואומרות להם בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו למחר ואל תמותו ברעב, מיד היו מניחים ידיהם על ספריהם ונשבעים בחיי מרדכי רבנו לא נאכל ולא נשתה, אלא מתוך תעניתנו נמות, געו כלם בבכיה עד שעלתה שוועתם למרום ושמע הקדוש ברוך הוא קול בכיתם בלילה, באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ועמד מכיסא דין וישב בכיסא רחמים, ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים, עמד משה רבנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמר, ריבוננו של עולם לא גדיים ולא טלאים הם אלא קטני עמך שהם שרויים בתענית היום שלשה ימים ושלשה לילות, ולמחר רוצה האויב לשחטם כגדיים וטלאים. באותה שעה נטל הקדוש ברוך הוא אותן אגרות שגזר עליהם שהיו תתומות בחותם של מיט, וקרעם, והפיל על אחשורוש בהלה באותו לילה, הדא הוא דכתב: בלילה ההוא וגו'. והוסיפו על זה בילקוט שמעוני 'באותה שעה אמר הקב"ה למלאך שממונה על השינה, בני בצרה והרשע הזה ישן של מיטתו, לך ונדוד את שינתו 'באותה שעה ירד המלאך ונידד את שנתו של אחשורוש וחבטו בקרקע שם"ה פעמים והיה המלאך עומד על גביו ואומר, **כפוי טובה!** - **כפוי טובה!** עמוד ועשה טובה למי שעשה עמך טובה! מיד, ויאמר להביא לפני את ספר הזיכרונות.

היה זה נס, שבדיוק באותו לילה שהמן הכין את העץ וחשב לבוא למחרת אל המלך לבקש לתלות את מרדכי על העץ, אז נדדה שנתו של אחשורוש, וביקש להביא את ספר דברי הימים, ונגלה לו שמרדכי הטיב עמו בעבר, והוכרח לשלם לו טובה, ונגרמה מפלתו של המן. (וע"ע עה"פ נפול תיפול לפניו).

בלילה ההוא נדדה שנת המלך - כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול - חשב בלבו ונצטער לא על חנם ביטלה אסתר גזרתי ליכנס לפני בלא רשות ואשר זימנה את המן ולא שום שר אחר שמא יעצו עליו עצה להורגו. ההוא נדדה שנת המלך ויאמר ר"ת גי' שם"ו שם רמז דגבריאל השליכו ממטתו שם"ו פעמים. רבינו אלעזר מגרמיזא בשערי בינה כתב יד. רואים את גודל הנס שלא הרג את אסתר המלכה, על חשדו זה, ולא כמו שהרג את ושתו מיד, על מה שפגעה בו, ולא חשד שרוצה להורגו.

למעשה על מגילת אסתר

ב. וימצא כתוב - מקשה הגמ': 'כתב מבועי ליה' (פרש"י ד'כתוב' משמע כתיבה חדשה ו'כתב' משמע מעיקרא) ואומרת הגמ' 'מלמד שישמשי (סופר המלך מימות כורש שכתב שטנה על בנין הבית) מוחק וגבריאל כותב'. (מגילה טו:). גבריאל הגיע לשם כתוצאה מהתפילות שלא פסקו כל העת, אפילו לרגע.

מה כפל המילים יקר וגדולה

ג. ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה וגו' - מה כפל המילים יקר וגדולה. אלא מפרש הגר"א, יקר בכבוד, וגדולה בכסף כדי שיוכלו להשיב שכבר נעשה עמו.

איך יתכן שעל כזה חסד לא נעשה עימו דבר

צ"ב איך יתכן שעל כזה חסד לא נעשה עימו דבר ובפרט שכן היה מנהגם לרשום בספר הזכרונות, ובפרט אחשוורוש שכל המטרה שעשה משתה היא כדי שלא יבגדו בו, א"כ כאן שיש מישהו שהציל את חייו הוא אמור לתגמל אותו בצורה טובה, כדי שכולם ידעו ששוה להציל אותו.

אלא הקדוש ברוך הוא מסובב כל הסיבות, סיבב שבאותה שעה שמרדכי הציל את המלך, לא נעשה עמו שום טובה על כך, ורק נכתב הדבר בספר דברי הימים של המלך, שבבא העת כשתידד שנתו של אחשוורוש, יבקש לקרוא את הכתוב בספר דברי הימים, וימצא את הטובה שעשה מרדכי למענו, שהצילו ממות, ולא קיבל על כך שום תמורה (כמבואר לעיל שם), והנה הגיעה אותה העת. שעכשיו כשהמון מתכוון לתלות את מרדכי על העין, קורא המלך את אותה הטובה שעשה לו מרדכי, וחושב לשלם לו טובה עצומה על כך. ולא חשב לתת לו איזה פרס כספי או מתנות וכדומה, אלא, "מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה". וזהו בשביל שמשמים רצו שמרדכי יתכבד לעיני כל, שהמון יסובבו כשהוא רכוב על הסוס של המלך ולבוש בבגדי מלכות, בכל רחובות העיר וכו'. וגם בכך הושפל המון שיא ההשפלה לפני שונאו הגדול ביותר, וכמבואר למעלה.

ויאמר המלך מה נעשה וגו' לא נעשה עמו דבר - ארז"ל לא מאהבתו של מרדכי אלא משנאתו של המן. וצריך ביאור מהיכא מפקין לה.

אלא מבאר רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול ושמעתי בשם הגאון מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל דדרך האוהבים להזכיר שם האהוב ולא זו מחבבו ומי שהוא שונא כמעט אינו יכול להזכיר שמו. ומי שאינו לא אהוב ולא שונא פעמים אינו מזכיר שמו ופעמים מזכיר, וזהו דרך העולם וראינו דמשרתי המלך אמרו לא נעשה עמו דבר והווי ליה למימור לא נעשה עם מרדכי דבר כדרך האוהבים אשר חשקם להזכיר שם אהובם להכי ארז"ל לא מאהבתו של מרדכי שהרי לא הזכירו שמו אלא משנאתו של המן.

למה לא אמר מה לעשות למרדכי

ו. ויבוא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש - למה לא אמר מה לעשות למרדכי.

אלא מבאר הגר"א מפני שנתירא שאם יאמר למרדכי, יאמר שייתן לו את כל המלוכה, לפי שסבר שגם הוא אוהב את מרדכי כמו שאסתר אוהבת. ה' שם כן בליבו כי אם כן המן היה מציע איזה דבר קטן לתת לו וממעיט

למעשה על מגילת אסתר

מעריך המעשה שהוא עשה שהרי להציל את המלך זה חובה לכל אחד שהרי אלמלי מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעוהו ועשה את זה רק בשביל עצמו וכו'.

למה לא אמר המן למלך מיד את בקשתו

וצ"ב המן שהיה הדיוט קופץ בראש וכשהרגו את ושתי הוא קפץ לפני כולם בשביל האינטרסים שלו, למה לא אמר למלך לפני ששאל מה לעשות באיש וכו', יש לי בקשה דחופה אני צריך להרוג את מרדכי הוא מסוכן למלכות. אלא המן רק קיבל קצת כבוד שכח מהכל, ונרחיב ממש"כ בלמעשה על אלול

איך עשו לאחר שתכנן את המלחמה מול יעקב אבינו חזר בו מהכל

אלא מבאר רבינו יחזקאל אברמסקי (אור יחזקאל ז' דרכי העבודה עמ' רלה) וז"ל 'הא שחזינו בפרשה שכל העשיו הגדול התכופ עבור מעט הכבוד שנתן לו יעקב אע"ה כי הנאת הכבוד רוחנית ואין דומה להנאה רוחנית וזו הארה נפלאה כי הרי הנאת הכבוד אינו אלא דמיון בעלמא ואין בזה מאומה ומכל מקום כ"כ גדולה הנאת הכבוד יתר על כל ההנאות הגופניות הממשיות עאכ"ו כי הנאת העולם הבא שהיא רוחניות ממש ודאי שרב ערכה ואין מה שישווה לה'

מעשה על כוחה של מחמאה

שמענו לאחרונה סיפור מדהים הממחיש את ההשפעה הגדולה שיש לנתינת מחמאות, הפועלת את פעולתה גם כאשר אותו אדם שקיבל את המחמאה אינו אלא גוי ופושע פלילי מסוכן. איש עסקים חרדי המתגורר בלונדון ביצע עיסקה גדולה וקיבל את שכרו במזומן, בצאתו ממקום העבודה שלו היה במזוודתו סך של כמאה אלף לירות שטרלינג, לאחר שצעד כמה עשרות מטרים מתנפלים עליו שלוש גוים. ודורשים לקבל לידיהם את כל הכסף הנמצא עימו.

אנשים אלה שידעו מן הסתם על העיסקה הגדולה שביצע, עקבו אחריו וביקשו לשדוד את סכום הכסף הגדול, תוך שהם מאיימים עליו מפורשות שאם לא ייתן את הכסף, לא יהסו להרגו במקום. היהודי החרדי 'עשה חושבים' והבין כי בכח הזרוע לא יוכל להכריעם לפיכך החליט לנסות את מזלו ולפתח שיחה עם השודדים הוא התבונן על פניהם וראה באחד מהם את דמות המנהיג, לאחר מכן פנה אליו ואמר לו תראה אני רואה בך תכונות חיוביות מאוד הינך נראה לי אדם טוב ונימוסי ואפילו אינטליגנטי מאוד תאמר לי בבקשה לשם מה אתה צריך את הכסף שלי? האישי נראה מופתע מעצם השאלה, אך לא היסס להשיב ואמר אני זקוק לכסף כדי לקנות משקאות וסמים!. והיהודי שלנו ממשיך ושואל וכמה כסף זה עולה הסמים הללו? חמש לירות שטרלינג, השיב מנהיג קבוצת השודדים. איש העסקים החרדים הוציא סך של עשר ליש"ט, והגישו לשודד ואמר לו הנה קח לך את הסכום הזה, כפול ממה שביקשת, והנחיני לנפשי.

למעשה על מגילת אסתר

למרבבה הפלא, פעלו הדברים על ליבו של השודד שלקח את השטר בן העשר הליש"ט, והורה גם לשני השודדים האחרים לעזוב את היהודי לנפשו. ומיודענו נשם לרווחה והודה לה: יתברך כי הצל הציל את כספו ואותו ח"ו, ומיהר להסתלק מן המקום. למחרת מגיע היהודי שלנו לביה"כ שלו באיזור החרדי של לונדון, וליד השער הוא מבחין לחרדתו הגדולה במנהיג השודדים. 'הייתי בטוח שהוא בא כדי לבטל את העסקה' שעשינו אתמול וליטול ממני את כל הכסף. סיפר אחר כך מיודענו לבני משפחתו.

אולם בתוך שניות ספורות התברר לו שהשודד בא לכאן במטרה אחרת לגמרי, הגוי מנופף בידו בשטר של ליש"ט ואומר ליהודי הנדהם: הנה העודף מה ליש"ט שקיבלתי ממך אתמול, לאחר מספר רגעים תפס' מיודענו אומץ ושאל את השודד הגוי שניצב לידו בפתח בית המדרש, אני רוצה שתסביר לי בבקשה את התהפוכות שאירעו לך אתמול רציתי לשודד אותי ולקחת את כל כספי אחר כך הסתפקת בעשר ליש"ט, ועכשיו אתה עוד מחזיר לי עודף.

את דברי התשובה של הגוי יש להחדיר היטב אל נבכי לבנו, אני כבן עשרים ושבע אמר הגוי ועד אתמול, מעולם לא שמעתי אף פעם שאני אדם טוב, ולא שמעתי שאני עושה רושם כאחד שיש לו תכונות חיוביות אתה האדם הראשון בעולם שאמר לי את הדברים הללו וההרגשה שלי הייתה שבאמת התכוונת למה שאתה אומר, ולא אמרת את המחמאות הללו רק כדי להרוויח את כספך הגישה שלך שבתה את ליבי עד שהחלטתי שלא מגיע לך שאגזול את כספך לכן אתמול הסתפקתי בשטר בן הליש"ט ולאחר שקניתי מה שהייתי צריך לקנות ונשאר לי עודף באתי להשיב לך גם את זה סיפור זה סופר ע"י מהגר"א טויסיג שאמר שהוא מכיר את בעל המעשה בלונדון. ועכשיו נעשה חשבון אם זה מה שמחמאה אחת יכולה לפעול על ליבו של גוי, ועוד גוי כזה שהוא שודד מסוכן ואלים, איזה ערך יש למחמאה אחת שלנו שנעניק לילדים, לעקרת הבית, לשכנים, ולכל היהודים הסובבים אותנו מדוע אנחנו חוסכים בדברי מחמאות האם נתינת מחמאה גוזלת ממך משהו האם היא מעבירה את כספך ורכושך לאותו אדם שהחמאת לו.

למה חיסר בגדולתו

ה. ויבוא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו – צ"ב למה לא אמר אשר המלך חפץ ביקרו ובגדולתו כמו שאמר לעיל 'מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה:

אלא מבאר הגר"א שמן השמים לא אמר כן, כי אם היה אומר כן, לא היה המן יכול לחשוב שמדובר עליו, שהרי איזה עוד גדולה הוא יכול לתת לו, הרי כבר נתן לו ממוון הרבה וגם הוא משנה למלך, אבל יקר אפשר לתת לו כמו שנראה לקמן. ואם היה יודע שזה מיישהו אחר היה משכנע המלך שא"צ לעשות לו עד כדי כך טובה.

רואים את גודל הנס איך שלב מלכים ושרים ביד ה', וה' שם בפיהם את המילים הנכונות כדי לעשות כרצונו.

למעשה על מגילת אסתר

ועוד בגלל שהמון הבין שמדובר על עצמו, וחשב שיכול להשיג יותר כבוד, נלכד בפח זה, ולכן הוא שכח את כל מטרת השכמתו לבית המלך שהיא כדי להרוג את מרדכי ולכן לא ביקש להורגו. ואח"כ ישיב על שאלת המלך, שהרי המן לא היו לו נימוסי כבוד ודרך ארץ.

ויאמר המן בלבו למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני – צ"ב מה צריך להודיענו שהמן היה בטוח שזה הוא. אלא המן היה כפוי טובה מזרעו של עמלק שהם כפוי טובה (כמו שכתבנו בלמעשה פרשת בשלח), ואילו היה יודע שזה למישהו אחר (אפילו שזה לא היה מרדכי), הוא היה מבאר למלך שאין צריך לגמול לו טובה שזה כבוד וזכות שהציל את המלך וחובתו המוסרית ופשוט כך צריך להיות, וא"צ לקבל על זה שום דבר. לכן סיבב ה' שהמן חשב שזה הוא בעצמו ולו בוודאי צריך לגמול ולהחזיר טובה.

למה המלך לא שואלו לשם מה בא כזה מוקדם

ויבוא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר חפץ ביקרו. דבר מפליא. כשהמלך רואה שהמן בא אליו, ועוד בשעת בוקר מוקדמת, הרי ודאי שבא בשביל איזו בקשה שיש לו. ובמקום לשאול אותו – מה רצונך, ומה לך בביתי בשעה זו? מה אתה מבקש? וכדומה, [או שהיה יכול לומר לו – תמתין עד שאתפנה], לא עשה כן. אלא אחשורוש מחליט לשאול דווקא אותו בדיוק ברגע זה – מה לעשות עם האיש שמגיע לו טובה גדולה, שהמלך חפץ ביקרו. וכנראה שזו אחת הסיבות שהמן היה בטוח שאחשורוש מתכוון אליו, שאם לא כן, מה פתאום שואלו כעת, למה לא שואל את מי שצריך לשאול, בזמן שראוי לשאול. וגם אם הוא רוצה דווקא לשאול אותו, היה צריך לקרוא לו קודם לכן, ואיך זה שבדיוק כשיצטרך לשאול אותו – באותה שעה הגיע לשם. [ובאמת היה זה מכוון משמים, והמן הרשע לא חשב על זה, ופשוט]. (הנס שבמגילה)

למה ביקש דווקא לבוש מלכות

ה. יביאו לבוש מלכות – צ"ב למה ביקש דווקא לבוש מלכות.

אלא מבאר הגר"א כי רק זה מה שהיה חסר להמן.

ואשר ניתן כתר מלכות – פירוש, אותו הלבוש והסוס אשר שמשו את המלך ביום שניתן כתר מלכות בראשו (הגר"א).

למה המן לא אמר האיך אפשר לכבד את מרדכי הרי הוא מורד במלכות והרי ליכא דידע לישנא בישא כהמן

י. מהר קח את הלבוש ואת הסוס – צ"ב למה המן לא אמר האיך אפשר לכבד את מרדכי הרי הוא מורד במלכות ובפרט שהמן היה לו כושר שייכנוע וידע להפוך את הקערה על פיה, שאפי' ושתי שהיא היתה אשתו של המלך, והמלך רצה להציליה כדלעיל הצליח המן להורגה, היפך רצון המלך, ולמה כאן המן לא הצליח.

אלא מבאר הגר"א שהיה זה מפני שא"ל אחשורוש 'מהר'! לכן לא יכל המן להתעכב אפילו לרגע קטן, כדי לומר למלך את אשר יש לו להגיד על מרדכי, כי אם היה מתעכב לרגע הרי היה מורד במלכות לאחרי שנצטווה מהר. בשירת חנה מרומזים כל הנסים שיארעו בגלות, נס פורים מרומז במלים 'ורשעים בחושך ידמו' והיינו דורש

למעשה על מגילת אסתר

אמרה לו שילך בבקר כדי שיהא הראשון, וא"כ בא בחשך והיה בטוח בדרכו, ואעפ"כ – 'ידמו' אפילו מלה אחת לא אפשרו לו לומר.

למה מיהר אחשוורוש את המן

ויאמר המלך להמן מהר קח את הלבוש ואת הסוס וכו'. (ו', י). הנה ציוה אחשוורוש שיעשה כן במהירות. למה מיהר אחשוורוש את המן

אלא כתב הרב רבי חיים פיינשטיין שליט"א כתב (הו"ד בקובץ גילונות תצוה תש"פ) לבאר את טעם הדבר, הדנה בגמ' דף ט"ו ע"ב איתא, 'בלילה ההוא נרדה שנת המלך', רבא אמר, שנת המלך ממש, נפלה ליה מילתא בדעתיה, אמר, מאי דקמן דזמינתיה אסתר להמן, דילמא עצה קא שקלי עילויה דההוא גברא למקטליה, הדר אמר, אי הכי לא הוה גברא דרחים לי דהוה מודע לי, הדר אמר, דלמא איכא איניש דעבד בי טיבותא, ולא פרעתיה, משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי, מיד, ויאמר להביא את ספר הזכרונות וכו'. ומבואר מדברי הגמ' דכל מה שהתעורר אחשוורוש לשלם למרדכי, הוא משום שחשש שהמן זומם עליו להורגו, ומה שאין איש שגילה את אזנו על כך, הוא משום שאינו משלם טובה למי שמטיב עמו, ועל כן ציוה לשלם למרדכי, להודיע שהוא משלם טובה למי שמטיב עמו, ואולי על ידי זה יבוא מי שיודע על המזימה ויגלה את אזנו. ויש לומר דלכן ציוה שיהא במהירות, שיהא נעשה קודם המשתה שנועד למחר, כדי שיגלו את אזנו אודות המזימה קודם המשתה. ובאמת חזינן שתיקף אחר שסיים המן להוליך הסוס ברחוב העיר ושב לביתו, כבר הגיע זמן המשתה, וכמו שכתוב (ו', ד) 'עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו וביהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר', הרי דרק על ידי המהירות שנדרשו לעשות כן, הספיקו לעשות כן לשלם הטובה עוד קודם המשתה.

מה כפל הלשון אל תפל

ויאמר המלך להמן מהר קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך אל תפל דבר מכל אשר דברת:

בהתבוננות בדברים, רואים שכל המהלך כאן היה בצורה מפליאה. קודם כל, עצם מה שהמן הגיע בדיוק באותה עת שאחשוורוש חיפש לעשות טובה למרדכי. ועוד, שבתחילה המלך שאל את הנמצאים לידו בחדרו - מי בחצר ואמרו לו נערו, [במקום שישתקו, כדלעיל]: המן בחצר. ואמר המלך, 'בוא [וזאת במקום שיאמר לנערו שיודעו לו לחכות עד שהמלך יתפנה]. וכאמור לעיל (פסוק ו), במקום שישאל אותו המלך מה רצונך, המלך מחליט להתיעץ עמו בדיוק אותו הזמן מה לעשות עם מישהו שהטיב עמו פעם. ומכאן תמימות שהיו בזה, הוכרח המן להחליט שאחשוורוש מתכוון אליו (כמו שבארנו שם בס"ד). ובחר כל מיני כבוד, ומשמים סיבבו שיבחר את כל זה, שיש בזה ג' דברים שהיו נצרכים, לתועלת כלל ישראל, ולתועלת מרדכי היהודי, ולמפלת המן. והנה, אחר שהמלך שמע את עצתו של המן מה לעשות כמי שהוא רוצה להטיב עמו, עכשיו היה צריך לומר לו: - הנני מודה לך על העצה, ועכשיו תגיד למה באת? והיה צריך בינתיים להטיל את הצווי לכבד את מרדכי על אחד משריו. אבל אחשוורוש לא עשה כן, אלא בחר בהמן שעמד לפניו, שהוא יהיה אותו אחד שצריך לעשות כל הכבוד הגדול הנ"ל למרדכי היהודי. וכל זה משמם, שרצו שהמן בעצמו יעשה כל הכבוד הזה למרדכי היהודי.

למעשה על מגילת אסתר

אל תפל דבר מכל אשר דברת - בתרגום כאן איתא כאשר ציווה אחשוורוש להמן לעשות למרדכי את כל הכבוד, ביקש המן ממנו שמוטב לו ליהרג ולא יצטרך לעשות למרדכי את הכבוד הזה. ויש מקשים אם כך מדוע לא הרג את עצמו ולא יהיה לו את כל הבושה הזאת לבצע את ציווי המלך?

אלא מתרץ ה"שפתי צדיק" עפ"י דברי הגמרא שכאשר גוזרים המלכות איזה גזירה על ישראל, ומת אחד מן השרים, הגזירה מתבטלת, והטעם הוא כי הגויים תולים את מקרה המוות כי ה' רוצה לנקום בהם על שמצערים את ישראל ולכן מבטלים הגזירה, ולכן פחד המן להרוג את עצמו כי אז תבטל הגזירה שגזר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים.

ויש להוסיף דבר זה למש"כ שעומק הנס היה ונהפוך הוא שכל מה שהמן חשב שיוזק ליהודים התברר שלעצמו הוא הזיק

ובאמת קשה לפי הנ"ל א"כ אחר שנתלה המן על העץ מדוע לא התבטלה הגזירה עד שאסתר היתה צריכה ליפול ולהתחנן לאחשוורוש לבטל הגזירה.

אלא מתרץ ה"בני יששכר" שאנשי המלוכה טענו שאין המן ראוי להחשיבו שר מאחר שהוא נכדו של אגג שהתחתן עם שפחה והמן הוא נכדה של השפחה ולכן לא ראוי שיבטלו הגזירה בשבילו.

יא. ויקח המן את הלבוש ואת הסוס - כתוב במדרש (מד"ר פ"ד): 'הלך לו אצל מרדכי, כיון שהגידו למרדכי שהוא בא, נתיירא עד מאד, והיה יושב ותלמידיו לפניו. אמר להם לתלמידיו, בני, רוצו והבדלו מכאן שלא תכוו בגחלתי, שהרי המן הרשע בא להרגני. אמרו, אם תמות נמות עמך. אמר להם, אם כן נעמד בתפלה ונפטר מתוך התפלה, וחסלון צלותהון יתבון ועסקין בהלכות מצות העומר, שהרי אותו היום ט"ז בניסן היה, ובאותו היום היו מקריבים עומר בזמן שבית המקדש קיים. אתא המן לגביהון אמר לון כמה אתון עסקין, אמרו לו במצות העומר, הדא הוא דכתיב (ויקרא ב, יד): ואם תקריב מנחת בכורים לה' וגו', תמן אמרי הלכות קמיצה אחוה ליה ודבר אחד שהיו קומצין מן העומר. אמר לון והדין עומרא מהו דדהב או דכסף, אמרי ליה לא דדהב ולא דכסף ולא דחישין, אלא דשעורין. אמר לון בכמה הוא טימיה דידיה הוה בעשרה קנטרין, אמרין ליה סגין בעשרה מנין. אמר לון קומו דנצחון עשרה מנכון לעשרה אלפי קנטרין דכסף דילי. כיון דחסל ממצלי, אמר ליה המן למרדכי לבוש הדין לבושא דמלכא, אמר לו מה את מבזה מלכות, אית בר נש לביש לבושא דמלכותא ולא סח. אזל בעא בלנא ולא אשכח, מה עבד אסר חרציה ועאל ואסחי, כיון דנפק אמר לו סב לביש הדין כלילא. אמר ליה מה את מבזה מלכותא, אית בר נש לביש כלילא דמלכותא ולא מספר. אזל בעי ספר ולא אשכח, מה עביד אזיל לביתיה ואיתי ספרא ויתיב וקא מספר ליה, שרי ומתנת, אמר ליה מה לך מתנת, אמר ליה ווי לאבוח דההוא גברא מעביר דומין פנטון קומין קלטו עביד בלן ספר. אמר ליה ובההיא שאילית לך לית אנא חכים לאבוי דההוא גברא בלן וספר בכפר קריינס ואת משכחת מאני ספרא דידיה. אמר ליה קום רכוב על הדין סוסיא, אמר ליה לית בי כח, דאנא סב. אמר ליה ולית אנא גבר סב, אמר לו ולא את הוא דגרמת לנפשך. אמר ליה קום דאנא סמיך קדלי ואת דריס עלוי וסליק ורכב למקיימה לכון מה דאמר כתבא (דברים לג, כט): ואתה על במותימו תדרך.

למעשה על מגילת אסתר

והגמ' (מגילה טז) הוסיפה, שכאשר עלה מרדכי על הסוס בעט בהמון, אמר ליה לא כתיב לכו (משלי כד-יז) בנפל אויבך אל תשמח אמר ליה הני מיילי בישראל אבל בדידכו כתיב (דברים לג-כט) ואתה על במותימו תדרוך

למה לא בדקה אולי זה לא מרדכי

וירכיבהו ברחוב העיר ויקרא לפניו - כאשר חלפו ליד בית המן עמדה בתו של המן על הגג והיתה בטוחה כי אביה על הסוס ומרדכי הולך לפניו, והשליכה עביט של בית הכסא על ראש אביה, הרים המן את עיניו ואז ראתה שאביה הוא ההולך לפני הסוס ונפלה מהגג ומתה, (מגילה שם), וצ"ב למה לא בדקה אולי זה לא מרדכי אלא מישוהו אחר ויענישו אותה.

אלא רשעים בטוחים בעצמם ולא חושבים ששייך להיות אחרת מזה.

ועוד שהיה ברור שאם המן השר הכי בכיר, הולך לבקש מהמלך לתלות את מרדכי בוודאי המלך נתן לו שני שמרדכי ירכיב אותו לפני מותו, ויקרא לפניו ואח"כ יתלו את מרדכי כי לא ניתן לחשוב אחרת.

ורואים את גודל הנס איך ה' הפר את מחשבותם, למרות שכך היה צריך להיות.

ועוד רואים מכאן שלא התבוננו וחשבו אולי יתכן אחרת, והארכנו בזה לעיל (פ"א א).

"וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" (ו ט) ו"יקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" (ו יא) שני פסוקים אלו יש להם את אותם טעמי המקרא. ותמוה, הרי ה"ככה יעשה" השני נאמר על ידי המן בעת לכתו ברחוב כאוב ומושפל- הולך ומכריז לפני מרדכי הצדיק: "ככה יעשה לאיש אשר המלך"? ואילו הראשון היה כשאמר למלך מה צריך לומר למי שהמלך חפץ ביקרו, ואז היה בטוח שהוא המועמד לקבל כבוד ויקר זה.

אלא אומר הגאון רבי בן ציון פלמן וצ"ל (מוסף ש"ק י"ג מפי הרה"ג שמואל בוואר שליט"א), כל זה כלול בציווי של אחשוורוש להמן הרשע "אל תפל דבר מכל אשר דברתי", הכל מכלל כפי שדברת- אל תפל דבר!, אותם המילים, אותו הניגון, באותה השמחה ובאותה המרץ, תכריז: ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו

מה צריך להגיד להיכן הוא שב

יב. וישב מרדכי אל שער המלך - ישב לשקו ולתעניתו (שם), וצ"ב מה צריך להגיד להיכן הוא שב.

אלא לכאורה, היינו חושבים שעתה, אחרי מפלתו הגדולה של המן, כבר הגיעה הגאולה, אך מרדכי ידע שעדיין צריכים להמשיך להתפלל.

למה סיבב ה' את הנס הזה למרדכי

וצ"ב מה היה למרדכי מכל זה? הרי לכאור' עיקר מה שהוא צריך זה לבטל את הגזירה ולא כבוד.

אלא בפ' אבני אליהו שבסידור הגר"א בברכה "משען ומבטח לצדיקים" כתב לבאר הברכה, שהקב"ה דואג לצדיקים שלא יאבדו בטחוננו בו גם קודם בא הישועה, דלבוטחים בו שייגיע שאלתם לאחר זמן, עושה להם הקב"ה

למעשה על מגילת אסתר

משען עוד קודם, בתוך הצרה. וכמו שמצינו במצרים שקודם צאתם הראם נפלאות שישענו בו ויצאו בריש גלי, לכתך אחרי במדבר וכו', וכן באחשוורוש, זה מה שהיה כאן, שעוד קודם שנתלה המן, הראה הקב"ה לעמו את גדולת מרדכי שקרא לפניו ככה וכו', וזה סעד אותם בבטחונם קודם שיצאו מאפילה לאורה, שיקבלו את התורה פעם שנית בבטחון גדול ובלב שמת. וכן לעתיד כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות וכו' עיי"ש בדבריו.

יג. ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו - המן שהיה מזרע עמלק תלה הכל במקרה ואמר שאינו יודע איך קרה הדבר הזה, וע"ז השיבו לו.

אם מזרע היהודים מרדכי - הם נקראו חכמים כי הם הבינו את המזלות והבינו שאין מזל לישראל וע"כ הכל מהשמים, ויעצו לו שישבור את העץ ויעשה שלום עם מרדכי, אך הוא בשלו, דכ"ז מקרה הוא ועוד יתאפשר לו לתלותו (הגר"א).

הכל מקרה או לא

ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו - וקרהו זה לשון מקרה שסבר שהכל מקרה ואין השגחה. וצ"ב שהרי כשהמן נפל והוצרך להביא את מרדכי ולהרכיבו על הסוס בא לבית מדרשו של מרדכי, ושאל במה אתם עוסקים, אמרו לו בפרשת שקלים; אמר להם וכמה שווה וכו' נצחו שקליכם את עשרת אלפים ככרי כסף שרציתי לשקול אל המלך. כמבואר במדרש (אס"ר פ"ד) וצ"ב שהרי סבר שהכל זה מקרה ולמה כאן מתחיל לחשוב שזה קשור למשהו רוחני שהלימוד הוא זה שניצח את כספו.

אלא רואים כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מרוצה הי"ד) 'שהעובר בעוון הוא עיור מפני תאוות ליבו שמעוורת אותו מלראות את האמת'. דהיינו שגם עמלק יודע שהכל מאיתו יתברך ומה שאומר שהכל מקרה זה רק כדי שזה לא יחייב אותו לכן לא ייפלא שנמצא סתירות בדבריו ויפלט לו מהפה שיש קשר בין דבר לשני.²

ונרחיב מלמעשה (פרשת בראשית) כתוב בתורה שהנחש בא אל האשה ואמר לה שהסיבה שה' לא רוצה שהם יאכלו מהעץ כדי שלא יהיו כאלוקים והאשה האמינה לו כמו שכתוב 'ותרא האשה' (בראשית פרק ג) ופרש"י "ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו" דהינו שהאמינה לנחש שאין באכילה מיתה. וצ"ב שרש"י (בהמשך) מביא מחז"ל שהסיבה שנתנה גם לאישה, כדי שלא תמות היא וישא אחרת תחתיה. וצ"ב למה עכשיו היא כן חששה שתמות הרי ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו.

אלא מבואר שכל מה שזה נראה לה אמת זה רק כל זמן שהיצר שיכנע אותה. אבל מיד לאחר שפסק מלשכנע שוב אין זה נראה אמת ולכן אחרי שאכלה ועברה כבר את העבירה כל התאוה ירדה ומימלא שפיר אפשר לראות

² ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב עם אחיו פן יקראנו אסון" (מ"ב - ד') יעקב לא שלח את בנימין פן יקראנו אסון, ואילו יהודה כשאמר ליוסף, אמר "ולקחתם גם את זה מעם פני וקרחהו אסון", אומר רבי יעקב גלינסקי, "יקראנו" לשון קריאה וזימון, [כמו שכתב רש"י בתחילת ויקרא] כל דבר שנעשה בעולם, נעשה עם תכנון והזמנה, ולא במקרה, אבל המילה "וקרהו" יש לה משמעות אחרת, לשון מקרה ואקראי. - כמה עומק טמון בנישנו של אות אחת, קרהו - קרהו שני מילים ושתיה עולמות. איוו תהום פעורה בין השקפתו של יעקב אבינו, שאין שום מקרה בעולם, אלא כל דבר מושג ומזומן ומזומן ממרום, לבין השקפתו של גוי כמו שאמר אצל בלעם לשון "ויקר" במשמעות מקרה גרידא. שזה עולמו וזו השקפתו, כהשקפת עמלק "אשר קרך בדרך", לשון מקרה ולשון קירור וצינון. וכשהיה דיבר באוני המשנה למלך מצרים, אמר "וקרהו אסון", כי גוי אינו מבין אלא את שפת המקרה. מספר רבי יעקב גלינסקי, הייתי בת"א ומיהרתי לשיעור בב"ב, ועזרת לידי מונית, נוסע אחד משלם ויורה, ומיד אני עולה. אמרתי לנהג תראה את חסדי הבורא, הורדת נוסע ומיד עולה במקומו נוסע אחר. הנהג התרגש ואמר לי תאמין לי, זה קורה לי היום בפעם השלישית. אתה יודע, לפעמים יש "יום יבש", אתה נוסע ונוסע ואיש לא עוצר אותך, כלום, אפס. ויש יום כמו היום, איך שאתה מוריד אחד, וכבר עולה השני. אני ואמר לו, אנו רואים בחוש השגחה עוליהו, והוא עונה לי, כמו שאתה אומר, הכל מול, נו, לך תדבר איתם.

למעשה על מגילת אסתר

את האמת. וכמו שמבאר רמב"ם (בהל' רוצח) את הטעם שמי שעוזר לאדם לעשות עבירה הוא עובר בלפני עיור לא תתן מכשול ומדובר גם כשהוא יודע שאסור לעשות את העבירה ולכאן אם מדובר שידוע שאסור למה הוא נקרא עיור.

אלא מבאר הרמב"ם מפני שאינו רואה את דרך האמת מפני תאוות ליבו³.

ובאמת שכן הוא במדרש אצל בלעם שהלך לעבור על דברי ה' (במדב"ר פר' כ' אות י"א) שבשעה שהולך אדם לחטוא, השטן מרקד לו עד שגומר העבירה, כיון שאיבדו, חוזר ומודיעו עיי"ש.

וכן מבואר בפסוק 'ותפקחנה עיני שניהם' (ג. ז) וצ"ב מהו 'ותפקחנה', וכי קודם לכן סומים היו?

אלא מבאר האור החיים הקדוש על פי מה שאמרו חז"ל (סוטה ג' ע"א): "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נסתתמו עיני שכלו". ולכן מכנה ישעיה הנביא את עוברי עבירה 'עורים', באומרו "והעורים הביטו לראות" (ישעיה מב, יח). וזהו שהודיע לנו הכתוב: "ותפקחנה", שלאחר שעברו העבירה ועבר המסית היצר הרע שמחשיך עיני האדם, תיכף ומיד באה ההתפקחות - נפקחו עיניהם והרגישו כי ערומים הם, דהיינו שנפשטו מזהר הקדושה. ומסיים האור החיים: "זכן יקרה לכל רשע שבגמר מעשה הרע, ירגיש כי התעב ויכלם במעשיו, ויאירו עיני שכלו".

וכבר הקשה הגאון רבי משה יחזקאל צאלח זצ"ל מחכמי בגדאד, בספרו 'תורת משה' על הפסוק "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" (לעיל ב, יז): אם הכוונה שהרע והטוב היו מעורבים בפרי, מדוע לא קראוהו "רע וטוב" להדגיש הרע? אלא, באה התורה ללמדנו שכן דרך העבירה, בתחילה נראית כטובה ועריבה, אך לבסוף משאירה טעם רע ומר כלענה ...

כולנו מכירים את זה מהמציאות היום יומית: כל דבר, כאשר הוא בהיתר אין מרגישים בו מתיקות כל כך, אך כאשר נעשה הדבר באיסור, לפני העבירה הדבר מקבל בעינים הבהמיות של האדם מתיקות גדולה, כמו שנאמר "מים גנובים ימתקו" (משלי ט, יז). והנה, אך נסתיימה לה העבירה, המתיקות מתפוגגת ומתנדפת, ואת מקומה ממלאות תחושות אכזבה וחרטה. פתאום חשים כמה יצר הדמיון הצליח לתעתע בנו.

בזה למעשה מתבטא ההבדל בין מצוה לעבירה: המצוה, לפני עשייתה קשה לקיום, ואחרי - מענגת ומשמחת, ואילו העבירה להיפך - לפני חשים עונג ולאחריה דכדוך עצב ומאיסות.

ובזה פירש רבנו יוסף חיים זצ"ל בספרו "דברי חיים" (סוף פרק י"א) מה שאומרים בוידוי "סרנו ממצוותיך וממשפטך הטובים ולא שוה לנו" שלא זו בלבד שחטאנו וסרנו מהמצוות, לאחר מעשה גילינו שגם לפי רצוננו, לא היה שררה לנו לעשות העבירה, שלא השגנו בה את התענוג המיוחל.

³ מעשה על כוחה של נגיעה סח רבינו ניסים קרליץ זצ"ל (הו"ד בקובץ גלילות משפטים תשפ"ט עמ' 15) לרבי בנימין שיקובצקי שליט"א מרבני כולל חו"א: "תראה עד היכן גדול כחה של נגיעה".
שני סוחרים "יודיאקה" באו לבית הדין לדון תורה. אחד מכר לחבירו הגדה של פסח עתיקה במחיר ארבעת אלפים דולר, ולאחר זמן שמוע שהשני מכר אותה תמורת שמונת אלפים דולר. המוכר הראשון טען, שהיה כאן מקח טעות, שהרי היה כאן הונאה. שאלו רבינו בניעמות "ובכמה - אתה? - קנית - אותה...!!" השיב הסוחר, בארבעים דולר...
"כוחה של נגיעה". וכל מילה נוספת מיותרת.

למעשה על מגילת אסתר

צ"ב מהו אם מזרע היהודים הרי ידעו בוודאות שמרדכי יהודי

אם מזרע היהודים מרדכי – וצ"ב הרי ידעו בוודאות כי הוא יהודי, ולמה אמרו "אם". ועוד, שהרי הם שיעצוהו קודם לתלות את מרדכי, הרי ידעו שהוא יהודי.

אלא אומרים חז"ל (מגילה ט"ז א'), שכך אמרו לו: היות ויש בתוך היהודים כמה שבטים מיוחדים, שמי שנלחם איתם, אינו יכול לנצחם, "אם" מרדכי היהודי הוא מאותו זרע של אותם שבטים [והם שבט יהודה, מנשה, אפרים ובנימין]. אז לא תוכל לנצח את מרדכי. [ובזה מתורץ גם למה עד עכשיו לא יעצו לו שלא ילחם עם מרדכי היהודי, כיון שעד עתה לא ידעו שמרדכי מזרע אותם השבטים המיוחדים, ולכן אמרו לו – אם מרדכי הוא מאותו זרע, לא תוכל לו. אבל עכשיו שבוודאי השיב להם המן שאכן מרדכי משבט בנימין, לכן הזהירוהו – אשר החלות לנפל לפניו וכו'. ולפי זה, יוצא שהקדוש ברוך הוא עשה נס גדול לעם ישראל, בזה שהמן נתקנא דווקא במרדכי שהוא מאותם שבטים ולא ביהודי משבט אחר, וכך לבסוף בבוא העת, נפל המן לפני מרדכי ולא יכל לו. [וראו להבהיר: לא שאם היה מרדכי משבט אחר לא היה אפשר כלל להושיעם, אלא שאז היו עמ"י נצרכים לזכות גדולה, ואולי לא היו ראויים לכך. לכן השם יתברך ברחמיו סיבב שאף שלא יהיו ראויים לנס מצד זכותם, השבט שממנו עמד מושיעם ראוי לנס מיוחד, וכך תהיה התשועה גם בלא זכות גדולה מאד, וביחד עם התשובה שעשו, היו ראויים להיושע]. (הנס שבמגילה)

מה עצה יש במה שיפול לפניו

נפול תיפול לפניו – וצ"ב איזה עצה יש במה שאמרו לו נפול תיפול לפניו

אלא מבאר המלבי"ם ז"ה סימן שהיה בהשגחה ע"י תפלתו ותעניתו שמתעסק בו עתה, וא"כ לא תוכל לו רק אם נפל תפול לפניו, ר"ל רק באופן הזה תוכל בו אם תפול ותכניע עצמך לפניו, עד שתתגאה דעתו ויפסיק מתפלתו ותשובתו אז תגבר ירך לעשות חיל, אבל כל עוד שתלחם בו כן ירים ידו בתפלה, והיה כאשר ירים מרדכי ידו וגבר ישראל. דהינו שיראה למרדכי כאילו הוא נופל ואז יחלש מתפלתו ואז באמת הוא יפול לפניו (וע"י סיפור על זה מהרב מבריסק בספר שאל אביך ויגדך ח"ג עמ' ק) ואילו מרדכי שב לשקו ותעניתו.

ורואים את כוחה של תפילה והארכנו בזה לעיל עה"פ 'בלילה ההוא'

ועוד מתרץ ה"נודע ביהודה" שהיועצים הסבירו להמן שברוע וברשעות לא יוכל עוד להשיג דבר מול מרדכי. שכן, "אשר החילות לנפול לפניו – לא תוכל לו". אלא מה? "אם מזרע היהודים מרדכי" – אם מרדכי הוא יהודי עוד יש עצה ותקווה אחת והיא, "כי נפול תיפול לפניו, שימחל ויסלח לך שכן כיהודי בוודאי בעל הרחמים הוא ובוודאי ירחם עליך. ורואים מכאן את עומק מידותיו הטובות של מרדכי שלמרות כל מה שהמן גזר עליו ועל היהודים אם האו יבקש מחלה הוא יסלח לו

מה הדגש שעודם מדברים עמו

יד. עודם מדברים עמו – צ"ב מה הדגש שעודם מדברים עמו.

למעשה על מגילת אסתר

אלא מבאר הגר"א אילו השתדו סריסי המלך עוד מעט יתכן שהיה משתכנע לשוב את העץ, אך מסובב הסיבות החיש את בואם והם הבהילו אותו לבוא אל המשתה. ויש כאן דבר כפול: בזיון נורא שמבהילים אותו כאדם פשוט ונבזה עוד לפני שהספיק לרחוץ עצמו יפה מטינופו (רש"י מגילה טז) ונס שמונעים אותו להודות בדבריהם ולשוב את העץ, סריסי המלך הגיעו, והוליכוהו אל המלך, ולא היתה לו אפשרות לברוח לעיר אחרת. וזה מה שכתוב "ויבהלו להביא את המן" וגו' שמהירו אותו מיד אל המשתה ולא יכל לברוח. אלא שהסריסים באו בהפתעה גדולה. ובארו רבותינו (מגילה ט"ז א') שהבהילו אותו ממש. [ולכן כתוב ויבהלו בלא יז"ד מלשון בהלה, חוץ מהמשמעות הפשוטה שזה מלשון וימהרו]. והטעם שהבהילו אותו, כתב ב"אבן יחיא" (כאן) שהמלך כעס עליו, שכבר רצה לסעוד בסעודה שהכינה אסתר, והמן לא הגיע. ושלח שליחים לקרוא לו, ואמר להם שיבהילו אותו ויכעסו עליו (על שאיחר). וכיון שהמן לא ידע שהסריסים מגיעים לביתו, לא התכונן ולא התחבא, ולא יכל לברוח. וכל זה היה בנסים, נס א', שמיד כשהמן ידע שמרדכי ינצח אותו, כפי שגילו לו אוהביו וזרש אשתו, תיכף ומיד הגיעו הסריסים, ועוד נס, שהסריסים הגיעו בבהלה ובפתע בלא שתהא להמן אפשרות לחשוב מה לעשות, ולהתחבאות מפניהם. וכך הובל המן אל המשתה כמות שהוא, עם המים המטונפים ששפכה עליו בתו, ובכל בושתו, שעדיין לא נרגע מכל אשר קרהו. וזה גם כן נס, שהסריסים לא נתנו להמן להתרחץ ולהכין עצמו כראוי לפני המשתה. וכך היתה לו מכה כפולה, גם כל הביזיון שעבר עם מרדכי, וגם שנתבייש כד לפני הסריסים, ולפני המלך והמלכה, ובוודאי לא היה לו כל הנאה במשתה שעשתה אסתר והזמינה אותו אליו, [אפילו לפני שאסתר סיפרה לאחשוורוש על כל רעתו של המן]. (הנס שבמגילה)

עודם מדברים עמו גו'. כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול שמעתי משם הראשונים נ"ע אשר היו תמהים על זרש וחכמיו דאתו לנחומיה אכסוהו צער"י והמ' פתיחות שפתים דולקים אשר החלות לנפול נפול תפול וכן לא יעשה. ותו הכי מילי עודם מדברים עמו יתרות. ופירשו ז"ל דאלו הי' חכמים באמת וראו שאין תקומה להמן רק שילך לפני מרדכי כעבד ממש ויתנפל אליו בכל מיני שפלות ואז אפשר שמרדכי ירחם עליו אבל בידעם ומכירם זדון לבו ובגאותו שחקים אין להתחיל בזה והסדר הוא להראות כי כלתה הרעה וכפסע בינו ובין המות ואז אמרו לו מצאנו כופר בלכתך כעבד ישאף את פני הארון ותרבה לפייסו בכל מיני פיוס וזהו ישועתך לכן התחילו להראות כי בא עד השברים פתע ישבר כדי להשפיל גאותו וזדונו ולשבר את לבו ואז יאמרו לו אך אם אתה שומע לנו עשה זאת איפה והנצל להתנפל לרגליו כו' וזה חכמ' באמת וסדר ההצלה. אמנם בתחלת דבריהם אשר אמרו כי נפול תפול הגיעו סריסי המלך ופסקי למילתיהו ולא הספיקו לומר יתר הדברים ולא סיימו קמיה לעיקר דיבורי' וז"ש עודם מדברים עמו לומר שלא גמרו אומר ונשאר המן במפלה ומאת ה' היתה זאת עכ"ד. ובזה יובן מ"ש אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו דכמעט היו תרתי דסתנן דהם אומרים לא תוכל לו כאלו הוא בגדולתו אלא שגם מרדכי ישאר במעלתו ומאמר כי נפול תפול לפניו הוא כלה ונחרצה. אך בדרך האמור יומתק כי בהיות' אוהביו והם חכמים הכניסו לא תוכל לו באמצע הדברים שלא להורידו עד עפר והגזימו כי נפול תפול כדי לבא בדברים אחר כך וליעצו להיות בחיים וגדולה מיתא.

למעשה על מגילת אסתר

פרק ז

ד. כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שווה בנוק המלך - היה המלך מרוויח מזה לכל הפחות ממון, עכשיו שנמכרנו להריגה הרי זו עצה שאין בה טובת המלך כלל.

איך אסתר אמרה שאם נמכרנו לעבדים החרשתי ולא הששה שימכרם לעבדים

והק' הבן איש חי בספרו קרן ישועה למה אסתר אמרה אילו לעבדים ושפחות נמכרנו החרשתי, והרי יכולה לצאת מזה תקלה גדולה, שיכול לומר לה אחשוורוש אבטל גזירת ההרג, ואקיים מה שאת אומרת למכור לעבדים. אלא תירץ דבאמת הגזירה היתה לא להורגם אלא למוכרם לעבדים, והא דכתיב "להרוג ולהשמיד", היינו השמדה רוחנית, הדמלך לא רצה להרוג אומה שלימה, ואמר להם לכתוב 'ולעבד', היינו למוכרם לעבדים, ועי"ז תהא להם השמדה רוחנית, והמון זייף וכתב "ולאבד" עם אל"ף, והיינו להורגם ממש, וזה מה שאמרה לו אילו הגזירה שאתה גזרת "החרשתי", אבל המון זייף את נוסח הגזירה ורוצה להרוג כפשוטו את כולם. ולפי"ז מובן מה שאחשוורוש אמר לאסתר (ז,ה) "מי הוא זה ואיזה הוא" וכו', וכי לא ידע שהמון הוא זה שביקש להרוג אומה שלימה והוא הסכים, אלא המון ביקש לומר שימכרו לעבדים ולא להשמיד, ורק שבפועל המון כתב אחרת. ורואים את גודל הנס שהרי אחשוורוש שנאם יותר מהמון וכמשל בעל התל ובעל הבור "משל דאחשוורוש והמון למה הדבר דומה? לשני בני אדם, לאחד היה תל בתוך שדהו, ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר: מי יתן לי תל זה בדמים! בעל התל אמר: מי יתן לי חריץ זה בדמים! לימים נדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל החריץ לבעל התל: מכור לי תלך! אמר לו: טול אותה בחנם, והלואי" (מגילה יד, א). כמו בעל התל שרצה להפטר מתלו, כך רצה אחשוורוש להשמיד את היהודים, וכשהמון הציע לו כסף תמורת הריגת היהודים, סרב אחשוורוש לקבלו, ואמר: "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך".

מבאר וא"כ למה הסכים שימכרם רק לעבדים, ולא יהרגם.

אלא אחשוורוש פחד מה' שלא יענישו, ולמרות שהמון אמר לו שישן הוא אלוקים של אלו, הוא פחד והסכים רק שימכרם לעבדים. והמון הוא זה שכתב לאבדם, ולכן אמר מיהו, זה לא מאהבת ישראל, אלא מפחד מה' שלא יעניש אותו, שבאמת לא כתב כן.

ח. מי הוא זה וגו' - כאשר אחשוורוש שומע על הפסד בממון, רק אז הוא מתעורר לשאול מי הוא זה.

איך אסתר הצביעה על אחשוורוש באומרה המון הרע

ו. ותאמר אסתר וגו' המון הרע הזה - באמרה דברים אלו הצביעה על אחשוורוש ובא מלאך (והסיט את ידה כלפי המון (מגילה טז), וצ"ב שמעיקרא היא לא רצתה להיכנס שמא יהרגנה ועכשיו היא מתגרה בו. אלא מבאר הגר"א שדרכם של צדיקים שכאשר מדברים אל המלך מחשבתם דבוקה בה'. וכן היה כאן, שבעת שדברה אל אחשוורוש היתה במחשבתה תפילה לה' שיפתח את לבו אל אחשוורוש. ממילא הלכה היד אחרי מחשבת הלב ולא אחר הפה. ורואים עד כמה בשעה הכי גורלית אסתר דבוקה בה' ולא שמה לב לשום דבר.

למעשה על מגילת אסתר

וכן מצינו ביונה הנביא שנרדם כשהספינה הישבה להישיבר כי סמך רק על ה'. וזה התיקון למה שעשו מחשבות רבות והלכו לסעודה, והתיקון לזה הוא דביקות בה' בלי שום חשבון. והארכנו בזה לעיל (פ"ב יז). ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול אפשר דהמן היה קנאי כמשו"ל והקנאי יש לו צרות הלב ואינו יכול לסבול ואמרו הטבעיים שגאה מחמת קנאה אין לה תקון וז"ש איש צר שהוא קנאי ורוחו ולבו קצר ואויב שמן הקנאה נעשה שונא ואין תקנה ומכבד זה הוא רע בטבע המן הרע הזה הכרת פניו ענתה בו לא כיחד מאותות השרטוטים שבפניו וזו הזה קרא נא לחכמי השרטוט ויאמרו. ועוד אפשר שכיונה אסתר לומר דרך אגב התנצלות על שזמנה אותו ולא תסבור שהי' מצד אהבת' אותו כי הוא איש צר לושת' וקטלה ואויב לי דאיקני בי ובעא לויקטלי ולכן גזר על ישראל שאני אהיה בכלל וזהו הרע שרוצה לכלות אומה שלימה הזה לכך הזמנתיו שיהא מצוי ולא ימרו א"נ איש צר ואויב דנתלבש בו (הפ') כמשו"ל. המן גימט' מאדי"ם כמו"ש הרב מהר"ם שיי"ף בסוף בספר. הרע הזה כ"כ הוא רשע עד שנעשה מקור הרע כך אפשר שכיונה אסתר ואפשר לרמוז צר ואויב ר"ת גי' המן עם הכולל והוא בגי' צו שהוא ע"ז המן ר"ת הדיוט מצורע נקלה צר ואויב המן הרע הזה ס"ת נבער' כי הוא נואף. א"נ ס"ת נבער' שיעץ עצה נבערה:

צ"ב שמספיק לכתוב והמן נבעת וממילא נדע שזה מלפני המלך והמלכה

והמן נבעת מלפני המלך והמלכה - קשה שלכאור' יש כאן יתור לשון שמספיק לכתוב 'והמן נבעת' וממילא נדע שזה מלפני המלך והמלכה דרק שניהם היו שם.

אלא מבאר הגר"א, שרק בגלל שהמלך והמלכה היו ביחד המן נבעת, שאילו היה המן לבדו עם אסתר, היה יכול לומר לה שלא ידע שהיהודים בני עמה. ואילו היה נוכח לבדו עם המלך היה יכול לומר לו שאמנם אסתר צודקת שהם בני עמה, מכל מקום הם כל-כך רעים שמגיע להם עונש. אבל עכשיו שהיה לפני המלך והמלכה יחד, נסתם פיו, שהרי לפניה לא יכול היה לומר שהם רעים ולפני המלך לא היה יכול לומר שלא ידע שהם בני עמה, שהרי סוף סוף רעים הם ומן היושר להרגם זהו סופו של עמלק, יש לו מטען גדול של שקרים, והקב"ה מסובב שלא יוכל להשתמש בהם ולא יוכל לפצות פיו. ורשעים בחשך ידמו.

איך הקב"ה שהוא ישר הראה לאחשורוש מלאכים בדמות בניו של המן שעוקרים אילנות מפרדסו

ז-ח. והמלך קם בחמתו וגו' והמלך שב מגינת הביתן - מקיש שיבה כקימה, מה קימה בחימה אף שיבה בחימה. שהלך ומצא מלאכי השרת שנידמו כגיבורים ועקרו את אילנות גינתו. א"ל מה מעשיכם? א"ל, המן צווה עלינו לעשות זאת. (מגילה טז).

מקשה הגר"א איך יתכן שמלאכים אומרים שקר לא מצאנו דבר כזה בכל התנ"ך!

אלא מתרץ יסוד נפלא: הנהגת הקב"ה היא שכל רשע צריך להיענש מידה כנגד מידה. אם המן היה בא לאחשורוש בצורה ישירה, ואומר לו כך יש לי צוואה מסבא עמלק למחות את זכרם של היהודים מהעולם, וראיתי את היהודים עושים כך וכך, ונניח שהיו אלו דברים אמיתיים, ואחשורוש היה כועס וגוזר גזירה, אז היה המן מקבל את סופו באופן ישיר. אבל חז"ל אומרים שהמן היה בא יום יום עם סיפור חדש על היהודים, והכל היה שקר

למעשה על מגילת אסתר

וגוזמא! לכן מידה כנגד מידה הוא צריך לצאת מהעולם ע"י שקרים דוקא. גם אצל פרעה היה אותו דבר, כי הוא רימה בפה רך את בני"ש שיכנסו לעבדות, ולכן השאיר את 'בעל צפון' כדי שיחשוב שהוא שומר על מצרים, וכך פיתה אותו הקב"ה שיבא לים וסילק אותו מהעולם. (נפלאות המגילה עמ' 74)

וכמ"ש "להגייד כי ישר ה' צורי ולא עוולתה בו", פירושו: הקב"ה ישר, ומה שנראה לפעמים שעושה עוולה, כמו כאן למשל, לא עוולתה בו אלא במי שהדין נעשה בו. לפי שהקב"ה נפרע מידה כנגד מידה (הגר"א).

ועי' לקמיה על והמן נופל מדברי רבינו החיד"א

והמן עמד לבקש על נפשו - כאשר המלך יצא החוצה, אמר המן לאסתר את כל מה שלא יכל לומר בנוכחות המלך, כמבואר לעיל (הגר"א).

ורואים שה' השפיל את כבודו שהרי בשביל יהודי אחד שאינו משתחוה לו הוא רוצה להרוג את כל היהודים ואומר כל זה איננו שוה לי ואילו כאן הוא בכזה בזיון מבקש על נפשו.

למה לא כתוב והמן נפל

והמן נופל על המטה - צ"ב שלכאורה היה צריך לומר נפל, לשון עבר?

אלא אחז"ל, מלמד שבא מלאך והפילו עליה. ופרש"י, נופל מלשון עושה והולך. נופל ורוצה לזקוף - והמלאך מפילו. כלומר, שכך קרה כמה פעמים (מגילה טז).

ולמה לא הפילו המלאך רק כאשר אחשוורוש יבוא ולמה הוצרך להרבות בניסים.

אלא רצה להרבות בצער, שיחשוב מה יהיה אם אחשוורוש ימצא אותי כך, מה שלא היה אילו היה נופל פעם אחת בלבד.

וכידוע המחשבות מה יהיה יותר קשות מהגזירה בפועל, כמו שמבואר כיו"ב בחינוך (מצוה סו) בטעם שמצות הלואה גדלה מן הצדקה. 'זואת המצוה (רמב"ם ספר המצוות עשה קצז) של הלואה היא יותר חזקה ומחייבת ממצוות נתינת הצדקה, שמי שנתגלה ונדע דחקו בין בני אדם וגלה פניו לשאל מהם, אין דחקו ואפלתו כמי שעדין לא בא לאותה בושח וירא מהכנס בה', עכ"ל. הדינו שהיראה ממה יקרה כשאהיה עני מטריד אותו יותר מהעני שכבר יודע איך להסדר עם זה.

וכן מפרש רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול נופל על המטה אמרו רז"ל בפ"ק דמגילה שבא מלאך והפילו עליה ויש לחקור שהמן לא כיון לזה ואיך בא מלאך והפילו עד לבא חמת המלך הגם לכבוש כו' והפשוט והלא זה שקר ואיך המלאך עשה כן.

אלא תירץ א. בזה דאמרינן בעלמא הוא עשה שלא כהוגן אף אנו נעשה עמו שלא כהוגן, ובהיות המן מחויב כמה רבבות מיתות על עונותיו ועונות אבותיו, אין זה כלום כלפי תוקף עונותיו ומילתא זותרתא לגביה.

ב. ועוד שהמלאך לא אמר כלום רק הפילו, ואחשוורוש חשב כך ואיהו קמטעי נפשי והיה לו לחשוב שמהפחד נפל.

למעשה על מגילת אסתר

ג. אמנם מצאתי דאמרו ז"ל אמר לאוהביו שאם היה שואל מאסתר היא מתרצת לו כמ"ש הרב מנות הלוי בפירוש אף לא הביאה אסתר. וממילא נראה דבגוים מחשבה רעה מצרפת למעשה לכן בא מלאך והפילו כדין ונימוס.

ויאמר המלך הגם לכבוש - חשב שרוצה להרוג אותה (הגר"א).

ופני המן חפו - התבייש כי לא יכל לענות למלך ולומר לו שרק הלך אצלה כדי לבקש על נפשו. ואיך יאמר זאת, הרי כלפי המלך היהודים רשעים ואיך ישנה המן דעתו לפתע?.

מנין ידע חרבונה

ט. **ויאמר חרבונה** - אמר ר"א אף חרבונה רשע באותה עצה היה, כיון שראה שלא נתקיימה עצתו מיד ברח (מגילה טז). כיון שהיה אחד מסריסי המלך אשר עומדים תמיד לפניו ידע מסוד העניין (הגר"א). רואים את גודל הנס איך ששינה את דעתו למרות שמעיקרא היה שותף עימו לדעה, ובלא"ה אחשוורוש היה נירגע ולא היה הורגו. ורואים עד כמה גדול כוחו של רגע שהוא חזר בו, שהרי אף הוא היה באותה עצה, זכה ואליהו נגלה בדמותו. ומה עשה בסה"כ ראה שהוא לא מצליח וחוזר בו, שטבע האדם שלא מצליח להודות, והולך לתהום למרות יודע שטועה. (אלא גם זה מעלה שיש שמוכן למות העיקר לא להודות כמו שיודעים רשעים שעומדים על פתחו של גיהנם ואפ"ה אינם שבים והארכנו בזה בלמעשה פרשת קורח)

גם הנה העיץ - מראה באצבע כמבואר לעיל (הגר"א).

אשר דבר טוב על המלך - הקב"ה סיבב שיאמר בלשון הזה, כדי שאחשוורוש יבין שאמר לו (חרבונה) שהמן אמר על העיץ, שהוא טוב עבור המלך (הגר"א).

ויאמר המלך תלוהו עליו. כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול, כלו' גנאי הדבר לומר שרצה לכבוש המלכה ומש"ה תולין אותו אבל עתה יש לתלות שתלוהו מפני שהיה רוצה לתלות מי שדיבר טוב על המלך כן פי הראשונים נ"ע:

למעשה על מגילת אסתר

פרק ח

מה הדגש "ביום ההוא"

א. ביום ההוא נתן - צ"ב מה הדגש "ביום ההוא".

אלא בספר יוסף לקח כתב דהמן גזר שישמידו את כל היהודים ביום אחד, ובאותו יום ייקחו את רכושם, שמתחרט המלך וכיו"ב ואתי הפסוק לאשמועינן מידה כנגד מידה 'כאשר זמם לעשות' כן עשו לו, תלו אותו ובאותו יום נתנו את רכושו לאסתר.

כיון ששורש עמלק ברוחניות מחר בגשמיות הכל היום שלא יפסיד כלום ונרחיב מלמעשה (פרשת יתרו) וישמע יתרו" (יה, א) מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (רש"י) כתיב ויבא יתרו (יה, ה) ולא כתיב ויצא לפני זה וזה שואל רש"י מה שמועה שמע ובא בלי להחליט לפני זה לצאת אלא הגיע פתאום, אלא שמע מלחמת עמלק, שעמלק רץ ארבע מאות פרסה בלי לחשוב כי ידע שאם יחשוב לא ילך, אלא יצא בלי מחשבות, ולזה בא יתרו בלי מחשבות כי שמע שעמלק רץ "מאויבי תחכמי" אף אני אעשה כן. (הרה"ק שר שלום מבעלזא) עמלק בגשמיות אומר עושה הכל מיד, אבל ברוחניות הוא אומר כל דבר מחר

הגרי"ח זוננפלד צ"ל היה ידוע בזריזותו הרבה לכל דבר מצוה, ובספרו 'חכמת חיים' (עמי קיח) מובא רמז נפלא בענין מעלת הזריזות ובגנות הקרירות וההתרשלות ממנה.

בסוף פרשת בשלח נאמר: 'ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הילחם בעמלק מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידי המלה מחר המוזכרת בפסוק זה היא אחת מחמשת המקראות שעליהם אומרת הגמ' במסכת יומא נב חמש מקראות בתורה אין להם הכרע כלומר לא הוכרע אם המלה מחר שייכת למלים שלפניה או לבאות אחריה ויש להבין מה חשוב לגבי עצם המלחמה בעמלק אם היה זה היום או מחר ומה היה חסר להבנת הענין בלי המלה מחר

ויש לומר שנרמזות כאן אחת מהמידות העמלקיות, אשר עלינו לעקרה ולמחותה עד שלא יישאר זכר ממנה. שם המידה - 'מחר', והיא אחת מתחבולות היצר הרע להסיט את האדם מהדרך הישרה ולהכניס בו רפיון וקרירות בענין קיום המצוות והיינו כאשר הוא רואה את האדם עובד את ה' ומקיים מצוותיו ואינו יכול לו אזי הוא לא יבוא אליו בניסיון גלוי להסיתו לבל יקיים מצוה זו או אחרת כי הוא יודע שפיתוי כזה יעורר את המפותה להתנגדות נמרצת ולכן הוא רק ישדל אותו לדחות את קיום הדבר הטוב למחר כיון שהצליח לדחות את המעשה הטוב ליום המחרת עצם הדחייה מביאה לרפיון בנכונות האדם לקיים את המצוה וממחר הוא ידחה למחרתיים וככל שיחלוף הזמן ייחלש הרצון לקיים את המצוה עד שלבסוף יצליח היצר להסית את האדם לבטל כליל את קיום המצוה מידה עמלקית זו יש לעקור מהשורש כי אשר קרך ומחר כרוכים ושלובים יחד והשפעתם הדדית ושניהם יחד גורמים רפיון באמונה ובעבודת ה' ויתכן שזה מרומז גם במה שנאמר שם והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל כי הרמת

למעשה על מגילת אסתר

יד משמעותה עשייה וקיום וכנגד זה כאשר יניח משה את ידו ויתרפו ידיו או-אז יגבר עמלק. זוהי המלחמה של ה' בעמלק מדור דור. (ילקוט יוסף לקח עמ' עט)

למה הוצרכה לשים את מרדכי על ביתו של המן

ב. ותשים אסתר את מרדכי על בית המן - צ"ב למה הוצרכה לשים את מרדכי על ביתו של המן מה העניין בזה.

אלא כתב באבני שוהם (תד) [לגאון ר' משה לייב שחור זצ"ל] לבאר שאסתר ידעה שבבית המן יש רשימה מדויקת של כל אחיו העמלקים שבהם רצה להיעזר בהשמדת כלל ישראל ח"ו, ולכן מאוד היתה חפצה בבית המן, ופיי"ש, ולפיי"ז מובן למה שמוה דווקא את מרדכי כי מרדכי מזרעו של שאול שחטא בזה שחמל על עמלק, ומרדכי רצה לתקן חטאת זה, ומאוד רצה להרוג את זרע עמלק. (אוצרות שלמה).

גודל הנס כמה שאסתר נכנסת אל המלך פעם שניה בלי רשות

ג. ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגני ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים למעשה, האיסור לבוא אל המלך בלא רשות, היה עדיין בתוקפו, ואחר שאסתר המלכה נכנסה פעם אחת ועברה על החוק, ובנס מצאה חן בעיני המלך, וכמבואר לעיל מדברי המדרש (אסתר"ר ט' ב') שבתחילה כשאחשורוש ראה אותה, כעס מאד איך עברה על דתו, ואסתר כשראתה זאת, נבהלה מאד, והשמיטה ראשה על שפחתה שבצידה, ומשמים ריחמו עליה, ופתאום נוסף הדר על הדרה, ומצאה חן רב בעיני המלך, וקרא לה, והושיט לה את השרביט, ושאל אותה המלך מה בקשתה, ואמרה שרוצה משתה עם המן. וגם אז שאל אותה המלך מה בקשתה, ובכל פעם המלך מוכן לעשות רצונה. ואחר זאת הרי היה לה לפחד מאד, שמנין שהמלך יסכים שוב שתכנס אליו. אמנם פעם ראשונה קרא נס, אבל מי אמר לה שגם פעם שניה יהיה נס. אלא שמשמים רצו שהיא תכנס למלך לבקש שוב, בשביל כל היהודים, וניתן בליבה לחשוב להיכנס שוב אל המלך, ובטחה בקדוש ברוך הוא שיעזור לה, ואף לאחר שהטרידה את המלך כמה פעמים, ועשה חפצה, נכנסה עוד פעם, ובלי להמתין לרשות מהמלך החלה בשליחותה, ונפלה לפניו, והתחננה על עמה, והשם היה עמה.

מהו לשון ותוסף הרי לא הוסיפה לבקש

ולכאורה צ"ב א. דלשון "ותוסף אסתר" משמע שהוסיפה דברים חדשים והרי לא הוסיפה אלא חזרה על בקשתה דלעיל "את עמי בבקשתי". ב. מדוע עכשיו היא בוכה ומתחננת, הרי את זה היתה צריכה לעשות קודם שעוד לא תלה את המן וטרם העביר את טבעתו למרדכי הגזירה היתה בתוקפה ואז צריכה לבכות ולהתחנן, אך עכשיו זה לאחר שהרג את המן ונתן את טבעתו למרדכי נקרא משונה למלך אמאי הוצרכה לזה. והביאור דאסתר רואה שאחשורוש נותן לה דברים שלא ביקשה, את בית המן וכן את טבעת המלך למרדכי, הבינה שלא רוצה לקיים את בקשתה להציל עמה, או משנאתו לכלל ישראל, או משום שאין להשיב את מה שנחתם בטבעת המלך, ולכן נותן לה פיצוי דברים אחרים, דאם אותם דברים שנותן לה הם בתוספת למה שביקשה קודם, היה צריך ליתן

למעשה על מגילת אסתר

מה שביקשה ולשלוח אגרות לבטל את אגרות המן הרשע, ולכן דווקא עכשיו בכתה, דבזה קיבלה תשובה שלילית לבקשתה אז יש לבכות אך קודם לא היתה תשובה שלילית אז לא היה סיבה לבכות. (אוצרות שלמה).
להעביר את רעת המן וצ"ב מאי שנא הכא דכתיב "המן האגגי" ועד עכשיו נכתב רק המן.

מה התוספת "ואת מחשבתו אשר חשב"

ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים וצ"ב כיון שמבקשת להעביר את רעת המן מהו התוספת "ואת מחשבתו אשר חשב", ובמאמר מרדכי כתב כיון דאמרין במגילה (יג): אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן, ובזה הצליח לקבל חתימת המלך על איבוד אומה שלמה חששה אסתר דאף אם יעביר את רעת המן, מ"מ כיון שהלישנא בישא שסיפר, עדיין יישאר בליבו, אז אף שעכשיו מבטל הגזירה בעבור אהבתה, אך לעתיד שוב תתעורר חמתו ואיבתו משום האי לישנא בישא שנטע בו המן, לכן ביקשה דמלבד ביטול הגזירה, גם שיעקור מליבו את מחשבתו אשר חשב על היהודים, (אוצרות שלמה).

ד. ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב ותקום אסתר ותעמד לפני המלך ואכן קרא נס גם פעם שניה ואחשוורוש הושיט לה את השרביט. ולא הרגה על שעברה את החוק. ואז התחזקה ועמדה על רגליה, והחלה לדבר על לבו של המלך, שיעביר את רעת מחשבת המן האגגי.

לכאורה צריך להקדים מולדתה לעמה

ו. כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי באובדן מולדתי ולכאורה צריך להקדים מולדתה לעמה, ואפשר ליישב ע"פ דברי הבית הלוי (בפי כי תישא) שעמד על הכפילות "ברעה אשר ימצא את עמי ובאובדן מולדתי" וביאר ביאור נפלא, דכיון דהגזירה היתה להשמיד מי שימיר דתו לא יהרג וזה שאמרה "איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי" אלו שלא ימירו דתם וימסרו נפשם למיתה, וא"ת שיישאר אלא שימירו את דתם ויתבוללו בין הגויים ע"ז אמרה "ואיככה אוכל וראיתי באובדן מולדתי". (אוצרות שלמה) וכנגד זה עשה ה' שרבים מעמי הארץ מתייהדים.

ז. הנה בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו על העץ ולכאורה יש להקשות דהרי בתחילה תלו את המן על העץ, ואח"כ נתן למרדכי ואסתר את בית המן, וצ"ע. (אוצרות שלמה)

וצ"ב הרי לא שלח ידו רק חשב לשלוח ידו

אשר שלח ידו ביהודים וצ"ב הרי לא שלח ידו רק חשב לשלוח ידו, וידועים דברי הירושלמי במס' פאה (ה). דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ואומר הירושלמי דזה דווקא בישראל אבל בעכו"ם הפוך, מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה מצרפה למעשה, וא"כ כיון דהוי מחשבה רעה מצרפה למעשה וחשיב דשלח ידו ביהודים, אוצרות שלמה. ולי נראה ליישב היות ומדובר במלכות שדבריהם ככתובים ומסורים דמו שאי אמר מלכותא עקרנא טורא הם יעקרו ולכך שרי לסתור את בית המקדש כדי לבנות אחר במקומו אף שבעלמא אסור שמא יארע אונס ולא יבנוהו כמבואר בגמ' בב"ב.

למעשה על מגילת אסתר

ח. ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם התקשה ביערות דבש להיכן נעלמה שנאתו של אחשורוש עד כדי כך שכתבו "כטוב בעיניכם". והביאור בזה שרואים מכאן שלב מלכים ושרים ביד ה' בלי שום הסבר טבעי וכן בעניין מה שהקב"ה ביקש שעם ישראל יבקשו מהמצרים שישאלו להם כלי כסף וכלי זהב ראיתי מבארים שהקב"ה רצה להחדיר בהם אמונה ובטחון להראות שהכל מאיתו יתברך שהרי מנהגו של עולם אדם שניזוק מחבירו שומר ממנו מרחק אפי' שניזוק רק בדבר קטן על אחת כמה וכמה המצרים שניזוקו מעמ"י עד שאמרו לפרעה הטרים תדע כי אבדה מצרים ואפ"ה הקב"ה נתן את חנינם בעיני מצרים והוציא מהם כלי כסף וכלי זהב שזה דברים יקרים שבדרך כלל אדם לא משאל גם לקרוביו ואת זה הקב"ה עשה בכדי להראות בחוש שהכל ממנו יתברך (עפ"י שפתי חיים להגר"ח פרילינדר מועדים). ויש להוסיף בזה על פי מה שכתוב ברש"י בשמות י' כב וז"ל 'ועוד, שחיפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלים מהן והיו אומרים אין בידני כלום, אומר לו, אני ראיתיך בביתך ובמקום פלוני הוא'. ובנוהג שבעולם אם אדם מבקשים ממנו צדקה והוא מתחמק ואומר שאין לו כסף והעני אומר לו שראה שיש אצלנו כסף ושלא ישקר הוא רוגז עליו שהרי תבין שאני מתחמק ממך ולמה אתה מתעקש ואילו אצל המצרים למרות שמעיקרא הם לא רצו לתת ואמרו שאין להם אפ"ה כשישראל אמרו להם שהם ראו שיש להם הם נתנו וזה מראה שכל השליטה היא מה' יתברך ובידו רצון איש.

ט. ויקראו סופרי המלך אסתר - בשעה שנחתמו אותם האיגרות ונתנו ביד המן ראה מרדכי שלש תינוקות שהיו באים מבית הספר ורוץ אחריהם כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקך אמר לו "אל תירא מפחד פתאום וכו' פתח השני ואמר עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום, פתח השלישי ואמר ועד זקנה אני הוא וכו' כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמוח שמחה גדולה, ע"כ המדרש] אסתר רבה ז' י"ח], מובא בשם הגר"א מוילנא זצ"ל לבאר מה מרמזים שלשה פסוקים אלו. מצינו ג' פעמים שבא עמלק להילחם עם ישראל א. בפרשת בשלח ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים ב. בפרשת חוקת וישמע הכנעני מלך ערד וכו' ופ' רש"י יושב הגב זה עמלק אלא ששינו לשונם לדבר בלשון כנען שישראל לא יוכלו להתפלל עליהם לנצחם, אך ישראל התפללו אם תתן את העם הזה בידי וכו' בלשון כללי ג. הוא המן נצר זדון מזרע עמלק, ועל הג' פעמים הללו רומזים ג' הפסוקים הללו. א. המלחמה הראשונה אשר קרר בדרך היה בדרך מקרה, וע"ז נאמר הפסוק הראשון 'אל תירא מפחד פתאום'. ב. המלחמה השנייה שניסו בתחבולות לשנות שפתם ע"ז נאמר בפסוק השני 'עוצו עצה ותופר' ג. כעת בהמן שאמרו לו יועצו התבונן במלכים ראשונים שהתחילו עם ישראל מה קרה בסופם ואמר להם אלוקיהם של אלו זקן הוא וכבר בא נבוכדנצר והחריב את ביתו וכו' כמבואר במדרש, וע"ז נאמר הפסוק השלישי 'ועד זקנה אני הוא'.

מה הוצרך למיכתב "להיקהל"

יא. להיקהל ולעמוד ולכאורה יש כאן שפת יתר, דמה הוצרך למיכתב "להיקהל" וסגי שיכתוב 'לעמוד על נפשם', ומגילת אסתר ברוה"ק נכתבה, ודייקא שאם רוצים לעמוד על נפשם ולהינצל, יש תנאי מוקדם והוא להיקהל וע"י אחדותם יש להם סייעתא דשמיא להינצל ולא רק להינצל אלא בכח האחדות אף להשמיד ולהרוג את כל חיל עם ומדינה הצרים עליהם, דמלבד שכלל ישראל מעמ, ועוד ששאר האומות בסכנת נפשיות, ולכן הוי

למעשה על מגילת אסתר

סיבה שילחמו ביהודים בכל כוחם, דמה הם מפסידים, בכ"ז בכח האחדות לתת כח למעט אף להרוג ולהשמיד. (אוצרות שלמה)

אמאי מרדכי כתב 'ושללם לבו'

ושללם לבו וצ"ב אמאי מרדכי כתב 'ושללם לבו' דסגי בהצלת כלל ישראל ושיהרגו למשנאי ה', וגדולי ומנהיגי כלל ישראל מעולם לא נתנו ליכס לכסף, אלא פירש הגר"א שכתב דמה שכתב "ושללם לבו" כדי שיבואו לעזרת היהודים עמים אחרים, כי ירצו ליהנות מהשלל

למה יצאו מבוהלים ודחופים הרי זמן רב חיכו עד עכשיו

יד. והרצים יצאו דחופים וצ"ב למה יצאו מבוהלים ודחופים הרי זמן רב חיכו עד עכשיו כ-ב' חודשים א"כ למה הלחץ, והנה לעיל ביארנו אמאי המתין מרדכי, אך הגר"א כתב שהסיבה שהמתין מרדכי כדי שהשליחים הראשונים הם אלו שביאו אגרות אלו ומשום שלא יחשבו האומות שאיגרות השניות הם מזויפות לכן אומר הגר"א המתינו עד שיחזרו כל השליחים ואיתם ישלחו שוב ואז יבינו שזה לא מזויף אלא פירוש לאיגרות הראשונות והנה איך שמגיעים השלוחים מיד שולחים אותם בדחיפות לכן יצאו מבוהלים.

טו. מלפני המלך הבן איש חי בספרו קרן ישועה הק' "מלפני המלך" לכאורה הוא יתור לשון.

אלא ביאר דודאי אין זה דרך ארץ שילבישו לבוש מלכות לעבד המלך בפני המלך, אלא בחוץ, וכיוצא בזה אמרו אין חולקים לעבד כבוד בפני רבו, אך כאן עשה לו המלך כבוד גדול למרדכי שהלבישו לבוש מלכות בפניו, ולכן בדווקא כתיב לאשמועינן כבוד זה שעשה לו.

וכזו נקמה גדולה נעשית לו שמעיקרא כל העולם משתחוים לו אבל יהודי אחד לא השתחוה לו ושמו מרדכי לכן הוא אמר וכל זה איננו שווה לי ומחמת זה רצה להרוג את כל היהודים, עכשיו היה צריך לכבד את מרדכי שונאו המובהק, והנה אם נתבונן נראה שלרדת מגדולה זהו דבר קשה מאין כמוהו וכדאיתא במנחות (קט ע"ב) 'תניא אמר ר' יהושע בן פרחיה בתחילה כל האומר לי עלה לה אני כופתו ונותנו לפני הארי (בתחילה הייתי שונא את הרבנות וכל האומר לי עלה לגדולה אני כופתו לפני הארי. רש"י) עתה (אחרי שעלה שדולה והיה לנשיא) כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין שהרי שאול ברח ממנה (מן המלוכה) וכשעלה ביקש להרוג את דוד'.

ומבואר שאפילו התנא הקדוש ר' יהושע בן פרחיה, שמעיד על עצמו שכל כך ברח מן השררה עד שאם היה אדם אומר לו לעלות ולהיות נשיא היה כופת אותו לפני הארי, מכל מקום אחר שעלה ונעשה נשיא אינו מסוגל לרדת ממדרגתו, עד שאם יבוא אדם ויאמר לו לרדת הוא ישפוך עליו קומקום של חמין.

ומדייק רבינו גרשום (שם) דר' יהושע בן פרחיה נקט את הדוגמאות הללו כדי ללמדנו שיש תבדל בין התגובה שלו כלפי מי שהיה אומר לו לעלות, לבין התגובה שלו כלפי מי שהיה אומר לו לרדת. דאמנם היה ר' יהושע בן

למעשה על מגילת אסתר

פרחיה כועס על מי שהיה אומר לו לעלות, עד שהיה מוכן להרוג אותו, אולם לא היה הורג אותו בידים כי אם בגרמא שהיה כופתו לפני הארי, ברם לאחר שעלה להיות נשיא אם היה אדם אומר לו לרדת היה רבי יהושוע בן פרחיה כל כך כועס עליו עד שהיה מאבדו בידים על ידי שהיה מטיל עליו קומקום של חמין. וכו'.

ורואים שדווקא מרדכי שלא כיבד את המלך ואמר שלא ללכת לסעודתו זכה לכבוד גדול, ואילו עמ"י שכיבדו את המלך והלכו לסעודתו המלך רצה להורגם.

כי מי שעושה רצון ה' לא מפסיד והארכנו בזה לעיל (פ"ב יז) עה"פ וימליכה תחת ושתני.

טז. ליהודים היתה אורה ושמחה גו'. כתב רבינו החיד"א בספרו נחל אשכול הא דנקט הית' לשעבר לפי פשוטו אפשר במ"ש רז"ל דלישראל טרם מכה ציץ רפואי פרח וז"ש ליהודים היתה כבר קודם הגזרה אורה ושמחה דכבר הקב"ה ברוב רחמיו קודם הגזרה כבר הכין הרפואה. ואפשר לפי הפשט בכפל לשונות אלו במ"ש המפרשי' דספרד ואפריקא לא הוי תחת אחשורוש ומרבית העם מיישראל היו בספרד ואפריקא וז"ש ליהודים היתה אורה בשושן שראו אור גדול עין בעין ושמחה בשאר מדינות מלכות אחשורוש דהוי מעותדים למות בגזרת המן ושמחו כל העם. וששון לישראל בשאר ערי הממלכה של ספרד ואפריקא דבמושב המלכים ידעו כל ענין המן בפרטות. ויקר הי"ל לישראל הנפוצים בערי הפרזי של ספרד ואפריקא שלא ידעו כל הענין בשלימות. ורמז כי ר"ת ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר גימט' דן וס"ת גימ' כפרה שהקב"ה דן אותם ובחסדו הי' לישראל כפרה. ועוד אפשר לדקדק תיבת היתה במ"ש הרב אלי' רבה סי' תרצ"ג משם ס' אמרכל דהי' סבור המן באדר הי' ג' ימי אפלה שמתו פושעי ישראל במצרים א"כ אוכל להם ולא חשב דכתיב ולכל בני' הי' אור במושבותם לכן גרם ליהודים היתה אורה עכ"ל. ובזה מדוקדק הכי' והעיר שושן צהלה ושמחה כי טעה המן שחשב שהם ימי אפלה לישראל כי ליהודים היתה אורה בזמן חשך מצרים וגם עתה אורה ושמחה ונקיט היתה אורה לרמוז לשעבר בזמן חשך מצרים כדאמרן שאלו כל כלים חשובים כמוז"ל ויקר כמ"ש קרי למאני' מכבדותיה גם עתה הי"ל לששון ויקר. והנה אורה ושמחה וששון ויקר הם ד' ומשתה וי"ט הם ו' כנגד אבל צום ובכי ומספד שק אפר כמ"ש הרב עיר וקדיש בספר הנחמד מנות הלוי דף קע"ה ע"ב משם רבינו מהר"א מגרמיוזא ז"ל ואפשר דע"י שהי"ל מודעא על התורה הרומזת לאות ו' לכך הוצרכו להנהיג שיהא אבל כו' וכשקבלו התורה שרומזת לאות ו' היא סימנא דחיי ופירשו ממות לחיים וזכו לאורה שמחה ששה משמותם על האבן:

למה לא אמר ורבים מתגירים

יז. ורבים מעמי הארץ מתיהדים - צ"ב אמאי לא קאמר ורבים מעמי הארץ מתגירים.

אלא הביאור הוא שלא התגירו באמת לשם שמים וכמו שמעיד הפסוק "כי נפל פחד היהודים עליהם" ולכן כתיב "מתיהדים" עשו עצמם כיהודים, (אוצרות שלמה)

למעשה על מגילת אסתר

מקשה האור החיים בספרו ראשון לציון א. מה חידש המלך במה שאמר לאסתר המלכה שבששון הרגו היהודים וכו' הרי זה מה שהוא הרשה להם מראש להרוג ומה חידש. (ודוחק לומר שבכוונתו להגדיל טובו ועל זה חוזר בכל פעם מה שעשו באויביהם).

ב. מאחר שכתב אשר נכתב בטבעת המלך אין להשיב, איך הצליחו היהודים להשיב את כתב המלך ולחמוק מרוע הגזירה, והרי נכתב בפירוש בפסוק (ג יג) 'להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים'

ג. הרי המלך ציוה למרדכי לכתוב על היהודים כטוב בעיניהם, אבל לא התיר לו להרוג ולהשמיד וא"כ האיך כתב מרדכי להרוג שזה מסתמא המלך לא היה מסכים.

ד. למה הרג מרדכי היהודי את כל העמים ולא חשש לנקמה (שהרי מטעם זה כתוב שחלק מגופות הם שרפו כדי שלא יבואו דורות אחרים ויהרגו בעם ישראל כי הם הרגו כמבואר בריש פ"ט בגר"א).

הגם שאמרו (תרגום אסתר פ"ז פ"ו טו טז) שכל ההרוגים שהרוג היו מזרע עמלק מ"מ קשה מנין ידעו שהם מזרע עמלק או משאר אומות. ועוד שכ"ש שהעמלקים לא יסכימו להורגם, ועוד מנלן שהם היו מזרע עמלק, ועוד שלא מסתבר שהמלך יסכים שיעשו קרחה בממשלתו.

ה. למה שתקו אומות העולם כשהתיר המלך ליהודים להורגם.

אלא מתרץ רבינו האור החיים הקדוש שאחשורוש לא רצה באמת שעמ"י ינצלו ורק ניסה להתחמק, ולומר שכתב שנכתב בטבעת המלך אין להשיב, וכאומר אין לי מה לעשות, וחבל וליבי עמכם, (כמו שבזמן השואה היה ניתן להציל יהודים תמורת תה אבל סירבו מחמת הטענה שאסור סחר עם גרמניה שהיתה מדינת אויב) אבל ה' נתן ליהודים חכמה והם ניסחו שמותר ליהודים לעמוד על נפשם, דהינו שמי שיבוא להורגם כמו שהגזירה היתה, בסה"כ מותר ליהודים לעמוד על נפשם. וסבר המלך בליבו שמסתמא היהודים לא יצליחו וימותו וכך יגיד שמה יכל לעשות, אני עשיתי מעבר ליכולתי ואפילו ותרתי על כבודי, אבל יותר מזה לא יכלתי לעשות, שהרי הוא היה שונא ישראל גדול מאין כמותו. ולפי"ז מובן למה נאמר שאחשורוש הוא ברשעתו מתחילתו ועד סופו, כי גם לבסוף הוא לא שב בתשובה.

ולכן מובן למה האומות שתקו, ולא אמרו לאחשורוש איך התרחה את דמינו כי היו בטוחים שלא ינצחו היהודים.

וזה מדוקדק בלשון הפסוק שאומר נקהלהו היהודים ועמוד על נפשם שקשה מה צריך לעמוד על נפשם הרי המלך ביטל את הגזירה, אלא מוכרח שהמלך לא ביטל את הגזירה אלא רק נתן להם רשות להתגונן.

ולכן מובן למה מרדכי היה מוכרח להרוג אותם כי לא היה אפשרות לבטל את הגזירה בלא"ה.

ולפי"ז מבואר מנין ידעו מי היה מעמלק?

למעשה על מגילת אסתר

אלא שאחר שידעו שהיהודים יכולים להורגם, מי מוכן למסור עצמו להריגה בספק שייהרג, זה רק עמלק שמאז ומתמיד נלחם עם ישראל. כי חשבו שהם ינצחו אבל היה ס"ד והיהודים ניצחו.

ולכן מובן למה אחשורוש הודיע לאסתר את מנין ההרוגים להודיע את גודל החסד שעשה עימה. (- שהרי בליבו לא ציפה שהיהודים יצליחו להרוג ויותר רצה שהיהודים יהרגו).

ולפי"ז מובן מנין ידעו שההרוגים היו מזרע העיקר שיוכל להרוג יהודים זה זרע עמלק שירושה להן מאבותיהם למסור עצמם גם להריגה העיקר להרוג מעמ"י, כמו שאבותיו נכנסו להרוג בישראל למרות שהם עצמם מתו וזה קירר את האמבטיה, מה היה הקירור שלימדו שיש מושג להרוג למרות שאני בוודאי יפסיד.

ורואים עד כמה גדולים הניסים שעשה ה' לעמ"י שגם אחרי כל מה שנעשה לאחשורוש הוא מנסה שיהרגו כמה שיותר יהודים,

ולא עוד אלא שיצא שגרם שיהרגו מעמו⁴.

וזה עומק הנס של ונהפוך הוא של מה שחשבו שרק בזכות זה הם ינצחו גרם להם להפסיד.

וזה מגודל חסדי ה' שסיבב שאחשורוש לא די שלא יצליח להרוג אלא יגרום ליהודים להרוג, כדי שיוכלו להרוג את זרעו של עמלק.

ויש להוסיף בזה למנצח על אילת השחר מזמור לדוד: קלי קלי למה עזבתני רחוק מישועתי דברי שאגתי (תהילים כב, א ב) במדרש תהילים: "אילת השחר זו אסתר". עוד איתא במדרש (רבה אסתר י, יד) "ר' חייא רבה ורבי שמעון בן חלפתא הווין מהלכין בהדא בקעתא דארבל, וחזון את אילת השחר שבקעה את האורה, אמר ליה רבי חייא רבה לרבי שמעון בן חלפתא כך הוא גדולתן של ישראל, בתחלה קימעא כל מה שהולך הוא גדול ורבה והולך מה טעם (מיכה ז) 'כי אשב בחשך ה' אור לי כך בתחלה ומרדכי יושב בשער המלך ואחר כך וישב מרדכי אל שער המלך וגו' ואחר כך ומרדכי יצא מלפני המלך וגו' ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, " יש להבין מה מדמה בפרק זה את אסתר?

⁴ בסטנסיל עה"ת הביאו משמו של מרן זצ"ל שהוסף בזה שידוע מה שהשיב ר' איצעלע מוולאזין לשר רוסי ששאלו על מה שכתוב, "הללו את ה' כל גוים שבתוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו", וכי הגוים צריכים להלל את ה' על החסדים שעושה עם ישראל השיב לו ר' איצעלע: הלא עם ישראל אינו יודע על המזימות שחורשים להם השרים בפטרבורג אשר לבסוף אינן מתבצעות, כי ה' מפיר את עצתכם הרעה, רק אתם יודעים על החסדים האלה שה' עושה עמנו, בראותכם שאינם יכולים מחשבותיכם הרעות אל הפועל, לכן אתם המחויבים להלל ולשבח את ה' על זה נמצא לפי זה שכאשר אנו מודים לקב"ה על הניסים הגלויים שעשה ועושה לנו בכלל וביציאת מצרים בפרט, אנו חייבים להודות גם על הניסים הרבים הנסתרים מעינינו, ועל זה נאמר "לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו"

למעשה על מגילת אסתר

אלא אפשר לפרש, שהנהגה דבר שעומד על עומדו ניתן להפילו שישכב מעלות, (ונתן עוד יותר לסובבו ולהפכו עד שיעמוד על ראשו 90) מעלות, (דרך הניסים לעם ישראל הוא בדרך של סיבוב מלא 180) מעלות, (והנהגה כאן אצל כלל ישראל היו במצב שנתונים תחת 180) גזירת אחשורוש והמן "להשמיד להרוג ולאבד וכו", "ובמצבם לא התפללו אלא שתתבטל הגזירה, ואילו היה הנס שאחשורוש היה כבר היו שמחים בישועתם. אמנם השי"ת – מבטל את הנס בלבד הביא למצב של "ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשונאים", לא זו בלבד שהגזירה נתבטלה אלא שבית המן נתון למרדכי והיהודים הם הרגו בשנאיהם והרי זה היפוך גמרי מן הקצה אל הקצה. זה מה שאמר לו רבי חייא רבה לרבי שמעון בר חלפתא, שדוקא בעלות השחר "אילת השחר", "שהרי רגע קודם עלות השחר אז הוא החושך הסמיך ביותר, ומהנקודה זאת מתחילה האור עד לחצות היום שהוא האור הגדול ביותר, וכזה ממש הוא הנס שנעשה לישראל מן הקצה אל הקצה.

ואפשר להעמיס עוד בכוננת הפסוק "רחוק מישועתי דברי שאגתי", "ונדמה זאת ליוסף הצדיק בשעתו, כשישב בבית האסורים, שהוא שיווע רק לצאת מן בית האסורים, והרי באם היה פרעה מודיעו ששחררו מן בית הסוהר, כבר היה מרגיש שנושע מן הצרה, אבל הקב"ה סיבב שלא רק שיצא מבית האסורים, אלא אף עלה מעלות", (וזהו 180) לגדולה, והרי זה ישועה מן הקצה אל הקצה כוננת אומרו של דוד המלך, (ואסתר אמרתו) שבשעת הצרה נדמה לו שהישועה רחוקה ממני עד למאוד, אבל כשהישועה באה, הרי היא כל כך גדולה, עד ש"רחוק מישועתי דברי שאגתי" שהשאגה היתה רק להינצל מן המיצר והישועה כ"כ גדולה עד שהיא רחוקה ממה שבקשנו בשאגתנו. והבן. היוצא מכאן, שהשמחה בימי הפורים, שאנו מתחזקים בנקודה זו שכמה שגדולה החשכות זהו סימן שמתקרבים אל הגאולה, כמו שהשחר מפציע דייקא מהחושך הגדול ביותר. (ציוני תורה).

ועוד יש להוסיף מה ששאל הרבי מגור - האמרי אמת זצ"ל, שאל פעם למה המן לא הרג את עצמו, כאשר התברר לו שהנהגה הוא מוכן ומזומן לקראת בזיון נורא - ללוות את מרדכי הצדיק ברחובות שושן, איך המן יכול היה לסבול צער נורא כזה שהוא לו כמו אלף מיתות?! כי תראו בחז"ל איזו תזמורת היתה שם - הכבוד שהיה למרדכי ומאידיך ההשפלה להמן לא יתואר. איך לא נטל נפשו בכפו?!

אלא הסביר הרבי מגור זצוק"ל. המן היה מוכן לסבול הכל, כיון שציפה בסבלנות לנקמה הגדולה שעוד עתידה לבוא - "להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים", אמר המן בליבו עוד אזכה לראות בהשמדתם המוחלטת של היהודים כולם, ואם חלילה לא אאגור כוחות לעמוד בצער עתה, הרי לא אזכה לכך. כי בתחילה המן עדיין לא העלה בדעתו שכבר החל תהליך של "נפול תיפול" נפילה אחר נפילה. בתחילה הענינים התנהלו די טוב, "ויספר המן לזרש אשתו את כל אשר קרהו" מגלה האלשיך מה סיפר להם, ואיך הסביר להם? הוא חייך בצער: אתם חושבים שכבר דיברתי עם מהלך לתלות את מרדכי, ולכן כעס ומשום כך המלך החליט שארקוד לפניו ברחובות, טעות בידיכם! הסיפור לא מתחיל. אינכם מבינים בפוליטיקה. על תליית מרדכי עדיין לא דברתי עם המלך, ותשמעו מה שהיה, בסך הכל התרחשו צירופי מקרים: המלך לא נרדם בלילה א' ברוך, קורה לפעמים שאדם ובוודאי המלך לא נרדם, הוא גם היה עצבני וביקש להביא את ספר הזכרונות, ומשום מה, התגלגל הדבר שבמקרה הספר נפתח על הדף הזה, נו, ובמקרה באותה שעה ממש לפנות בוקר, אתם יודעים, נכנסתי לחצר המלך לענינים שלי - לשוחח

למעשה על מגילת אסתר

עמו בארבע עינים, וכיון שאני זה שהייתי ראשון להכנס בשעה מוקדמת זו לפני עלות השחר, ביקש המלך לשאול אותי "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו?" ענית לו את התשובה הראויה, והוטב בעיניו לשלם למרדכי בצורה מכובדת כזו שהשר הגדול הוא יכבד את מרדכי, והטיל עלי את ה"כיבוד" הזה, אבל לגופו של דבר, אנחנו רק בתחילת הדרך, ואכן עוד היום או מחר אני עתיד לשוחח עם המלך על הנושא העיקרי לפי התוכנית המקורית והכל יהיה בסדר. אך אז חכמני וזרש אשתו אמרו לו: תיזהר! המצב לא כל כך מזהיר, כי "אם מזרע היהודים מרדכי נפול תיפול לפניו", הוא הזדעזע מדבריהם. נחרד. מי יודע מה עתיד לקרות. ואכן רצה להתאבד, אלא ש"ויבהילו להביא את המן" מוראדיק! ה' לא נתן לו את האפשרות לנסות להמלט, לקחו אותו בבחילות - והעניינים התגלגלו עד מפלתו. "וזהו גם חלק מהנהפוך הוא שכל מה שחשב שיקרה קרה בדיוק הפוך.

ויש להוסיף מש"כ לעיל (ו' י) אל תפל דבר מכל אשר דברת - בתרגום כאן איתא כאשר ציווה אחשוורוש להמן לעשות למרדכי את כל הכבוד, ביקש המן ממנו שמוטב לו ליהרג ולא יצטרך לעשות למרדכי את הכבוד הזה. ויש מקשים אם כך מדוע לא הרג את עצמו ולא יהיה לו את כל הבושה הזאת לבצע את ציווי המלך?
אלא מתרץ ה"שפתי צדיק" עפ"י דברי הגמרא שכאשר גוזרים המלכות איזה גזירה על ישראל, ומת אחד מן השרים, הגזירה מתבטלת, והטעם הוא כי הגויים תולים את מקרה המוות כי ה' רוצה לנקום בהם על שמצערם את ישראל ולכן מבטלים הגזירה, ולכן פחד המן להרוג את עצמו כי אז תבטל הגזירה שגור להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים.

וראיתי שביאר בהרחבה פורים איך אפשר - שואל רבי יעקב גלינסקי בספר "והגדת" על מגילת אסתר, לקרוא ליום של הנס, על שם הצרה? חג הפסח קוראים על שם מה שהקב"ה פסח על בתי ישראל, חג הסוכות על שם שהקב"ה הושיב את עם ישראל, מדוע א"כ קוראים לפורים על שם הפור... הפור היה זה שהביא את הצרה על עם ישראל? משל למה הדבר דומה, ליהודי שהולך בסמטאות העיר העתיקה, פתאום רודף אחריו ערבי עם סכין חדה וארוכה וצועק "אללה הוא אכבר.. איטבח אל יהוד !!! רץ... רץ... רץ... היהודי כבר מרגיש את הערבי נושם בעורפו, פתאום נכנס היהודי לסמטה, ומחסמטה קופץ על הערבי כלב ענק ואימתני ונושך את הערבי והסכין נופלת על הרצפה... אותו יהודי קובע את אותו - והיהודי ניצל ממוות, שואל רבי יעקב גלינסקי יום ליום חג, איך הוא יקרא ליום זה? "יום הנס" ... "יום העיר העתיקה" ... מתאים. דבר אחד בטוח - "יום הסמטה" ... או "יום הכלב"? כל שם שנבחר שהוא לא יקרא לו - יום הסכין... כי הסכין היא הצרה... לא הגיוני שנקרא לו על שם הצרה... אומר רבי יעקב גלינסקי - אבל אם הערבי הזה נפל, ואותו סכין שהיתה צריך לדקור את היהודי, נכנסה לערבי בלב... איך נקרא אז ליום הזה? יום הסכין! הפור היה ההצלה של עם ישראל... מצד אחד זה היה - אומר הרב גלינסקי הצרה, ומצד שני זה היה ההצלה. מה היתה ההצלה? הנה רואים אנו במגילה, שאחשוורוש פעל תמיד להוציא מיד את רצונותיו אל הפועל, ושתי נהרגה מיד באותו יום שלא הסכימה לבא אליו, בגתן ותרש נהרגו בסמיכות למה שתכננו, המן נהרג באותו יום שאסתר אמרה למלך שהמן הוא זה שרוצה להשמיד את עמו, הפעם היחידה שלקח זמן בין המחשבה לביצוע התכנית, היה בתכניתו של המן להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים, שלקח כמעט שנה בין הטלת הגורל לבין זמן הביצוע, אומר רבי נתנאל לעצמו אם אחשוורוש היה נתן אישור

למעשה על מגילת אסתר

להשמיד, – זלמן סורוצקין להרוג ולאבד את כל היהודים, והם היו עושים את זה באותו רגע, הולך המן ואומר "אני לא מפיל גורלות, קיבלתי אישור לביצוע מייד" "היהודים לא היו מתכנסים... ולא היו עושים עצרות תפילה... מיד למחרת בבוקר, באים לבית הכנסת, ושוחטים את כולם... כי זו הגזירה... אין להם זמן להתארגן חודשים... בי"ג 12 בכלל... הפור שהוא הפיל, שזה יפול בשנה הבאה, בעוד באדר בשנה הבאה... זה עצמו היה הנס! היות וזה היה הנס... לדחות את הצרה לשנה הבאה, לכן קראו לימים האלה פורים, על שם הפור... כי זה הביא את הנס!

למעשה על מגילת אסתר

פרק ט

ד. כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות כי האיש מרדכי הולך וגדול – צ"ב כפל הלשונות. אלא ביאר החיד"א בספרו נחל אשכול אפשר להכונה דיש מי שזכה לשם ובעצם אדם איננו גדול. אבל מרדכי באמת הוא גדול ושמעו לפי האמת הולך בכל המדינות והטעם כי האיש מרדכי איש צדיק וגדול ביראה ובדביקות בו יתברך.

צ"ב כפל הלשונות

ה. הרב והרג ואובדן – צ"ב כפל הלשונות.

אלא ביאר הגר"א שהיו שלושה סוגי הרג א. "מכת חרב" דהכו אותם בחרבם ומתו מיד כדי שלא יסבלו הרבה יסורים. ב. "הרג" לאחר שרבו יסוריהם הרגום. ג. "ואובדן" איבדו גופותיהם והסיבה שהשמידו הגופות כדי שלא יראום הגויים ויזכרו לרעה את מעשה ישראל. ע"ש.

למה לא שלחו ידם בבזיה והרי מרדכי התיר להם

י. ובבזיה לא שלחו את ידם. וצ"ב למה לא שלחו ידם והרי מרדכי התיר להם כדכתיב "ושלם לבוז".

אלא כ' האלשיך ובמלא העומר למהר"ל צינץ שרצו לכפר על עווננו של שאול שנאמר "ותעט אל השלל שחמל על הצאן" וכו' לכן לא שלחו ידם בבזיה.

למה כתוב לשון יחיד

טז. ועמוד על נפשם – הגר"א הקשה כיון שהיו רבים למה לא כתוב 'ועמדו על נפשם' לשון רבים.

אלא ביאר דאתי לאשמועינן שהיו באחדות גמורה כאיש אחד.

למה תולים הכל במוקפות מימות יהושע

כ"א לקיים עליהם להיות עושים את יום י"ד ואת יום ט"ז – צ"ב למה תולים הכל במוקפות מימות יהושע. אלא פירש רבינו החיד"א בנחל אשכול 'וטעם מה שתלו במוקפין מימות יהושע כדי שיהיה כבוד לירושלים ומלבד כמה טעמים שיש בדבר אפשר כמשו"ל דעיקר מטריין גדולת המן עדי אובד הוא משום שביטל בנין בה"מ ועונותיו ילכדנו ולכן שפרא מילתא לעשות זכרון לירושלים כי היתה אם כל הענין הזה. וירושלים אז תקרא כשושן דבזכות ירושלים שושן צהלה ושמחה. והרמז כי ירושלים רומז לשכינה והיא נקראת שושנה. ובעבור ירושלים הי' עיקר גדולתו להשפילו כמשו"ל ולכן עשו זכר לא"י ותלו המוקפין מימות יהושע בפרט כי הי' תחילה לקוצרים קצ"ר רשעים קוצר רוח טועים ויחלוש את עמלק כו' כמש"ש בירושלמי לפי חבר לפי חרב כמש"ש רבינו מהרח"ו ז"ל'.

למעשה על מגילת אסתר

כד. צורך כל היהודים - וצ"ב הלשון כל היהודים.

אלא שבא לרבות את אסתר המלכה (אוצרות שלמה)

למה נקרא פורים על שם הפור הרי עיקר הנס היה שניצלו ממוות לחיים ולמה ימי הפורים לא יתבטלו לעולם

כו. על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור כתוב במדרש (שוחר טוב משלי פרשה ט) 'כל המועדים בטלים וימי הפורים לא יהיו בטלין שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא ימוש מזרעם' וצ"ב מזה התייחדו ימי הפורים שלא יתבטלו יותר משאר המועדים.

ועוד למה נקרא פורים על שם הפור הרי עיקר הנס היה שניצלו ממוות לחיים.

אלא הביאור שהיות ושורש עמלק הוא לומר על הניסים הכי גדולים כקריעת ים סוף שהכל במקרה כמו שכתוב אשר קרץ לשון מקרה. וכנגד זה הקב"ה הוכיח ביום הפורים שגם הדבר שנראה הכי מקרה, גם זה ממנו יתברך, שהרי הגורל שהמון הפיל כדי לדעת באיזה יום זה נראה מקרה שהרי אני עושה את הגורל רק שהכתוב מעיד ומה' כל משפטו דהמקרה גם מוהשי"ת, 'אע"פ שאין שום הסתברות איזה יום יצא, והמן חשב שהוא בחר ויצא לו יום מוצלח שהרי באותו יום מת משה רבינו. רק מהקב"ה התברר שזה היום הכי טוב שהרי באותו יום נולד מושיען של ישראל, וזה בדיוק ההוכחה להמן שבא מעמלק שגם הדבר שנראה הכי פחות מזה' זה ג"כ מזה' וכ"ש קריעת ים סוף שזה לא מקרה ומהשי"ת.

והיות ועיקר מטרתם של המועדים הם להשריש בנו את השגחתו יתברך, לכן פורים נקרא ע"ש הפור שזה עיקר מה שצריך לצאת מפורים שהכל מזה' יתברך גם מה שנראה מקרה ולכן פורים לא יתבטל כי כל הנסים היו מעל הטבע וגילו שגם הטבע זה ביד הקב"ה אבל נס כמו פורים שגילה ישירות שהטבע זה מזה' לא היה ולכן כוחו וצורכו גדול שלא יתבטל אף פעם.

למה נקראו פורים לשון רבים

קשה מדוע קוראים "פורים" ולא קוראים לימים האלה "פור" על שם הפור?

אלא מתרץ החיד"א, השם פורים כולל את כל הימים טובים פ' פורים פסח, ר' ראש השנה י' יום הכיפורים ס' מתן תורה.

וה'יערות דבש' מתרץ: היו שתי גורלות, פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש" משמע שהיו שני גורל אחד של יום, וגורל אחד של חודש. לכן, היות והיו כאן שני – גורלות גורלות, לכן קוראים לזה פורים, על שם שני הגורלות. ובאיזו צורה עשו זאת, אם היו לוקחים תיבה אחת, ומכניסים בה שנים עשר חודשים, ובתיבה השנייה מכניסים שלושים יום... זה לא נקרא גורל, כי תמיד יצא יום ותמיד יצא חודש... הגורל האמיתי הוא כמו שעשו אצל הזקנים ... שהקב"ה אמר למשה רבינו לקחת שבעים זקנים... איך בוחרים שבעים זקנים? לוקחים ששה מכל שבט, ובסך כ' יש שבעים ושניים זקנים, על שבעים פתקים כותבים זקן, ועל שניים משאירים ריק ... שבעים יוציאו זקן, ושניים יוציאו ריק... אז יודעים שזה נבחר, ושניים לא נבחרו... אז יש אופציה, ששניים לא יכנסו בגורל. שגם המן עשה כזה גורל, הוא לקח קלפי אחת, – ואמר ה'יערות דבש' ימים... 354 ובה היה כתוב שנים-

למעשה על מגילת אסתר

עשר חודשים ... ובשני שנ"ד ימים = הכניסו את היד לקלפי של הימים, ולקלפי של החודשים ומוציאים פתק אחד , ויצא חשון... ומהצד השני יוצא מאתיים ושמונים. זה מספר שלא יכל להתאים לחודש חשון, כי חודש חשון יכל להיות בין היום השלושים ליום השישים של השנה, אם יצא מאתיים ושמונים, זה צריך לצאת בחודש תמוז, לכן שמו שני גורלות מיום ומחדש לחודש, כדי לברר שהחודש מתאים ליום... אבל אם יוצא חודש חשון, ויוצא לך ארבעים וחמש אז זה מתאים! לכן כותב "היערות דבש", גורלות, על שם שני הגורלות - גורל אחד על היום, וגורל אחד על החודש.

וה'שואל ומשיב" מתרץ , עשו את הגורל, כמה וכמה פעמים כמו שעשו אצל יונה . כתוב ביונה [א' - ז'] "ויאמרו איש אל רעהו לכו ונפילה גורלות ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו ויפלו גורלות ויפול הגורל על יונה". הפילו את הגורל כמה פעמים, לא פעם אחת. – אומר ה"שואל ומשיב" פעם אחת יצא יונה, ועוד פעם יצא יונה, ועוד פעם יצא יונה ..., גם כאן הפילו גורלות, והגורלות שהפילו, היו מספר פעמים. פעמיים גורלות, ומכאן השם "פורים".

וכל זה עומק אכזבתו של המן שטעה כל כך הרבה פעמים ונהפוך הוא

למעשה על מגילת אסתר

פרקי

מה הנס במה שנכתב בדברי הימים

ב. וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס - צ"ב מה צריך להשמיענו שזה כתוב בדברי הימים. אלא הרי ידוע לכל שנאת הגויים לעם ישראל בכל דור ודור, ואם כן פלא הוא שהגויים העלו על ספריהם את תוקף גדולת מרדכי, שזה סיפור ייחודי לעם היהודי, ויש בו גילוי ניצחונם. ובוודאי שרגילים הם לכתוב את הסיפורים שקרו איתם, השתלשלות גדולתם וכל גבורתם וניצחונם. אבל ודאי שלא יכתבו סיפור גדולת העם 'השנוא' להם, אלא אם כן יש בו תועלת לצורכם. ואם כן דבר פלאי הוא שהגויים הארורים רשמו גדולתם של עם ישראל לזיכרון בספר ובדיו. ובה היה טמון נס גדול. ומה הוא, כבר הבאנו לעיל דברי חז"ל שאסתר שלחה לחכמים שהיו באותו הדור לקבוע את ימי הפורים לדורות עולם, ואמרו לה חכמים שהדבר מעורר את קינאת האומות על עמ"י, והשיבה להם אסתר שהדברים כבר כתובים בספר מלכי מדי ופרס. והסכימו מיד לדברי אסתר לעשות פורים לחוק עולם לבל יעבור. ויצא שמה שבסיבתו הסכימו לחוקק ימי הפורים בין דפי יהדות העם הקדוש, זהו מה שהדברים כבר נכתבו בספרי פרס ומדי. וזהו הנס המבואר כאן. (הנס שבמגילה).

למה נכתב שמרדכי היה רצוי לרוב אחיו

ג. כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו. הגמרא (מגילה טו): מדייקת שהיה רצוי דווקא לרוב אחיו ולא לכולם, ולומדת מכאן שפירשו ממנו מקצת הסנהדרין, וביאר רש"י 'לפי שבטל מדברי תורה ונכנס לשררה'.

רבי שלמה ברעוודה (קיימו וקבלו עמ' קמז) מקשה, א. מה ראתה המגילה לסיים דווקא בפסוק זה המספר גנותו של מרדכי, והגם שאין דרכם של הכתובים להימנע מלספר דברי ביקורת אפילו על הגדולים ביותר, מכל מקום מה השייכות של גנאי זה לענינה של המגילה, הרי אין בזה פרסום הנס. יתירה על זאת, הרי מרדכי הצדיק שעסק בתורה גם בעת תוקף הגזירה, ובעת שבא המן היה עסוק בלימוד הלכות העומר, ודאי שלא הרפה מלעסוק בתורה גם בעסקו בצרכי ציבור, ואף בשעה עצמה שעסק בדברי השררה, ודאי הרהר בדברי תורה, כפי שמצינו אף באחרוני האחרונים, כפי שהעידו על הגר"ח מבריסק שגם בעת שהיה משוחח עם בני אדם, היה לן בלבו בעומקה של הלכה.

ב. ועוד, שהרי גם במאמר זה, מבואר שלא פרשו ממנו כל הסנהדרין אלא מקצתן, נמצא שגם בעצם דברי ביקורת אלו היתה מחלוקת, ורוב הסנהדרין סברו שאכן עשה מרדכי כדת וכהלכה, וכיון שאחרי רבים להטות, אם כן מה הצורך לכתוב לנו מה היטה דעת המיעוט.

אלא נראה ליישב שהרי מרדכי תיקן את חטאו של שאול שעשה חשבונות וחמל על הצאן וזה הסיבה שהתורה החמירה בעונשו כי בהדי כבשי דרחמנא למה לך.

למעשה על מגילת אסתר

[וכמו שנראה בגמ' בברכות (י.) שחזקיהו המלך שהחזיר את בני ישראל בתשובה, ותקע חרב בבית המדרש ואמר מי שלא בא ללמוד יהרג וכולם למדו מקטנם ועד גדולם גם הגברים וגם הנשים, וכך ניצלו מסנחריב הרשע שהגיע עם צבא כחול אשר על שפת הים, ונהרגו על פי מלאך גבריאל.]

"בימים ההם חלה חזקיהו למוות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה" (מלכים ב' כ, א). ונאמר על זה בגמרא (ברכות י.): אמר ליה (חזקיהו) מאי כולי האי (מה עשיתי שנגזר עלי עונש חמור כל כך)? אמר ליה: משום דלא עסקת בפריה ורביה! (חזקיהו לא נשא אשה). אמר לו: משום דחזאי ל ברוח הקודש, דנפקי מינאי בנין דלא מעלו (היתה לי סיבה טובה שלא לישא אשה, משום שראיתי ברוח הקודש, שייצאו ממני בנים שאינם הגונים). אמר ליה ישעיהו: בהדי כבשי דרחמנא למה לך? (מה לך לעסוק בדברי נסתרות של הקב"ה) מאי דמפקדת - איבעי לך למעבד (מה שהצטוו בו הינך חייב לקיימו) ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא - לעביד! (והקב"ה יעשה מה שנוח לו).

וכי מי שלא עסק בפריה ורביה חייב מיתה אלא התביעה עליו שלא לעשות חשבונות

אמר לו ישעיהו אין מה לעשות כבר נגזרה גזירה עליך שתמות ואתה לא יכול לשנות את הגזירה, אמר לו חזקיהו כך מקובל אני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, כלה נבואתך וצא, ואז התפלל חזקיהו המלך ובכה בדמעות וה' אמר לו שמעתי את תפילתך וראיתי את דמעתך ואאריך את ימין בחמש עשרה שנה, אלא שיש כאן כמה קושיות:

א. וכי מי שלא עסק בפריה ורביה חייב מיתה אלא התביעה עליו שלא לעשות חשבונות

ב. הרי ישעיהו אמר לו כבר נגזרה הגזירה ואין מה לעשות, וישעיהו כמובן לא אמר זאת מעצמו אלא מפי ה' כיון שהוא נביא, ואם כן איך חזקיהו שינה את הגזירה?

ג. אם באמת אין מה לעשות אזי מדוע בא ישעיהו מרחוק עד לחזקיהו לומר לו שאין לו תיקון וכי בשביל מה הוא עשה את כל הדרך הזו וכל ילד מבין שזו התראה ואם כן מדוע חזקיהו לא עונה לו בפשטות אם נגזרה גזירה ואין מה לשנות מדוע טרחת ובאת, ועונה לו תשובה שמקובל מאבי אביו לא להתייאש לעולם?

אלא יבואר ע"פ יסודו של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בספרו שיחות מוסר (מאמר עח) בעניין עבודת ה' כעבד. וז"ל - שבזמן שאדם מקיים מצוה שיודע בה טעם, עדיין לא נתברר שהוא מוכן ומזומן לקיים את מצות בוראו משום שהיא מצות בוראו, כי יתכן שאינו מקיימה אלא משום הכרע הדעת, ורק קיום מצוה בלא טעם יעיד על הצדקת האמונה והסכמת הנפש לקיים כל רצונות הבורא ית'. וכו'.

שכל עיקר עבודת האדם היא שיהיה "עבד" לקונו, עבד שאין לו אלא מצות רבו, וכל ילך אדם אחר "חשבונות רבים" ואפילו הם חשבונות של כבוד שמים, שאם הוא עושה כן כבר אינו עבד אלא בן חורין העושה על דעת עצמו. וכן א"ל ישעיהו הנביא לחזקיהו המלך, "בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למיעבד ומאי דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד" (ברכות יא) - כלומר, אל לך לשקול את הדבר על פי דעתך אלא עשה מה שנצטווית, ואם משום כבוד שמים, "מאי דניחא קמיה קוב"ה לעביד", אין לך לדאוג עבורו, כביכול. עכ"ל.

למעשה על מגילת אסתר

אלא התביעה היתה עליו למה חישבן ונכנס בהדי כבשי דרחמנא והתיקון לזה הוא לא להכניס את השכל גם בדבר הכי מובן בשכל שאפילו ילד מבין ולכן אומר לו ישעיהו כבר נגזרה גזירה לראות אם הוא שוב פעם יפעיל את שכלו ויאמר לו אז למה טרחת ובאת? אבל חזקיהו לא חזר על הטעות שוב אלא אמר שיש לו איזה קבלה מאבותיו שאין להתייאש, וכן מה שאמר אפילו חרב חדה מונחת על צווארו.

ומה שלמדנו מכאן שאף על פי שלפי ההיגיון לכאורה חזקיהו צודק - עם כל זה, כמעט והפסיד את שני העולמות. ללמדנו שעם הלכה לא מחפשים היגיון. וכן בקטורת, שאומר בר קפרא, "ואילו היה נותן בקטורת קרטוב (מעט מאוד) של דבש - אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה", שהיה ריחה טוב מאוד מאוד. ואם כן, הוא שואל, "ולמה אין מערבין בה דבש?" והתשובה ברורה: "מפני שהתורה אמרה כי כל שאור וכל דבר לא תקטירו" וגו'. קרח וחבורתו הלכו לפי השכל, ולכן באו בטענות למשה רבינו ע"ה. אבל משה רבינו, עליו נאמר "עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא". פירוש המילה "עבדי" היא שהוא משעבד את שכלו והבנתו לתורה, וגם אם שכלו מבין אחרת מהתורה - הוא מכופף את שכלו ולא את התורה ח"ו.

וצ"ב מה החידוש שאפי' חרב חדה מונחת על צווארו של אדם שיתפלל פשיטא מה יפסיד אם הוא יתפלל. אלא בא לחדש ולומר שהיות ומסתמא ימות אז עדיף לכאן שיתוודה וישוב יום אחד לפני מיתתו קמ"ל שעדיף שיתפלל הא הוא יפסיד וידוי על זה גופיה הוא עונה בהדי כבשי דרחמנא למה לך שהאדם צריך לשמוע עליו ה' ולהאמין שלא ימנע עצמו מן הרחמים והוא לא יפסיד ממה שהוא עושה מצוה]

וכן זה חטאם של עמ"י שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ועשו חשבונות למה כן ללכת לסעודתו. ועל זה נענשו. והתיקון הוא שאסתר עושה גם כשהיא לא מבינה כמו שראינו לעיל שאינה מגדת עמה גם כשלא נראה וכן הולך למלך שלא כדת. וגם בשעה שהיא הולכת אל המלך המוסכן, היא שוכחת ממנו לגמרי, ומאמינה רק בה' עד שמוסגלת לומר בפניו המן הרע הזה ולהצביע עליו כדלעיל.

וכן מרדכי למרות שהוא ידע שיפרשו ממנו מקצת סנהדרין ושת"ת יותר גדול מפיקוח נפש, אך אם ה' הזמין לו סימן שתורתו פחות רצויה וכלשון הט"ז (יו"ד רנ"א סק"ו) שכתב 'דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידי הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תורה ולעסוק בהצלת נפש', מ"מ הוא לא העלים את עיניו, ואמר שיש הבטחה שעמ"י לא יכלה ומה לי להתערב בזה, ולרדת מדרגתי. שה' ידאג לעמו אלא הוא ביטל וירד מדרגתו כי הוא עבד ה' ובהדי כבשי דרחמנא למה לך' וזה התיקון לחטאו של שואל שחמל על הצאן בגלל חשבונות והלימוד מזה לא לעשות חשבונות, אלא מה שה' עושה שהאדם יעשה.

למה זימן ה' שיעקרו את פסח על פי ציוויו של מרדכי

אלא חטאם היה מה שלא שמעו לחכמים שאמר להם מרדכי לא ללכת אל בית המשתה, אבל יש ששומעים לחכמים רק שזה לקיצוניות ומסתדר להם, אבל בלא"ה הם חולקים על גדולי ישראל, (כמצוי בימינו...) לכן עשה ה' שמרדכי יורה גם להקל ועמ"י ישמעו לו ובהם הם תיקונו את הפגם של אמונת חכמים, וכמו ששואל חטא כי חשב, שהוא יותר חכם כך כאן הם שמעו למרדכי ולא חשבו שהם יותר חכמים ולא יבטלו סעודת פסח.

למעשה על מגילת אסתר

גודל חסדו של מרדכי היהודי

דורש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו- באבן עזרא פירש שמרדכי לא הסתפק בעשיית טוב כאשר באו ובקשו ממנו טובה, אלא מעצמו היה הולך לאחריים ודורש ומבקש מהם אם הם צריכים טובה, שהוא מוכן לעזור להם. ועיין שערי תשובה לרבינו יונה (שער ג אות יג) וז"ל וגמילות חסדים וכו' כי חייב האדם לטרוח בדרישת טוב לעמו, ומשמע שכונתו לפסוק זה בסוף המגילה וע"פ פירושו של האבן עזרא, וכ"כ הגר"מ צוקרמן זצ"ל בביאור פתח השערי על רבינו יונה שם.

מו"ר הגר"ר אליהו לופיאן זצ"ל היה חוזר ומשנן בפני שומעיו לקחו שלא די לעשות מעשי חסד אלא יש להגיע למדרגה של אהבת חסד למדנו זאת מדברי הנביא הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך (מיכה ו) לצערנו הרחוב כיום רחוק מאד מאהבת חסד אפילו חסד בפני עצמו בלא אהבה נשכח מלב רבים כאשר אדם מתבקש לעזור לרעהו הוא משיב לו על פי מושגי הגויים שעושה חסד מוגדר כאדם חלש אופי אשר אפשר לנצל אותו. לצערנו הגדול חודרים מושגים אלה גם למחננו ורבים מאד, לא היו עומדים בנסיון זה של רבקה, כאשר פונה אליהם גבור כאליעזר בבקשת עזרה, הם משיבים לו במטבע לשון הרחוב, ונמנעים מלעשות חסד מתוך אהבה. עלינו להשמר מאד שלא להגרר אחריהם וללכת אבותינו אשר הצטיינו בגמילות חסדים (ילקוט לקח טוב חיים של תורה ח"א לה-ט) ואילו מניעת החסד זה שורש ההידרדרות. כמו שנראה להלן לגבי עמון ומואב.

ואולי לכך מסיים הפסוק ודובר שלום לכל זרעו, ופרש"י מוסב על עמו לכל זרע עמו עכ"ל, ויתכן דהטעם דכתיב זרעו משום שמרדכי הרגיש את כל עמו כמו שהם זרעו ממש, וכשם שדרך האדם לדרוש טובה עבור ילדיו וצאצאיו, ואינו ממתין עד שיפנו אליו, אלא מעצמו הולך ודואג ודורש בטובתם, כך היה מרדכי עם כל עמו דורש בטובתם ושלומם, כאילו הם זרעו ממש.

[ונראה דכל: אתי לרבות אפילו מקצת סנהדרין שפירשו ממנו, וזה גופא חידש הכתוב דאף שמרדכי היהודי היה משנה למלך ורצוי רק לרוב אחיו, מ"מ היה דורש טוב ודובר שלום לכל זרע עמו ואף לאותם שפירשו ממנו, ולא רק שלא נלחם בהם, אלא היה דורש בשלומם ובטובתם].

אך עדין צ"ב מה בא להשמיענו דבר זה בסוף במגילה ומה שיכותיה להכא אלא נראה לבאר שבא להראות את גדול מידותיו של מרדכי הצדיק שלא הרגיש שהצילים ממות לחיים וממילא מה הם רוצים ממנו עוד. וגם שלא כעס על מקצת מהסנהדרין שפירשו ממנו כי הבין שהכל מזה.

וכמו שמבואר בספר החינוך (מצוה רמא) שזה הסיבה שאסור לנקום ולניטור וז"ל 'משרשי המצוה. שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא. ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עונותיו גרמו,

למעשה על מגילת אסתר

והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקם ממנו, כי הוא אינו סבת רעתו, כי העון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב טז יא) הניחו לו ויקלל כי אמר לו יי. תלה הענין בחטאו ולא בשמעי בן גרא. ועוד נמצא במצוה זו תועלת רבה להשביט ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם יתברך שלום להם.

וכן כתב ר' אלחנן וסרמן זצ"ל בספרו מאמרים על התקופה (ע' ל) החפץ חיים ז"ל (בשם הגרי"צ בן בעל נפש החיים ז"ל) פירש את המימרא 'פני הדור לפני הכלב' בדרך אחרת. מטבעו של הכלב, כי אם יסקלו אותו באבן, מיד הוא מתנפל על האבן לנשכה. בשעה שהמן קם על ישראל יש לדעת, כי המן זה אינו אלא מקל השלוח מן השמים לחבטנו בו. 'הוי אשור שבט אפי' (ישעיה ט ב), אין שום טעם להלחם עם המקל, כי כלום חסרים מקלות בשמים. 'הרבה שלוחים למקום' יש לנקוט באמצעים שימנעו את העמים להקים 'מקלות' עלינו. בימי עקבתא דמשיחא תהיה הדעה נעדרת, וככלב שוטה ינשכו את המקל. מנהיגינו המתחדשים הכריזו מלחמה על ממלכות אדירות. מה כוחנו ומה גבורתנו? מאמרים בעתונים הם הכדורים שאנו יורים בהם אל האויב, והתוצאה מה היא? מביערים רק את חרונם וזעמם של הנחשים עלינו. המנהיגים רואים רק את המקל ומסרבים להכיר את המכה במקל, והעם לא שב עד מכהו' (ישעיה ט ב)

[והמלבי"ם כתב: 'זהלא עמים אלה אינם המכים באמת כי הם רק כשבט ביד ה', ומדוע לא שב עד המכה האמיתי? ומי הוא המכה? אומר ואת ה' צבאות שהוא הוא המכה אותם ע"י העמים מדוע אותו לא דרשו] וזה בא לומר שהבינו את לקחי המגילה שגם הטבע הוא בהנהגת ה' ושאיין סיבה לכעוס על אף אחד.

מה יותר גדול ת"ת או הצלת נפשות

מפורסמים דברי הט"ו יו"ד רנ"א סק"ו שכתב 'דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידי הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תורה ולעסוק בהצלת נפש'

ישנם המבינים מדבריו כי כל מצוה שמוזמן ה' לאדם מוכיחה כי הוא אינו לומד כראוי ולא היא הרי מצינו לגדולי התנאים שעסקו בצדקה כמו ר"ע וחבריו ואב"י עסק בגמילות חסדים וחי עשרים שנה נוספות בזכות זו אלא כונת הט"ו שאם נשקול מצות תלמוד תורה לעומת מצות הצלת נפשות תלמוד תורה גדול יותר אבל ביחס לאדם עצמו ברור הדבר שהשלמת נפשו באה רק על ידי קיום כל המצוות וה' מוזמן לכל אדם מצוות נוספות כדי להשלים את תפקידו ותיקונו על הצד היותר טוב ומה שמוכיחה הגמרא במגילה טז ממרדכי שפירשו ממנו מקצת סנהדרין משום שהתעסק בהצלת נפשות שם מסתבר שכיון שנעשה משנה למלך זה דרש ממנו חלק נכבד מומנו ואולי את עיקר זמנו וכמו שמתאר הרמב"ם באיגרתו הידועה כמה זמן נדרש ממנו להקדיש למלך מצרים במסגרת תפקידו כרופא החצר ולכן נחשב הדבר לגביו כירידה בדרגתו אבל כאשר אדם מתעסק בביתו בחסד שבגופו שזימן לו ה' בודאי אין לראות בזה דרגה פחותה ואם נתבונן בזה נמצא שלא יתכן לומר אחרת הרי כל אדם רגיל נפגש במהלך חייו במצוות רבות מלבד לימוד תורה האם יתכן שכל האנשים הרגילים החיים בתוך עמם ומשפחתם הם פחותים בעיני ה' היתכן שכל מהלך החיים הנורמלי המוזמן לאדם מצוות רבות מן הצד נועד רק לאנשים מסוג ב' האם הגיוני לומר שרק מי שלא זכה לאשה וילדים והוא חי מנותק מכל אנשי העולם וזמנו בידו ללמוד כל היום והלילה הוא זה

למעשה על מגילת אסתר

שחי את צורת החיים הרצויה לכתחילה לפני ה' עצם העובדה שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם באופן כזה שברוב שנות האדם מלבד ימי בחרותו הוא מוקף בחבילות של מצוות נוספות מלבד תלמוד תורה מוכיחה ששלמות קומת האדם נבנית דווקא באופן כזה של השקעה בחינוך של מסירות לבת הזוג ושל עשיית חסד שבגופו עם בני משפחתו כל זאת כמובן באופן שלא יזניח את תפקידו העיקרי לימוד התורה הקדושה וכ"כ בספר בעצתך

תניחני ח"א עמ' 206

וכן נראה מדברי המגיד מיישרים' (פר' שמות), שהמלאך אמר לבית יוסף: "ולא תצטער על דאת מטפל בצורכי ציבורא, ועל ידי כן אתה מתבטל מעסקא דאורייתא, דאחוזי בזה וגם מזה אל תנח ידיך, כי שניהם כאחד טובים, ועל ידי הכל אדם זוכה לחלוקא דרבנן למהוי ליה כתונת פסים ומכנסים ואבנט, דעסק התורה לחוד ותפילה לחוד, וצרכי ציבור. ומכולהו מתעבידי הנהו למושיני לאתלבשא בהוא בר נש כד נפיק מהיא עלמא, לכן התעסק בכולהו", עכ"ל, הרי שעי"ז זוכים לדרגות גבוהות מאד למעלה

ולפי"ז יש לומר שכל דבר הט"ז הם רק במי שמבטל מתורתו עד שאינו יכול ללמוד כלל שכמדרכי היהודי אבל כגון אב"י שאחד מהם עסק בתורה והאר"ך ימים הכוונה שביחד עם התורה הוא קצת עסק בגמילות חסדים.

וכעין זה מבואר בשו"ע הרב (הל' ת"ת פרק שלישי א) וכל מי שדעתו וכוה זכרונו יפה שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבעל פה כולה הרי זה לא ישא אשה עד שילמוד תחלה תורה שבעל פה כולה שהן כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה שהן פירושו כל התרי"ג מצות בתנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים ואח"כ ישא אשה ויעסוק אח"כ כפי הפנאי שלו בעיון ופלפול כל ימיו כפי כחו. שאם ישא אשה תחלה יהיו רחיים בצוארו טרדת פרנסת אשתו ובניו ולא יוכל לעסוק בתורה כראוי כל כך ללמוד ולזכור כל ההלכות בטעמיהן שהן פירושו התרי"ג מצות ועיקר התורה שבעל פה. ולכן נדחית מפני לימוד זה מצוה רבה של פריה ורביה אף שהיא גדולה מכל המצוות. והוא שאין יצרו מתגרר עליו ויוכל ללמוד בלא הררזי עבירה רק שרוצה לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה והרי הוא פטור ממנה כי היא נדחית מפני מצות תלמוד תורה השקולה כנגד כל המצוות. ולא אמרו שמבטלין ומפסיקין מתלמוד תורה כדי לקיים מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים כמו שיתבאר אלא להפסיק לפי שעה וזמן מה שאין בו אלא ביטול מצות העסק ולימוד התורה תמיד אבל לא ביטול מצות מידיעת התורה באר היטב בפירושה שהן ההלכות כולן בטעמיהן בדרך קצרה ולכן בימיהם שהיו לומדים עם הנערים מבן עשר שנים ואילך חמש שנים משנה וחמש שנים תלמוד שהם הטעמיהן בדרך קצרה אם לא היה נושא כשעבר עליו עשרים שנה היה עובר על מצות עשה של תורה פרו ורבו ותחלת זמנה הוא מבן שמונה עשרה כי גם אחר הנישואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה גדולה כל כך בטרם יוליד בנים הרבה:

ומבואר שבאופן שצריך לבטל מתלמודו לאורך זמן שלא יא יכול לעשות המצוה ולחזור לתלמודו זה לא נאמר ובעיקר הדבר הא נדחה ת"ת מצד החשיב מצוה שאינה עוברת כן מבואר בריטב"א מגילת דף ג ע"א נדחה מפני מצוה עוברת לפי שת"ת אפשר למחר וכן נודע לדייק מדברי הרמב"ם שם דכתב ועשה המצוה ויחזור לתלמודו, ולכאורה פשיטא הוא שלאחר שעשה המצוה צריך לחזור לתלמודו. אלא מבואר בזה דבנוטא שעי' קיום המצוה אינו יכול לחזור לתלמודו, וכגון שעסק המצוה נמשך הרבה ימים, אין לו רשות מעיקרא להפסיק תלמודו, והיינו דכלפי הא מקרי ת"ת נמי מצוה עוברת וכ"כ שו"ע אבר"ז להדיא פ"ג מת"ת קר"א ואף שמבטלין ת"ת למצוה שא"א לקיימה ע"י אחרים היינו להפסיק לפי שעה וזמן מה ואח"כ חזור לתלמודו אבל לא לקחת ריחיים בצוארו שהוא ביטול תורה תמידי עולמית וע"ע ט"ז ס' תרפו סק"ב דמבואר בדבריו שאין מצות ת"ת חשיבא מצוה שאינה עוברת אלא הוי נמי מצוה עוברת שהרי מצות ת"ת של אותו זמן אינו יכול להשלים דת"ת דמחר הוי מצוה בפני"ע ואכמ"ל.

חשיבות המידות טובות עם התורה

כתב החיד"א (מראית העין ברכות ה' א' ד"ה פשפש) בבואר דברי הגמ' (שם) 'אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וכו' פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה; ותמוה, אם יש בידו עוון ביטול תורה החמור מאד, כיצד כאשר פשפש במעשיו לא מצא לתלות בעוון ביטול תורה שבידו? ביאורים רבים נאמרו בזה, אמנם החיד"א מבאר בדרך זו, ישנם פעמים שמוטל על אדם להתבטל מלימודו כגון כאשר מודמנת לפניו מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, אך הלה משיב שאינו מוכן לפסוק מלימודו בשל כך, משום 'ביטול תורה' סבור ובטוח הוא כי כן יעלה ויתעלה במעלות התורה כאשר ילא פסק פומיה מגרסיה. כאשר מפשפש במעשיו אינו מוצא כל עוון בידו, הרי הוא הצדיק והמתמיד של הדור, אך דווקא לגורל מעלת התמדתו וחששו מביטול תורה, דרך ודרס בדרכו את חובתו כלפי בין אדם לחברו, במצוות שאין ביד אחרים לעשותן כי אם בידו. טענתו הייתה אינו פוסק מלימודי 'ביטול תורה'. על 'ביטול תורה' מסוג זה משלמים ביסורין.

וז"ל רבינו החיד"א בספרו מראית העין (ברכות ה.). 'פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה. יש לדקדק מאחר שביטול תורה הוא מהעבירות חמורות היכי קאמר פשפש ולא מצא ומה פשפש ואיך לא מצא והרי הוא גלוי וידוע והוא דבר הנכיר שהוא בטל מהתורה ומה תו הלשון אומרת יתלה בביטול תורה ומה היא תליה זו.

למעשה על מגילת אסתר

ואפשר דהכונה יתלה בביטול תורה שהיה לו לבטל ולא ביטול כגון שנדמנה לו מצוה שאי אפשר ליעשות על ידי אחרים וה"ל לבטל תורה ולקיימה ולא ביטול והשתא לאו אדעתיה ויתלה בזה א"נ שהיה לולבטל תורה שלא יעבור זמן וכיוצא ולא ביטל

בספר 'אוני בריסק' מובא בשם הגר"ח הלוי זצוק"ל, אדם העוסק בתורה ונדמנה לו מצוה שאינה יכולה להיעשות על ידי אחרים ומפאת כן הוא סוגר את גמרתו והולך לקיים את המצוה, הרי שגמרתו כביכול נשארת פתוחה, כי כן הוא רצון ה'י"ת. מאידך אם ממשך בתלמודו ואינו הולך לקיים מצוותו, נחשב לו כמי שיושב מול גמרא סגורה, שהרי עבר על רצון ה'י"ת.

רות - אסתר מתוך כל כ"ד ספרי הקודש לא נקרא שום ספר על שם אישה חוץ מב' ספרים אלו מחמש מגילות, והטעם הוא ששניהם מסרו נפשם על הדבר, רות אמרה באשר תמותי אמות, הסכימה לקבל עליה אפילו מיתה ובלבד שתתגייר ותצטרף לעם ישראל, וכן אסתר אמרה וכאשר אבדתי אבדתי, למען הצלת עם ישראל. [שפתי חכמים]

ברכת הרב את ריבנו כתוב בספר הרוקה, יש לשים לב לחמשה לשונות. א. הרב את ריבנו, ב. הדן, ג. והנוקם, ד. והמשלם, ה. והנפרע. כנגד מה נתקנו, כנגד חמשה לשונות של צער שמוזכר במגילה, א. צום, ב. בכי, ג. ומספד, ד. שק, ה. אפר, לומר לך שהקב"ה דן את העמים ונוקם את נקמתו בהם ומשלם ופורע להם עונשם ונתן למרדכי הצדיק ה' לבושים כמו"ש ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש א. תכלת, ב. חור, ג. עטרת זהב, ד. בוץ, ה. ארגמן, והנה נזכר במגילה ה' פעמים המילה 'פורים' כנגד ה' זמנים שקוראים את המגילה: "יא י"ב י"ג י"ד ט"ו, לא פחות ולא יותר. וזה נרמז במילים "לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם" נוטריקון ה' זמנים.

רואים מכאן עד כמה משפטי ה' מדוקדקים

למה אחשורוש הזמין את היהודים למשתה 31	כדי להציל את עמ"י כי הוא חטא 23	לא התבונן לכן נשאר רשע 13	הקדמה..... 0
מה הסיבה שהארריך לפרט את הנושר שהיה בסעודה 32	למה לא כתוב שמויך 24	למה לא נגאלו עמ"י במכבה הראשונה 14	מאמר פתיחה מזהב עובדיה דהן שליט"א 1
בשביל זה כדאי לחיות! 32	מה בין מלכות שבאה ביוזמה לזו הנתפסת ככה? 24	חשיבות ההתבוננות ... 14	מה המיוחד באהבת הנס של פורים שהדר קיבילה בריצון 1
למה לא נענש אחשורוש על מה שהשתמש בכלי המקדש ... 33	הסיבה שהעניין את עיר הבירה לשושן - בשביל אישי יהודי 25	האיך בלעם החכם הגדול חטא 14	מאמר פתיחה מזהב חיים בן חמו שליט"א 3
מה צריך לפרט שהשתיה כדת אין אויב 33	האיך יעקב הקדים להשקות לפני כל הרועים 25	כי לא התבונן..... 14	פרק א..... 8
מה הצורך של ושתיה לעשות משתה 34	מעשה ההצלה של ישיבת מור 26	למה לא כתב בהתחלה המלך 16	היהודיות של חג הפורים 8
למה ושתיה עשתה המשתה דווקא בבית המלכות 34	פריעה הלם חלום הכל היה בשביל יוסף שיצא 26	למה אחשורוש לא השתנה 16	למה אחשורוש מלך על כל העולם 9
למה סורבה לבוא היה היתה פריצה 35	עובדה שסיפור החוץ איש על בית הלוי 27	למה הגיסיס לא שפישו על אחשורוש גודל מוחו של הצייר 17	למה לאחר שאחשורוש היטיב היהודים נקרא שנשאר ברשעו 9
למה חמתו בערה בו כל כך הרי ע"י שאדם שמוציא קצפו בדבורים מתקדר כעסו הפנימי 35	הייסורים מדוקדקים 28	למה ששחטו אורחים במסירות נפש למה ניצול רק מכות ששתק כשאברהם אמר ששהיה היא אחותו 19	מעשה ביהודה תועה שלא נמלט מגורל אהב"י 10
למה צריך חכמים יודעי העיתים בדווקא 35	הסיבה שעשה משתה 30	נס ההצלה..... 20	למה אחשורוש נשאר רשע משא"ב פרעה חזר בתשובה 12
צ"ב כפל הלשון היה בו פשיטא שמו שאובד עצות זה מפני שאין בו מבונה שאם היה יודע היה עונה - לפעמים לשתוק זה חכמה 36	למה עשה משתה מיוחד לכל העם הנמצאים בשושן 30	מה החידוש שהרג אוחבו בשביל אשתו 22	הוא לא אמר בשלי הסער הגדול הזה! 12
	צ"ב יתר תיבת הנמצאים .. 31	הסיבה שה לקח מאחשורוש את הבחירה ואיבד את אשתו	

למעשה על מגילת אסתר

<p>מה כפל הלשון אל תפל ... 87</p> <p>למה לא בדקה אולי זה לא מורדכי ... 89</p> <p>מה צריך להגיד להיכן הוא שב ... 89</p> <p>למה סיבב זה את הנס הזה ... 89</p> <p>למדכי ... 89</p> <p>הכל מקרה או לא ... 90</p> <p>צ"ב מהו אם מרדכי היהודים הרי ידעו בוודאות שמרדכי יהודי? ... 92</p> <p>מה עשה יצ בעת שיפול לפניו ... 92</p> <p>מה הדגש שעודם מדברים עמו ... 92</p> <p>פרק 1: ... 94</p> <p>איך אסתר אמרה שאם נמכרו לעבדים החישיתי ולא הנשעה שימכרו לעבדים ... 94</p> <p>איך אסתר הצביעה על אחשוורוש באומרה המן הרע ... 94</p> <p>צ"ב שמספק לכתוב והמן נבעת וממילא נדע שזה מלפני המלך והמלכה ... 95</p> <p>איך הקב"ה שהוא ישר הראה לאחשוורוש מלאכים בדימות בניו של המן שעוקרים אילנות מפרדסיו ... 95</p> <p>למה לא כתוב והמן נפל ... 96</p> <p>מניין ידע הרבונה ... 97</p> <p>פרק 2: ... 98</p> <p>מה הדגש "ביום ההוא" ... 98</p> <p>למה הוציאה לשים את מרדכי על ביתו של המן ... 99</p> <p>גודל הנס במה שאסתר נגנסת אל המלך פעם שניה כלי רשות ... 99</p> <p>מזה לשון ותוסף הרי לא ... 99</p> <p>הכופה לבקש ... 99</p> <p>מה התוספת "ואת מחשבתו אשר חשב" ... 100</p> <p>למאורה צריך להקדים מולדתה לעמה ... 100</p> <p>וצ"ב הרי לא שלח ידו רק חשב לשלוח ידו ... 100</p> <p>מה הוצרך למיכתב "להוקלה" ... 101</p> <p>אמאי מרדכי כתב ושללם לבניו ... 102</p> <p>למה יצאו מבוהלים ורחופים הרי זמן רב חיכו עד עכשיו? ... 102</p>	<p>למה חיבתה למחר ... 77</p> <p>למה כמות ביותר אחרי שיצא ולא לפני ... 77</p> <p>ולמאורה "ביום ההוא" מיותר ... 78</p> <p>מה ההבדל בין שמך לטוב לב ... 78</p> <p>צ"ב מדוע קורא קודם לאהוביו ואחר כך לורש אשתו ... 78</p> <p>למה דווקא עכשיו סיפר להם על כבוד עשורו ורוב בניו ... 78</p> <p>צ"ב דאם גישא על השירים ודאי שנישאו על עבדי המלך ... 78</p> <p>לכאן תיבת "יושב" מיותרת ... 79</p> <p>מדוע אמרה להמנין דווקא בתלייה? ודווקא גבוה המשישים אמרו? ... 79</p> <p>מה התקנה המוחתרת שזויתה לורש ולמה פתאום אין זה מיוון לשלוח יד במרדכי לבניו ... 79</p> <p>למה אמרה לו ללכת בבוקר ולא יחבה קצת ... 80</p> <p>למה המן בעצמו עשה הענין ... 80</p> <p>פרק 3: ... 81</p> <p>צ"ב יתור המילה ההוא ... 81</p> <p>כוחה של תפילה ... 81</p> <p>מה כפל המילים יקר וגדולה? ... 83</p> <p>איך יתכן שעל כזה חסד לא נעשה עימו דבר ... 83</p> <p>למה לא אמר מה לעשות למרדכי ... 83</p> <p>למה לא אמר המן למלך מיד את בקשתו ... 84</p> <p>איך עשו לאחור שתכנן את המלחמה מול יעקב אבינו חזר בו מהכל ... 84</p> <p>מעשה על כוחה של מחמאה ... 84</p> <p>למה חיסר בגדולתו ... 85</p> <p>למה המלך לא שואלו לשם מה בא כזה מוקדם ... 86</p> <p>למה ביקש דווקא לבוש מלכות ... 86</p> <p>למה המן לא אמר האיך אפשר לכבד את מרדכי הרי הוא מורד במלכותו ויהי ליכא דידע לישנא בישא כהמן ... 86</p> <p>למה מידר אחשוורוש את המן ובקשתך ... 87</p>	<p>אחר מה גידלו המלך ולמה נזכר כאן האגני ... 61</p> <p>מה הדגש כי הוא יהודי הרי גם בן נח אסור בע"ו? ... 63</p> <p>למה לא הרג המן את מרדכי מיד ... 63</p> <p>למה מרדכי סיכן את עצמו והתנהג בהמן שזהה רשע שהשעה משקה לו ... 64</p> <p>למה לא דיבר בפירוש על היהודים ... 65</p> <p>למה הדגיש דווקא שבת פסח ... 65</p> <p>המן שורש עמלק שקורר את האמבטיה כולם אומרים מי אתה ואיזה הוא שמלאו ליבו להילחם עם ישראל חוץ מהמן ... 66</p> <p>כוחה של צדקה ... 67</p> <p>למה כפל להשמיד להרוג ולאבד ... 69</p> <p>מה החידוש במה שעשו משהתה ... 69</p> <p>פרק 4: ... 71</p> <p>למה לא עשה מרדכי השתדלות אלא רק תפילות ... 71</p> <p>למה מרדכי סירב לשמוע לגיווי המלכה ... 71</p> <p>למה לא אמר בפירוש את מה שקרה עם המן ... 72</p> <p>מה צריך לומר שכל עבדי המלך היו יודעים בני בלא"ה אסתר חיתה נכנסת שלא כחוק ... 72</p> <p>מה בא לומר ואני לא נקראתי פשוט שלא נקראה ... 72</p> <p>למה לא אמר לה שזה החף אלא כי אם החרש ... 72</p> <p>למה קללת מרדכי את התקומה הרי קללת חכם אפילו על תנאי היא באה ... 73</p> <p>למה אסתר מצווה שתעשה מה שמרדכי אמר לה ... 74</p> <p>מה האיריות ואל תאכלו ואל תשתו ... 75</p> <p>למה זימן ה' שיעקרו את פסח על פי ציווי של מרדכי ... 75</p> <p>פרק 5: ... 76</p> <p>למה אסתר הזמינה את המן ... 77</p> <p>מה המהירות להביא את המן ... 77</p> <p>מה כפל הלשון שאלתך ובקשתך ... 77</p>	<p>לפעמים ולשוק זה הכמה ... 36</p> <p>למה כאן קרא זה המלכה ושתי ... 38</p> <p>למה המן קפץ בראש ... 38</p> <p>למה המשיכו המצרים להכות את הצפירוע ... 40</p> <p>למה לא נכתב במפורש מיתת ושתי ... 41</p> <p>איך הוטב הדבר בעיני המלך שלא רצה להורגה ... 41</p> <p>פרק 6: ... 47</p> <p>למה נערי המלך הם שיעצוהו ולא זו רואי פני המלך ... 47</p> <p>למה כפל אשר הגלה ג פעמים ... 48</p> <p>למה מרדכי גילה שהיא אסתר מחדש שייהרג הרי להמן לא השתחוה למרות שדיה אמור להיהרג ... 49</p> <p>למה ביהל את תמר וקה ... 50</p> <p>עכשיו שמטיבים למה לא הגידה עמה ... 50</p> <p>מיהו מנדוג אמיתי בין המן למרדכי ... 50</p> <p>למה נזכר כאן שמרדכי הוא דודה ... 51</p> <p>למה לא כתוב ותלך ... 52</p> <p>מה צריך לכתוב שהמליכה תחת ושתי ... 52</p> <p>מעשה לא מפסדים מקוים המנצות ... 52</p> <p>מה המעם שעשה אחשוורוש הנחה למנינות ... 55</p> <p>למה קיבן בתולות שנית הרי יש לו את אסתר המלכה ... 55</p> <p>למה צריך לחזור כאשר ציווה עליה מרדכי הרי כבר נאמר לעיל ... 55</p> <p>כרובים חב - דרכי החינת' לחולם ולהחשיב את הקטנים (עם הגדולים) ... 55</p> <p>חיוך למה רב פלא זכה שכל בניו יצאו צדיקים ... 58</p> <p>הנהגת רב פלא לבנו ... 58</p> <p>מה החידוש שאסתר אמרה בשם מרדכי ... 60</p> <p>מזה לשון וימצא ... 60</p> <p>מה הדגש לפני המלך ... 60</p> <p>פרק 7: ... 61</p>
---	---	---	--

❧ למעשה על מגילת אסתר ❧

<p>גודל הסדו של מרדכי היהודי 115.....</p> <p>מה יותר גדול ת'ת או הצלת נפשות..... 116</p> <p>חשיבות המידות טובות עם התורה..... 117</p>	<p>פרק י..... 112</p> <p>מה הנס במה שנכתב בדברי הימים..... 112</p> <p>למה נכתב שמרדכי היה רצוי לרוב אדויו..... 112</p> <p>וכי מי שלא עסק בפריה ורביה חייב מיתה אלא התביעה עליו שלא לעשות חשבונות... 113</p>	<p>למה תולים הכל במקומות מימות יהושוע..... 109</p> <p>למה נקרא פורים על שם הפור הרץ עיקר הנס היה שניצלו ממוות לחיים ולמה זמי הפורים לא יתבטלו לעולם..... 110</p> <p>למה נקראו פורים לשון רבים 110.....</p>	<p>למה לא אמר ורבים מתגיידים 103.....</p> <p>פרק ט..... 109</p> <p>צ"ב כפל השונות..... 109</p> <p>למה לא שלחו ידם בבזיה והרי מרדכי התיר להם..... 109</p> <p>למה כתוב לשון יחיד.... 109</p>
---	---	--	--